

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

FREGATTEN EUGENIES

RESA OMKRING JORDEN

ÅREN 1851—1853,

UNDER BEFÄL

AF

C. A. VIRGIN.

UTGIFVEN

AF

C. SKOGMAN.

FÖRRA DELEN.

MED LITOGRAFIER, TRÄSNITT OCH KARTOR.

STOCKHOLM,
ADOLF BONNIER.

Digitized by Google

Digitized by Google

FÖRRA DELENS INNEHÅLL.

I.

Utrustningen.

Anordningar ombord — Befäl och besättning — Expeditionens vetenskapliga medlemmar — Proviantering — Kronometrar.

II.

Segling från Carlskrona till Portsmouth och uppehåll derstädes.

1851. Sept. 30 — Nov. 4 . . . . . Sid. 7.

Inmönstring — Afsegling — Uppehåll i Köpenhamn — Blåsväder i Nordsjön — Ankomst till Farsund — Afsegling derifrån — Foglar ombord — Ankomst till Portsmouth — Varfvet, skepp under byggnad, blockmachinen, virkesförråd m. m. — Aftagande rörelse — Proviant-upphandling — Instrumenter från London och Paris.

III.

Segling från Portsmouth till Madeira. — Madeira. — Segling till Rio de Janeiro och uppehåll derstädes.

1851. Nov. 4 — Dec. 21 . . . . . Sid. 14.

Afsegling — Kyla — Gynnande vind — Ström åt S. O. — Sigte af Porto Santo och Madeira — Beliggning — Desertas — Ankomst till Funchal — Landningssätt — Gator och hus — Åkdon — Utflygter, hästar, klädedrägt, backar, regnflöden, sjuklingar, kloster, konstgjorda blommor, viner — Folkmängd, afkastning, handel — Afsegling från Madeira — Förlorat korvetten Lagerbjelke ur sigte — S. Antonio — Liniens passerande, Maury — Mulet väder — Ankomst till Rio — Örlogsfartyg i hamnen — Lagerbjelkes ankomst — Stadens ledsamma och obehagliga beskaffenhet — Botafogo — Botaniska trädgården — Slafbefolkningen — Paço do Largo — Rua Direita — Gula febern — Naturalier och konstgjorda blommor — Vägar, handel och rörelse — Statsförfattning, kejsaren, beskattning, krigshär och flotta — Upproren i Rio Grande, Paulistas — Landets politiska ställning — Klimat — Missöde med magnetiska instrumenterna.

Digitized by Google

IV.

Segling till Plata-floden och uppehåll i Montevideo och Buenos-Ayres.

1851. Dec. 22 — 1852, Jan. 16 . . . . . Sid. 34.

Afsegling — Omvexlande vindar — Hafsfoglar — Ankomst till Montevideo — Fartyg på redden — Kapiten Werngren — Pampero — Landning — Gator och byggnadssätt — Befolkning — Utflygt kring staden, lazo, kreatursjagt — Bal — Pampero och åska — Segling till Buenos-Ayres — ankomst dit — Landningssätt — Alamedan — Gator, byggnadssätt och kyrkor — Klubbar och hoteller — Befolkning — Slafvar — Sedlighetens ståndpunkt — Klädsel, promenader, Palermo, Baracas — Slagterier, mataderos och saladeros, magaziner — Boskapsskötseln — Torka — Fårafvel — Priser på hästar och boskap — Ridtyg — Åkerbruk och trädgårdsskötsel — Industri — Klimat, pamperos, åska, störtregn — Villebråd och jagt — Politiska förhållanden, Rosas, emancipationen, federaler och unitarier, Rosas' ungdom och första uppträdande, Lavalle, Quiroga, kriget mot Indianerna 1832—33, Lavalles och La Madrids fall, kriget mot Banda Oriental, Oribe, Urquiza, grymheter, framtid — Segling till Colonia och Montevideo — Afsked från Plata-floden.

V.

Segling från Montevideo genom Magalhaens Sund till Valparaiso.

1852. Jan. 17 — Febr. 22 . . . . . Sid. 81.

Omvexlande vindar — Patagoniska kusten, guanolager — Olika vägar — Cap Virgenes, kusten, sjöfoglar, kelp, praktfull solnedgång — Olika expeditioner i Magalhaens Sund, Sarmiento m. fl. — Skälfångst — Kartor öfver dessa farvatten — Possession Bay, sjölejon, guanaker — Olyckshändelse — First Narrow — Second Narrow — Magdalena-Ön, foglar, kelp — Förändring i ströndernas utseende — Möte med ångfartyget Virago — Ankomst till Port Famine — Dess klimat och läge, skogar, Sedger-ån, villebråd, Chilenska nybyggena, myteri af dit deporterade förbrytare — Afsegling från Port Famine — S:t Niklas Vik, fallbyar, jagt — Cap Froward — Woods Bay — Granna utsigter, hvalar — Yorks Redd och Bachelor-floden — Borja Vik, god vind, svårighet att komma till segels — Ödsliga stränder, glacierer, inträde i Stilla Hafvet — Innevånare på stränderna af Magalhaens Sund, missionärer bland dem, Gardiner — Betraktelser öfver Seglingen i sundet — Sigte af Chilenska kusten, ström — Ankomst till Valparaiso.

VI.

Uppehåll i Valparaiso; segling till Callao och uppehåll derstädes.

1852. Febr. 23 — Mars 18 . . . . . Sid. 112.

Fartyg på redden — Landets utseende, Aconcagua — Stadens läge, kullar, trappor, gator, byggnader, Almendral — Theater — Vägar, kärror, sätt att färdas — Chiles klimat, blåst, damm — Befolkning, umgänge, utlänningar — Samhällsskick, landtbefolkningens ställning, presidenten, uppror, krigsmagt — Produkter och handel, boskap och hästar — Bergverken — Baler och nöjen — Afsegling — Peruanska kusten, Chincha-Öarne, guano — Ankomst till Callao — Staden och dess befolkning, fästningen, jernvägen — Lima, byggnadssätt, gator,

Digitized by Google

gallinazer, Rimac, promenader, bad — Befolkning, damer, klädsel, blandade raser, umgänge — Kyrkor — Spel — Stråtröfvare — Perus klimat och produkter, bergverk, handeln med China — Flores' expedition — Afsegling.

VII.

Segling till Puná och uppehåll derstädes; segling till Panamá, samt uppehåll der och vid Perlöarne.

1852. Mars 18 — April 28 . . . . . Sid. 140.

Rödt vatten — Strömsättning — Lobos-Öarne, kustens utseende — Payta — Santa Clara, förändring i Landets utseende — Hvalskeppet George Howland — Ankomst till Puná — Röfrarnes afrättning — Puná by, hus, skogar, jagt, foglar, kaymaner — Farvattnet till Guayaquil — Klimat — Flores — Proviant-förvaltar Bagges död — Afsegling — Möte med Flores' eskader, hans skrifvelse till Eugenies chef — Isla de la Plata — Långfredagen — Cap Corrientes — Perl-archipelagen — Ankomst till Panamá — Naos, sjöfogel, fiske — Utvandrare till Californien — Handel — Segling till Perlöarna, regnväder, vattenfyllning, perlfiske, skog, villebråd, jagt — Anmärkningar om seglingen i dessa farvatten.

VIII.

Segling till Galapagos-Öarne, uppehåll derstädes, och segling till Honolulu.

1852. April 28 — Juni 22 . . . . . Sid. 165.

Afsegling — Regnväder — Ström åt O. — Sigte af Galapagos-Öarne — Stephens Bay — Kicker Rock — Chatham-Ön — Landning, lavahällar, krabbor — Innevånare, deras förnöjele öfver röfrarnes tillfångatagande — Vandringens besvärlighet, foglar, ödlor, skälar, sköldpaddor — Segling till Charles-Ön — Landning — En förrymd matros — Floriana, byggnader, källa, Saddle Hill — Kreatur, jagt — Paddys äfventyr — Segling till James-Ön — Båtexpedition till Albemarle- och Indefatigable-Öarna — Lavafält — Skälar, ödlor, foglar, deras ringa skygghet — Öarnes klimat — Hvalfångsten — Commodore Porter — Afsegling — Ström åt öster — Motiga vindar — Nordostpassaden — Ankomst till Honolulu — Båtsmannen Broms' död.

IX.

Honolulu.

1852. Juni 22 — Juli 2 . . . . . Sid. 184.

En Hawaiisk officer ombord — Kanoter — Inläggning i hamnen, dess beskaffenhet — Öns utseende från sjösidan — Landning, badande ungdom, marknad, besynnerliga drägter, fästningen — Gator och byggnadssätt, kyrkor — Vägar, träd, planteringar, kreatur — Saltsjön Alia-paakai — Saltlaguner — Nuuanudalen, Pali — Befolkningen, klädedrägt, bostäder, husgeråd, föda — Lifsmedel, priser derpå — Hästar — Aftonsällskap hos Mr. Allen, notabiliteter, damer — Audiens hos konung Kamehameha — Kungligt besök ombord — Afsked från Honolulu — Hawaiiska-Öarnes upptäckt — Befolkningens aftagande — Hawaiiska folkets allmänna karaktersdrag — Skolor — Öarnes geografiska läge, storlek, höjd, klimat och naturalster — Äldre traditioner och samhällsskick, höfdingar, religion, tabu, barnamord, Cook, ankomst, Kamehameha, John Young, Liloliho, amerikanska missionärers ankomst, kristendomens insteg, Kamehameha III, katholska missionä-

Digitized by Google

rer, tvister med England och Frankrike, Lord George Paulet, missionärerne i allmänhet, jordmonopoliets upphäfvande, hinder för åkerbrukets tillvext — Hvalfisket.

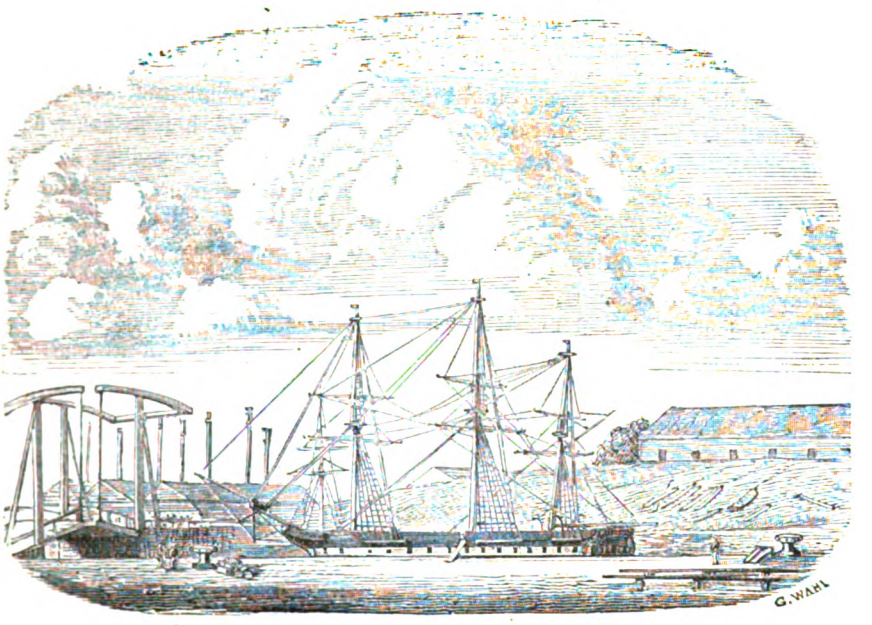
X.

Segling till San Francisco och uppehåll derstädes; segling derifrån till Tahiti.

1852. Juli 2 — Sept. 13 . . . . . Sid. 228.

Afsegling — Vägar till Californien — Kauai — Ankomst till Californiska farvattnen, ström åt S., stark temperaturförändring i hafsvattnet — Farallones, tjocka — Inloppet, Golden Gate — Saucelito, solrök, innevånare, villebråd, jagt — Segling till Yerba Buena — San Francisco-Viken — Staden, gator och hus — Hoteller och spelhus — Industririddare — Promenader kring staden — Lifsmedel och priser — Kommunikationer, ångbåtar — Rymningar — Klimatets egenheter — Proviantering — Gästfrihet — Afsegling, tjocka, vådlig belägenhet — Återkomst till Honolulu — Sjuklighet — Barkskeppet Sarmientos resa — Afsegling från Honolulu — Klippan Manuel Rodriguez — Nordostpassadens slut, ström åt O. — Walker's Ö — Carolina-Ön — Tärnor — Malivi, Paamotu-gruppen, Mangareva, namnförbistring, d'Urville — Tetuaroa — Ankomst till Tahiti.

Digitized by Google

I.

Utrustningen.

Sedan Svenska handeln och fraktfarten på vestra kusten af Amerika, på Ostindien och China, vunnit den utsträckning, att konsuler på de förnämsta handelsplatserna i dessa trakter blifvit anställde, beslöt Kongl. Maj:t att ett större örlogsfartyg om hösten 1851 skulle utsändas, dels för att skydda handeln på dessa farvatten och tillse huru vederbörande konsuler uppfyllde sina åligganden, dels för att söka tillvägabringa handelsförmåner åt de förenade rikenas flaggor på sådana platser, der de ej ännu åtnjöto alla de företrädesrättigheter, som lemnades mera gynnade nationer.

Digitized by Google

Till begagnande för denna expedition utsågs fregatten Eugenie af fyratio kanoner. Detta fartyg, blott sju år gammalt och i fullgodt stånd hvad skrofvet beträffade, utrustades från varfvet i Carlskrona med serdeles omsorg. Det nykopprades, för försöks skuld, med Avestadkoppar om styrbord och engelsk om babord, försågs med en del nya vattencisterner, och sattes för öfrigt i fullständigt skick. Ett nytt roder tillverkades och påsattes, och det gamla, med fingerlingarne fastsittande, nedstufvades i vattenrummet till reserv. De två bombkanoner på hvardera sidan af batteriet, hvilka ingå i fregattens bestyckning, blefvo på chefens derom gjorda framställning ersatta med samma antal tjugofyrapundingar, liknande de öfriga batteri-kanonerna. Den derigenom ledigblifna bombdurken disponerades till förrådsrum. Af däcksbestyckningen blefvo äfven fyra kanoner qvarlemnade på varfvet. Ett nytt gångspel af förbättrad konstruktion tillverkades under ledning af Löjtnant Sasse och insattes. Det visade sig under hela resan vara mycket ändamålsenligt. Pliktankartågen förseddes med förhandsbugt af ketting af trettio famnars längd.

Genom Nådig skrifvelse hade Kongl. Maj:t fästat Kongl. Vetenskaps-Akademiens uppmärksamhet på den tillämnade expeditionen och infordrat dess förslag om begagnande af det gynnsamma tillfälle, som erbjöds för hvarjehanda observationers anställande och tillökande af akademiens naturhistoriska samlingar. Det af akademien d. 18 Juni härom i underdånighet afgifna förslag blef af Kongl. Maj:t i nåder stadfästadt d. 25 Juli. För att bereda utrymme åt derigenom förökadt antal personer, hvilkas ställning och göromål fordrade att de erhöllo egna hyttor, uppfördes två dylika på hvarje sida af batteriet, omedelbart för om kajutskottet. De der befintliga kanoner nedlades på däcket under portarne och surrades der, och deras lavetter undanstufvades i rummet, hvarigenom dessa fyra hyttor blefvo mycket rymliga och god dager insläpptes genom de med fönster försedda kanonportarna. De borttagna kanonerna ersattes utombords med träpjeser, alldeles liknande den motsvarande delen af de verkliga kanonerna, hvarigenom vanprydligt utseende förekoms, utan att någon olägenhet förorsakades.

Till besättning uttogs ungt och friskt manskap, så att större delen var under trettio års ålder. Önskan att deltaga i expeditionen var bland flottans gemenskap så liflig, att de flesta kompani-chefer öfverhopades med ansökningar om kommendering dertill. Ingen behöfde således mot sin vilja kommenderas, och denna omständighet torde i ej ringa mån hafva bidragit till det goda, ja märkvärdiga helsotillstånd, som nästan oafbrutet fortfarit under hela expeditionen, oaktadt ganska

Digitized by Google

starka afbrott i klimat förekommit. Med undantag kanske af skämd proviant, bidrager intet så mycket som hemlängtan och nedslagenhet till de ombord mest förekommande sjukdomar.

Fregattens befäl utgjordes af följande personer, nemligen:

Kommendör-Kapiten C. A. Virgin. (Chef.)
Kapiten-Löjtnant J. B. Kleman. (Sekond.)
Premier-Löjtnant O. Trägårdh.
» » C. A. Sundin.
» » Grefve C. R. Cronstedt.
» » C. Skogman (med serskildt åliggande att förrätta de nautiskt-astronomiska observationerna, och uppdrag af Kongl. Vet.-Akad. att biträda vid de fysiska).
Sekund-Löjtnant A. Fries.
» » N. A. Fischerström.
» » E. B. Theorell.
» » K. O. M. Rahm (till exercis).
» » Frih. C. A. Falkenberg (d:o).
Uppbörds-Läkare: J. G. M. Kinberg, M. D. och C. M. (Expeditionens zoolog enl. uppdrag af Kongl. Vet.-Akad.)
Under-Läkare: M. Cornell. M. C.
» » E. Ekströmer. M. C.
Expeditions-Prest: S. B. Pontén. P. M.
Proviant-Förvaltare: F. A. Bagge. (Bokhållare vid Varfs-kontoret.)
Chefens Kanslist: C. P. Virgin. (Sek.-Löjtn. vid K. M:s Flotta.)

Till expeditionens botaniker var af Kongl. Vetenskaps-Akademien utsedd Docenten i Botanik vid Upsala universitet och läraren vid nya elementarskolan i Stockholm, Magister N. J. Andersson. Herr K. J. Johansson hade fått sig uppdraget att verkställa de fysiska observationerna, i förening med Premier-Löjtnant Skogman.

Som Kadetter voro kommenderade:

A. Molander.
C. Petré.
Frih. O. G. Cederström,
A. H. Rundqvist,
N. Adlercreutz,

af hvilka de fyra första under loppet af resan utnämndes till Sekund-Löjtnanter.

Digitized by Google

Underbefälet bestod af följande personer, nemligen:

Öfver-Styrman C. F. Bergstrand.
Flagg-Konstapel C. G. Lagerman.
Flagg-Skeppare A. W. Bergenstjerna.
Uppbörds-Timmerman W. Bergström.
Fanjunkare vid Marin-Reg:t O. Jansson.
Öfver-Styrman C. J. Söderberg.
Under-Styrman J. P. Bäckström.
» » N. L. Frick.
Öfver-Konstapel C. W. Lindqvist.
» » A. Carlstedt.
» » O. Offerman.
Under-Konstapel C. R. Dahlström.
» » G. O. Enebuske.
» » C. C. Ekman.
» » J. E. Lindahl.
Under-Skeppare C. F. Carlsson.
» » G. A. Agge.
» » C. M. Loman.
» » W. E. Tingberg.

Af handtverkar-staten voro kommenderade en segelsömmare, en tunnbindare, tre timmermän och en smed.

Fregattens gemenskap utgjordes af följande antal, nemligen:

Marin-Soldater	25	man.
Matroser.	18	»
Jungmän	18	»
Artilleri-Båtsmän (3:dje Blek. komp.) .	41	»
Båtsmän: 6:te Blek. kompani	65	man.
1:sta Södra Möre »	3	»
1:sta Ölands »	41	»
2:dra » »	42	»
1:sta Gottlands »	15	»
2:dra » »	12	»
	178	»
Musikanter	7	»
Skeppsgossar	12	»
Handtverkare	6	»
Summa	305	man.

För att emellanåt bereda manskapet gagnelig förströelse, begärde och erhöll chefen nådigt tillstånd att i stället för motsvarande antal båtsmän i mönsterrullan få uppföra sex musikanter till aflöning och kost ombord, hvarjemte tillåtelse meddelades att bland den öfriga be-

Digitized by Google

sättningen uttaga sex andra, hvilka kunde vara hågade att förena sig med de förre, mot någon tillökning i aflöning. De utöfver den af kronan bestådda aflöning och kost, i och för musikpersonalen nödiga kostnader hafva blifvit bestridda af chefens enskilda medel. Instrumenter erhöllos från flottans förråd, men deras släta beskaffenhet gjorde upphandling af en del nya oundgänglig.

I ändamål att sätta manskapet i tillfälle att nyttigt kunna använda lediga stunder, bildades ett litet bibliothek, hvilket ställdes under skeppspredikanten Ponténs inseende, och hvarifrån vissa tider i veckan böcker utlemnades till dem som sådant åstundade.

Fregatten utlade från varfvet d. 18 Sept., och korvetten Lagerbjelke, under befäl af kapitenen och riddaren C. E. Engelhardt, samma dag. Korvetten var beordrad att åtfölja fregatten till Rio de Janeiro och Platafloden, hvarifrån den skulle återvända hem, och under hemfärden besöka åtskilliga orter i Brasilien och Westindien.

Återstående arbeten bedrefvos med största drift. Fregatten erhöll proviant från flottans magaziner; den var beräknad som följer, nemligen:

Fläsk, kött och tobak för 6 månader.
Ärter, bröd och bränvin för 4 månader.
Sill, smör och gryn för 2 månader.

Af krut togos 202 centner ombord, hvaraf 40 i kärl, och det öfriga fylldt på karduser nedlagda i vattentäta lådor. All slags utredning för sex månader erhölls från varfvet.

Fregattens barkass och tolfårade slup blefvo kopprade, för att ej, under möjligt längre liggande i sjön, skadas af mask. Båda dessa båtar voro af utmärkt beskaffenhet, och slupen en god seglare, en egenskap af ej obetydlig vigt på långväga resor, då man ofta kan komma att ligga på redder, hvarest man har långt i land. De båda tioårade låringsbåtarne visade sig äfven under resan vara goda och lämpliga. Som vanligt begagnades ej under rustningen fartygets egna båtar, utan från varfvet till låns erhållna släpbåtar.

Vi hafva nu antydt det hufvudsakliga angående Eugenies utrustning. Ett närmare redogörande derför kan ej för allmänheten vara af något serdeles intresse, och för mannen af yrket är vägen öppen att derom erhålla vida fullständigare kännedom, än hvad gränsorna för detta arbete kunna medgifva. Emedlertid våga vi tro att hittills intet svenskt örlogsfartyg lemnat hemlandet med mera omsorg och fullständighet utrustadt än Eugenie.

Den 25 Sept. togos de två fregatten tilldelade chronometrar ombord. Den ena var af Urban Jürgensen i Köpenhamn (N:o 39), den andra af Söderberg i Stockholm (N:o 293). Deras gång hade redan förut blifvit undersökt, och bestämdes ytterligare efter ombordtagandet.

Digitized by Google

De placerades uti en i gunrummet, akter om masten, befintlig kista, hvarest de fastskrufvades på ett stadigt underlag, mellan hvilket och den yttre stoppade lådans botten en tumstjock skifva af filt var laggd för att mildra möjligà skakningar. Vi skola vid resans slut yttra oss om urens gång och beskaffenhet. De voro båda förut begagnade; en ny var i England beställd att möta oss i Portsmouth.

Digitized by Google

II.

Segling från Carlskrona till Portsmouth och uppehåll derstädes.

1851. Sept. 30 — Nov. 4.

Den 30 Sept. kl. 10 f. m. ankom befälhafvande Amiralen i Carlskrona, Kontre-Amiralen, Friherre Nordenskjöld ombord för att inmönstra fregattens besättning. Efter skedd inmönstring yttrade Friherre Nordenskjöld några vänliga afskedsord till fregattens chef, officerare och manskap, tillönskande alla lycka och välgång. Så snart han begifvit sig från bord och erhållit vederbörlig salut, blåstes "alla man på däck att gå till segels"; ångkorvetten Thor, som redan förut eldat upp och var i beredskap att bogsera, lemnade bogsertåg, och kl. 2 e. m. var Eugenie på väg till sjös. Korvetten, hvars besättning blifvit mönstrad af Kontre-Amiral Krusenstjerna, utbogserades af ångfartyget Balder.

Vinden var på sydsydvest och ganska laber: den stillnade snart alldeles ut, och kl. 7 e. m. ankrade vi mellan Kungsholms fästning och Utklippan. Följande morgon kl. ½ 7 lättade vi åter med en lätt bris från sydsydost, som fram på förmiddagen något friskade och drog sig mera på ostlig. Korvetten, som ankrat inne på redden, utbogserades af Thor, och följde i Eugenies kölvatten. Det goda tillfället att hastigt komma ur Östersjön försummades ej, utan alla segel, som kunde göra nytta, tillsattes, och ehuru vinden på aftonen betydligt stillnade af, fingo vi dock fram på natten sigte af Falsterbo och Stevens Klints fyrar, och d. 2 Okt. kl. 10 f. m. ankrade fregatten på Köpenhamns redd. Vår följeslagare, korvetten Lagerbjelke, anlände och ankrade samtidigt med Eugenie. De båda fartygen qvarlågo på Köpenhamns redd till om morgonen d. 4 kl. ½ 6, då de gingo till segels och togos på släp efter ångbåt. Utom några mindre proviantartiklar,

Digitized by Google

upphandlades i Köpenhamn åtskilliga klädespersedlar för besättningen, hvilka der erhållas dels till billigare priser, dels af bättre beskaffenhet än i Sverige, hvarjemte några från Berlin beställda astronomiska instrumenter kommo tillhanda.

Vid middagstiden d. 4 voro vi tvärs för Helsingborg, dit en båt afsändes för att efterhöra bref och dylikt. Vinden, som förut varit på nordnordost, drog sig nu på ostlig, hvarföre ångbåten kastade loss. Kort derefter drog sig vinden på sydost och syd, med god bris; fram på morgonen d. 5 passerades Skagen, och vid middagen samma dag pejlades Hirshals på Jutland i sydvest till syd. Den hittills gynnande sydliga vinden blef nu, då vår kurs bar sydvart, motvind, och stadgade sig snart på sydvest; om qvällen syntes en gård kring månen, ett temligen pålitligt förebud till blåsigt och ruskigt väder. Den 6 friskade vinden från sydvest med regnbyar, på förmiddagen d. 7 blåste han redan hårdt, och kl. 2 e. m. låg fregatten under trerefvadt stormärssegel och stormstagsegel. Sjön gick ganska hög och krabb och strida regnskurar föllo understundom. De många kistor, lådor m. m., hvaraf batteriet var uppfylldt, tarfvade stundelig eftersyn för att ej af sjögången komma i drift, och genom de otäta kanonportarne kom mycket vatten in på batteriet; de fyra der befintlige hyttorna blefvo derigenom alldeles obeboeliga. Besättningens orena kojer eller hängmattor voro upptagna till tvättning, men denna hade till följe af vädret måst uppskjutas, och kojerna lågo på batteriet. En del af dessa hade åkt ned åt lä och tilltäppt ett par af de s. k. "spygatten", genom hvilka vattnet utrinner från batteriet. Detta förorsakade en stund en verklig öfversvämning, hvars orsak i mörkret ej genast kunde upptäckas, men sedan lätt undanröjdes.

Vid vändning fördevind om qvällen, då vinden något saktat sig, så att märsseglen voro satte med tre ref i, bräcktes begine-rån. Denna förlust kunde väl hafva ersatts med om bord befintliga reserfpjeser; men för att ej genast i början behöfva tillgripa dessa och tillika verkställa en del små ändringar och reparationer med batteriportar m. m., hölls d. 8 kl. ½ 9 f. m. af åt Farsund. Vinden fortfor från sydvestkanten med hård blåst, och snart syntes den höga, klippiga norrska kusten. Framåt kl. 4 e. m. kom en lotsbåt i sigte och kl. ½ 5 erhölls lots derifrån. Den svåra sjögången gjorde det vådligt för båten att lägga till vid fregatten: en tågända kastades derföre ombord på lotsbåten, lotsen fastgjorde tågändan omkring lifvet på sig och hoppade i sjön, samt hissades ombord på fregatten. Kl. ½ 6 passerade vi in mellan klipporna, som bilda det trånga inloppet till Farsund, och ankrade straxt derefter i yttre hamnen. Lotsen stod hela tiden helt lugn i sin våta skrud.

Digitized by Google

Tidigt om morgonen följande dagen, d. 9, afsändes en officer och uppbördstimmermannen till Farsund för att upphandla en till beginerå lämplig spira. De återkommo fram på dagen medförande en dylik, hvarefter timmermännen genast sattes i verksamhet med dess tillyxande. Middagstiden inkom korvetten Lagerbjelke, som under stormen förlorat fregatten ur sigte, men hållit in åt kusten och af lotsbåten fått underrättelse om hvart fregatten gått. Hvar och en sökte nu på bästa sätt få sina nedblötta klädespersedlar torra, och åtskilliga på batteriet ställda effekter, tillhöriga den vetenskapliga fakulteten, undanstufvades på ställen, der de voro mindre utsatta för att under oväder taga skada. Åtskilliga små utflygter i trakten företogos på lediga stunder af befälet, och fregattens zoolog och botanist började redan här sina samlingar. Skärgården är väl ej vacker, men bergen hafva ofta djerfva former, och man finner mellan dem ganska täcka ställen. Stadens aflägsenhet lade ett hinder i vägen för dess tätare besökande, men dess innevånare hade den artigheten att inbjuda båda fartygens officerare och kadetter på en bal, som ock bevistades af alla, hvilkas närvaro ombord ej af behofvet påkallades.

Väderleken var under vistandet härstädes ytterst ombytlig, regn och solsken vexlade ofta flera gånger om dagen. Vinden var lika ojemn hvad styrkan beträffar, men dess riktning höll sig temligen troget mellan vest och sydvest, och lotsarne påstodo att han uti sjön höll sig på detta håll äfven då han i hamnen var nordvest. Detta gjorde att vi först d. 17 kl. ½ 2 e. m. gingo till segels. Vinden var då på vestnordvest, och fortfor sådan med vackert väder till följande dagen på förmiddagen, då han åter drog sig på sydvest med regn och rusk. Den 19 blåste den än från sydost och än från sydvest, och vackert väder vexlade med starka regnskurar. Den 20 drog sig vinden på nordost och höll sig sedan deremellan och sydost, med laber bris, tjockt och mulet väder, ända till och med d. 23, då vi kl. 1 f. m. fingo Owers fyrskepp i sigte. Den 22 hade vi besök ombord af en talrik samling foglar af åtskilliga slag, såsom kråkor, trastar, starar, bofinkar m. fl., hvaraf många fångades. Den 24 om morgonen fingo vi engelska kusten i sigte: vädret var skönt och vinden sydsydost med måttlig bris, thermometern visade 14°—15°. Vid middagstiden voro vi tvärs för Dover, farvattnet hvimlade af seglare, stora och små, utgående och hemkommande, och Albions hvita klippor och gröna fält erbjödo ett intagande skådespel. Midnattstiden måste vi minska segel för att ej innan dagningen segla förbi inloppet till Portsmouth. Den 25 kl. ¼ 8 f. m. fingo vi lots från S:t Helens ombord och seglade kl. 10 ut förtöjningen på Spithead, Portsmouths redd.

Digitized by Google

Korvetten Lagerbjelke hade d. 20 återvändt till Farsund, och afseglade åter derifrån d. 22. Den goda vind, som först sista dagen blåste frisk, hade med god fart fört korvetten hela vägen, och hon anlände på qvällen samma dag, som vi på morgonen.

Portsmouth är egentligen namnet på blott en del af den stad, som kollectivt så benämnes; de andra heta Portsea och Gosport. I Portsea äro etablissementerna för flottan, de största af alla i England, både hvad förråder, verkstäder och upplagda fartyg beträffar. Äfven nybyggnader göras här i betydligt antal, och fremlingen häpnar, då han ser i hvilken skala allt bedrifves.

Från amiralitetet i London erhöllo fregattens officerare tillstånd att bese alla anläggningarna. Någon detaljerad beskrifning deräa kan lika litet i detta arbete finna plats, som den kan göras efter en dags flygtigt betraktande af de många olika föremål, den skulle afhandla, hvilka dessutom äro så olikartade, förutsätta så skiljaktiga detaljstudier, att de näppeligen ligga inom gränsen för en enda individs förmåga. Vi inskränka oss således till några allmänna anmärkningar.

Det, som genast vid inträdet på ett engelskt örlogsvarf väcker förvåning, är den totala frånvaron af egentlig militärisk personal och bevakning. Utom superintendenten för varfvet, hvilken alltid är en högre officer, som tillsättes för tre år eller deromkring, och hissar sin flagg på vaktskeppet, samt hans flagglöjtnant eller adjutant, finnes ej heller någon militärperson anställd, utan går allting genom civila varfstjenstemän, och bevakningen ombesörjes af en afdelning poliskonstaplar, nittio man stark *). Vi våga hysa den öfvertygelsen, att det oaktadt tjensten på de engelska varfven bedrifves och skötes med lika mycken både drift och noggrannhet, som på andra nationers; men vilja ej derföre påstå, att dessa ens skulle kunna antaga samma system, äfven om de ansåge det lämpligt. Huruvida varfstjenstgöring i allmänhet verkar förmånligt eller ej på en officerscorps, är kanske ej så lätt att afgöra; men vi kunna ej frångå den tron, att en stor del af den tjenstgöring, som är svenska sjöofficern genom reglementet ålagd, är af sådan beskaffenhet, att den ingalunda bidrager till hans duglighet, hvarken som krigare eller sjöman, äfven om bristande penningetillgångar tvinga till bibehållande af nuvarande system.

De många linieskepp, som stodo under mer eller mindre framskriden byggnad, utgjorde en tyst men klar vederläggning af det i Sverige så ofta upprepade påstående om att dylika utomlands ej mera byggas. Har något stillastående i detta afseende förekommit, så har det varit orsakadt, ej af tvekan att bygga linieskepp, utan om huru de

*) Tre inspectors, tolf sergeants och sjuttiofem constables.

Digitized by Google

skola byggas. Man har afvaktat resultatet af de talrika försök, som för denna frågas redande varit framställda, men knappt har detta framträdt, förrän det åsido lagda arbetet blifvit åter upptaget, och detta i en skala, öfverträffande allt förut kändt och begagnadt. Såsom bevis härpå behöfva vi endast påpeka de manövrer, som förliden sommar (1853) försiggått på Spithead, och hvarje ny rulla öfver Englands flotta*) är i detta afseende kanske en bättre ledning än något annat.

Varfvet innesluter åtta dockor, som mest begagnas till reparationer; genom tidvattnets starka stigning, som stundom uppgår till nitton fot, kunna de största fartyg vid högt vatten flyta in i den docka, som vid lågt vatten faller nästan torr, så att föga pumpning behöfves för att tömma den. Dessutom finnas åtskilliga bäddar för nybyggnad, och bassiner, der rustande fartyg kunna ligga. Utom vanliga verkstäder finnes en betydlig ångmachins-verkstad med allt hvad dertill hörer; ett bageri, som lemnar brödet färdigt utan att det under bakningen behöfver med handen vidröras; ofantliga förråder af lifsmedel och klädespersedlar, ankaren och kettingar, hampa och tågvirke, samt byggnadsvirke från England och Italien, Polen och Liffland, Canada och Honduras, Afrika och Rangun, till och med från det aflägsna Nya Zeeland. Träslagen äro ek, furu, tek, afrikansk ek, kauri-tall, alm och sämre mahogny, utom åtskilliga i mindre myckenhet begagnade. Serskild uppmärksamhet förtjenar den vackra machinen, eller rättare serien af machiner, för blocks tillverkande. De äro uppfunne af den äldre Brunel, Thames-tunnelns byggmästare, som derföre af parlamentet fick en belöning af 3000 P. st. I synnerhet är den machin, som fullbordar de tillämnade blockhusen, nätt och sinnrik. Större ginblock göras för hand.

Högste befälhafvare i Portsmouth var amiralen Sir Thomas Briggs, som hade sin flagg hissad på tredäckaren Victory, S:t Vincents och Nelsons fordna amiralskepp, på hvars halfdäck den sednare stupade vid Cap Trafalgar. Varfs-superintendentens, kontreamiralen Prescotts flagg blåste på tredäckaren Brittannia.

Portsmouth skall på de sednare åren betydligt aftagit i rörelse och rikedom. Fordom stadnade en stor del af de från örlogsskeppen afmönstrade matroser här, åtminstone för någon tid, och strödde frikostigt penningar omkring, som från krogvärdars och nymfers fickor snart sökte sig väg till köpmannens kassakista. Stora flottor lågo ofta länge på redden, och från de talrika besättningarne, äfven då de ej fingo komma i land, inflöto betydliga summor. På sednare tider hafva blott

*) The Navy List utkommer qvartaliter och upptager såväl personal som materiel, dess fördelning och användning.

Digitized by Google

få fartyg varit någon längre tid här liggande*), och från fremmande stationer hemkommande fartygs befäl och besättningar hafva genast efter afmönstringen, vanligen på jernväg eller ångbåt, rest till London eller sina hemorter, så att blott en ringa del af deras behållna aflöning kommit Portsmouths innevånare till godo. Äfven torde Jack numera ej vara fullt så sorglös för framtiden, som förr i verlden, och han har ej heller så mycket prispenningar att rumla upp. Emedlertid klagas i staden bittert öfver de dåliga tiderna, och Cobden med anhängare äro ej mycket väl anskrifne.

På Spithead låg nu endast korvetten Dido, som skulle afgå till Stilla Hafvet, och inne vid varfvet skeppet Rodney, på nittiotvå kanoner, under rustning för Medelhafs-stationen.

En stor myckenhet proviant blef i Portsmouth upphandlad; uppräknandet af de olika artiklarne kan för läsaren ej vara af intresse. Utom de vanliga i vår spisordning ingående slagen, tillkom enkom för denna resa: cacao, soppa med kött i lufttätt slutna blecklådor, torkad potatis i dylika samt citronsaft. Soppan med sitt kött tycktes oss hela resan vara ganska välsmakande, med undantag kanske af ett par gånger; men besättningen satte derpå föga värde, och en och annan yttrade till och med afsky för "burkaköttet", som det kallades. Citronsaft lemnas numera alltid åt engelska örlogsfartyg, att, då så erfordras, användas mot skörbjugg.

En mängd klädespersedlar upphandlades för besättningen, och musiken erhöll, på chefens bekostnad, en ganska snygg uniform af ljusblått kläde med hvita reverer. Alla förråder kompletterades, så att fregatten vid afseglingen var så fullproppad som möjligt.

Enligt uppdrag af Vetenskaps-Akademien, afreste Herr Johansson och författaren till London, för att emottaga de magnetiska instrumenter, som der blifvit beställda. Öfverste Sabine vid engelska artilleriet, känd genom sina vidlyftiga arbeten i magnetism, hade haft den godheten att åtaga sig besväret med deras anskaffande, och vi erhöllo dem af honom vid magnetiska byrån i Woolwich, i hvilken stad han är bosatt. För den välvilja, hvarmed författaren emottogs, och den oförtjenta heder, som vederfors honom, att vid en middag på Philosophical Club blifva presenterad för flera af Englands utmärktaste lärde, stadnar han i största förbindelse hos Öfverste Sabine. Bland de vid nämnde tillfälle närvarande personer vilja vi nämna: Sir John Herchel, Sir Charles Lyell, Mr Wheatstone, Professor Playfair, Sir John Richardson m. fl.

*) I år (1853) har förhållandet varit annorlunda. Skaror af folk hafva tillströmmat för att se flottans manövrer, och stadens innebyggare hafva ej försummat tillfället till förtjenst.

Digitized by Google

En ny chronometer (N:o 2295) erhölls från Dent i London, och från Paris ankommo tre barometrar och några mindre instrumenter; alla från Lerebours och Secretans verkstad.

Väderleken var för det mesta gynnande för våra arbeten, och de första dagarne af November blef fregatten segelklar. Innan dess afsegling gaf svenska konsuln, Herr Vandenberg, en bal, som bevistades af de flesta bland våra officerare; och det i Portsmouth förlagda 48:de linieregementets officerscorps hade artigheten inbjuda såväl fregattens som korvettens officerare på en lysande middag.

Digitized by Google

III.

Segling från Portsmouth till Madeira. — Madeira. — Segling till Rio de Janeiro och uppehåll derstädes.

1851. Nov. 4 — Dec. 21.

Den 4 Nov. kl. 3 e. m. afseglade vi från Portsmouth med en frisk nordlig vind, som äfven medförde ett ganska nordiskt väder, klar himmel och en temperatur af + 5°. Natten tillbragtes under små segel för att följande morgon kunna utanför Start Point anträffa lotsens der kryssande kutter, som ock på morgonen d. 5 kom i sigte och emottog lotsen. Vinden sagtade sig nu och gick på nordvest: middagstiden passerade vi Eddystones fyr, kl. 5 e. m. förlorade vi Lizard ur sigte, och togo afsked af det egentliga Europa.

Vår reskamrat, korvetten Lagerbjelke, som samtidigt med oss lemnat Portsmouth, förlorades påföljande natt ur sigte, men råkades åter d. 7 på förmiddagen. Den vid denna årstid ofta så oroliga Spanska sjön lemnade oss oantastade; vid middagen sistnämnde dag befunno vi oss omkring 100 mil (17 sv. mil) nordvest om Cap Finisterre, och en måttlig nordostlig vind, med vackert, ehuru något molnigt väder, fortfor att gynna oss. Af den ström åt öster, som ofta här förekommer, hade vi en ganska märkbar känning; den satte oss på två dagar 49 mil (8 sv. mil) åt S. O. åt O. Många olyckor hafva på detta vis uppkommit: år 1804 vållade den engelska fregatten Apollos strandning på kusten af Spanien, med fyratio af de i dess konvoj befintliga fartyg. Man måste dock antaga att försumlighet dervid medverkat. Luftens temperatur höll sig omkring 14°, och hafsvattnets omkring 15°. Kl. 2 e. m. d. 11 Nov. fingo vi Porto Santo och strax derefter Madeira i sigte, som vanligt insvepta i moln, hvarigenom de, likasom höga öar i allmänhet, ofta tillkännagifva sig innan någon del af landet synes. Porto Santos utseende är föga in-

Digitized by Google

bjudande, den visar blott branta, skrofliga klippor. Det var för långt lidet på dagen för att innan mörkret hinna Funchals redd, och vi lade kl. 9 om qvällen bi emellan öarne.

Ett par timmar före dagningen höllo vi åter af med den fortfarande nordostliga vinden, och voro vid dagens inbrott redan i rännan mellan Madeira och de öde klipporne Deserta. En nära östra Deserta ur hafvet uppstående klippspets, liknande ett fyrtorn, erbjuder en ganska egen anblick för det vid de svenska, flata hällarne vana ögat. Vinden var helt svag och fregatten framskred helt långsamt mellan öarne; i lä, det vill nu säga i sydvest om Madeira, var det fullkomligt stillt; endast en och annan liten kåre flög mörkblå öfver den klarblå hafsytan, för att snart upphöra och efterträdas af en annan, ofta från alldeles motsatt håll kommande. Vädret motsvarade Madeiras rykte; såväl luften som hafvet visade omkring 20° temperatur, och en flygfisk tillkännagaf att man nalkades de tropiska trakterna. Vi hade god tid att betrakta den mångbeprisade ön, som äfven erbjöd en praktfull anblick. Rödbruna tvärbranta klippväggar resa sig ur det blåa hafvet, ofvanpå klipporna omvexla gröna fält och skogar, och der och hvar ser man hvita kyrkor och hus sticka fram. Öns toppar förlora sig oftast i de moln som skocka sig deromkring: de nå en höjd af öfver 5000 fot. Allt efter som vi skredo framåt stillnade vinden och vi förblefvo en stund liggande i stiltje, men snart sprang en liten bris upp från sydvest, med hvilken vi kunde hålla in åt Funchals redd, hvarest vi kl. 11 f. m. ankrade på 45 famnars djup.

Uppehållet här var utsatt till två dagar, och hvar och en gjorde sitt bästa att så fort som möjligt komma i land och betrakta herrligheten på närmare håll. Den bränning, som äfven i stillt väder alltid vräker på stranden, som ligger alldeles öppen för hela Atlantiska hafvets sjögång, gör landningen med vanliga båtar obeqväm, hvarföre man vanligen hyr en af öns båtar att passa på fartyget ett stycke från land, hvarest de emottaga landstigande eller aflemna ombordfarande, så vida man ej föredrager att göra hela färden i landbåt. Dessa båtar äro små och lätta och hafva å hvardera sidan om kölen en mede, som hindrar dem att falla på sidan när de taga grund. Man afvaktar en hög sjö och ror på dess topp med all kraft rätt på land: så snart båten rör botten, springer en hop folk ut i vattnet och fattar tag i den, och innan nästa sjö hinner in, äro både båt och passagerare redan ett högt stycke upp på stranden, som är temligen brant och består af kiselstenar. Båtkarlarne biträda dervid hvarandra; under större lastbåtar läggas rullar och uppdragningen sker medelst oxar. Allt detta verkställes under ett döfvande skrän, men med mycken hurtighet. När man skall ombord, skjutes farkosten såsom utföre

Digitized by Google

en kälkbacke med starkaste möjliga fart ned i sjön, just i det ögonblick en högre sjö än de andra rullar in, och man är genast färdig med årorna för att hastigt komma ur bränningens område. De för passagerare ämnade båtar hållas serdeles snygga och äro vanligen målade i bjerta färger: båtkarlarne utmärka sig för sitt höfliga och tjenstvilliga sätt.

Den del af staden, som ligger närmast landningsplatsen, är temligen väl byggd, men företer intet anmärkningsvärdt i den vägen. Gatorna äro ej mycket breda, men väl lagda med jemnstora runda stenar, och hållas ganska rena. Några af dem bilda mycket branta backar, och dessa äro lagda med på kant ställda kiselstenar, med den uppstående kanten vänd emot backen, för att bereda fotfäste åt menniskor och ök. Öns i allmänhet ytterst backiga beskaffenhet hindrar begagnandet af åkdon, om man undantager ett slags ursäkt derför, som förekommer i staden. Det är en klumpig släda, med oskodda medar, och dragen af oxar. På dylika eleganta åkdon färdas damerna bort på baler och supéer, och vinkärlen ned till stranden för att inskeppas. Från landet in till staden föres vinet i skinnsäckar eller små kärl på mennisko- eller åsneryggen, och för den, som ej vill begagna sina ben, finnes ej annat att taga till än hästar, mulåsnor och borickor.

Medan fregattens naturforskare begåfvo sig på en längre utflygt inåt ön, företogos kortare dylika af de båda fartygens officerare. Vi meddela en af dessas berättelse.

"Knappast komne i land omringades vi af en svartmuskig stojande hop, som utbjöd hästar till vårt begagnande. Män och pojkar skreko om hvarandra, berömmande hvar och en sitt ök. Då vi med skäl kunde antaga att de först erbjudna hästar ej just voro af de bästa som kunde fås — hvilket äfven deras utseende bestyrkte — fortsatte vi lugnt vår väg upp åt staden, der vi ämnade bortvexla våra engelska penningar mot landets mynt. Detta befanns dock obehöfligt, ty den mängd Engelsmän, som årligen besöker ön, har gjort folket så bekant med pounds, shillings och pence, att detta myntslag tyckes vara det allmännast kända. Ett större antal hästkarlar hade nu samlat sig: vi valde de hyggligaste djuren och begåfvo oss på väg. Hästarne äro qvicke och liflige, dels af öns egna afvel, dels införde från Portugal eller Barbaresk-kusten. De förre hafva mycket tycke af våra ölandshästar, men äro större. Såsom vanligen i bergiga länder är förhållandet, hafva de en egen förmåga att klättra uppför de oländigaste ställen, och man gör bäst i att dervid låta dem gå som de behaga. Med hästen följer ock dess vårdare, som troget löper vid dess sida under hela den oftast ganska besvärliga färden backe upp backe ned, och måste man derföre med skäl förundra sig öfver dessa menniskors

Digitized by Google

goda lungor. Deras klädsel var temligen lätt: skjorta, byxor och ett par trasiga, oftare inga skor utgjorde hela kostymen, om man dertill lägger Madeiras nationella hufvudbonad, en liten trattformig mössa af blått kläde, med rödt foder, hvilken sitter alldeles lös på sjelfva hjessan, och måste qvarhållas af någon outredd naturkraft, ehuru man någon gång ser band för detta ändamål begagnas."

"Vi passerade förbi ett par kyrkor från rococo-periodens början, genom stadens vestliga del, till en brant backe, som leder ned uti en trång och djup dalgång, hvarest en bro för öfver en djupt derunder rinnande liten bäck. Denna lilla, till utseendet oskyldiga rännil är dock en farlig fiende, mot hvars förstörande verkan man med dryga kostnader måst skydda staden. Under de häftiga regn, som här ofta förekomma, uppsväller bäcken till en forssande ström, tillräckligt stark

Digitized by Google

att i en handvändning undergräfva dalens sluttningar och föra med sig både jorden och de hus, som, beröfvade sin grundval, nedstörta deri. Man har derföre inskränkt dess lopp inom höga murar, hvilkas fasta beskaffenhet vid första påseende tyckes vara ur all proportion mot den hotande fiendens magt. Icke destomindre hafva de ett par gånger ej ens varit tillräckliga, och i början af detta århundrade — jag vill minnas 1804 — gjorde regnflöden betydlig skada i Funchal. Många hus instörtade och tusentals vinkärl flöto ur sina källare till sjös. På andra trakter af ön göra jordskred ofta stor förödelse, der man ej genom uppmurning af terrasser förekommit deras verkan."

"Vi redo vackert utföre backen, hvars branthet var något obehaglig, och nedkommo på bron, hvarifrån man har en ganska egen utsigt, åt hvilken de på dalsluttningarne hopade praktfulla vexter gifva en karakter af nästan tropisk yppighet. Så snart vi nått foten af uppförsbacken på andra sidan, satte alla hästarne af i fyrsprång, de medföljande pojkarne höggo tag i deras svansar för att lättare följa med, och inom några ögonblick voro vi på toppen af backen. Min häst var ett vackert och eldigt djur, men ytterligt hård i munnen, och nästan för krånglig för en dålig ryttare i sådan mark som här på ön, der vägen ofta går genom stenrös på kanten af svindlande bråddjup. Lyckligtvis var han utmärkt säker på fötterna, och snubblade ej en enda gång under hela färden. Ledsagade af våra oberidna jockeyer fortsatte vi uppföre backe, utföre backe. Vägen är långa sträckor utom staden stenlagd, hvilket gör ridten obehaglig, men är nödvändigt för att hindra regnbäckarnes förstörande verkan. Obehagligare äro dock de höga murar, hvaraf vägen till en stor del omslutes, och hvilka ofta alldeles stänga utsigten. Förtjusande villor ligga sådda på bergssluttningarne, och från många ställen har man storartade utsigter. På en spetsig klippa bakom staden ligger som ett riddareslott nunneklostret Nossa Senhora da Penha — Vår Fru på klippan — och ett par andra skymta fram bland träden nedanför. Men vingårdarne äro denna årstid något vissnade, till följe hvaraf landskapet saknar friskhet i färgen."

"Vi stadnade en stund vid en liten krog, för att hvila våra hästar och släcka vår törst. Man erbjöd oss uselt vin, som dock befanns lämpligt att slå i vattnet, som ehuru klart och friskt hade en oangenäm bismak. Drufvor erhöllos äfven, men af ganska medelmåttig beskaffenhet, och de voro dessutom så fulla med jord och sand, att de först efter en god spolning blefvo ätliga. Vi begåfvo oss sedan på återfärden. I allmänhet möter man ej mycket folk på vägarne. Man ser en och annan liten skara män och qvinnor bärande varor till staden, eller återvändande derifrån: de underlåta sällan att anropa den

Digitized by Google

resandes medlidande. Stundom ser man en blek och lidande skepnad makligt färdas på en mulåsna eller stadig häst. Det är en Engelsman eller Engelska, som kommit hit för att under ett blidare luftstreck än fosterlandets återvinna litet helsa och krafter eller få en hviloplats i den orangelund, hvarest de reformertas begrafningsplats är belägen och hvaraf den har sitt namn — "a Laranjera." Kontrasten mellan den lidandes sakta färd och en skojande och stojande kavalkad, som vår, skulle ej illa lämpa sig till ämne för ett skaldestycke eller — en predikan."

"En middagsbjudning till ett af öns äldsta handelshus — Monteiro & C:o, för tillfället tjenstgörande såsom svensk consul — gjorde det nödvändigt att snart fara ombord för att snygga sig efter ridten. Först gjordes dock ett besök i ett kloster, hvarest konstgjorda blommor af fjädrar tillverkas af de fromma systrarna. Blommorna voro i allmänhet både smakfulla och väl härmade efter naturen, och hvar och en köpte något litet åt hemmavarande flammor eller väninnor. Man försummade naturligtvis ej att genom gallret betrakta tillverkarinnorna, men olyckligtvis voro de flesta både gamla och fula, utan ens något intressant i sitt utseende. En var dock ännu ung, hade präktiga ögon samt bildsköna händer; en annan visade lemningar af en för längesedan vissnad, men säkert utmärkt skönhet, af det slag man ser på bibliska taflor af de store målarnes händer. Hennes öga hade ej ännu mistat sin glans, och en tandrad, som mången firad skönhet kunde med skäl afundats, blänkte, när hon talade, fram mellan de välbildade, fast numera något tunna läpparna."

"Efter ombord gjord toalett begaf man sig kl. 5 e. m. till det aktningsvärda huset Monteiro & C:os rymliga och beqväma bostad, hvarest man snart befann sig vid ett förträffligt serveradt bord. Några damer syntes ej till, men deremot ett stort antal vinkaraffiner. Man smakade naturligtvis på allt. Malvasier, Sercial, Tinta och många flera sorter försöktes med samvetsgrann noggrannhet, och några uppväckte en beundran, som jag på samvete kan försäkra ej var låtsad. Glanspunkten i bacchiskt afseende var dock en på slutet framträdande gammal aktningsvärd butelj, hvars innehåll en liten bredvid mig sittande Portugis förklarade vara "le peché originel mis en bouteille." Jag måste erkänna att hans liknelse var ganska träffande, och sådant vin finnes kanske endast här. Det förskrifver sig från en vingård, som för många år sedan genom en regnflod alldeles bortsköljdes, och man har sedan ej lyckats åstadkomma något dylikt. Det förekommer ej i handeln och benämnes efter vingårdens anläggare Johan Gomez, från hvilken denne redan i förra århundradet genom arf eller köp, jag minnes ej hvilketdera, kommit i Monteiroska slägtens ego."

Digitized by Google

"Uppstigne från bordet emottogos vi i förmaket af värdinnan i huset, ett ganska bildadt fruntimmer, som talade obehindradt både engelska och franska. Sedan omkring ett dussin främmande damer samt en förstärkning af officerare från fartygen anländt, började man dansa, hvarmed fortsattes tills efter midnatt, då en lätt anrättning serverades, och man skiljdes åt. En ung dam, dotter af en på ön bosatt Engelsman med en portugisisk fru, tillvann sig uppmärksamhet genom sin ovanliga skönhet, som verkligen hvar som helst skulle hafva väckt uppseende. Hvar och en, som haft tillfälle att se afkomlingar af giftermål mellan nordbor och söderlänningar, måste hafva anmärkt huru ofta man deribland träffar verkliga praktexemplar till menniskor."

Madeira är deladt i tio distrikter, och folkmängden uppges till 150,000 personer. Statsinkomsterna uppges till 250,000 dollars, hvaraf tre femtedelar genom tullumgälder och resten genom direkt beskattning. Utgifterna för förvaltningen medtaga större delen af denna summa, så att högst en fjerdedel kommer Portugals krona till godo.

Af öns hufvudprodukt, vin, uppgafs tillverkningen för 1850 till 15,450 pipor (af omkring 150 sv. kannors rymd), hvaraf 9,300 exporterats och det öfriga dels förbrukats på stället, dels förvarats för att ligga till sig. All införsel af vin är förbjuden.

Socker och kaffe produceras på ön, men blott i ringa myckenhet. Spannmål odlas tillräckligt för öns behof. Hufvudsakligaste importvaror äro ris, olja, stäfver och jern. Någon direkt handel mellan Sverige och Madeira kan ej gerna komma till stånd, ty utan att taga returlast lönar det sig ej att ditföra jern och stäfver, och en last Madeiravin låter väl ej i Sverige realisera sig. På frakter till England eller Förenta Staterna är ej att räkna.

Funchals redd är alldeles öppen för alla vindar mellan vest och sydost, och det stora djupet gör det svårt att rida ut någon storm, hvarför fartyg gerna ligga klara att sticka från sig kettingen och gå till sjös. Några påstå dock att underströmmen ("undertow") är nog stark att hindra fartyg att drifva i land, men klokast är väl att ej lita derpå.

Tillgången af lifsmedel, såsom kött, fisk, frukter m. m., är god. Af stenkol finnas stora upplag. Regulier post går med ångbåt en gång i månaden till och från Europa, och seglande paketer gå både till England och Lissabon.

Den 14 Nov. kl. 4 e. m. gingo vi åter till segels och en frisk ostlig vind förde snart fregatten ur sigte af Madeira. Mulet och blåsigt väder följande dagen kom chefen att öfvergifva tanken på ett tillämnadt besök på Teneriffa, och kursen sattes vester om Canariska öarne, af hvilka Palma i dagningen d. 16 var i sigte. Korvetten

Digitized by Google

Lagerbjelke syntes ej till och råkades ej sedermera förrän i Rio. Vi satte nu kurs på S:t Antonio, den vestligaste af Cap-Verds-Öarne. Vinden fortfor mellan ostsydost och ostnordost med ganska omvexlande styrka och det vanliga passadvinds-vädret, och d. 20 kl. 9 f. m. varskoddes land förut. Snart visade S:t Antonio sina kala, förtorkade klippor: dess högsta delar voro insvepta i moln. Den 22 fingo vi på 12° N. latitud första förebudet till nordost-passadens upphörande. Den hittills klara himmelen öfverdrogs af moln, och öfvergående vindkast från sydost läto känna sig. Följande dagen, d. 23, var vinden redan stadig och jemn på ostsydost, luften qvalmig och tryckande och sydost-passadens dyning ganska kännbar. Från denna dag till d. 26 lät den här (mellan 5°—10° N. lat.) ofta förekommande ström åt öster känna sig, vinden höll sig kring sydost, ojemn och med små regnbyar, och aflägsen blixt syntes om qvällarne. Den 28 kl. 6 e. m. skars eqvatorn på 28° longitud vest om Greenwich, under skönt väder och frisk bris, hvilka båda fortforo till d. 2 Dec. På de sex dygnen från middagen d. 26 Nov. till samma tid d. 2 Dec. satte strömmen oss åt vestnordvest 129 mil (22 sv. m.).

Bland de personer, som befattat sig med sjöväsendet, är det en känd sak, att man tills på de sednaste åren ansett det af mycken vigt för fartyg, som ämna sig till Rio eller andra längre söderut belägna orter, att ej skära eqvatorn vestligare än 25° V. från Greenwich. Öster om 20° V. har man ej heller velat komma, i anseende till der herrskande stiltje och regnväder; men att skära linien vester om 25° V. har ansetts medföra faran att till följe af den starka ström *), som *mellan* ett par graders nordlig latitud och 10° till 12° S. sätter åt vester, ej kunna mot sydost-passaden ligga öfver Cap. S:t Roque, den åt öster utspringande udden af Södra Amerika. Följderna af en dylik motgång skulle också vara ganska allvarsamma; ty att kryssa sig ut från landet torde i de flesta fall vara omöjligt för andra än de ypperst seglande fartyg, och äfven dessa torde ofta nog få hålla tillbaka nordvest, för att i de norr om norra vändkretsen rådande vestliga vindar hålla ostvart, och derefter ånyo börja sin segling genom nordost-passaden. Att sådant för rederiet skulle vara högst ruinerande är klart, och dylika händelser hafva verkligen inträffat, ehuru de blifvit allt mera och mera sällsynta. Med så pass seglande fartyg, som nu begagnas, är faran derför dock betydligt minskad, och nödvändigheten af att inskränka sig inom nämnde longituder till större delen, ja alldeles häfd, åtminstone för fartyg med bestämmelse vesterut, ty för dem,

*) Någon gång är denna ström föga kännbar.

Digitized by Google

som ämna sig kring Goda-Hopps-udden, förlänges vägen genom att skära linien mycket vestligt.

Den omständighet, att det bälte af stiltje och regnväder, som åtskiljer nordost- och sydost-passadens regioner, aftager i bredd allt som man kommer vestvart, har ej kunnat undfalla mängden af sjöfarande. Bruket att ej gå längre ostvart än 20° V., oaktadt den deraf följande fördelen att få hålla lättare genom sydost-passaden, innebär redan ett medgifvande deraf, och frånvaron eller obetydligheten af denna stiltje- och regnväders-region, när man går från t. ex. Bahia till Westindien, är derpå ett talande bevis. Löjtnant Maury i Förenta Staternas flotta har genom hopsamlande af en stor mängd materialier för lösande af denna fråga, och resultaternas framläggande för allmänheten, förvärfvat sig en stor förtjenst om sjöfarten. Han visar tydligen att inskränkningen inom de för liniens skärande förr brukliga longituder hvilar på en fördom, som möjligen hittills kunnat ega en grund, nemligen fartygens dåliga segling, hvarigenom de längre tid qvarhöllos i den vestvart sättande strömmen, och deras afdrift var betydligt större än numera i allmänhet är fallet. Många befälhafvare på handelsfartyg, män af nog mod och insigt att frigöra sig från den gamla slentrianen, hade redan länge funnit sig göra bästa resorna genom att skära eqvatorn ända till 30° V., ja till och med vestligare; de hade derigenom undvikit dagars och veckors tillbringande i stiltje, en så vanlig sak längre österut. Det är dessa af Maury hopsamlade iakttagelser, som gifvit andra mod att försöka samma väg, och de hafva i sin ordning ytterligare ökat förrådet af materialier, gifvit fullständigare bevis för åsigtens riktighet. Vid tillämpningen bör något afseende göras på årstiden: denna modifierar högst betydligt sydost-passaden längs Brasiliens kuster, så mycket att Roussin, som under långvarigt vistande derstädes noga studerat dessa fenomener, anser passadvind såsom en oriktig benämning derpå, och i stället kallar den nordost- och sydost-musson, emedan den, allt efter som solen är söder eller norr om eqvatorn, blåser från det ena eller andra hållet, i likhet med de under namnet "mussoner" i de ostindiska farvattnen förekommande vindar. Att ingå i detaljer hör naturligtvis ej till detta arbetes område, men vi hafva ansett en antydan på denna frågas nuvarande ställning ej sakna allt intresse för en del läsare, och anföra att Eugenie slapp undan eqvatorn utan en enda timmas stiltje och med endast några få måttliga regnskurar.

Men om hafvets herrskare häri visat sig bevågen, så ämnade han dock ej i andra afseenden opåmindt låta oss från den norra hemisferen inträda i den södra. Med den honom egna skarpsynthet hade han anmärkt det stora antal för honom fremmande ansigten, hvilka han

Digitized by Google

sett öfver Eugenies relingar blicka omkring hans blåa fält, och tillkännagaf på öfligt vis sin önskan att göra deras närmare bekantskap. Denna önskan, så god som en befallning, måste naturligtvis uppfyllas, och snart hade vi Hans Neptuniska Majestät med följe ombord. Presentations-ceremonien försiggick i vanlig ordning, rakning, tänders rengörande, medicinering, badning, intet saknades, men det stora antalet recipienter tvang Neptuni embets- och tjenstemän att företrädesvis egna sin uppmärksamhet åt de mera framstående personligheterne deribland. De öfriga affärdades i massa, och hade väl denna gång föga skäl att beklaga sig öfver sin obemärkta ställning i samhället. Vid mörkrets inbrytande aflägsnade sig Deras Majestäter och den vanliga ordningen ombord återställdes.

Den 3 Dec. gick vinden på nordost, fortsatte genom nord till nordvest, sydvest och syd, och återkom följande dagen från sydost, med mulet och tjockt väder. Detta väder fortfor följande dagen med regn och åska och vinden drog sig på nordost med frisk bris. Då ingen himmelskropp visat sig, så att latituds-observation på två dagar kunnat erhållas, höllo vi d. 8 in åt kusten för att få se Cap Frio innan vi satte kurs på inloppet till Rio. Kl. 5 f. m. gaf lodet, som emellanåt anlitades, 25 famnars djup, men tjocka skymde alldeles land, och vi nödgades vända utåt. Kl. ½ 10 f. m. höllo vi åter inåt, kl. ½ 11 klarnade det något, och landet mellan Cap S:t Thomas och Cap Frio skymtade fram. Följande längs kusten passerade vi holmarne Ancoras och Ilha do Ferro, middagstiden klarnade det bättre upp, och Cap Frio visade sig. Med frisk nordostlig vind passerade vi kl. 4 e. m. der förbi och räknade på att redan nästa förmiddag göra vårt intåg på Rio de Janeiros redd, men kl. ½ 5 sprang vinden i en regnby tvärt på vestsydvest, hvarigenom beräkningar och förhoppningar ohjelpligt gäckades. Hela dygnet d. 9 lågo vi och rullade i en stygg dyning från syd, vinden var just jemnt tillräckligt stark att tillåta fregatten manövrera, men ej nog att stötta henne mot rullningen; haf och land voro insvepte i en så tjock slöja af moln och duggregn, att man ofta hörde brusandet af bränningen på stranden, utan att kunna skönja landet. Den 10 började i samma stil, men frampå dagen klarnade det något; efter några timmars stiltje uppsprang en liten bris från sydost, och kl. 3 e. m. fingo vi den så kallade sockertoppen och andra kring Rio Janeiro belägna berg i sigte. Sedan mörkret inbrutit visade sig fyren på Ilha Raza, en holme utanför inloppet, och kl. 8 e. m. lade vi bi derutanför, för att afvakta morgonen. Vädret lofvade nu förbättring.

Efter midnatt blef det fullkomligt stillt. Den 11 inbröt med klar himmel, men tjocka molnmassor hängde kring bergen, och skymde till större delen den präktiga och storartade utsigt inloppet till Rio de

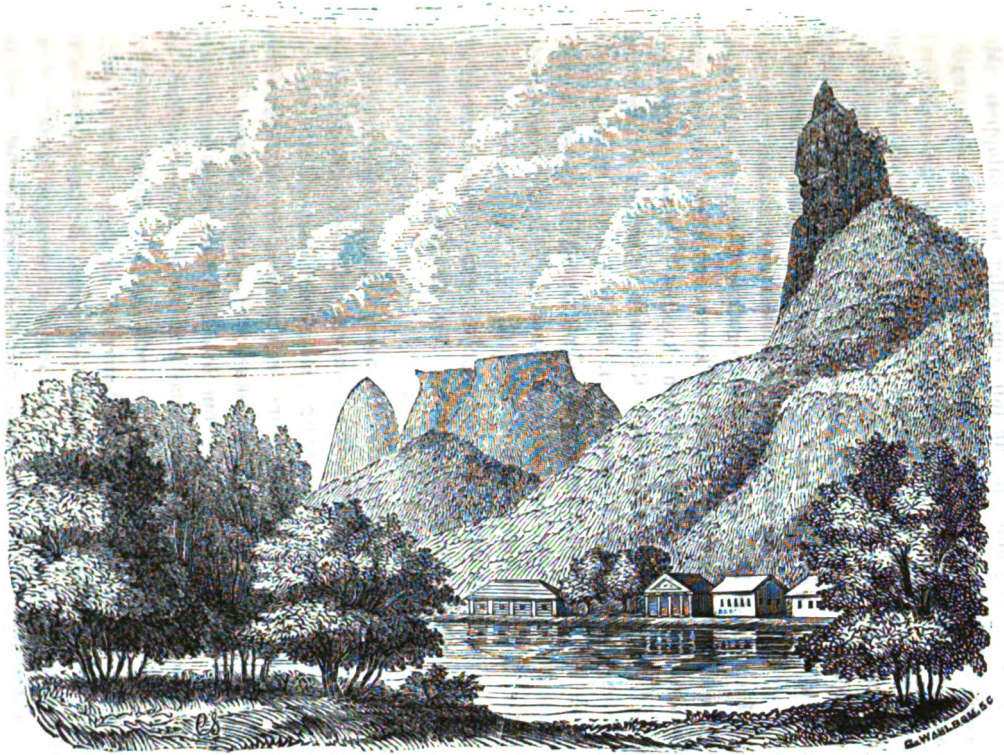
Digitized by Google

Janeiro erbjuder. En haj lomade kring fregatten, men utan att vilja bita på den för hans räkning utlagda krok; granna delfiner glänste i vattnet och en stor sköldpadda framrodde sin klumpiga lekamen. Förmiddagen användes att snygga upp fartyget något litet och torka de många efter de föregående dagarnas regnskurar ännu våta klädesplaggen. Middagstiden började sjöbrisen sakta fläkta från sydsydost, och fregatten framskred långsamt, ja nästan omärkligt mot inloppet. Molnen skingrades allt mera och mera, och snart framträdde en mängd berg af vexlande former, såsom Sockertoppen, Märsen (a gabia) eller Lord Hoods näsa, m. fl. andra, de flesta klädda i en rik och mångskiftande grönska. Kl. 4 e. m. friskade vinden och vi passerade förbi holmarne Tucinho, Mai, Pai m. fl., nära under skansen Santa Cruz, och ankrade kl. ½ 6 på Rios redd. Brasilianska flaggen saluterades med tjuguett skott, som från skansen Villeganhon med samma antal besvarades. På redden lågo amerikanska fregatten Congress, med Commodore M'Keevers standert; engelska korvetten Dido, en bekant från Portsmouth; norrska korvetten Örnen, kapiten Diricks; engelska ångfartygen Cormorant, Plumper och Rifleman, samt en fransysk brigg. Dido hade seglat från Plymouth d. 31 Oct. och inkommit d. 7 Dec., utan att hafva på vägen gjort något uppehåll; Örnen hade lemnat Madeira d. 5 Nov. och äfven anländt d. 7 Dec. Han hade således haft 32 dagars resa, vi blott 27.

Den 17 anlände korvetten Lagerbjelke, som anlupit Teneriffa, men hindrades af motvind och regnbyar att förr än följande dagen nå ankarplatsen i grannskapet af fregatten.

Staden Rio de Janeiro har så många gånger blifvit beskrifven, att vi, fruktande att endast trötta läsarens tålamod genom att uppehålla oss dervid, nästan vore färdiga att genast åter gå till sjös. Det kringliggande landet må åt naturforskaren erbjuda ett rikt fält för studier, likasom herrliga utsigter åt älskaren af naturskönheter, men någon större stad finnes knappast, som hos den blott resande lemnar så få angenäma minnen. Det nöjsammaste är att i fartygets båtar segla på redden, gå i land på någon holme och skjuta småfogel, samt taga sig ett bad. Staden erbjuder intet behagligt för ögat, intet umgänge, inga nöjen utom stundom en medelmåttig opera, de tarfligaste lifsmedel äro dyra, och det ohyggligt höga priset på transportmedel, för att komma någorstädes, tvingar att afstå från färder utåt landet, det enda som kunde skänka något nöje. Man landar på en ruskig och snuskig trädtrappa, kring hvilken stojande negrer trängas och rofgiriga tulltjenstemän stå på lur, färdige att taga kläderna af kroppen på folk. Man går vidare: negrer, papegojor och åsnor skrika i kapp, stank och orenlighet pina näsan, och ögat finner knappast ett enda föremål, der

Digitized by Google

Botafogo-viken.

Digitized by Google

Digitized by Google

det kan med nöje hvila. Byggnader och menniskor äro lika fula. Inga promenerande fägna ens blickar; blott vid solnedgången ses kanske någon gardin dragas undan och ett ansigte framtitta. En och annan Portugis — jag ber om förlåtelse, Brasilianare, en medlem af det "tappra folket"*) — synes skrida utåt gatan: hans dumhögfärdiga min är vida obehagligare än negerns plumpa ansigte. Ingen resande har jag sett eller hört berömma, ej ens tala väl om det mottagande han rönt i Brasiliens hufvudstad, om icke af der bosatte utlänningar, som ofta välvilligt och gästfritt emottaga fremlingen. I andra delar af Brasilien torde det vara bättre, och den som skrifver dessa rader har på landet kring Bahia blifvit mycket väl emottagen under en i sällskap med några kamrater år 1843 företagen utflygt derstädes.

När man i hetta och stank släpat sig förbi Praya de Santa Lucia och dess otäcka slagtarbodar och nalkas trakten kring kyrkan Nossa Senhora da Gloria, blir staden behagligare, och sedan man ytterligare genom qvarteret Cathete kommit bortåt förstaden Botafogo, öppnar sig en vacker utsigt. Prydliga villor omsluta den vik, hvaraf förstaden fått sitt namn; bakom dem höja sig berg i omvexlande former, och det spetsiga Corcovado sticker genom den täta skogen på dess sluttningar upp sin kala hjessa till en höjd af 2,500 fot. Vidare för denna väg till botaniska trädgården, som dock för den oinvigde ej erbjuder något ovanligt vackert. En allé af palmer med buteljformade stammar är möjligen mycket märkvärdig, men ganska ful. Negrerne, som arbeta i trädgården, besvära den besökande med tiggande. Ett temligen skapligt värdshus, hållet af en Tysk, finnes nära derinvid, och priserne tycktes der något menskligare än dem man i staden får betala för äfven blygsamma anrättningar.

Den talrika slafbefolkningen bör för ethnografen erbjuda mycket af intresse, men det är klart att ett långvarigt vistande på stället erfordras för att kunna anställa några egentliga forskningar. Negrerna af Minastammen på norra delen af Guinea-kusten anses vara de bästa, och de från Afrikas ostkust de sämsta af de många olika slag som förekomma. Stammarne skiljas till det yttre dels på kroppsbyggnad, dels på vissa sätt att pryda sig, egna för hvarje stam. Sålunda äro några tatuerade; andra hafva ansigtet fåradt af ränder, som löpa än tvärs öfver, än längs med kinden; andra åter hafva en rad med konst åstadkomna vårtor, löpande från hårfästet till nästibben. Att dessa skråmor med mera ej bidraga till förbättrande af deras i allmänhet fula fysionomier, behöfver knappt nämnas. Mängden af de negrer, man ser i Rio, är till

*) »Brava gente Brasilera», som det står i visan. Anledningen till benämningen känna vi ej, och den torde ej vara så lätt att uppleta.

Digitized by Google

vexten under medelmåttan, de storvexta och välbildade höra till undantagen. Detsamma gäller om de svarta qvinnorna, ehuru de finna mycket behag för åtskilligas ögon. Naturligtvis träffar man mulatter, sambos, qvarteroner och alla andra blandningar mellan hvit och svart. I landet födde negrer kallas här creoler, hvilken benämning i de spanska kolonierna endast tillkommer i landet födde invånare af oblandad europeisk ras, eller så nära derintill att skillnaden upphör att vara märkbar. Mulatten kallas i Brasilien "Pardo"; i Buenos Ayres är det blandningen af Indian och hvit som fått detta namn, hvilket betyder grå.

På sednaste tiden tyckes det som om brasilianska styrelsen ämnade på allvar söka att hämma slaf-importen; ett par slaf-fartyg hafva på dess befallning blifvit tagna i beslag. Englands kryssare hafva ej förmått hindra öfverförandet från Afrika af ett stort antal negrer, och deras godtyckliga åtgärder hafva från andra nationers handelsfartygs befälhafvare framkallat grundade klagomål, på samma gång som de åsamkat Engelsmännen Brasilianarnes hat, hvilket litet emellan ger sig tillkänna. Ångfartyget Cormorant hade uppbrännt eller tagit tre fartyg, under rustning för slafhandel, inuti Paranagua's hamn, och oaktadt elden från skansen, som försvarar den; man kan ej undra om sådant upptages illa af både folk och regering. De flesta slaf-importörer sägas vara Portugiser och Sardinianare, endast undantagsvis infödde Brasilianare. En Portugis vid namn Manoel Pinto da Fonseca har nyligen blifvit förvisad ur landet; han säges på slafhandel förtjenat ett par tiotal millioner af vårt mynt, hvaraf han i Portugal uppoffrat en del för erhållande af grefve-titeln.

Det höga pris, hvartill slafvar nu mera stigit, tvingar väl i allmänhet egaren att för sitt eget intresse någorlunda menskligt behandla dem. Egentlig grymhet emot dem tro vi höra till undantagen, ehuru sådan naturligtvis alltid kan förekomma. Trovärdiga personer hafva dock hört plantage-egare yttra, att det var förmånligare att forcera arbetet, så att negern efter ett visst antal år störtade, än att en längre tid taga mindre hårdt arbete af honom, hvarigenom hans krafter längre stodo bi. Man måste då, sade de, hafva flera slafvar, i hvilka större kapital ligger borta, och man får en hop ålderstigna, till arbete odugliga att föda till döddagar. Huruvida detta system fortfarande följes, kunna vi ej med visshet uppgifva; men den omständigheten att transporten af kaffesäckar inom Rio, hvilken förut verkställdes af negrer, numera sker på af mulåsnor dragna kärror, gifver anledning att förmoda ett menskligare systems antagande, åtminstone der och hvar. Till "kaffe-negrer" uttogos ur ankomna laster de starkaste och härdigaste karlarne, och sällan öfverlefde någon sju års arbete med ofvannämde transport. Man såg fordom långa rader af dessa olyckliga,

Digitized by Google

med kaffesäcken på hufvudet, efter takten af en entonig sång springa mellan magazinerna och stranden för att aflemna sin last, och en äldre neger utan börda springa bredvid, muntrande de lastade med en harskramlas ljufva toner.

Den landningstrappa vi ofvan hafva omtalat är belägen nära torget Paço do Largo, invid hvilket kejserliga palatset är beläget. Det ser, som man säger, ingenting ut, och kejsaren vistas mest på lustslottet S. Cristovao, beläget ett litet stycke utanför staden. Midt på torget är en springbrunn, från hvilken fartygen hemta vatten; men man anser detta ej vara rätt helsosamt straxt sedan det är hemtadt, utan ofta orsaka magåkommor, om ock ej af farlig natur. Kring brunnen anträffas vanligen ett antal negrinnor, sysselsatta med tvätt eller vattenhemtning, och man har anledning förmoda, att dagens nyheter här vexlas och afhandlas mellan de sköna bärarinnorna, likasom vid Stockholms brunnar ofta tyckes vara fallet. Vattenkrukorna, likasom öfriga bördor, bäras af negrinnorna på hufvudet; undantag härifrån göra endast deras ullhårade kärlekspanter, som få rida grensle på mammas eller "daddas" ena höft, med bärerskans knubbiga arm till ryggstöd.

Norrut från torget går en gata, benämnd Rua Direita, vid hvilken de flesta bodar för skeppsförnödenheter och dylikt äro belägne. Mellan den och hamnen är stadens marknadsplats, som erbjuder ett rätt eget skådespel. Den omslutes af en mur, och är indelad i gator, allt efter de olika varorna. Man ser här mattor, qvastar, halmhattar, fisk, frukt och grönsaker i stor mängd utbjudas af brokigt klädda negrinnor. Svarta ungar krypa omkring i den lättaste kostym eller intaga sin måltid vid den moderliga barmen; markattor hoppa och skutta, papegojor väsnas och munterheten står högt i sky. Bortom marknadsplatsen är tullhuset beläget; derstädes tjenstgörande embetsmän skola vi längre fram pligtskyldigast uppvakta. Utanför tullen är den egentliga ankarplatsen för handelsfartyg. Sjöbrisen når sällan in hit, hettan är ofta odräglig, och på de sednare åren har gula febern, förut här nästan okänd, innästlat sig i denna trakt. De kännbara och smärtsamma förluster, som den här och i Bahia tillskyndat svenska handelsflottan, äro ännu i friskt minne, och blifva sannolikt ej de sista den har att förvänta. Under det besättningen på ett och annat härinne liggande fartyg dött ut, hafva de på redden liggande örlogsskeppen haft helt friskt ombord; men derute har man nästan hvarje dag om sommaren frisk sjöbris, och de mefitiska ångorna från staden nå ej dit. Märkvärdigt är att intet spår af feber visat sig i trakten af Praya de Santa Lucia, hvarest slagtarbodarna äro belägne. Dessa äro så snuskiga och stinkande som möjligt, och man skulle vara frestad att tro deras närhet under en farsot vara en oundviklig död; men det påstås

Digitized by Google

att intet enda fall af gula febern förekommit i deras omedelbara grannskap. Nere i Plata-floden skola vi återkomma till denna omständighet.

Rua Dircita skäres af Rua do Ouvidor, som prålar med de flesta galanteribodar i staden. Fransyska moder herrska i Rio med oinskränkt makt, och de flesta eller alla dessa bodar förestås af Fransoser eller Tyskar. För en fremling äro de naturligtvis af föga intresse; dylika har han sett i Europa i vida präktigare stil. Men ett par bodar, hvarest konstgjorda blommor förfärdigas, ådraga sig med skäl hans uppmärksamhet. Dessa blommor tillverkas af fjädrar utaf de grannt färgade foglar, hvaraf landets skogar hvimla, och kunna ofta mäta sig med hvilka parisiska som helst hvad naturlighet beträffar, men öfverträffa dem i färgprakt och varaktighet. I Rio begagnas de knappast, sådant är ej förnämt nog, utan man föredrager dem från Europa, som ofta torde vara "second-hand", d. v. s. redan begagnade, men litet upputsade. Det är således hufvudsakligen hos utlänningar som afsättning af fjäderblommor påräknas. Colibris och andra vackra småfoglar finnas i dessa bodar till salu för temligen billiga priser, och i andra finnas hela lager af naturalster, bland hvilka samlaren kan välja hvad han behöfver. Likväl saknas i allmänhet de mindre lysande befjädrade fogelarterne, och bland insekter ser man äfven företrädesvis de granna fjärilar och skalbaggar, af hvilka Brasilien öfverflödar.

Midt emot Rio, på vikens östra strand, ligger den lilla staden Praya Grande, till hvilken så väl ångbåtar som seglande färjebåtar tidt och ofta afgå. Ångbåtslägenhet finnes äfven till åtskilliga längre inåt viken belägna ställen. I Praya Grande finnes en mindre machinverkstad. Något söder derom ligger pittoreskt på en klippa, som vid högt vatten är skiljd från landet, klostret Nossa Senhora do Bõa Viagem: innanför klippan har man ett skönt badställe i en liten af en rik vegetation omgifven vik.

En vattenledning från de kringliggande bergen förser Rio ymnigt med godt vatten, som hemtas vid på kort afstånd från hvarandra befintliga kranar.

Ur anteckningar, meddelade af en officer på Eugenie, lemna vi följande utdrag:

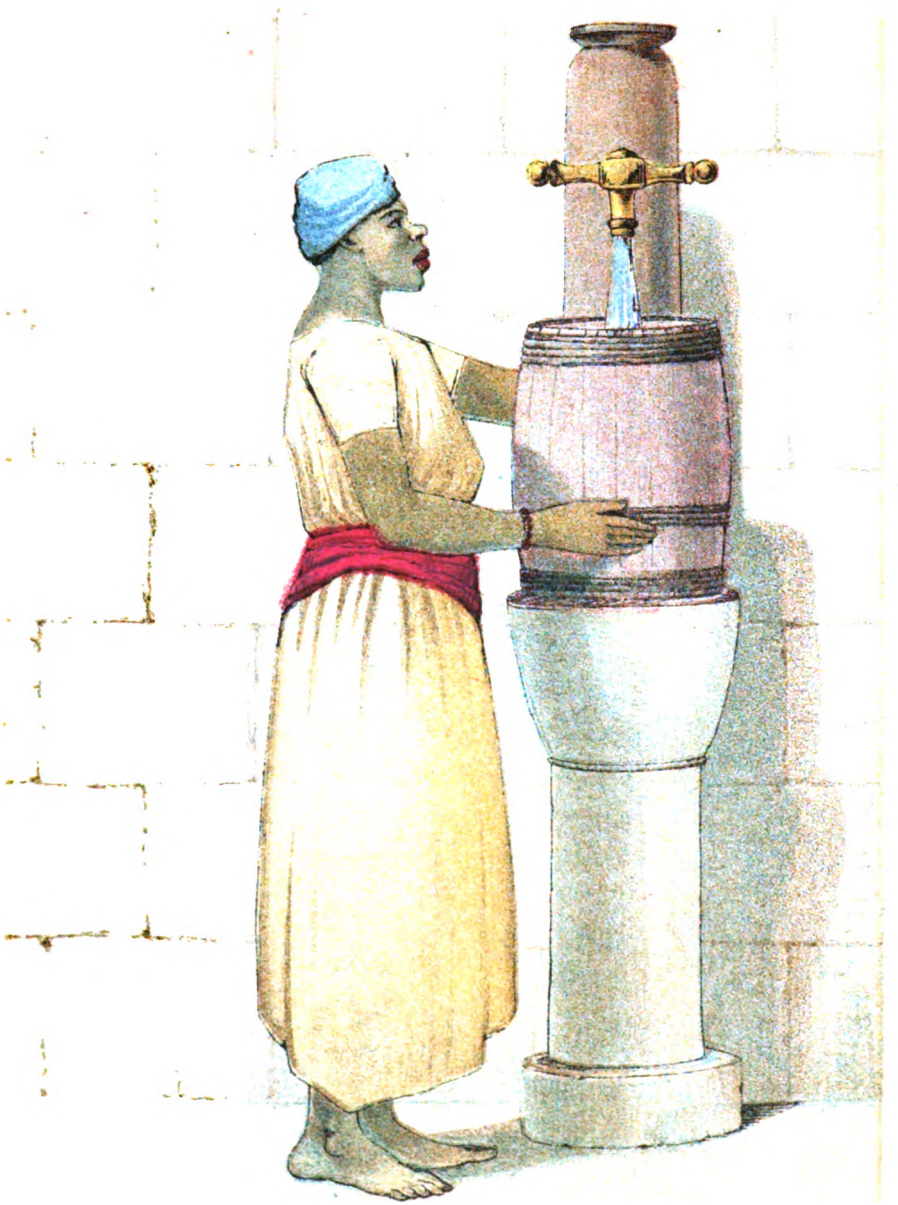
"Denna ort (Rio de Janeiro) har en lång tid varit mycket besökt af svenska fartyg, i synnerhet fraktsökande; medeltalet har på de sednaste tio åren varit femtio per år. Nu ligga här omkring trettio."

"I ingen hamn, mig veterligen, är stationerandet af ett svenskt örlogsfartyg så nödvändigt som här, serdeles under November till och med Februari månader, då skeppningen är lifligast. Närvaron af ett sådant skulle komma att högst helsosamt inverka på konsulat-affärernas bedrifvande, och handelsfartygens befälhafvare skulle undgå myc-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ket bråk och krångel, som besättningarne åstadkomma då de tycka sig helt och hållet utan band."

"I tullverket lärer krånglas så ofta den minsta omständighet yppar sig, som kan begagnas såsom svepskäl derför. Bästa sättet för kaptenerne att ställa dylikt till rätta säges vara, att på vänlig väg uppgöra saken med tjenstemännen medelst en större eller mindre summa penningar, hvilken nämnde herrar sins emellan fördela. Af de ofantliga summor, som genom tullen inflyta, påstås en betydlig del stadna i de högre tull-embetsmännens fickor."

"Postkommunikationerne inom landet äro få och dåliga. Två ångbåtar föra posterna till åtskilliga ställen på kusten, hvarifrån de inåt landet fortskaffas af ridande bud. Med undantag af en väg längs kusten från Bahia till Rio och vidare till San Paulo, samt en kort sträcka från Porto de Estrella till det af Tyskar befolkade nybygget Petropolis, några mil från Rio, finnas inga egentligen underhållna vägar. Årliga anslaget till vägars anläggande och underhåll sades vara tio contos reis (omkring 20,000 R:dr R:gs), men penningarne lära försvinna utan att några arbeten bedrifvas."

"Landets produkter forslas till närmaste hamn dels på mulåsnor, dels på stora kärror, dragna af två eller flera par oxar. Kusthandeln är betydlig och bedrifves med smärre briggar, skonertar och stora däckade båtar."

"Den sjöfarande kan i Rio erhålla alla de förnödenheter han behöfver, men endast till höga priser. På förfriskningar af alla slag är god tillgång, men det oxkött, som erhålles, är temligen dåligt."

Hvad svenska handelsförhållanden till Brasilien beträffar, äro de för alla våra köpmän och skeppsredare alltför väl bekanta, för att vi skulle kunnat under ett flygtigt besök samla något till beredande af ökad kännedom derom.

Brasiliens författning är, såsom bekant, konstitutionell. Kejsarens magt är ganska inskränkt och han eger intet veto. För sin person anses den nu regerande kejsaren, Pedro den Andre, ganska populär. Han är mycket tystlåten och sluten, och man säger att han gifvit företräde åt utmärkta fremlingar, utan att derunder hafva tilltalat dem. Hans civillista uppgår till 800 Contos reis, eller omkring 1,200,000 R:dr B:ko, samt dessutom till enke-kejsarinnan etc. 200 Contos eller omkring 300,000 R:dr B:ko. Hofpersonalen skall vara öfverdrifvet talrik.

Någon egentlig beskattning å personer och egendom finnes ej i Brasilien, utan statens inkomstkällor äro accis och tull, hvilken sednare, mycket hög på inkommande varor, ej heller är obetydlig på utgående. Likasom i Portugal äro tullförfattningarna högst tryckande,

Digitized by Google

embetsmännen söka vid deras tillämpning alla tillfällen till chican, som alltid inbringa något i deras ficka, och de lägre tjenstemännens prejeri, rofgirighet och oförskämdhet öfvergår alla gränser. Den resande som landar är i fara att mista sina oundgängligaste medförda klädespersedlar, om de se någorlunda nya ut, och faran är knappast mindre när han åter far ombord. Som utförsel af ädla metaller är förbjuden, må man akta sig om man har sådana i fickan.

Brasiliens krigshär består på fredsfot af omkring 16,000 man. Nyligen hafva 3,000 Tyskar, mest af f. d. sleswig-holsteinska trupperna, blifvit värfvade för kriget mot Argentinska republiken. Dessas hållning och disciplin berömmas ej särdeles. Tvänne Svenskar, öfverstlöjtnant Bruce och major Fägersten, äro anställda i brasilianska arméen, båda ansedde för käcke och duglige officerare. Den sednare har med mycken utmärkelse deltagit i kriget mot de upproriska i provinsen Rio-Grande do Sul, hvars befolkning emellanåt gifvit regeringen ej obetydligt att skaffa. Klimat och lefnadssätt hafva der danat ett helt annat slägte än Brasiliens öfriga befolkning, med undantag af den i den till Rio-Grande gränsande provinsen San Paulo. I början af förra århundradet stodo dessa båda provinser endast till namnet under Brasiliens välde, och deras befolkning, kallad Paulistas, bildade ett fribytarband, mot hvars mod, tapperhet och kärlek till oberoende, Portugals ansträngningar för deras kufvande länge strandade *). Ännu är deras slägte ej utdödt, och säkerligen utgör det den dugligaste och bästa delen af Brasiliens befolkning.

Flottans materiel består af ett odugligt linieskepp, tre fregatter, fem korvetter, tio ångfartyg och ett antal mindre fartyg; dess befälspersonal enligt stat af tre amiraler, fyra "eskader-chefer", åtta "divisions-chefer", sexton linieskepps-kaptener, trettio fregatt-kaptener och fyrahundrasextio löjtnanter af tre klasser, tillsammans femhundratjuguen personer. En jemförelse med materielen visar huru öfverdrifvet stor denna personal är, och den är för närvarande ej till fullo besatt, så att blott trehundratvå officerare verkligen finnas, hvaribland en vice-amiral, engelsmannen Greenfell, som har befäl öfver den tjugu fartyg starka flottan i Plata-floden. Flottans stadiga bemanning utgöres af tio kompanier matroser (1,076 man), en marintrupp af 296 man, och ett skeppsgossekompani af 200 gossar. Varfspersonalen består enligt stat af 1,241 man mästare, förmän och arbetare. Det felande manskapet erhålles genom förhyrning för tillfället.

Kejsardömet Brasilien, genom vidsträckthet, folkmängd och rikedom den ojemförligt mägtigaste af Södra Amerikas stater, eger dock

*) Se Ansons, Bougainvilles m. fl. resor från 1700-talet, samt d'Orbigny.

Digitized by Google

två ganska ömtåliga, lätt åtkomliga sidor, slafveriet och de sydliga provinserna. Det är fruktan för negerbefolkningens tillvext, som förmått regeringen att, med åsidosättande af landets ögonblickliga materiella fördel, taga verksamma mått och steg till slaf-införselns hämmande. Många resningsförsök hafva gjorts af de svarta, isynnerhet i Bahia, och ett par hafva endast med vapenmagt kunnat stäfjas. Det är oenigheten mellan de olika stammarna och färgnyanserna, som gör det möjligt att hålla den färgade befolkningen i styr. Den ena stammen hatar den andra, och de tala olika språk: mulatten föraktar sambon (trefjerdedels svart) och sambon i sin ordning den oblandadt svarta. Den hos vildar och halfvildar ofta förekommande svårigheten att tiga och hålla tillsammans, och kanske ofta någon slafs tillgifvenhet för en god och mild husbonde, hafva gjort att de fleste tillämnade resningar blifvit röjde innan sin mognad.

Utom denne inre fiende har Brasilien, som vi nyss nämnt, äfven en yttre. Någon europeisk magt lär väl ej våga försöka att blifva herre öfver Brasilien. Dels skulle sådant ej tillåtas af de andra stora magterna, dels vill väl numera knappast någon lägga sig till en besittning, så företrädesvis slafegande som Brasilien. Den, som har dylika, drages med dem så godt han kan; hvar och en känner de ekonomiska svårigheter, som möta vid slaf-emancipationen, och opinionen kan möjligen ursäkta slafveriets fortfarande, men skulle brännmärka den styrelse, som skaffade sig mera af den sorten, än hvad som omständigheter, öfver hvilka den ej kunnat befalla, lagt i dess händer. Utan slafveriet skulle Brasilien ej heller på långliga tider blifva serdeles gifvande, om man möjligen undantager de södra provinserna. På sina gränser åt norr och vester har kejsaredömet intet att frukta. Dessa gränser äro temligen inbillade. De inre delarne af Columbia-staterne, Peru och Bolivia, äro, likasom Brasilien, glest befolkade vildmarker, genom hvilkas skogar man endast med mycken svårighet kan färdas, och något krigiskt företag är der knappast tänkbart, äfven om nämnde stater skulle vara i stånd till dylika. I skogarne ströfva vilda Indianstammar (Botokuder, Kabokler, m. fl.), hvilka temligen ostörde besitta en högst betydlig del af det på kartor utritade Brasilien. Men åt sydvest har det en fiende, som ej är att förakta, mindre för sin materiella styrka, än sina sympathier inom landet. Hade Rosas lyckats bemägtiga sig Montevideo och knyta det vid sitt intresse, och derefter understödt det redan förut betänkliga upproret i Rio Grande, så torde Brasiliens kejsare setat ganska osäkert på sin thron, såvida ej de europeiska magterne med kraft antagit sig hans sak. Att farans närhet och storlek blifvit insedd af vederbörande, visa de stora summor, som uppoffrats för att skydda Uruguay-republiken, och, såsom säkraste bor-

Digitized by Google

gen för dess bestånd, störta Rosas. Hans fall har betryggat Brasiliens tillvaro, till dess i spetsen för Plata-republiken kommer en man, hvilken med Rosas energi och kraft som partichef, med hans fasthet i viljan och diplomatiska fintlighet, förenar militäriska talanger och förmåga att herrska utan slagtarknifvens anlitande. Vi komma snart till Plata-republikerna och skola der något närmare vidröra saken, ehuru äfven då blott flygtigt; ty brist på materialier hindrar all fullständigare behandling.

Det är klart, att i ett så vidsträckt land, som Brasilien, klimatet skall vara högst olika för olika delar. Större delen ligger väl mellan tropiken, men dels är klimatet närmast eqvatorn ej lika det, närmare vändkretsen, dels förekomma stora skiljaktigheter mellan kustens och de inre delarnes. Regniga årstiden infaller mellan Mars och September, det vill säga när solen är på andra sidan om eqvatorn, hvilket i allmänhet ej är förhållandet med tropiska länder, såsom vi framdeles skola se. Regnskurar förekomma äfven under den vackra årstiden ganska ofta. I Rio är hettan i December, Januari och Februari ofta tryckande, hvartill stadens belägenhet mellan berg, som utestänga sjövinden, ej litet bidrager. Under vårt vistande der denna gång, var högsta antecknade temperaturen ej högre än 26°, den lägsta omkring 21°, och vattnets i hamnen 20°—24°. De inåt landet belägne bergssträckorna Serra do Mar och Serra dos Orgos voro oftast insvepta i moln, öfver hvilka deras toppar ibland visade sig. Äfven Corcovado var sällan fritt från moln. Efter den svaga bris från land, som vanligen herrskar om natten, följer ett par timmars stiltje, derpå ser man sjöbrisen visa sig i inloppet genom en mörkblå strimma på vattnet, hvilken småningom nalkas och oftast kl. 10—11 f. m. når holmen Cobras, innanför hvilken handelsfartygen ligga till ankars. Någongång uteblir sjöbrisen alldeles, och stillnar alltid ut strax efter solnedgången. Nu har man åter stillt till framåt midnatt, och har då ofta att fröjda sig åt ett förtjusande väder. Landbrisen, ehuru vanligen helt svag, kommer ibland med hastiga byar ned från bergen kring inloppet, men dessa gå ej gerna längre till sjös än till Ilha Redonda.

Brasiliens hufvudsakliga produkter äro för bekante för att omnämnas, de göra sig dagligen och stundligen påminde hos större delen af Sveriges befolkning. Såsom curiosum må nämnas att 1768, då Cook besökte Rio, kaffe ännu ej odlades i landet, utan hemtades från Lissabon. I Rio Grande do Sul, landets sydligaste del, är klimatet mera likt Plata-ländernes, och till följe deraf äfven produkterna. Åkerbruk och i synnerhet boskapsskötsel träda här i socker- och kaffeodlingens ställe. Befolkadt af en idog och kraftfull menniskoras, skulle snart Brasilien intaga ett utmärkt rum bland mägtiga och rika

Digitized by Google

samhällen, oaktadt den förslappning som den tropiska hettan vanligen utöfvar på Europeer. I en betydlig del deraf är ej klimatet mycket hetare än i de södra af Nord-Amerikas förenade stater, hvilka ock bibehållit slafveriet såsom nödvändigt för sitt bestånd.

Under vistandet i Rio-Janeiro anställdes magnetiska observationer i vår chargé d'affaires herr Morsings i förstaden Cathete belägna trädgård, som han haft godheten för detta ändamål upplåta. En kännbar förlust råkade der att drabba oss. Inklinatoriet, som under loppet af dagen varit begagnadt, men ej hunnit nedpackas, utan ännu stod på sin fotställning, blef tillfälligtvis omkullstött af en bland herr Morsings middagsgäster för dagen; ena axeltappen på den upplagda magnetnålen afbröts, och hela instrumentet skadades så illa, att det blef odugligt till vidare bruk. En väsendtlig lucka i de magnetiska observationerna under resan har härigenom uppstått.

Af den artighet och gästfrihet, hvarmed den resande i allmänhet emottages i Spanska Amerika, träffas hos Brasiliens, eller åtminstone Rio-Janeiros innevånare knappt nog spår. Darwin beklagar sig öfver att i Pernambuco, för första och enda gången under en resa på fyra och ett halft år, fått snäsiga afslag till svar på en höfligt framförd och högst oskyldig begäran, och detta afslag upprepadt af två personer efter hvarandra. En fremling kan ej i Rio skaffa sig några bekantskaper; han kan blifva bjuden på någon stor bal, men det dagliga och förtroliga umgänge, som både i Plata-länderne och på vestra kusten står honom till buds, finnes ej här, som vi tro, icke ens Brasilianarne sjelfva emellan. Vistandet i Rio blir derföre snart ledsamt för andra än dem som der finna fält för vetenskaplig verksamhet, och det var med nöje vi d. 21 December satte in båtarne och lättade förtöjningen för att följande morgonen fortsätta vår segling söderut.

Digitized by Google

IV.

Segling till Plata-floden och uppehåll i Montevideo och Buenos Ayres.

1851. Dec. 22 — 1852. Jan. 16.

Tidigt om morgonen d. 22 Dec. lemnade vi Rio, de flesta af oss, vågar jag säga, utan saknad. Landtbrisen var ytterst svag, men båtar från i hamnen befintliga örlogsfartyg anlände för att hjelpa våra egna att bogsera. De fördelades på Eugenie och Lagerbjelke, och kl. ¾ 8 f. m. passerade vi fästningen Santa Cruz. Kl. ½ 9 kom sjöbrisen; båtarne insattes, kl. 10 passerade vi Ilha Raza och Ilha Redonda, och kl. 3 e. m. var landet ur sigte, skymdt af tjock luft och solrök. Vinden var nu nordost med frisk bris. Följande dagen hade vi ett af de här så vanliga hastiga omkast i vinden. En molnbank syntes höja sig i sydvest, och inom ett par timmar hade vinden sprungit omkring från nordost till nord, vest, syd och sydsydost, från hvilket sednare håll han förblef blåsande. De tjocka moln som uppstigit skingrade sig lika hastigt som de kommit. Den 26 började åter samma lek, och kom d. 27 om morgonen till fullbordan, efter en af täta, fast aflägsna blixtar upplyst natt. Vi skola snart litet närmare redogöra för dessa vindfenomener, som ofta äro ytterst våldsamma och stundom inne i Plata-floden anställa ej obetydliga förödelser, ehuru de alltid på förhand gifva underrättelse om sitt annalkande, så att den uppmärksamme sjömannen ej gerna bör blifva öfverraskad af dem. I allmänhet äro vindarne i dessa farvatten högst omvexlande.

Den 28 i solnedgången befunno vi oss ej mer än 18 mil (3 sv. m.) från Cap Castillos, men solrök förtog hvarje skymt af land. Sedan middagen hade lodet varit i gång, och lodningen upprepades natten igenom hvarje halftimma. Vinden var ostnordost med måttlig bris, som dock mot morgonen aftog. I dagningen syntes Punta Piedras i

Digitized by Google

nordnordvest, och kl. ¾ 6 f. m. fingo vi i sigte holmen Lobos, hvilken vi passerade på omkring tre mils (½ sv. m.) afstånd. Den är flack och tjenar en hop sjölejon och skälar till vistelseort. Man möter understundom dylika ett godt stycke till sjös. Åfven besökes holmen af albatrosser och andra hafsfoglar. Sedan kl. 2 f. m. hade det blixtrat starkt i sydvest, och kl. 8 kom en våldsam regnskur, under hvilken vinden alldeles stillnade. Den återkom dock snart från ost, och vi skredo långsamt inåt Plata-floden. Kl. ½ 2 e. m. fingo vi Flores fyr i sigte, och en timma sednare den 500 fots höga kulle, som gifvit åt staden Montevideo det namn den bär. Luften var utmärkt klar och genomskinlig, de aflägsnaste föremål visade sig med skarpa konturer. Kl. ½ 10 ankrade vi på Montevideos redd på 4½ famnars djup.

Kusten emellan Lobos och Montevideo erbjuder väl ej någon inbjudande anblick, men är dock pittoresk i jemförelse med kusten söder om flodmynningen, emellan Punta del Indio och Cap San Antonio, hvilken är den lägsta och flackast möjliga. På den förstnämde anmärkas de temligen höga bergåsarne Cerro Betet och Sierra de las Animas, af hvilka den sednare hinner en höjd af 1800 fot. Landet ser torrt och ödsligt ut; till boningar synes, med undantag af den lilla staden Maldonado, intet spår förr än man nalkas Montevideo. En och annan liten bäck framflyter i dalarne, och tillkännagifver sin tillvaro genom en rand af grönskande träd och buskar. Stranden är mycket långgrund, och man aktar sig för att nalkas den med fartyg.

Korvetten Lagerbjelke hade varit oss följaktig hela vägen från Rio, och ankrade samtidigt med oss.

På redden lågo fransyska fregatten Andromède med kontre-amiral Leprédours flagg, en annan fransysk fregatt och ett par större, bestyckade lastfregatter; engelska ångfregatten Centaur, med kontre-amiral Hendersons flagg; spanska fregatten la Ferrolana, samt korvetterna Mazaredo och Luisa Fernanda, samt en sardiniansk brigg. Tvenne svenska handelsfartyg lågo i hamnen. Af befälhafvaren på det ena, kapiten Werngren, som flera år beseglat Stilla Hafvet, erhöllo vi en uppsats öfver åtskilliga mindre besökta trakter derstädes. Vi fullgöra en angenäm skyldighet genom att offentligen tacka kapiten W. derför.

Utsigten från Montevideos redd är ej vacker. Landets i allmänhet flacka konturer och frånvaron af träd och grönska gifva deråt något ödsligt och dystert, ehuru pittoresk effekt ej alltid saknas. Det ringa djupet i hamnen tvingar större fartyg att ligga temligen långt från staden, och den från hafvet inrullande sjögången gör stundom gemenskapen med land obeqväm. Mindre fartyg, som ej gå djupare än tolf

Digitized by Google

till femton fot, ligga temligen skyddade deremot. Mot sydvest är hamnen alldeles öppen, och de häftiga från detta håll blåsande vindarne — pamperos — vräka ofta en stygg sjö derin. Bottnen är dock så lös att det är föga farligt att komma på grund, och det ringa djupet gör att ankare och kettingar ej så hårdt frestas. Stranden är inne i viken sandig, kring dess mynning stenig, och öfverallt långgrund.

Middagstiden d. 30 visade sig tjocka moln i sydvest, och kl. ½ 1 e. m. bröt en liten "pampero" lös med en störtflod af regn och skäligen hård blåst. Den blef dock af föga varaktighet: kl. 4 var vinden redan på sydsydost, och litet sednare var vädret helt vackert, så att en del af fartygens officerare begåfvo sig i land på en liten aftonpromenad.

För några år sedan fanns i Montevideo blott en landningsbrygga, men numera finnas två, hvaraf den ena tillhör staden; den andra är enskild egendom, och varor, som der landas, betala en afgift till egaren, men personer få fritt passera. Man väljer helst den sednare bryggan, hvarest utrymmet är bättre och båtarne kunna ligga skyddade för regn. Den är byggd på stolpar af smidt jern för att bättre emotstå sjösqvalpet. Från bron kommer man på en längs stranden löpande öppen plats af temligen skräpigt utseende. Vid sjelfva stranden ser man ofta ett antal badande, äfven qvinnor af de lägre klasserna, i mer eller mindre lätt drägt, och damerna göra der helt obesväradt sin toalett. Magra hundar stryka omkring för att söka hvarjehanda affall att smörja sig med. Man inkommer vidare på jemmerligt stenlagda gator, dock alla försedda med trottoarer, som göra det möjligt att äfven under regnväder komma någorlunda obesudlad fram.

Staden är, som alla spansk-amerikanska städer, der ej lokala omständigheter gjort sådant omöjligt, anlagd regelbunden som ett schackbräde. Alla gator skära hvarandra i rät vinkel och alla qvarter bilda qvadrater af en gifven storlek. Husen innesluta två till tre gårdar. Den yttre är ett slags salong, vanligen lagd med mörk och ljus sten i rutor, ofta prydd med blomkrukor och skyddad mot solen af ett tält. På dess midt är en brunn, som leder ned till en under huset murad cistern, dit regnvattnet flyter från taken. Dylik cistern saknas ibland, och stundom är den anbragt under den inre gården, hvaromkring kök och dylikt är beläget. En portgång leder från gatan in på yttre gården, och dylika mellan de olika gårdarne genom de delar af huset, som skilja dem. Husen hafva oftast blott bottenvåning, och knappt något enda mera än en deröfver, ehuru man ibland ser ett par rum uppbyggda på det platta taket, som alltid omgifves af ett muradt bröstvärn. Bottenvåningens rum hafva nästan alltid hvar sin dörr åt gården, de högre upp belägna åt en kring husets insida löpande altan.

Digitized by Google

Högst få hus i Montevideo ega något anspråk på yttre prydlighet, de flesta äro enkla och hvitrappade. Fönstren äro stora och räcka nästan ända till golfvet i rummet. Alla de i bottenvåningen äro försedda med starka jerngaller, bestående af ett antal upprätt stående stänger, infällda i muren, och två vågrätt öfver dessa befintliga tvärstänger. Gallren äro oftast grönmålade och skjuta stundom en fot eller så utom muren, så att man sittande i fönstret obehindradt kan se utåt hela gatan. Man skulle tro att husen härigenom skulle få ett fängelselikt utseende, men detta är alls icke fallet; man ser ofta galler, som snarare utgöra en prydnad, och de äro dessutom nära nog en nödvändighet i ett land, der man om sommaren lefver för öppna fönster. Till det inre äro husen både vackra och beqväma. Högst obetydligt trä ingår i deras byggande och eldsvådor äre så godt som okända.

Blott ett egentligt torg finnes i staden. Dess ena sida bildas af cathedralen, en ganska vidlyftig byggnad, med kupol och två torn. Dess yttre eger föga eller intet anmärkningsvärdt, dess inre är ganska vackert, ehuru något förfallet och tomt. Bristen på verkliga prydnader ersättes ej af de brokiga grannlåter, hvarmed de många sidoaltarena äro omgifna. Ett stycke från torget leder en port ut på en öppen plats, stadens marknadsplats; genom en annan kommer man derifrån ut i förstaden, belägen utanför de gamla, till en del förfallna befästningslinier, som omsluta den egentliga staden. Förstaden, byggd på samma sätt som den gamla, var i början af 1840-talet ganska vacker och vidsträckt, men en stor del deraf har, under den nioåriga belägring staden haft att uthärda, blifvit så godt som alldeles förstörd. Oaktadt man ej räknade mera än tre månader sedan belägringen eller blockaden upphäfdes, och framtida tillståndet var intet mindre än betryggadt, såg man dock redan nybyggnader i gång. Några års fred och ro, och Montevideo skall åter vara en välmående och blomstrande stad.

Redan i Rio hade vi fått veta att General Urquiza förklarat sig mot Rosas och med under befäl egande trupper, förstärkte af uraguayska och brasilianska, satt sig i marsch mot Buenos Ayres. Vi skola längre fram återkomma till dessa händelser, ty de båda Plata-republikernas sednaste historia är så sammanvecklad, den ena med den andras, att den lättast låter behandla sig i sammanhang. Rosas' personlighet är öfverallt så ingripande, att man kan säga att allting vänder sig deromkring, och den hör Buenos Ayres till, hvarföre vi till ankomsten dit lemna det historiska åsido, för att syttelsätta oss med våra personliga äfventyr i Montevideo.

Den befolkning, som rör sig på Montevideos gator, är vanligen mycket blandad och brokig, och de i staden förlagda franska trupper

Digitized by Google

(400 man af marin-infanteriet) samt de utanföre lägrade brasilianske (omkring 3000 man) bidrogo ytterligare till mångfalden af fysionomier och drägter. Spanska Kreoler, Basker, Savojarder, Fransoser, Engelsmän, Negrer och de många mellan hvit, svart och Indian förekommande blandningar trängas om hvarandra. Af inflyttade Europeer är ojemförligt största antalet manfolk, så att man ser blott få europeiska qvinnor mot infödda. I synnerhet är detta fallet bland de förmögnare klasserne, och man måste medgifva att dem man träffar ej just taga sig mycket väl ut bredvid de spansk-kreolska damerna, som både hvad skönhet, behag och smakfull klädsel beträffar ej vika för några andra.

Bland de föremål, som först tilldraga sig uppmärksamheten, äro de stora lastkärror, man träffar nere vid stranden, och i hvilka köpmansgods lossas och forslas. De äro försedde med hjul, af två till tre alnars diameter för att kunna köra ut i vattnet till lossnings-prårnarna, och förspända med två till fyra hästar, eller kanske oftare mulåsnor. Körsvennen rider på ett af öken; han är iklädd landets pittoreska drägt och sköter sitt anspann med mycken färdighet, men utan skymt af skonsamhet mot djuren. Drägten består af ett par ytterst vida hvita byxor, nedtill slutande med fransar, ett bjertfärgadt tygstycke svept om låren och fasthållet kring lifvet af ett bälte, en poncho*) i lysande färger hängande öfver hans axlar, och en slokig hatt eller en röd spetsig mössa. Under stoj och larm manövrera ett stort antal dylika fordon om hvarandra, ofta med hastig fart, men man ser dem sällan köra fast i hvarandra. Uppkommen längre i staden möter man damer i de elegantaste toaletter bredvid negerkäringar med ett klädbylte på hufvudet och en "snugga" eller en cigarrstump i mun; den sednares illa skapade nakna eller betofflade fot kontrasterar ej mindre mot den förras nätta och med yttersta omsorg skodda, än hennes grofva grinande ansigte mot den andras rena och ädla drag. Bakom ett par europeiska officerare ser man en soldat af landets milis komma stultande; hans drägt är till snitten lik kärrkarlens nyss beskrifna; men han bär uniformsmössa, till formen liknande våra gardisters fordna släpmössor, och färgerna på plaggen häntyda på någonting uniformsmässigt. Ett par ofantliga sporrar hänga vid hans hälar och slamra mot gatstenarna. Hästar stå alldeles lösa, men orörliga som bildstoder, der och hvar utanför hus och bodar, väntande sina ryttare, medan andra i kort galopp bära sina utåt gatorna. En prest, iklädd en ofantlig hatt "à la don Basil", vandrar gravitetiskt

*) Ett tygstycke af rektangulär form med ett hål på midten, hvarigenom hufvudet trädes.

Digitized by Google

fram; alla, äfven damerna, lemna honom trottoarens inre sida *), hvilken han någongång krusar för att emottaga; han besvarar med en vänlig värdighet de passerandes helsningar, men är tolerant nog att taga en kättare af sina bekanta i hand, kanske till och med vexla en pris snus med honom. Hundar taga i ro sin siesta på trottoarerna, utan att låta sig störas af de gående, som å sin sida lugnt klifva öfver de hvilande djuren. Blir något af dessa medelst en lämpligt använd fot uppmanadt att gifva rum, lyder det vanligen uppmaningen utan att taga humör, snarare med alla tecken till undergifvenhet.

Nyårsaftonen företogo några officerare en ridt utåt landet, och vi meddela en af dessas berättelse derom.

"Efter att hafva erhållit hästar, en för ögonblicket till följd af kriget ej öfverflödande vara, begåfvo vi oss åstad på den väg som leder åt Cerro. Innan vi hunnit ur staden mötte vi en derstädes bosatt landsman, doktor Michaelsson, som till oss framförde en bjudning till bal för aftonen. Vädret var öfver all beskrifning vackert och landet stod ännu i sin gröna skrud. Vi passerade ut genom en del af förstaden, som under kriget blifvit alldeles härjad, så att blott tomma murarna af några få hus funnos, de öfriga bildade endast grushögar. Hästarne voro goda och förde oss raskt framåt förbi åtskilliga landtställen, af hvilka en del blifvit under belägringen skonade för förstöring för att tjena till bostäder för herrar Oribe et Kompani. Snart anlände vi till ett ställe benämndt Paso Molinas, hvarest vi måste vada öfver en bäck, som väl vanligen lägger föga hinder i vägen för de vägfarande, men nu var uppsvälld af gårdagens regn. Man drog sina fötter så högt upp som möjligt och anträdde modigt färden; men när ett par redan voro nära andra stranden, snafvade en af de efterkommandes häst, och föll med sin ryttare omkull i det halfannan aln djupa vattnet, utan vidare skada för ryttaren än den af badet. Strax på andra sidan bäcken var ett litet värdshus, och der slogo vi oss nu ned för att låta vår kamrat kläda af sig de våta kläderna. För att dock ej förspilla tiden beslöts att medan de torkade fortsätta ridten, och genom sammanskott af kamraterna fick den olycklige mannen tillräckligt kläder för att kunna anständigt presentera sig, om ej i staden, åtminstone på landet, och värmen var tillräcklig för att tillåta äfven den lättaste drägt."

"En ung Gaucho **), som händelsevis befann sig på stället och sett hela tilldragelsen, gjorde oss uppmärksamme på att den omkullfallne

*) Man är i spanska städer mycket nogräknad att lemna inre sidan åt fruntimmer, eller dem man vill visa aktning; ett underlåtande häraf är en grof ohöflighet, och man ser ofta krusas vid anbudets emottagande.

**) Så benämnas i allmänhet landtboerne, åtminstone den fattigare klassen deraf.

Digitized by Google

hästen i fallet skadat sitt ena framben, och erbjöd sig på samma gång att bota skadan, som bestod deri att en liten åder blifvit stungen, så att blodet rann temligen starkt. Kuren var mycket enkel. Mannen tog litet cigarraska, gjorde deraf med vatten en deg, och smetade denna på såret, med tillsägelse att låta hästen stå stilla en halftimma. Hästen ömmade först och bråkade, då mannen ville röra såret, men stod stilla efter några klappningar och litet vänligt tilltal. Vi erbjödo mannen dricksspenningar, dem han ej ville taga emot, derefter en handfull cigarrer, en i dessa länder ganska begärlig vara; men karlen, hvars fördelaktiga utseende redan intagit oss till hans fördel, tog blott en, och tackade likasom för en bevisad artighet. Kort derefter steg han till häst och red sin väg, upprepande sin föreskrift om att låta den skadade hästen stå en stund, innan vi begåfvo oss vidare. Vi lydde, och kuren befanns lika kraftig som enkel, ty hästen var snart alldeles återställd."

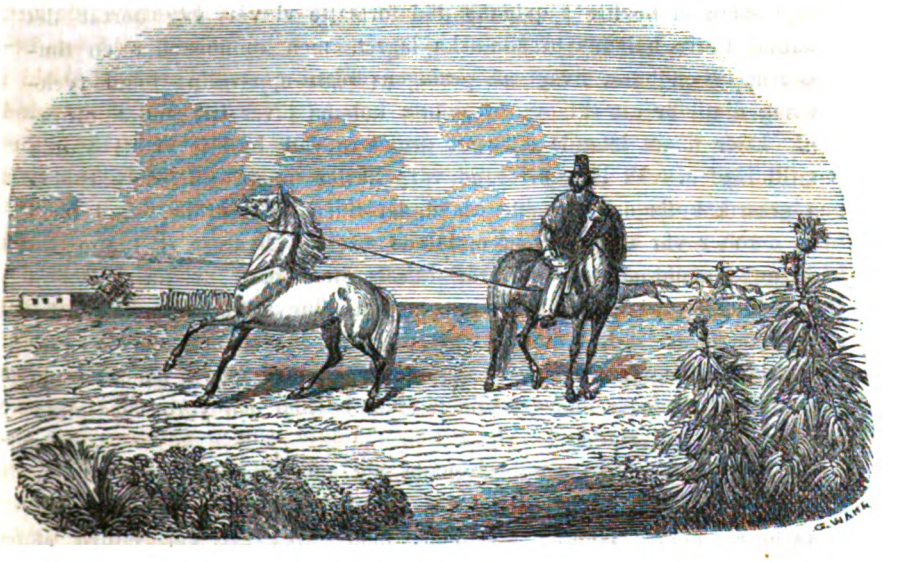
"Ett stort antal ryttare passerade under vårt uppehåll på krogen der förbi, och erbjödo en högst pittoresk anblick. En mindre kreatursdrift, med hvilken följde en ung man af ståtligt utseende och ridande på en nätt och liflig häst, drefs öfver bäcken; en liten strid uppstod i vattnet mellan ett par af dess medlemmar och bildade en grupp, värdig en utmärkt målares pensel. En annan, lika vacker men mera egen, visade sig åt andra hållet. En beriden forman höll med sin fyrspända kärra, för att låta sina oxar hvila litet. De främsta hade lagt sig ned, medan de båda storväxta stångoxarne tålmodigt stodo med sänkta hufvuden; karlen hade satt sig tvärs öfver hästen, med ena benet uppdraget under sig och piken, hvarmed oxarne pådrifvas, trädd i marken till ryggstöd, och både han och häst förblefvo en lång stund så orörliga, att man skulle sagt dem vara bundna af en mägtig förtrollning. Öfver allting låg det praktfullaste solljus utbredt, och hela scenen har djupt fästat sig i mitt minne."

"Vi hade knappt begifvit oss från stället, då vi mötte en fullvuxen qviga, förföljd af trenne ryttare, hvaraf två voro beväpnade med det här brukliga vapnet "lazo," ett snodt eller flätadt tåg af tjugu till fyratio alnars längd, med en rännsnara i ena ändan och den andra fästad vid sadeln. De försvunno ett ögonblick bakom en af de höga agavehäckar, som här i landet begagnas som stängsel, men kommo snart åter i sigte. Qvigan var lika snabbfotad som hästarne och hade ej obetydligt försprång, så att jagten gick en lång stund i flygande fart. Vi redo en ginväg för att få på närmare håll se huru djuret snärjdes; men markens ojemnhet — den var genomskuren af djupa regnrännor — uppehöll oss något, och de höga och täta tistlarna skymde emellanåt hela jagten. Slutligen sågo vi dock den ena rytta-

Digitized by Google

ren kasta sin lazo, och på qvigans krumsprång kunde man märka att kastet ej felat sitt mål. Snart kom karlen i galopp mot oss, medförande sitt byte, som med snaran om hornen gjorde alla möjliga försök att slita sig löst; de andra båda ryttarne motade på, och snart befann sig hela sällskapet der, hvarest jagten börjat, en öppen plats vid ett par hus, dit äfven vi medföljde. Här stod en karl med knifven färdig. En annan lazo kastades om den arma qvigans framben, hon störtade till marken, och mannen med knifven nalkades försigtigt hennes hufvud. Knifven försvann, man tyckte nästan utan påtryckning, i djurets nacke, det sträckte på benen och var dödt."

"Den färdighet, hvarmed Spanska Amerikas innebyggare handtera sin "lazo," har sedan långliga tider utgjort främlingens förundran, och dess begagnande är en egenhet just för nämnde folk. Nord-Amerikas Indianer begagna ett dylikt redskap, under namn af "lariat", men snaran sitter der fästad vid en lång käpp, hvarmed den föres öfver hufvudet på djuret som skall fångas; den andra ändan hålles i handen, och det är klart att ingen ryttare kan på detta sätt hålla en tjur eller dylikt, hvarföre endast hästar sålunda kunna tagas. Kossackerna taga äfven hästar med snara, men detta tillgår också nästan på sistnämnde sätt. I Mexico och Californien kastas ofta lazon, utan att förut vara fästad vid sadeln, och fästes sedan vid den höga pik, hvarmed der brukliga sadlar äro försedda; den brukas der, så vidt jag har kunnat finna, mycket kortare, och dess användning är ej så mångfaldig.

Digitized by Google

Man hör dock i Californien omtalas att den fruktansvärda gråspräckliga björnen (grizzly bear) sålunda fångas. I Plataländerne och Chili finner man dock lazon vidsträcktast använd, och en verklig virtuositet i dess begagnande. Man träffar karlar som fånga djurets horn eller hals, framben eller bakben, hvilket som behagas, och huru många gånger man vill, utan att annat än undantagsvis kasta miste, och detta under starkaste språng. Den fruktansvärde jaguaren, Amerikas tiger, måste stundom sluta sitt lif i snaran, som han ej med all sin vighet kunnat undvika. Lazons inre ända brukar man i dessa länder fästad vid en mycket bred och stark bukgjord, straxt bakom ryttarens högra knäveck; när den ej begagnas, ligger den hopskjuten på hästens länd och fasthålles der af ett par små remmar."

"Men det är ej blott för ovanlighetens eller egenhetens skuld, som jag uppehållit läsaren med denna beskrifning på lazon. Den har en vida större betydelse, och är för boskapsskötseln i Pampas kring Plata-floden, hvad plogen är för åkerbrukaren i vårt fädernesland. Utan detta enkla, men i öfvade händer kraftiga redskap, skulle knappast någon reda kunna hållas på de ofantliga kreatursbjordarna. Dermed fångas de hästar, som skola tämjas och inridas, de hornkreatur som skola slagtas. Den vildaste tjur blir snart en oskadlig varelse sedan han snärjd och kastad till marken blifvit behörigen tuktad, och djurens rädsla för en med sin lazo beväpnad ryttare gör att han utan fara kan begifva sig in ibland stora skaror af halfvild boskap."

"Sedan vi bevittnat qvigans död fortsatte vi vår väg bortåt det nedanför Cerro belägna brasilianska lägret, men kommo efter en timmas ridt till en bäck, hvars af gårdagens regn uppsvällda bädd tycktes nog djup för att tillåta oss oblötta komma öfver till andra stranden. Efter något letande efter ett grundare vad, beslöto vi att vända om till staden. Vi läto en stund våra hästar pusta på en närbelägen gräsrik kulle och sträckte oss under tiden i det gröna, samt fortsatte derefter vår väg till den omtalade krogen, hvarest vi funno de båda unga damerna, som utgjorde husets innevånare, i sin ljufvaste siesta-slummer, ur hvilken de först genom långvarigt bultande väcktes. Sedan vår kamrat återfått sina nu torra kläder och vi allesammans släckt vår törst med ett par buteljer öl, lemnade vi damerna att fortsätta sin siesta, vadade lyckligen öfver bäcken och voro en timma derefter tillbaka i staden."

De fleste af officerarne begagnade sig på aftonen af den redan nämnda bjudningen på bal. Lokalen var just icke lysande och rummens form ej rätt lämplig för dans, men sällskapet var, ehuru ej mycket talrikt, ganska väl värdt att taga i betraktande. Bland damerna voro endast några få utländska, men af herrarne var säkert

Digitized by Google

hälften utlänningar, dels bosatte i staden, dels officerare från örlogsfartygen eller vid de franska trupperna. Vi fingo här se en af Montevideos notabiliteter, öfverste Francisco Taje, vid krigets början skrifvare hos en advokat, men snart derefter chef för en af de sex då uppsatta milis-bataljonerna. Han har under belägringen många gånger visat utmärkta prof på tapperhet och blifvit illa sårad. Till sitt yttre är han en reslig och kraftigt byggd man af ett par och trettio års ålder, med ett ädelt och öppet ansigte och ett okonstladt och artigt sätt att vara.

Dansen började först omkring kl. 10 och blef snart ganska "animerad." Man måste medgifva, att man ej öfverallt bland unga fruntimmer träffar en så stor proportion af vackra figurer och blixtrande ögon, som här läto se sig, och en och annan verklig skönhet glänste öfver de andra. Toaletterna voro i allmänhet utmärkt nätta och smakfulla; af prydnader syntes mest blommor. En ung fru hade dock äfventyrat sig i en något vågad drägt, så till vida som hennes klädning af hvitt atlas tycktes nästan sakna lif. Det som härigenom framställdes för allmänhetens blickar, var väl så till form som färg af så utmärkt skönhet, att man ej kunde annat än anse sig stå i en viss förbindelse till egarinnan; men intrycket hade äfven sin obehagliga sida, man märkte tydligt att saken gjorde uppseende, och ingen annan dam hade sin klädning på detta sätt utringad. Hårklädsel "à la Maria Stuart" syntes mycket i bruk och klädde de flesta förträffligt. Dansen fortsattes till kl. 3—4 på morgonen och förfriskningar funnos i särskildta rum att tillgå under hela tiden.

Den 2 Januari 1852 var hettan tryckande, och de i sydvest sig hopande molnen bådade en "pampero". Kl. 5 e. m. började blixtar synas, oupphörligt tilltagande i styrka, och från kl. 8 till efter midnatt flammade de hvarje ögonblick om hvarandra under oupphörligt brakande åskknallar. Regnet nedstörtade i strömmar, men ingen vind lät känna sig. Blixtarne visade stundom den vanligen afbildade zigzagformen, stundom en mera vågformig; färgen på deras ljus drog oftast något i violett.

Den 3 Januari kl. 6 f. m. gingo båda fartygen till segels och började under lotsens ledning kryssa uppföre Plata-floden mot en svag vestlig vind. De i floden befintliga vidsträckta bankar tillåta ej att segla i rät linie från Montevideo till Buenos Ayres, utan man måste göra en betydande krok för att undvika dem, i det man håller öfver åt flodens södra strand, mellan hvilken och den stora Ortiz-banken farvattnet går, hvilket dock är besväradt af andra mindre bankar. Små fartyg, som ej sticka djupare än åtta till tio fot, kunna segla öfver Ortiz-banken. Större fartyg företaga ej gerna denna seg-

Digitized by Google

ling utan lots. Södra stranden är så låg, att man ej kan se den från farvattnet, och inga sjömärken kunna påräknas, ehuru bojar åtskilliga gånger varit utlagda på bankarna. Dessa bestå af sand, under det bottnen i rännorna består af dy, och denna omständighet lättar seglingen betydligt. Så länge lodet ger dy är allt godt, men om man känner sandkorn deribland, får man vara uppmärksam. Bankarne bibehålla ej sin skapnad oförändrad, och strömmen är emellan dem temligen stark och mycket föränderlig; som dessa oregelbundenheter endast kunna vara kända af den på stället mycket väl hemmastadde, så taga de flesta fartyg, som nämndt är, lots från Montevideo, eller från lotsfartyget utanför Punta del Indio, när detta finnes utlagdt, hvilket ej alltid är händelsen.

I solnedgången syntes ej ännu Punta del Indio, men vinden hade dragit sig på nordnordvest, och gaf oss temligen god sträck upp emellan bankarne. Vattnet i floden var nu alldeles färskt. Vi kryssade natten igenom mellan bankarna, och voro kl. 8 följande morgon tvärs för Quilmes, en by belägen omkring en svensk mil sydost om Buenos Ayres. Fartygen ankrade här, emedan djupet ej tillät Eugenie att på närmare håll nalkas staden, till hvilken afståndet härifrån är omkring tolf mil (2 sv. m.). Sedan kl. 3 på morgonen hade moln synts skocka sig tillsammans i sydvest: när fartygen ankrade, var vinden frisk från nordkanten, men det visade sig tydligen att en pampero var i annalkande, och straxt före kl. 9 kom han, efter några minuters stiltje, med temlig våldsamhet och starkt regn och åska, men blåsten lade sig lika hastigt som han kommit. Så snart ovädret saktat sig något, for Eugenies chef tillika med vetenskapsmännen ombord på korvetten, som genast lättade och uppseglade på Buenos Ayres' yttre redd, hvarest den middagstiden ankrade, hvarefter öfliga saluter vexlades. Nämnde herrar begåfvo sig derefter med korvettens båtar i land.

Buenos Ayres eger ingen hamn, utan blott tvänne redder, skiljda genom en vidlyftig bank. På den yttre ligger man omkring en svensk mil från staden, men på den inre endast på kort afstånd. Fartyg, som sticka djupare än tolf fot, flyta ej in dit, och ofta nog kunna ej mera djupgående än tio till elfva fots komma genom den ränna, som leder in. För de ofta hårdt blåsande sydvestvindarna har man intet att på redderna frukta, ty dessa vindar åstadkomma ingen sjö af betydenhet; men ostliga och sydostliga vindar, som vintertiden stundom blåsa hårdt, hafva mera än en gång gjort stor skada och förödelse bland der liggande fartyg. Under dessa stormar stiger vattnet i floden många fot, stora sträckor af landet öfversvämmas härigenom, och fartyg hafva flera gånger drifvits alldeles upp på land, så att de stått långa stycket från stranden, då vattnet efter stormens upphörande åter-

Digitized by Google

gått till sin vanliga höjd. Under vestliga vindar faller vattnet, och fartygen stadna då ofta på grund, men bottnen är så lös, att sådant ej medför någon fara.

Någon landningsbrygga finnes ej vid staden. När floden är hög flyta båtarne in till stranden, som består af sand med här och der utskjutande åsar af ett slags lös sten, eller kanske rättare hårdnad lera kallad "tosca". Detta är dock endast undantagsvis förhållandet, och vanligen får man från båten stiga upp på en höghjulad kärra för att sålunda åka i land. Dylika kärror finnas alltid i beredskap på stranden, och stundom omringas båten af ett halft dussin af dem, hvilkas körsvenner stojande rekommendera sina respektiva åkdon, dem de med mycken färdighet manövrera. Både karlar och kärror likna alldeles de nyss i Montevideo beskrifna, men endast hästar begagnas till anspann. Priset för deras begagnande är temligen högt, och man bör innan man tager en kärra ackordera med karlen och pruta dugtigt på hans första begäran. Längs stranden löper en bred gata, som är planterad med ett par rader pilar och bär namnet "Alameda", ehuru föga den förtjenar det, ty några popplar (alamo) finnas ej der. Den ligger fyra eller fem alnar högre än flodens yta, och dess sluttning deremot har på de sednare åren blifvit till en del murbeklädd. Nära till landningsstället ligger hamn-kapitenens embetsrum; de öfriga husen upptagas mest af slagtarbodar, krogar och dylikt. På något afstånd synes stadens citadell, hvars kanoner bestryka gatan. Detta citadell är detsamma som 1580 anlades af stadens grundläggare Juan de Garay,*) ehuru det sedan den tiden blifvit utvidgadt och förändradt.

Uppför en temligen brant backe uppkommer man från Alamedan på en i ungefär nordvest och sydost löpande gata, som till minne af d. 25 Maj 1810, då landet först förklarade sig oberoende af moderlandet, blifvit kallad Majgatan (Calle de Mayo). Man har nu gjort sitt inträde i Buenos Ayres, näst Rio de Janeiro Syd-Amerikas mest betydande stad, ty den räknar nu omkring 120,000 innevånare, och sträcker sig, då de flesta hus blott ega bottenvåning, öfver en ganska betydlig yta. Alla gator löpa antingen parallelt med Majgatan, eller vinkelrätt deremot, och alla qvarter äro, likasom i Montevideo, af samma storlek. Byggnadssättet är äfven detsamma som i nyssnämde stad, ehuru man här kanske träffar större antal hus med anspråk på prydlighet. Gatorna äro i den del af staden, i hvilken vi gjort vårt inträde, temligen drägligt stenlagda med granit från ön Martin Garcia,

*) Pedro de Mendoza anses af många som stadens egentliga grundläggare, men hans 1535 anlagda nybygge vid Riachuelo blef snart öfvergifvet.

Digitized by Google

men i stadens yttre delar saknas stenläggning alldeles. De starka regnskurar, som ofta falla, hafva småningom allt djupare och djupare nedskurit sjelfva gatan, så att den ofta ligger ett par alnar lägre än trottoarerna, och under häftigt regn förvandlas till en djup flod, hvari man har exempel på att både menniskor och hästar drunknat, och färdandet är litet emellanåt temligen obehagligt.

Framför fästningen är ett torg, kalladt Plaza de la Constitucion, och derbredvid ett annat, Plaza de la Victoria, endast skildt från det förra genom en af arkader omgifven byggnad, hvari hvarjehanda bodar finnas. Midt emot denna äro rådhuset och polisen belägna; i samma hus som dessa äro de fängelser, som ett par gånger af Rosas förvandlats till verkliga mordhålor, och vanligen ser man åtskilliga bödelsfigurer samlade derutanför. Midt på torget är ett monument af temligen obetydligt utseende. Af de öfriga sidorna upptages den ena till större delen af cathedral-kyrkan, den andra af enskilda hus, hvars bottenvåning bildar en arkad, hvaruti äro hvarjehanda bodar. Cathedralen är ganska stor, dess fasad åt torget är i korintisk stil och skulle vara vacker, om den vore färdig; men de höga, af tegel murade pelarne sakna kapiteler, och hela fasaden är orappad. Det är föga sannolikt att den någonsin blir färdig. I de många små hålen på muren hafva en hop dufvor slagit sig ned, och flyga deromkring i stora skockar. Kyrkans inre saknar hvarken storhet eller prakt, men det hela förefaller något ofulländadt. Den förskrifver sig från sednare delen af 1600-talet, och är, tillika med kyrkan la Merced, den äldsta i staden. Kyrkornas antal är omkring ett dussin, allesammans i 1600-talets stil; i några börjar rococo-stilen att visa sig. I en eller ett par af dem, vi minnas ej hvilken eller hvilka, äro de fanor upphängda som 1807 togos från Engelsmännen vid deras misslyckade anfall på staden. I allmänhet är kyrkornas inre mera präligt, än vackert, och de förete föga eller intet af konstvärde.

Husens inre liknar alldeles de Montevideanskes, och eldsvådor äro äfven här så godt som okända. Gårdarne äro stundom planterade med hvarjehanda träd och blomster, stundom täckta af vinrank-spaljer. Rosas har åt sig byggt eller ombyggt ett helt qvarter, som innesluter två ej obetydliga trädgårdar. Hans högra hand i krigsärendena, general Pacheco, hade ett vackert hus under byggnad vid Florida-gatan. Vid denna är äfven utlänningarnes klubb belägen: man finner der allt hvad man plägar anträffa på en engelsk klubb, ehuru i något mindre praktfull stil. Genom vår konsuls, Herr Grefve Frölichs artighet, erhöllo vi inträdeskort för vårt vistande härstädes. Ett museum lär finnas i Buenos Ayres, men vi kunde ej få reda på hvarest det var beläget, och det sades för närvarande vara stängdt. Under efterfråg-

Digitized by Google

ningarna härom fingo vi dock anvisning på en enskild person, hvilken hade vackra samlingar af fossilier, dem han på vår begäran med största artighet visade oss.

Hoteller finnas i öfverflöd, och man är der temligen bra logerad för ej obilligt pris, ungefär fem riksdaler riksgälds om dagen för rum och mat, hvilket i Södra Amerika ej är mycket. Vistas man här någon längre tid, gör man dock bäst att söka sig enskilda rum, och taga sin middag på den nämnde klubben, dit man såsom resande alltid kan vinna inträde, och hvarest man ofta får tillfälle att göra bekantskaper, som leda både till nöje och nytta. Bland här bosatta utlänningar träffar man många män af insigter och kunskaper; många äro gifta med infödda fruntimmer, och i deras med spansk-creolsk gästfrihet för främlingen vid första bekantskapen öppnade hus kan man i de flesta fall påräkna ett hjertligt och välvilligt emottagande.

Få städer utmärka sig i detta afseende så fördelaktigt som Buenos Ayres. Det behöfves ej långvarigt vistande der för att göra bekantskaper, och bekantskapen en gång gjord, beror det på den resande sjelf att bringa den till ett förtroligt umgänge. Man gör besök nästan hvad tid på dagen man behagar, och stadnar qvar längre eller kortare stund, alldeles som det faller sig; deremot förekomma mera sällan egentliga bjudningar. Går man förbi sina bekantas bostad och ser någon i fönstret, så slår man sig i samtal genom gallret. Som förnamnet allmännast begagnas vid tilltal, så är ofta ens tillnamn obekant för de hastigt erhållna bekanta. Få infödda fruntimmer tala något annat språk än sitt eget, och det blir således för fremlingen nödvändigt att lära sig tala spanska, om han vill njuta af umgängeslifvet. För den som erhållit någorlunda god skoluppfostran möter dervid ingen serdeles svårighet, välförståendes att hjelpligt kunna reda sig; att i grund göra sig till herre öfver spanska språket med alla dess egenheter, som äro ganska lokala, fordrar naturligtvis långvarigt studium. Det största hindret för att lära sig tala fremmande språk är ofta nog blyghet; man vill ej tala förrän man kan tala bra, och handlar dervid såsom den, som ej ville bada i sjön förrän han kunde simma. För den, som, utan anspråk på egentlig språkkunnighet, vill lära sig att någorlunda kunna underhålla ett samtal på ett fremmande språk, blir det bäst att oförskräckt gå på, utan att lägga på sinnet om han begår en och annan grammatikalisk bock. Sådant ger sig nog med tiden, och just sjelfva samtalet väcker bäst uppmärksamheten på de begångna misstagen och gifver medel att rätta dem. De spanska fruntimren hafva ett förträffligt sätt att hjelpa fremlingen till rätta, om han råkar komma af sig eller af okunnighet använder något talesätt, som är ostädadt eller mindre lämpligt; och då de i allmänhet väl förstå

Digitized by Google

att väcka och underhålla ett samtal, så blir umgänget med dem den både lättaste och behagligaste vägen till inhemtande af talspråket, som föga eller intet skiljer sig från det skrifna, hvarest man dock förgäfves letar efter de i dagliga umgänget förekommande artiga och förbindliga uttryck, något olika på olika orter, vid hvilkas kännedom och begagnande man fäster lika mycken vigt, som på ett noggrant iakttagande af åtskilliga sedvanor, hvilka äfven vexla med länderna, ehuru grunddragen, så i det ena som det andra, öfverallt äro desamma.

Buenos Ayres' befolkning är, likasom Montevideos, ganska brokig; men utlänningarne utgöra här en vida ringare del af det hela än der, och den egendomliga karakteren framsticker skarpare. Man ser t. ex. många af de förmögnare infödingarne iklädde jacka, och en tid hörde sådant till högsta modet. Folkmassans utseende och egenskaper är för båda städerna desamma. Samma vilda och mörka ansigten, samma brokiga drägter möta ögat på båda ställena, och begäret efter starka drycker, spelpassionen, lättjan och yildsintheten herrska med lika vidsträckt magt, och detta torde äfven gälla om landtfolket, som genom de inbördes krigen blifvit i yttersta grad förvildadt. Bland de förmögnare och något bildade klasserna tyckes mera nationell anda vara rådande i Buenos Ayres än i Montevideo; men då Rosas uppträdt såsom nationalitetens beskyddare mot den utländska civilisationen, så är det svårt att afgöra huru mycket af denna anda är hyckladt. Man talar dock här alltid med stolthet om att spanska koloniernas frihet emanerat från Buenos Ayres, som ej blott först reste sig, men genom hjelpsändningar verksamt bidrog till Chiles, Perus och Bolivias emancipation. Slafvar finnas ännu i Argentiska republiken, men deras antal är obetydligt, och de behandlas så mildt, att de ofta nog äro föga belåtne med att frigifvas, då de för att försörja sig vanligen få underkasta sig vida tyngre arbete, än de förut haft att uträtta, och man har exempel på att frigifne återvändt till sina förre egare med begäran att fortfarande få vara slafvar.

De långvariga krigen och många på Rosas befallning skedda afrättningarne och morden hafva ansenligt medtagit befolkningens manliga del, och ett ej obetydligt antal deraf, isynnerhet yngre män, har genom flykt och utvandring sökt sin säkerhet. Då dessutom enligt uppgift flera flickor födas än gossar, och i proportion färre af de förra dö under uppvexten, har antalet af qvinnor, och isynnerhet unga flickor, blifvit oproportionerligt stort mot det af män. Det påstods nu (1852), att på landet manfolk saknades till kreaturens vård och hopdrifvande, emedan alla vapenföra män tagits till kriget mot Montevideo, och att qvinnorna nödgats sköta en del af de karlarne vanligen tillhörande

Digitized by Google

mödosamma göromål. I staden faller det stora antalet af unga fruntimmer, i proportion till män af motsvarande ålder, snart i ögonen.

Man kan ej förvänta att sedligheten i Buenos Ayres skall stå högt. Det ogenerade sätt, hvarpå de magtegande och högt uppsatte ofta bytt om parti och brutit löften och förbindelser, visar att heders- och pligt-känsla stå på klena fötter, och de resande, som haft tillfälle att genom länge fortsatt umgänge lära känna de mera bildade klassernes karakter, gifva just ej någon smickrande beskrifning derpå, oaktadt de erkänna de goda egenskaper som allmänt anträffas. Ostadighet, vildsinthet och brist på grundsatser tyckas vara de herrskande lytena. De flesta resande sätta den riktiga landtbon, oaktadt hans råhet, framför stadsbon hvad karakteren beträffar, och berömma det välvilliga emottagande de på landet alltid fått röna. En gaucho, säger Darwin, kan vara en strupskärare, men är alltid en gentleman. Bland den lägre stadsbefolkningen träffas naturligtvis, som i andra större städer, alla gradationer i lastbarhet, och vanan vid blod och slagtande qväfver alldeles den medfödda känsla af menskligheten, hvilken vi antaga finnas hos hvarje människa. Hos qvinnan af denna klass kan ej här förutsättas mera aktning för sjette budets stadgar än hos hennes gelikar i likartade klimater, och den ofvannämnde omständigheten, fåtaligheten af manfolk och följaktligen af ingångna äktenskap, bidrager naturligtvis ej att förbättra förhållandet. En jemförelse med södra Europas städer torde dock ej i detta afseende visa Buenos Ayres i någon serdeles ofördelaktig dager, och sådant är kanske än mera förhållandet hvad de högre klassernas qvinnor beträffar. Af egen erfarenhet kunna vi lika litet anklaga som positift försvara dem, men anse berättelser om "bonnes fortunes" föga trovärdigare än de till ordspråk vordna jagthistorierna, och äro öfvertygade om att mången fremling dragit mycket förhastade slutsatser på grund af den ledighet i umgänget, som här allmänt träffas hos damerna, det obesvärade sätt, hvarpå de emottaga smickrande artigheter, och den liflighet som råder i deras väsen. Vi påstå ej att mängden af dem består af såkallade dygdemönster, eller att de befinna sig på den moraliska höjd, der allmänna opinionen ställer t. ex. de engelska fruntimren; men om man tager i betraktande yttre omständigheter, såsom klimat, uppfostran och den ståndpunkt, på hvilken det andra könet befinner sig, och som väl der vid lag mägtigt inverkar, så förtjena de snarare aktning än klander. Exempel på mod och karakter, på fast och varaktig tillgifvenhet i olycka som i lycka, på försakelse och sjelfuppoffring hafva från deras sida ej saknats under de täta olyckliga skakningar som hemsökt republiken och oförmodadt bragt många familjer från välstånd till fattigdom.

Digitized by Google

Om nu ock tankarna i detta afseende äro delade, så äro de det ej i afseende på de yttre fördelar naturen skänkt "la porteñas," — Buenos Ayres' qvinliga innevånare*). Man träffar här den spanskak arakteren hvad utseende beträffar i en hög grad af fullkomlighet, och proportionen af vackra fruntimmer är mycket stor. Dertill ser man oftast nätta och smakfulla toaletter. Det är ett verkligt nöje att en vacker dag vid middagstiden spatsera på Peru-gatan, der de bästa bodar finnas, för att betrakta de många intagande gestalter, som sväfva på dess trottoarer. En vacker vext och präktiga ögon höra snarare till regeln än till undantagen, och en bländande hy är intet ovanligt, ehuru i en annan färgton än den nordiska. Unga fruntimmer bruka ofta kortärmade klädningar, och man finner nästan alltid en välbildad arm. Den europeiska hatten är ej ännu i allmänt bruk; ehuru en och annan sådan visar sig bland mängden af obetäckta eller mantilla-klädda hufvuden, som äfven otvifvelaktigt erbjuda en vida vackrare anblick. Bland alla klasser ser man håret omsorgsfullt kammadt och upplaggdt, och vanligen är det prydt med någon liten blomma af bjert, oftast högröd färg. För den från Sverige kommande, der grått spelar hufvudrolen bland färger å fruntimmerskläder, förefalla de här brukliga ofta i början något för bjerta, men man vänjer sig snart dervid, och ögat saknar dem, när det återkommer bland de grå. Svart är dock mycket brukadt, och alltid vid kyrkogång.

Utom nyssnämnde tid på dagen är promenadtiden efter slutad middagsmåltid, det vill här säga omkring kl. 5—6. Man ser då en stor mängd folk, dels åkande dels ridande, begifva sig utom staden, isynnerhet på vägen till Rosas' landtställe: Palermo, beläget ungefär en half mil nordvest om staden, och dit en god väg leder. Vagnarnes antal har på sednare tider mycket tilltagit. Palermo upptager ett betydligt omfång och innefattar kaserner för ett antal soldater. En engelsk brigg, som under en sydostlig storm drifvit i land, står alldeles på det torra i parken, och har af Rosas, som inköpt den, blifvit förvandlad till ett slags lusthus. Vidlyftiga trädplanteringar äro gjorde, men vilja ej rätt lyckas i anseende till lägets något sanka beskaffenhet. Sjelfva byggningen är vidsträckt, men har endast bottenvåning. Rosas vistades nästan beständigt här, och besökte endast tillfälligtvis staden. Vid vägen finnes ett par anspråkslösa förfriskningsställen, der man serveras med limonad och mjölk, hvilken sednare dryck var af förträfflig beskaffenhet och tycktes vara mycket i damernas smak.

Utanför stadens motsatta ända ligger ett slags förstad, som fått namnet Barracas, af de så benämnda magaziner, som der finnas, i

*) Man hör aldrig någon annan benämning på stadens innevånare än Porteños och Porteñas, hvilket egentligen betyder hamnboer.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Lith. Anst. Arnz & Cº Düsseldorf

SOLDAT och LANDTFOLK

Buenos Ayres

Digitized by Google

Digitized by Google

hvilka landets produkter, såsom hudar, ull, tagel m. m., uppläggas. I denna trakt äro många små landtställen belägna, flera af dem omgifna af trädgårdar, som öfverflöda af persikor, aprikoser, drufvor och andra frukter. Vägen dit ut leder genom många glest bebyggda qvarter af staden; en del af dem äro omslutna af vallar, på hvilka häckar af agave och cactus äro planterade. Dessa bilda ogenomträngliga stängsel, och agavens tio till tolf alnar höga blomstängel, med sina ljusröda eller gulaktiga, doftande blommor, är verkligen praktfull. Gatorna sakna här stenläggning och äro efter ett starkare regn någon tid obehagliga, ja nära nog vådliga att passera, i anseende till de ofantliga smutspölar, hvaraf de upptagas, och hvari hästarne trampa ned sig, så att de stundom måste dragas upp ur dem. I förstaden äro vägarne mycket breda, så att flera vagnar kunna köra i bredd, och man ser ofta en mängd promenerande. Stundom besväras man af den obehagliga lukt, som sprides från de ej långt härifrån belägna slagterierna.

Dessa äro af två slag: "mataderos," hvarest de till förtäring inom staden bestämda kreatur slagtas, och "saladeros," hvarest de till export ämnade varor beredas. En matadero är helt enkelt en öppen plats, försedd med några af agave eller störar bildade inhägnader, inom hvilka boskapen förvaras. Slagtandet tillgår på så sätt, att en ryttare rider in i inhägnaden, utväljer ett djur, kastar sin lazo kring dess horn och släpar det ut på fältet. Vid grinden håller en annan ryttare, beväpnad med ett slags lans, hvars jern, i stället för spets, har en bred egg; med denna afskär han det snärjda djurets ena eller båda hasledsenor, då det passerar förbi honom. Under förfärligt bölande hoppar detta nu på stumparna och släpas af hästen ett stycke bort, hvarest en karl hoppar på dess rygg eller nalkas dess hufvud och ränner sin knif i dess nacke, hvaraf döden ögonblickligt följer. Halsen uppristas nu för att låta blodet rinna. Andra karlar inställa sig för att flå djuret, hvilket försiggår på några minuter, hvarefter det hugges i fyra delar, lastas på kärror eller hästar, och afsändes till bodarna i staden. Hudarna torkas för att skeppas. Den beskrifna operationen kan man vid en enda matadero få se upprepas några tjog gånger på en morgon; ty kött är i Buenos Ayres en vida billigare och mera brukad vara än bröd, och dagliga åtgången af kreatur torde uppgå till omkring fyrahundrade. Det säger sig sjelft, att en matadero ej är något behagligt föremål att betrakta: marken är gyttjig af blod, stanken af de myckna ruttnande inelfvorna qväfvande, och folket, som arbetar der, har ett afskräckande utseende. Men för främlingen har en sådan dock det intresse, att man ofta här får se lazon med utmärkt skicklighet handteras. Alla djur låta ej lika hjelp-

Digitized by Google

löst döda sig: man ser ett och annat käckt anfalla den ryttare, som först fångat det, och han behöfver all sin färdighet för att ej blifva stångad. En annan skyndar då till hjelp och gör slut på striden genom att snärja kreaturets bakben, hvarefter det lätt dödas. I synnerhet väcker hästarnes fullkomliga dressering för ändamålet förundran.

En saladero erbjuder deremot en tafla af oblandad ohygglighet. Kreaturen dödas här fabriksmässigt, stundom till hundratal om dagen. Hudarne saltas eller torkas, köttet afskäres i långa och breda skifvor, af en half tums tjocklek, och torkas för att sedan skeppas till Brasilien och Westindien, talgen och taglet tillvaratages med omsorg, benlingar och mindre hudstycken begagnas till limkokning, hornen afslås och utskeppas, och läggarne kokas och renskrapas för att gå samma väg. Vid saladeron qvarstadna inelfvorna, som få ruttna; skallarna med vidsittande hornqvickar, som begagnas till stängsel; och skrofven med en del vidsittande kött, som, sedan de fått torka, brännas under talgpannorna. Den stinkande rök, de dervid afgifva, kännes ofta på långt håll. Stundom utkokas dock fettet ur dem innan de på detta sätt användas: det skeppas i kärl till Europa.

Alla ofvannämnda arbeten försiggå med största noggrannhet och omsorg, arbetarne hafva allt på beting och förtjena ej obetydligt. En stor del af dem äro utvandrade Basker. Köttets torkande är en ganska kinkig förrättning, ty det måste derunder noga aktas för regn och fuktigt väder, och nedtages då från de ställningar, hvarpå det är upphängdt, och lägges i högar, som täckas med hudar, när de ej hafva skjul öfver sig. När det är lagom torkadt, lägges det i dylika högar, och man saltar något mellan hvarfven. Oaktadt sitt obehagliga utseende är det ganska smakligt, och ingår till hufvudsaklig del i kosthållet för slafbefolkningen i Brasilien och på Cuba. En saladero erfordrar betydligt kapital-förlag, och de flesta af dem egas af utlänningar, som af godsegarne på landet uppköpa boskap.

Man skulle tro att den gräsliga stank, som omsväfvar dessa ställen, skulle innebära fröet till en mängd sjukdomar, men sådant är ej fallet. Buenos Ayres är nästan fritt för epidemiska sjukdomar af allvarsammare art, och vistandet i slagteriernas närhet anses på stället snarare helsosamt än motsatsen. Till de lärdes bedömande få vi öfverlemna, om detta härrör deraf, att luften och klimatet äro så goda, att de ej en gång af den stora myckenheten förruttnande djuriska ämnen kunna förpestas, eller om dessas utdunstningar i sig sjelfva ej skulle vara för helsan så skadlige, som deras stank kommer en att tro. Landets åt alla håll öppna beskaffenhet och deraf följande oför-

Digitized by Google

hindrade luftvexling får man väl dervid tillskrifva ett betydligt inflytande*).

I de ofvannämnde magazinerne — barracas — uppläggas varor, som ej genast kunna skeppas, och magazins-föreståndaren är ofta kommissionär vid deras försäljning. Torra hudar måste emellanåt vädras och piskas, för att ej skadas af mal. Ull och tagel packas här, ty på landet finnas ej de för detta ändamål nödvändiga machiner. Talrika arbetare finna här sysselsättning. Såväl saladeros som barracas äro de flesta belägna nära den en half mil sydost om staden löpande ån Riachuelo**), i hvilken lastpråmar och mindre fartyg kunna uppgå för att afhemta varorna***).

När man hör talas om den mängd kreatur, som i Plata-länderna slagtas, förefaller det som om man der förde ett utrotningskrig mot boskapen. Detta är lika litet fallet, som att de stora hjordarne sakna egare. I skogstrakterna händer det väl att kreatur löpa bort, utan att sedan kunna anträffas, och längst ut åt gränserna af Indianernes område inträffar detsamma, äfvensom då, under krigen, folk saknats att vakta hjordarna. Men egentligen vild boskap anträffas endast undantagsvis, och aldrig i de mera bebyggda delarna af landet, hvilket sednare uttryck ej får tagas i europeisk bemärkelse, utan så att menniskoboningar träffas inom några mil från hvarandra. Det ojemförligt största antalet kreatur har egare, hvars märke finnes inbrändt på hvarje djur, och är tillräckligt för reklamerandet ej blott af det lefvande djuret, utan äfven af dess hud, om det blifvit slagtadt. Har man till exempel köpt en stulen häst, så kan det hända att man midt på gatan får hästen sig fråntagen af dess rätta egare. Hjordarne vaktas noga att de ej få ströfva utom egendomens område, och för detta ändamål äro ryttare oupphörligt i rörelse. Hvarje af dem har sig tilldeladt ett visst antal, vi vilja minnas omkring tusen kreatur. Desse dela sig sjelfve i ett antal mindre flockar, dem vaktaren igenkänner på något visst djur inom hvarje flock, som har något naturligt eller konstgjordt märke, och med hvilket ett kändt antal följer. En ökning eller minskning af ett enda märkes lätt. Litet emellanåt fösas såväl boskap som hästar in i en folla, för att vänjas vid denna operation,

*) Darwin säger om dylika förhållanden: »de sjukdoms-anfall, som uppkomma af miasma, förefalla alltid högst obegripliga (mysterious). Så svårt är det att af ett lands utseende bedöma om det är sundt eller ej, att om en person skulle anmodas att nämna en inom tropikerne belägen helsosam trakt, skulle han uppgifvit denna» (Perus kustland). Han framställer flera exempel i denna väg. (Voyage and Adventure H. M. Ship Beagle, III. 446.)

**) Är egentligen ej något namn, utan ett diminutivum af rio, flod; på engelska kartor ser man den kallad »River Chuelo.»

***) Angående beloppet af utförde varor, se bilagorna vid slutet af boken.

Digitized by Google

som vid vissa tillfällen är nödvändig, och ryttaren gör dagliga runder för att tillse att inga löpa bort och att bortdrifva främmande boskap. Det inses lätt, att allt detta är ett ganska mödosamt arbete, som fordrar en härdad kropp, skarp syn, mycken lokalkännedom och bekantskap med kreaturens vanor, hvarföre endast få inflyttade utlänningar dermed sysselsätta sig. Bland landtboerna finnas de, som riktigt studerat konsten att uppspåra bortlupna kreatursbjordar*), och de berättelser, man hör om dessa menniskors förmåga att drifva på spår, låta högst otroliga, men måste vara sanna. De skola finnas, som inom en yta af flera hundrade qvadratmil känna hvarje bäck, kulle, kärr, betydligare träd eller busksnår, med ett ord hvarje lokalförhållande, och vi hafva sett uppgifvet att diktatorn Rosas skall blott på gräsets utseende och smak kunna säga i hvilken trakt af landet söder ut i provinsen Buenos Ayres han befinner sig.

En gång om året hopdrifves all boskap på egendomen för att öfverräknas och märkas, och dervid uttages det antal, som skall försäljas. Man anser att på en väl skött egendom omkring en tredjedel af hela antalet kan årligen afyttras eller slagtas, utan att för framtiden medföra minskning i tillgången. Men under oroliga tider händer det att nästan allt drifves till staden, för att ej af fienden bortröfvas, och sådant har stundom i vissa trakter så godt som utrotat boskapen, men då den ostörd får fortplanta sig, ökas den så hastigt, att blott få år behöfts för att återföra öfverflöd derpå. Den starka och långvariga torka, som temligen periodiskt säges återkomma, har flera gånger åstadkommit förfärliga härjningar bland hjordarne. Allt gräs förtorkar då naturligtvis, och kreaturen dels svälta och törsta till döds på den egendom de tillhöra, dels löpa derifrån, sökande vatten och föda, blanda sig tillsammans i ofantliga skaror och kunna ej mera fås reda på. Åren 1827—30 skall en sådan torkperiod inträffat, under hvilken provinsen Buenos Ayres skall hafva mistat öfver en million kreatur. Hästar och hornboskap skola då i stora skaror omkommit på stränderna af Paraná-floden, dit de rusat att dricka, men nedsjunkit i dyn, derifrån de, utmattade af svält, ej kunnat arbeta sig lösa, förrän de nedtrampats af de efterföljande. Hela provinsen förvandlades till ett dammande fält, råmärken mellan egor öfverhöljdes af drifvor af sand, och regeringen måste tillsätta en serskild kommitté, för att så väl utreda dessa, som ur de sammanblandade kreatursbjoparne afskilja de olika egendomarnes tillhörighet**).

Utom hornboskap slagtas årligen ett stort antal ston. Sådana begagnas aldrig, eller endast i högsta nödfall, till ridhästar, och man

*) En sådan kallas »rastreador,» af »rastro,» som betyder spår. De med kreaturens vaktande sysselsatte kallas »peones» eller »vaqueanos.»

**) Se Darwin's Voyage and Adventure of Beagle, III, 155.

Digitized by Google

måste på något sätt göra sig af med öfverflödet deraf; hudarne betalas dessutom temligen bra. Till ridt nyttjas uteslutande vallackar. Skälet hvarföre ston ej användas hafva vi ej hört bestämdt uppgifvas, men det måste stödja sig på någon fördom; ett faktum är det emedlertid, att man skulle blifva gäckad och utskrattad, om man presenterade sig ridande på ett dylikt.

Fårafvel bedrifves på en del egendomar i en skala, hvarom man får begrepp då vi nämna, att en i Buenos Ayres bosatt Svensk, herr Rosenblad, i Febr. 1842 förlorade 15,000 får, hvaraf blott 4000 återfunnos. Fårens vaktande anses ganska svårt, ty under åskväder, som ofta inträffar, blifva de stundom alldeles vilda af skrämsel, rusa ut i kärren, der de drunkna, eller till andra egendomar och sälla sig till sina dervarande likar. Herdarne, som äro till häst, biträdas af hundar, som uppfödas på det sätt att de små tagas från hyndan och få dia en tacka, derefter alltid få vistas bland fåren, och när de blifvit halfvuxna utskäras. Deras tillgifvenhet för sina disyskon är lika varm, som deras hat mot sina egentliga. En omständighet, som vid ullens beredning för skeppning åstadkommer ej obetydlig svårighet, är af nog egen beskaffenhet. På många trakter växer en art tistel i förvånande myckenhet, dess fröhus fastna i fårens pelsar, och måste på stället med dryg arbetskostnad bortplockas, såvida man ej vill nöja sig med det lägre pris, som på afsättningsorten betalas för sålunda orenad ull.

De fleste af våra läsare hafva hört omtalas de goda priser, hvartill kreatur och hästar säljas och köpas i Plata-länderna, men få torde derpå hafva någon bestämdare reda. Naturligtvis kunna priserna betydligt fluctuera, men vi afse ej ovanliga tillfällen, såsom torka, afskuren tillförsel under orolighetstid, samt andra lika inverkande orsaker, utan hvad som under vanliga förhållanden kan anses för stadiga priser. En vacker slagtoxe brukar i Buenos Ayres kosta omkring fem piaster — vi mena hårda och ej papperspesos, hvars värde vid början af 1852 var ungefär en adertondedel af det nominella. Kor och smärre oxar, eller magra kreatur, kosta ända ned till ett par piaster. Ston till slagt bruka hålla sig omkring en piaster. På får är priset olika efter olika racer, men en framför oss liggande prislista uppgifver en half piaster för feta gumsar. För ungefärlig valvering i svenskt mynt kan man i piasterns ställe sätta den svenska specieriksdalern. I Montevideo pläga priserna gerna vara något högre, en naturlig följd deraf, att omkostnaderne vid skeppningen äro mindre än i Buenos Ayres, så att exportören kan lemna varan om bord till samma pris som på sistnämnde ställe, oaktadt den står honom något högre i inköp. Färskt oxkött brukar i Buenos Ayres säljas till omkring

Digitized by Google

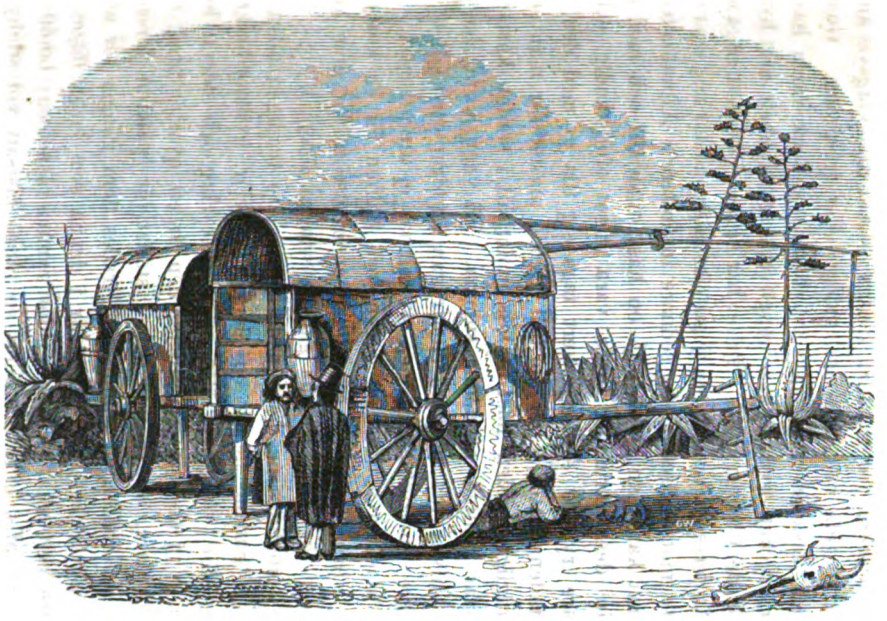
tjugufyra skilling riksgälds för ett svenskt lispund, men kostar tre gånger så mycket i Montevideo; det är af förträfflig beskaffenhet, ty endast unga och vid godt hull varande kreatur slagtas för marknaden*).

Vid priset på hästar ingå naturligtvis många omständigheter, som ej förekomma vid egentliga handelsvaror. De ganska höga priser, som äfven här i sjelfva hästlandet betalas för kända kapplöpare, eller för djur, som råka falla någon rik amatör i smaken, kunna naturligtvis ej gälla som regel. Engelsmän hafva betalat ända till femtio piaster, möjligen ännu mera, för trafvare, hvilka endast undantagsvis anträffas, ty infödingarne rida blott i skridt, galopp eller fyrsprång. Gosselman köpte för sin resa öfver Pampas två bland en flock valda hästar för åtta piaster stycket, hvilket han uppgifver vara dubbelt mot hvad som begärdes för de i högen tagne. Priset har sedan ej kunnat stiga mycket, så att hr Anderssons uppgift om tjugu-riksdalers-hästar nog eger sin riktighet, trots motsägelsen af en sednare insändare i Aftonbladet. För denna summa kan man ej blott få en häst, utan till och med en god häst, fastän dess inridning torde vara något ofullständig, och en ej desto vanare ryttare skulle säkert taga sig illa ut med den, åtminstone på stadens gator. För tio till trettio piaster får man en både god och drägligt inriden häst. Dess underhåll i staden kostar i månaden ungefär hälften af denna summa. På vagnshästar har på sednaste åren blifvit vida starkare efterfrågan än förut varit fallet; sådana betalas högre än ridhästar, men vi minnas ej nu priserna. För en hyrhäst betalas en piaster om dagen, och hälften för en kortare ridt. Tiggare till häst i ordets egentliga bemärkelse träffar man knappast nu mera, men förr voro sådana ganska vanliga föremål.

De af infödingarne begagnade ridtyg äro temligen olika de hos oss vanliga. Sadeln består af flera lösa delar, hvilkas beskrifvande skulle blifva för vidlyftigt; den är mycket lång och saknar bommar. Bukgjorden är ej fastsatt vid sadeln, den är ett qvarter bred, eller till och med bredare, af rå hud och, i stället för spännen, försedd med ringar, genom hvilka en smidig rem trädes flera gånger för att snöra åt gjorden tillräckligt fast. Det är i denna som lazon fästes. Stigbyglarne äro helt små, så att de blott rymma tåspetsen; landtbon brukar ofta inga alls, eller ock blott en pinne fastsatt vid stigbygelremmen, hvilken hans bara fot fattar mellan stortån och den näst bredvid. Betslet är ett kraftigt stångbetsel, sidstängerne äro krokiga, och i kröken på sjelfva bettet sitter en jernring fästad, som i stället för kindkedja omsluter hästens underkäk. Tyglarne brukas mest flätade af fina remmar af rå hud och helt smala; stundom förena de sig till

*) Vi skola i ett tillägg vid slutet af boken meddela en utförlig priskurant af möjligaste färsk datum.

Digitized by Google

Lastkärra i Plataländerne.

Digitized by Google

Digitized by Google

en snärt. Vid färden på landet hör äfven till utrustningen ett knäppe af läder, hvarmed hästens framben hoptjudras, när han släppes att beta. De förmögne infödingarne hafva stundom vackra munderingar, med stigbyglar, bett och beslag af silfver och utmärkt prydligt läderarbete. De stora sporrarne äro då äfven af silfver, den fattigare har dem af jern. Deras med en till två tums långa taggar försedda kringlor se grymma ut, men taggarne äro så trubbiga, att det fordras ansträngning att med dem skada hästen. I staden brukas mest vanliga engelska sadlar.

Det starka betslet tvingar att rida med lätt hand, och de flesta hästar äro mycket lösmundta och serdeles beqväma att färdas på, när de hunnit blifva någorlunda tämda. De kunna med största lätthet stadnas från den starkaste fart, och den minsta rörelse med handen är tillräcklig att föra dem åt det håll man behagar. De äro både snabba och uthålliga i språnget, och uthärda väl alla slags besvärligheter. Till följe af det våldsamma sätt, hvarpå man går till väga vid deras tämjande, skall det vara sällsynt att träffa en häst med oskadade bogar och framben. I allmänhet behandlas kreatur med hårdhet, åtminstone af de lägre klasserna, men landtbon förstår mycket väl att, om så påfordras, spara sin hästs krafter.

Märkvärdig förefaller fremlingen den lätthet och behändighet, hvarmed infödingarne handskas med kreatur. Man ser till exempel en halfvuxen pojke i galopp drifva ett dussin hästar tvärtigenom hela staden Buenos Ayres ned till floden för att vattnas, och åter tillbaka till stallet. En och annan af dem viker ibland af en tvärgata, men pojken är ögonblickligt tillhands för att fösa honom tillbaka till skocken. Det tyckes som om djuren förstodo dessa menniskors tilltal, och vi kunna af egen erfarenhet anföra ett exempel, som visar att man åtminstone har anspråk på att blifva förstådd. Under ett vistande i Montevideo för flera år sedan var författaren på jagt ett par mil från staden, i sällskap med framlidne general-consul Tarras. Vi hade färdats ut i en med tre mulor förspänd vagn, men när vi om qvällen skulle återvända och mulorna, som under loppet af dagen gått och betat i närheten, skulle sättas före, blefvo de istadiga och började slå. Kusken, en gammal Gallicier, åkallade till bistånd både den heliga jungfrun och Santiago de Compostella, samt i synnerhet San Antonio, men blef, när desse ej infunno sig, helt uppbragt, ställde sig framför djuren med händerna i sidorna och utropade: "dumma mulor, förstår ni då ej kastilianska?" — Men mulorna måste hafva varit illa uppfostrade, ty de frågade ej det minsta efter gubbens utrop, utan fortforo en stund att slå och sparka, och, när han satte sig upp på kuskbocken, begåfvo

Digitized by Google

de sig skenande utåt fältet, så att vi måste vandra till vårt nattqvarter, dit Don Ramón och hans mulor först dagen efter anlände.

Åkerbruket står i Buenos Ayres, likasom i de öfriga Plata-provinserna, på en mycket låg ståndpunkt, och bedrifves i högst inskränkt skala. Hindren för dess utveckling äro brist på kapitaler, den infödda befolkningens lättja och ostadighet, och bristande afsättning för dess produkter. Åkerns inhägnad och brukande blifva genom de höga dagsverkskostnaderna dyra, och gauchon är för stolt, lat och opålitlig, för att kunna användas dervid. Han underkastar sig tåligt de hårdaste mödor och försakelser, då de ej kunna undvikas, men ledsnar snart vid ett jemnt och ordentligt arbete, och af en hastigt påkommen nyck går han en vacker dag sin väg från tjenst och alltsammans, äfven om han skulle hafva innestående lön att fordra. Man ser följaktligen endast smärre åkerlappar, som, ehuru de gifva god afkastning, dock anses föga vinstgifvande. Åtgången af bröd är ej stor, ty kött är den arbetande klassens hufvudsakliga föda, och några få mil från staden är man stundom ur stånd att få något bröd. Blir skörden god, så faller säden i vanpris, ty tillgången är för ojemn för en ordentlig utförsels uppkommande, och Förenta Staterna monopolisera dessutom öfverallt mjölhandeln. Äfven händer det att styrelsen förbjuder export. Erhålles klen skörd, så upphäfver styrelsen för någon tid den annars temligen höga införselstullen på mjöl, och jordbrukaren får äfven då nöja sig med lågt pris på sin vara. Det är klart att denna ofta anlitade åtgärd, kanske ofta nog tillkommen genom mutor och intriger från personer, som deraf kunna draga fördel, äfven skall lägga hinder i vägen för en jemn och ordentlig tillförsel, och vi hafva hört uppgifvas, att brödpriset i Buenos Ayres' stad ofta inom kort tid stigit till dubbelt, eller ännu högre. Denna uppgift är oss meddelad af en person, som länge varit bosatt på stället och noga känner affärsväsendet derstädes. Att höga brödpriser för öfrigt här ej hafva den vådliga politiska verkan, som i Europa, är af det nämnda klart; köttpriset träder i deras ställe.

Någon egentlig trädgårdsskötsel som yrke, eller ens till prydnad, förekommer knappast, men de flesta quintas eller landtställen hafva trädgårdar, hvari man finner åtskilliga slag frukter, i synnerhet persikor. Blommor ser man i mängd både på landet och i staden, men deras odling är öfverlemnad åt den moderliga naturen, som drager försorg om god tillgång derpå, hvilken också flitigt anlitas af damerna för deras toilett. Af persikoträd ser man stora planteringar, men deras hufvudändamål är ej att gifva frukt; de nedhuggas hvart tredje eller fjerde år, för att säljas som bränsle, en i dessa länder dyr vara. Hitgående fartyg taga derföre vanligen stenkol till ballast, då sådane

Digitized by Google

kunna fås. Bland andra hinder för trädgårdsskötseln uppgifves en art små myror, hvilka ej bygga stackar, utan hafva stora bon i jorden och förstöra de nyuppkomna skotten. Vi hafva sett dylika bon, äfvensom ett sätt att göra sig af med deras innevånare; det bestod deri, att man nattetid, eller under regnväder då myrorna voro nedkrupna, öfverdrog jordytan öfver boet med ett lager af våt lera, som väl tillstampades för att täppa deras hål, och genom hvilket djuren sades sakna förmåga att bana sig väg upp. Huruvida ändamålet verkligen vinnes, kunna vi ej med visshet uppgifva.

De fleste handtverkare äro utlänningar; infödingarnes industri är nära nog inskränkt till sadelmakare-arbeten, men i det inre af landet tillverkas så kallade "ponchos" af god beskaffenhet. I synnerhet äro de af Vicuña-ull värderade och betalas ganska högt. De hafva ullens naturliga färg med en och annan inväfd bjert rand. Från England införas eftergjorda dylika, som, medan de äro nya, knappt kunna på utseendet skiljas från de äkta, hvars täthet mot regn och varaktighet de dock ingalunda ega. Indianerne, det vill säga de tame*), tillverka äfven ponchos, ridtyg och hvarjehanda småsaker, nätt flätade af senor eller fina remmar. Från dem erhållas äfven strutsfjädrar samt nutria- och chinchilla-skinn, som dock mest fås af de vilda, ströfvande Indianerna vid de gränsmarknader, der desse infinna sig för att förskaffa sig de få europeiska varor de behöfva, såsom knifvar, småsaker till prydnader och dylikt mer. Bränvin skall vid denna handel vara en förmånlig bytesvara.

Buenos Ayres' klimat är i det hela taget både behagligt och sundt, och exempel på hög ålder, med bibehållande af både kropps- och själskrafter, förekomma ofta. Den högsta någonsin anmärkta temperatur skall varit 35° och den lägsta 2° under fryspunkten; men dessa ytterligheter äro högst sällsynta, och flera år förflyta stundom utan att thermometern visar högre än 30° eller lägre än 2° öfver fryspunkten. Februari månad är varmast och Juli kallast, men man kan äfven i den sednare om dagen vanligen gå utan öfverplagg, så vida ej regn eller stark blåst gör sådant behöfligt, och endast sällan ser man is på vattenpussarna. Enligt medium af fem år är antalet regndagar om året sextiosex, eller något mera än en i veckan; men vi kunna ej uppgifva huru de äro fördelade på årets månader. Åska har enligt medium af samma tidsförlopps iakttagelser inträffat trettiotvå gånger om året. Ytterligheterne voro för de förra åttiotre och femtiosex, för de sednare trettionio och tjuguåtta dagar. Åskans våldsamhet hinner, ja till och med öfvergår den på många inom vändkretsarna belägna orter förekommande. Inom några ögonblick ser man ett eller annat tjog blixtar

*) Indios mansos, som är ordagrannt öfversatt. De vilda kallas Indios bravos

Digitized by Google

åt alla håll, under ett eget rasslande ljud, genomfara luften, och de åtföljas af knallar, som verkligen sätta örhinnorna i fara. I slutet af förra århundradet skola på en dag nitton personer blifvit inom staden ihjälslagne af åskan, som nedslagit på trettiosju ställen. Uppgiften är af Azara, som sjelf vistades på stället, och hvars trovärdighet är öfver all misstanka. Bladh berättar, att under hans vistande på stället 1830 åskan en dag slog ned sex gånger, dock utan att göra någon allvarsammare skada *). Husens byggnadsämnen äro ej antändliga, allt är af sten och tegel, med undantag af takbjelkarne; dessa äro af hårdt trä från Paraguay eller Corrientes, knappast eldfängdare än stenen.

Vindfenomenerne i Platafloden äro ganska märkvärdige: vi hafva redan omnämnt de så kallade pamperos, eller från sydvestkanten häftigt påkommande ovädren. De hela året igenom mest rådande vindarne äro från nordostkanten, och blåsa nära nog halfva antalet af årets dagar, utan att någon rätt märkbar skillnad dervid förekommer mellan de olika månaderna. Det är klart att de, kommande från tropiska trakter, måste medföra en myckenhet vattenångor, och orsaka ett fuktigt klimat. Så länge de hålla sig mera från ost, medföra de godt väder, men då de komma från nord, blir det obehagligt. Om vintern åstadkomma de då tjock och ruskig väderlek, om sommaren blir hettan odräglig, mindre genom temperaturens verkliga höjd, än genom den fuktighet de medfört från de af sommarsolen uppvärmda vidlyftiga sanka trakterna inåt landet, hvilken hindrar utdunstningen och gör hettan vida kännbarare än den skulle vara om luften vore torr. Ån värre blir det då vinden drager sig vester om nord; luften blir då qväfvande, allting möglar, jern rostar hastigt, mjölk surnar genast efter mjölkandet, och kött skämmes på några timmar. Himmelen är under tiden ofta klar, men liksom öfverdragen af en slöja; aflägsna föremål kunna endast oredigt urskiljas, och hägra ofta i besynnerliga former **). På befolkningen, i synnerhet den infödda, verkar detta väder helt besynnerligt, i det det åstadkommer hufvudvärk och en nerfretlighet, som ofta, i synnerhet hos de lägre klasserna, visar sig i grälaktighet, och det lär vara ett säkert faktum, att de flesta af de i staden så ofta förekommande blodiga slagsmål, vid hvilka knifven anlitas, inträffa medan nordan eller nordnordvesten blåser.

Vanligen varar ej detta tillstånd många dagar förr än en reaction inträder, och denna reaction är just pamperon. Man ser moln i allt

*) Bladhs Montevideo och Buenos Ayres, sid. 224. Detta arbete innehåller ganska goda uppgifter och beskrifningar, men dess uppställning är något osammanhängande, och stilen torr.

**) Vid de flesta stora färskvatten ser man detta fenomen. I Wenern och Wettern är det, som bekant, ganska vanligt.

Digitized by Google

tjockare och tjockare massor samlas i sydvest; de förblifva någon tid stillastående, men höja sig derefter öfver horizonten och bilda snart en båge af moln, af en egen blågrön färg, som vi ej på något annat ställe sett. Solen skiner under tiden ofta öfver staden, hvars starkt belysta hvita hus besynnerligt afsticka mot den mörka, hotande bakgrunden. Barometern, som under nordanvindens blåsande varit i fallande, stadnar nu och börjar stiga, och man vet då att ovädret är nära. Molnbågen nalkas zenith och ofantliga massor af dam, upprifvet från de stora, torra slätterna, komma farande och uppfylla luften till den grad, att de starke blixtarne ej ens kunna genomtränga det egyptiska mörkret. Kort efter dessa förelöpare komma regn och vind med större eller mindre häftighet. Stundom är vinden ganska måttlig, men stundom, i synnerhet om sommaren, af orkanlik våldsamhet; regnet faller i sådana strömmar, att gatorna i staden alnsdjupt öfversvämmas, och backarne från Majgatan ned till Alamedan bilda skummande vattenfall. Vi fingo om eftermiddagen d. 8:de Januari bevittna ett sådant naturfenomen af ganska försvarlig beskaffenhet *). Inom några minuter från regnets början steg det på flera ställen öfver trottoirerne in i husen, och en tvärs öfver gatan gående neger stod i vatten till medjan. Dammet fäster sig på det fallande regnet, som derigenom förvandlas till en tjock smörja, hvaraf husens väggar få bära omisskänneliga spår, som dock temligen väl borttvättas af skurens sednare, mindre orenade del. Sedan regnet en stund fortfarit, klarnar oftast himmelen, luften blir angenämt frisk och ren, och hela naturen får nytt lif. Om vintern, då hela fenomenet är mindre våldsamt, fortfar sydvesten stundom några dagar, men om sommaren drager han sig snart på sydost, vidare på nordost och slutligen på nordvest, då man har att förvänta ett upprepande af det nyss beskrifna.

Under de våldsammare af dessa pamperos inträffa ofta nog olyckor. Menniskor hafva drunknat på gatorna, båtar kantrat på redden, och hela hjordar af får hafva blifvit qväfde, dränkte eller förskingrade. För fartyg äro de föga farliga, om ankare och tåg äro goda.

De under Augusti, September och Oktober månader inträffande stormarne från sydost äro deremot ganska farliga. Oftast komma de i början af September, omkring Santa Rosas dag, hvarföre de ock fått sitt namn efter detta helgon. I slutet af Augusti 1820 drefvo alla på inre redden liggande fartyg, med undantag af en skonert, under en dylik storm i land: fjorton engelska fartyg stodo följande dagen på det torra, dit det höga vattnet förhjelpt dem. Vid någorlunda frisk ostlig vind är oftast landningen för båtar förknippad med både obehag och fara:

*) Författaren betraktade från taket af sin bostad ovädrets annalkande, och flera tillstädesvarande kamrater kunna intyga att beskrifningen ej är öfverdrifven.

Digitized by Google

under vårt vistande kantrade på samma dag två båtar i bränningen, af hvilkas besättningar den ena omkom, men den andra, ehuru ej utan svårighet, bergades. Eugenies ena låringsbåt lyckades dock landa utan annan skada än en lösryckt kölskena, men kunde ej åter begifva sig ombord, utan måste uppdragas på stranden och dess besättning öfver natten inqvarteras i land. Hamnkapitenen, Don Pedro Ximeno, visade oss vid detta tillfälle sin vanliga artighet och välvilja.

Helsotillståndet är i Buenos Ayres i allmänhet godt och epidemiska sjukdomar så godt som okände. Sårnader skola deremot ofta medföra allvarsamma följder, vara svåra att läka och, fastän ursprungligen obetydliga, sluta med tetanus *).

För jagtälskaren, i synnerhet om han intresserar sig för zoologien, erbjuder det kringliggande landet ett rikt fält. Inom temligen måttligt afstånd från staden träffas både jaguaren och puman, och inom ett par timmars väg finner man vid hvarje vattendrag carpinchon (en gnagarę af ett svins storlek), under det att fälten hvimla af viscachas, hvilka till sina vanor likna kaniner, men äro vida större. Dessutom finnas bältor af två eller tre slag; den illaluktande skunken; och längre bort rådjur, nutria m. fl. Af roffoglar finnas flera slag, deribland en liten uggla, som lefver i gropar i jorden. Af andra foglar träffar man den amerikanska strutsen, svarthalsade svanen, hägrar och storkar, rapphöns af tre slag; flera slags gäss, änder och vadfoglar vistas i kärren och vid vattendragen, medan hvarje litet busksnår hvimlar af dufvor och småfogel. Af de sednare förekommer en mängd i de närmast staden belägna "quintas" och trädgårdar, hvarest ett par arter colibri talrikt lägga sina ägg, hvilka äro af en ärts storlek **). Det lär stundom lyckas att tämja dessa lika lifliga som vackra kräk; ett fruntimmer i Buenos Ayres skall hafva haft en dylik så tam, att hon förde honom med sig hvart hon behagade, och lät honom fritt flyga hvart han ville, utan att han aflägsnade sig längre än att han kunde lockas tillbaka, då han lydde lika snällt som en väl dresserad hund. Denna uppgift är meddelad af Sir Woodbine Parish, som sjelf varit väl bekant med egarinnan, hvilken många gånger haft det lilla kräket med sig vid besök hos honom. Han hade sjelf flera gånger försökt uppföda colibriungar, men oaktadt all använd möda hade dessa försök ständigt misslyckats.

Det återstår oss att nämna några ord om de politiska förhållandena i Plata-staterne, så mycket mera som under Eugenies vistande derstädes den kris, hvarigenom den mäktige och fruktade diktatorn Rosas störtades, just var i sin utveckling. Det är med en viss bäfvan

*) Sir Woodbine Parish's Buenos Ayres, sid. 129.

**) Doktor Kinberg erhöll ett colibri-bo med ägg.

Digitized by Google

vi inträda inom detta ämnes område, emedan vi klart inse svårigheten att deruti fälla ett omdöme, endast någorlunda välgrundadt och fritt från partiskhet, och dessutom befara att dessa saker för läsaren hvarken ega något intresse eller kunna nog klart framställas. Utom de egna sympathierne, som gerna mer eller mindre göra sig gällande, lider man brist på dugliga materialier för ämnets behandling: de knapphändiga dylika, man här kan erhålla, äro vanligen till den grad förvridna, att det är nästan omöjligt att deraf begagna något annat än de chronologiska uppgifterna. Engelska och franska tidningar hafva än prisat, än hädat Rosas, och det är ej osannolikt att han i båda dessa länder haft köpta lofsångare. Buenos Ayriska och Montevideanska tidningar hafva fört ett språk, hvaråt man väl må förvånas, och hvarpå vi i sinom tid skola lemna prof. Vi få bekänna att de orimliga historierna om Rosas' lek med afskurna hufvuden, med mera dylikt, vida mindre intagit oss emot honom än det vämjeliga smicker, som hans vänner uppdukat. Rosas har begått talrika grymheter, hvilka hans beundrare ej kunna förneka, men hvilka de påstå varit nödvändiga. Dock tyckes det som dervid en stor mans och författares yttrande sannats, att om man ursäktar mord och rofferi på grund af statens bästa, så blir det sednare snart ett svepskäl, och det förra verkliga ändamålet. Men för att i moraliskt afseende brännmärka Rosas, behöfver man ej taga till vämjeligheter; mannen har visat sig vara en grym och herrsklysten despot, men ej en blodtörstig galning, och i mera än ett afseende förtjenar hans styrelse snarare bifall än klander. Det påstås för öfrigt att just några af de allra ohyggligaste berättelserna blifvit på hans eget föranstaltande kringspridda, just på det de genom sin orimlighet skulle väcka misstroende till alla andra, äfven grundade uppgifter om hans grymhet.

För att läsaren må blifva i stånd att fatta det nuvarande, måste vi i korthet framställa de tidigare momenterna af republikens historia, och huru benämningarne federaler och unitarier uppkommit. Det är så mycket mera nödvändigt som Rosas' namn tidigt förekommer, och hans magts uppkomst, blomstring och aftagande så väsendtligt inverkat på landets nuvarande ställning. Vår framställning är hopplockad ur åtskilliga källor *).

Då, efter de misslyckade engelska eröfrings-försöken 1807 och Spaniens kort derefter inträffade occupation af Napoleon, Buenos Ayres och Plata-staterne i Maj 1810 uppsade styrelsen tro och lydnad, var denna åtgärd endast menad såsom provisionel, och allmänna önskan var att erhålla en spansk prins till regent, som dock skulle styra lan-

*) Sir Woodbine Parish's och Herr Bladhs arbeten, hvarjehanda tidningsartiklar, enskilde bref, m. m.

Digitized by Google

det oberoende af moderlandet. Den hårdhet, hvarmed Ferdinand VII afvisade alla förslag i detta ämne, och den grymhet, hvarmed han förfor mot de konstitutionella i Spanien, gjorde detta om intet, och på en i Tucuman församlad kongress förklarade sig staterne i Juli 1816 för all framtid oberoende af Spanien, samt beslöto att till dess öfriga kolonier afsända trupper, för att biträda dem vid deras kamp för frihet och oberoende. Puyredon ställdes i spetsen för statens angelägenheter, men formen för hans magtutöfning var endast ofullständigt bestämd, och förhållandet mellan de olika staterna, till antalet tretton, var det ännu mera; kongressen var dock sysselsatt med utarbetning af en fullständigare konstitution.

De upplystare af nationen, som väl insågo att de aflägsnare provinserna eller staterna alldeles saknade alla för sjelfstyrelse nödvändiga elementer, önskade att alla staterna skulle ega en gemensam, i Buenos Ayres residerande styrelse, af hvilken de öfriga provinsernes guvernörer skulle tillsättas. Detta parti kallades unitarier. Det andra, federalerne, önskade en republik efter nordamerikanskt mönster, då hvar och en serskild stat skulle välja sin guvernör och sköta sina inre angelägenheter, och guvernören i provinsen Buenos Ayres skulle framför de andra endast ega den utmärkelsen, att republikens utrikes angelägenheter skulle åt honom uppdragas. Vi få framdeles se huru pass dessa grundsatser följts vid partiernes benämning, och huru Rosas styrt republiken med all magt sammanfattad i sin person, således efter ett ultra-unitärt system, under det han dagligen i tal och skrift nedkallat död och förderf öfver "de vilda, smutsiga, vämjeliga unitarierna."

Vid den tidpunkt vi nyss nämnt, herrskade i Banda Oriental den vilde Artigas, hvars gräsliga bedrifter sträckt sin olycksbringande verkan ända till våra dagar. Denne best vann inflytande i Entrerios, Corrientes och Santa Fé, och förklarade sig för federationen. Kongressens i unitär anda utarbetade konstitution blef 1820 kungjord, men olyckligtvis voro nästan alla trupper då i Perú, så att kongressen saknade medel att göra sig åtlydd, då provinsguvernörerne nekade att hörsamma den nya författningen. Med sina vilda skaror ryckte Artigas och hans medhjelpare Ramirez mot Buenos Ayres, den unitäre Puyredon nedlade styrelsen; sedan de federala intagit staden upplöste de kongressen, och anklagade den, för att ursäkta sitt uppförande, för förrädiska planer till landets återförenande med Spanien. Året 1820 såg femton olika styrelser i spetsen för statens angelägenheter, och då den sista af desse, med general Rodrigues i spetsen, i Oktober insattes, framträder för första gången Juan Manuel Rosas' namn i förening med allmänna värf. Han var då befälhafvare för en afdelning landtmilis, af sin uniform kallad "los colorados" — de röda.

Digitized by Google

Denne märkvärdige man är född i Buenos Ayres omkring medlet af 1790-talet*). I ynglingaåren begaf han sig ut på landet, tog der tjenst på en landtegendom — estancia — blef snart den skickligaste ryttare och jägare i Pampas, och fick sig uppdragen förvaltningen af en rik familjs söder ut från staden belägna vidlyftiga gods. Det påstås att anledningen, hvarföre han lemnat sin faders hus, var att han i vredesmod slagit sin moder, men detta är väl blott en lös sägen**). Han skötte de anförtrodda egendomarna med drift och skicklighet, och förstod att i hög grad tillvinna sig landtbefolkningens tillgifvenhet och aktning. Med de talrika gauchos och peoner (dagsverksfolk), han hade under sig, förde han med framgång krig mot de indian-hopar, som stundom anställde förödelser i trakten, och då kommo staden på mycket närmare håll än numera. Det är ganska troligt att den militäriska ordning och tukt, han införde bland sina underhafvande, varit en förberedelse till de större företag, hvaruti vi snart finna honom invecklad.

Den federala styrelsen visade inga prof på förmåga, och Artigas råkade i oenighet med Ramires, som slog honom och dref honom in i Paraguay, hvarest han qvarhölls af doktor Francia, och skall hafva lefvat tills för ett par år sedan. I spetsen för provinsen Buenos Ayres' styrelse kom juristen Rivadavia, oaktadt sina kända unitära åsigter. Från honom förskrifver sig det mesta goda i förvaltnings- och lagstiftningsväg, som finnes i landet, men hans uppförande tyckes hafva varit något ovarsamt, och han blef aldrig rätt omtyckt. En ny kongress sammanträdde 1824, och Rivadavia fann sig så motarbetad, att han nedlade styrelsen, som uppdrogs åt general de las Heras.

Följande året, 1825, reste sig Banda Oriental, som sedan 1817 varit i Brasilianarnes händer. I spetsen för resningen stodo Lavalleja och den sedan så ryktbare Fructuoso Rivera. Argentinska republiken, föga belåten med Brasiliens nära grannskap, understödde Orientalerna, och invecklades derigenom i ett kostsamt och mattande krig. Rivadavia blef 1826 åter president, och mot slutet af året utkom en ny på unitära principen stödd konstitution. Följande året nedlade Rivadavia

*) I en Buenos Ayres-tidning finnes en biografi öfver Rosas, författad af en ung hr Mancilla, son af Rosas' syster, den för sin ovanliga skönhet ryktbara Doña Agustina, gift med general Mancilla. Olyckligtvis hafva vi ej kunnat få denna biografi.

**) Se: Montevideo ou Une nouvelle Troie, af Alex. Dumas, Paris 1850. En ganska pikant liten bok, men just ej utmärkt för sanningskärlek. Åtskilliga der förekommande anekdoter har författaren i äldre böcker sett, eller under vistandet i Buenos Ayres år 1841 hört.

Digitized by Google

åter styrelsen, af harm öfver det sätt hvarpå hans minister i Rio, Garcia, skött sitt uppdrag, och gått in på för republiken förnedrande fredsvilkor, hvilka ock blefvo förkastade. Han efterträddes af doktor Lopez. Staterne funno nu sin oförmåga att sköta en del af sina göromål, som de derföre uppdrogo åt guvernören i Buenos Ayres.

I Augusti 1828 slöts fred med Brasilien och den federale general Dorrego blef president. Man väntade sig nu lugn, och pappersmyntet, som från pari, eller omkring 52 pence per piaster, under kriget sjunkit till 12 pence, steg åter till 24. Dorrego var såsom enskild man god och älskvärd, men saknade de egenskaper, som behöfvas hos en styrelses öfverhufvud. En af de från kriget i Banda Oriental återkomne generalerne, Juan Lavalle, störtade honom, hvarpå han flydde ut åt landet, förenade sig med Rosas, och ryckte mot Buenos Ayres. Lavalle slog dem båda vid Navarro, och lät i December skjuta Dorrego, som fallit i hans händer. Detta mord har haft ett bedröfligt inflytande på framtida händelser, och tjenat till förevändning för många grymheter.

Vid underrättelsen derom förbittrades såväl federaler som de klokare och mera rättänkande bland unitarierne. Utom Lavalle stod den utmärkte krigaren José Maria Paz i spetsen för dessa, under det de förras hufvudmän voro Rosas, Lopez och Quiroga. Vi måste några ögonblick uppehålla oss vid de sednare båda, dem vi ännu ej omnämnt.

Lopez var guvernör i provinsen Santa Fé, hade under krigen synnerligast lagt an på att rikta sig, och hade genom kreatursstöld i kolossal skala samlat en stor förmögenhet. För öfrigt tyckes han ej varit utrustad med några ovanliga egenskaper.

Quiroga var född i Rioja, hade som underofficer gjort kriget i Chili under general San Martin, och visat prof på en vild tapperhet*). Han skall sedermera begått nästan alla möjliga brott, och under de inbördes oroligheterna lyckats spela herre i sin födelsestat, hvarest han lemnat fritt lopp åt sina råa lustar och sin grymhet. Utrustad med jättestyrka och fremmande för hvarje känsla af fruktan, hade han ett oinskränkt välde öfver sina soldater, bland hvilka han i allmänhet höll sträng disciplin. Derom berättades följande anekdot. En stöld hade blifvit begången, men, oaktadt man säkert visste, att brottslingen måste tillhöra ett visst kompani, kunde man ej få reda på honom. Quiroga lät en qväll sedan det mörknat uppställa kompaniet, och hade i beredskap ett antal lika långa käppar, hvaraf han lät gifva en åt

*) Författaren har i Buenos Ayres läst en i Santiago tryckt biografi öfver Quiroga, men försökte fåfängt att i Valparaiso få denna bok. Det här nämnde är taget derutur.

Digitized by Google

hvar soldat, med befallning att sticka dem ned i jorden, då tjufven följande dagen skulle röjas derigenom att hans käpp vext en fot öfver de andras. Derefter lät han dem afmarchera och red till sitt tält. Men under natten smög han sig ut, gick till stället, undersökte käpparna, och fann snart en som var nedstucken en fot djupare än de andra. Efter att noga hafva öfverräknat dess ordningsnummer från flyglarna, uppryckte han käpparna och kastade dem i en hög. Följande morgon lät han truppen uppställa sig, och red utåt fronten, hvarvid han stadnade vid den mot den korta käppens nummer svarande karlen, och sedan han några ögonblick betraktat honom, röt han: "du är tjufven." Karlen såg att intet mera hjelpte, bekände sitt brott och blef genast skjuten. Oaktadt sin vildhet var Quiroga dock ej utan sina infall af ädelmod, och man berättar att han en gång lösgifvit en fången officer af motpartiet, som han hvarken med löften eller hotelser kunnat förmå att öfvergifva sin fana, under det han på samma gång lät skjuta en dennes kamrat i fångenskapen, som genast förklarade sig beredvillig att ställa sig under Quirogas befäl.

Rosas och Lopez ryckte, hvar från sitt håll, med sin milis och sina gauchos mot Buenos Ayres, och upphetsade de vilda Indianerne till att anfalla de söderut posterade afdelningarna af de unitära trupperna, som efter tappert motstånd blefvo öfvermannade. Lavalle och Lopez sammandrabbade vid Santa Fé, men utan afgörande resultat, och vid underrättelsen om sina truppers nederlag söderut skyndade den förre till Buenos Ayres, hvarest han snart blef innestängd af sina båda motståndare, som förenat sig. Alla utlänningar i staden tvungos att bidraga till dess försvar, och Fransoserne bildade ensamme en bataljon af 1000 man. Snart började dock lifsmedel att tryta*), och en vacker dag begaf sig Lavalle ut till Rosas, hvarpå en försoning mellan dessa båda herrar kom till stånd. Rosas inryckte i staden, och man såg då för första gången de röda band med påskrift: "federation eller död" och dylikt, som sedan blifvit en nödvändig prydnad, om man ej velat utsätta sig för skymf eller misshandling. General Viamont blef guvernör och Dorregos lik fördes till staden, hvarest det med stor ståt begrafdes.

Emedlertid stod Paz med en afdelning af hären vid Cordova, hvars federale guvernör, Bustos, blifvit afsatt. Bustos samlade en liten styrka, förenade sig med Quiroga, och i Juni 1829 kom det vid Cordova till en blodig drabbning mellan dem och Paz, hvarvid den sednare vann en afgjord seger. Från Buenos Ayres ankommo derpå ombud för att underhandla med Paz, men denne angrep under pågående underhandlin-

*) Se Bladhs förutnämnde arbete. Han vistades då i Buenos Ayres.

Digitized by Google

gar Quiroga vid Frayle Muesto, och slog honom totalt. Paz har derföre blifvit beskylld för trolöshet, men sannolikt hade han märkt att hela underhandlingen blott var ett försåt, hvari man ville locka honom; ty hans vid alla andra tillfällen visade redbara karakter ger ej anledning att tro honom om att vid detta hafva handlat svekfullt. Huru som helst blef hans seger honom till föga nytta, ty kort derefter blef han vid en rekognoscering fången, derigenom att en fiendtlig soldat med sina kulor *) snärjde hans häst. Han blef väl emottagen af Lopez, till hvilken han fördes, och det påstås att han med flit låtit fånga sig, för att med heder komma ifrån ett företag, om hvars framgång han förtvifiade. Hans här var nu utan hufvud; de la Madrid öfvertog befälet, men blef mot slutet af 1831 slagen af Quiroga i grannskapet af Salta, och större delen af hans följeslagare nedhuggne under eller efter striden.

Lavalle gjorde ett försök att återkomma till väldet, men det misslyckades alldeles, och Rosas utnämndes 1831 till diktator. Rivadavia, som varit i diplomatiska angelägenheter sänd till Europa, nekades vid sin återkomst att landstiga, och har sedan, till sin för några få år sedan timade död, lefvat landsflyktig i Santa Catharina i Brasilien. Förföljelser mot unitarierna uteblefvo ej och många familjer utflyttade till Montevideo.

Indianerne, som af de federale blifvit upphetsade mot unitarierne, fortsatte sina plundringar, som blefvo så kännbara, att ett fälttåg mot dem måste företagas. Rosas öfvertog befälet dervid, som han under åren 1832—33 förde med den framgång, att Indianerne drefvos söder om Rio Colorado. Den i Rio Negro belägna ön Cholechel befästades, och ej mindre än 1500 fångna qvinnor och barn blefvo återtagna från vildarna. Otvifvelaktigt gjorde Rosas under detta krig landet stora tjenster, ty ingen var väl detta befäl så vuxen som han. Under hans frånvaro gjorde de i Buenos Ayres qvarlemnade trupper uppror mot guvernören, general Balcarce, och då Rosas förklarade de upproriske hafva rätten på sin sida, flydde guvernören, och Rosas blef i slutet af 1833 diktator med oinskränkt makt. Genom Lopez' död och Quirogas mord förlorade han snart sina båda medtäflare inom det federala lägret, och var nu ensam herrskare.

Mörka misstankar låda vid honom angående alla dessa tilldragelser. Huru pass grundade de äro kunna vi ej säga, men vilja ej underlåta att nämna dem, då de i alla händelser förtjena att blifva be-

*) Två eller tre kulor af sten eller jern, öfverklädde med hud och förenade med en famnslång rem. De kunna kastas på inemot hundra alnars afstånd och äro ett farligt vapen.

Digitized by Google

kanta. Det påstås att Indianernes härjningar skett på Rosas' anstiftan, på det han derigenom skulle få tillfälle att komma i spetsen för en honom tillgifven armée; att han tillställt alla möjliga oroligheter i staden, för att göra hvarje annan styrelse än sin egen omöjlig; att han låtit förgifta Lopez och lönnmörda Quiroga. Denne sednare blef 1835 på en resa anfallen af flera personer, och skjuten. Mördarne förblefvo länge oupptäckte, men ertappades slutligen och blefvo utan vidare förhör afrättade, såsom det påstås emedan de ledande två personerne dervid, bröderne Reinafé, ej visat sig nog tystlåtne och i alla händelser voro af det slaget förtrogne, som lätt kunna blifva besvärliga. Hurusomhelst var dock Quiroga sin död värd, och äfven om vi ej gilla sättet, så gjorde dock hans mördare menniskoslägtet en verklig vänskapstjenst.

Rosas skötte emedlertid styrelsen med kraft och allvar, och redan den omständigheten, att han förmådde upprätthålla lugnet inom republiken, var otvifvelaktigt en ej ringa förtjenst om densamma. Han stiftade en god och verksam polis inom staden Buenos Ayres, och bestraffade strängt alla försök till oordningar. Sjelf tyckes han dock ansett sig föga bunden af lagarna, ty innan kort började öppna eller hemliga förföljelser mot dem, som han hatade eller fruktade. Hans vänner och skyddslingar roffade oförsynt till sig andras egodelar, och åtskilliga af dem hafva sålunda samlat stor förmögenhet. Snart uppfanns ett serskildt slags brott, det att vara en "vild unitarie," en benämning lika obestämd och nästan lika olycksbringande som den af aristokrat under franska revolutionen. Såsom tecken till federala tänkesätt hade redan förut röda band blifvit burna; unitariernes färger voro ljusblått och hvitt. Nu tvungos alla infödingar att bära band med Rosas' porträtt och inskrifter, som ej allenast önskade federationen framgång, utan nedkallade döden öfver "de vilda, smutsiga, vämjeliga unitarierne." Dessa inskrifter varierades på mångfaldiga vis; man såg dem på taflor öfver alla embetsverk, såsom ingress vid alla offentliga skrifvelser, öfver annonser af det lumpnaste innehåll. Aktörerne buro dylika på theatern i alla roler; munkar och hjeltar från medeltiden sågos dermed utstyrde, och innan pjesens början framträdde samtlige spelande på scenen och utropade i chor: "lefve federationen! död öfver de vilda unitarierna!" Under det att många ansedde och förmögne män utflyttade med sina familjer, för att i Montevideo söka en fristad mot förföljelser och trakasserier, smickrades den sämsta delen af folket. Huru långt barbariet och råheten drefvos kan inses af de obestridliga fakta, att på gatan klädningar af "vilda" färger sletos af fruntimmer som buro dylika; att röda band med beck klibbades fast i deras hår,

Digitized by Google

och att karlar blefvo misshandlade derför att de nyttjade skägg under hakan, emedan derigenom bildades figuren af ett U.

För att ega tjenstfärdiga drabanter för utförande af de förföljelser, som ej kunde komma under domares behandling, stiftade Rosas den så kallade Mazorca-klubben. Benämningen är tagen från det majs-ax (mazorca), som vid något föregående tillfälle af landtboernes federala parti burits såsom ett utmärkelsetecken. Vi få snart se det förfärliga bruk, hvartill denna klubbs medlemmar användes, och som föranledt en ordlek öfver dess namn, i det den blifvit benämnd med det nästan likaljudande ordet Mashorca *).

Sålunda fortgick det till 1838, då Argentinska republiken invecklades i krig med Frankrike, som i Mars nämnde år började blokera floden. Anledningen dertill var Rosas' inblandning i Banda Orientals angelägenheter, till förevändning för hvilken han anförde att dess president Rivera olagligt bemägtigat sig styrelsen i stället för general Oribe, Rosas' kreatur. För att göra denna intervention populär inom Argentinska staterne, anklagade han Rivera för att gynna utlänningarna och sålunda conspirera mot Amerikas oberoende. Ett stort antal Fransoser, Basker och Savojarder hade också dit inflyttat och blifvit väl emottagne, och Montevideo vexte och uppblomstrade derigenom hastigt. Afund deröfver var väl egentliga skälet till inblandningen. Då Rosas ej förmådde återinsätta Oribe, gaf han honom ett generalsbefäl i sin krigshär, och sände honom mot unitarierna, som under Lavalle och La Madrid började röra på sig i de öfra provinserna. Pappersmyntet, som efter kriget med Brasilien stigit till 24 pence, hade nu fallit till tre, och var under franska blokaden till och med ännu lägre. Rosas hade tillvällat sig hela inseendet och kontrollen öfver banken: han utsläppte sedlar efter behag, utan att derom underrätta representanternes kammare, utan att någonsin redogöra för bankens ställning.

Under allt detta iakttog han dock noggrannt konstitutionens former, remitterade ärender till representerande kammaren, som ej vågade afgöra dem annorlunda än efter hans vilja, och nedlade emellanåt diktaturen, för att på kammarens enträgna anhållan åter åtaga sig den. Uteblifvandet af en sådan anhållan hade dock säkerligen medfört obehagliga följder för kammarens ledamöter. Domstolarne stodo fullkomligt under hans befäl och vågade naturligtvis ej fälla någon mot diktatorns önskan stridande dom.

Hittills hade han dock inskränkt sig till förföljelser och trakasserier, samt ett och annat mord, men fredsslutet med Frankrike i Oktober 1840 firades med ett mördande i större skala. Några hundrade

*) Af mas, mera, och horca, galge.

Digitized by Google

menniskor blefvo då dels skjutne, dels mördade i fängelserne, dels af Mazorca-klubbens ledamöter expedierade på gatan eller i sina hem. Antalet har dock af europeiska tidningar blifvit öfverdrifvet. Till minne af denna hyggliga bedrift blef Oktober kallad Rosas' månad, och pressen i Buenos Ayres, deribland den på engelska utgifna tidningen British Packet, prisade i prålande ord Rosas' tapperhet, mildhet och ädelmod.

Kriget fortgick emedlertid i de öfre provinserne, men de federale voro unitarierne vida öfverlägsne i antal och utrustning, och i September 1841 blef Lavalle vid Monte Grande i Tucuman slagen af Oribe nästan på samma gång som La Madrid af general Pacheco nära Mendoza, och bådas arméer alldeles sprängda. Lavalle omkom under flykten; några af hans följeslagare förde liket med sig för att begrafva det i vigd jord. Innan de hunno verkställa detta, började det öfvergå till förruttnelse, hvarpå soldaterne styckade kroppen, skrapade köttet från benen och togo desse med sig in öfver Bolivianska gränsen, hvarest de ock riktigt begrafde dem. Många officerare, som fallit i de federales händer, blefvo afrättade, såsom general Acha, öfverste Borda, m. fl. Tidningarne täflade med anledning häraf om hvem som skulle lyckas framkläcka de värsta skymford öfver de fallna och det underdånigaste smicker för Rosas, och de kommenderande officerarnes rapporter visa bättre än något annat af hvad halt hans omsjungna ädelmod var. Såsom ett litet stilprof af ifrågavarande herrar meddela vi följande bref från guvernören i Santiago del Estero till Rosas, offentliggjordt i tidningen Diario de la Tarde för d. 22 i Rosas' månad 1841.

"Undertecknad, underrättad om de ärorika detaljerna af den ly-
"sande segren vid Monte Grande, har den äran och ljufva tillfreds-
"ställelsen att sända E. E. den federala omfamningen samt de hjertliga
"lyckönskningar jag är skyldig för denna klassiska händelse, som för
"alltid betryggat Argentinska Confederationens oberoende och ära."

"Nu skall den nedrige, vilde unitarien Juan Lavelle ej mera med
"sin smutsiga fot nedfläcka detta land, som afskyr honom. Den för-
"bannade skara af vildar, som följde honom, skall ej mera nedbloda
"denna oskyldiga mark, som de lemnat på alla håll märkt med grym-
"heter, så ohyggliga och djuriska, att de skola förskräcka verlden, då
"den opartiska historien med deras rätta färg framställer dessa banditers
"brott. Nu kunna den Argentinska Confederationens folk andas säkra
"för sina vilda fienders blodiga svärd; fiender, som äro det lika myc-

*) Författaren var i Buenos Ayres när underrättelsen om dessa segrar anlände.

Digitized by Google

"ket till Gud och menniskor, till sitt fädernesland, till Amerika, och "till hvarje land, der rättvisan och äran högaktas, o. s. v.

Adeodato de Gondra."

Rosas stod nu på höjden af sin magt, och unitarierne i Buenos Ayres darrade; men lyckan vände sig hastigt mot honom. Entrerios reste sig mot federationen, Rivera ryckte in dit och slog guvernören Echaguë, Paz skyndade ned från Corrientes att förena sig med honom, och guvernören i Santa Fé, Lopez *), förklarade sig för unitarierna och lade på samma gång beslag på en stor hästdrift, som blifvit afsänd till Oribes afdelning. Förskräckelsen blef allmän bland de federala i Buenos Ayres; manskap utskrefs och ställdes under befäl af general Aldao, en före detta munk och själsfrände till Quiroga. Hade Lopez genast ryckt mot staden, skulle den temligen säkert fallit i hans våld, men Rivera och Paz kommo i gräl, och under tiden hann Oribe ned från Tucuman. Lopez flydde från Santa Fé, hvars hufvudstad intogs, hvarvid en mängd menniskor nedhöggos; Entrerios förklarade sig åter för federationen, och Paz måste draga sig tillbaka till Corrientes.

Unitarierne i staden hade under dessa sina anhängares framgångar ej varit nog försigtiga, belåtenheten hade understundom visat sig på deras anleten. Rosas låtsade om intet tilldess han åter fått lyckan på sin sida, men tillställde i April 1842 en ny stor strupskärning, hvarvid, efter lindrigaste beräkning, sex till sju hundra menniskor förlorade lifvet. De fleste mördades af Mazorqueros, och hvarje morgon foro kärror kring gatorna för att afhemta liken; ett par gånger sågos afskurna hufvuden uppsatte i köttmarknaden, men de blefvo genom polisens försorg snart borttagne. Engelska ministern Mandeville lät stillatigande allt detta passera, men franska, brasilianska och nordamerikanska konsulerne gjorde allvarsamma föreställningar, och Rosas lät derpå inställa slagtandet.

Efter Santa Fés intagande gick Oribe öfver Paraná och upp mot Corrientes, och slog den unitära öfversten Nuñez; men Rivera bröt åter i hans rygg in i Entrerios, som förklarade sig mot federationen. Lopez stötte till honom, och en afdelning af Oribes här blef slagen vid Villaguay d. 22 Nov. 1842. Det troddes att, om Rivera äfven skulle lyckats slå Oribes hufvudstyrka, Entrerios och Corrientes varit färdiga att öfvergifva federationen och förena sig med Banda Oriental. Men han blef i stället d. 6 December slagen vid Arroyo Grande, och måste öfver Uruguay draga sig tillbaka inom egna gränser, dit Oribe snart följde honom, i hopp att innan kort blifva herre i

*) kallad Mascarilla; en broder till den förr omtalade.

Digitized by Google

Banda Oriental och under Rosas' skydd få hämnas på sina fiender samt släcka den blodtörst, hvarpå han förut visat prof, dem han förökade med massakrerandet af uppemot sexhundra i sista bataljen tagna fångar. I Montevideo rustade man sig med ifver och mod till försvar, en mängd utlänningar grepo till vapen, förstärkningar inkommo från landet, och alla slafvar frigåfvos för att tjena i hären. Detta sednare väckte ond blod hos många slafegare, och det lyckades dem att smuggla 150 slafvar ombord på en brasiliansk korvett, som förde dem till Brasilien.

Engelska och franska ministrarna i Buenos Ayres erbjödo sin bemedling, men kammaren afslog den, och folkmassan, som blifvit genom utspridda historier uppretad mot utlänningarna, tillställde en stor demonstration för att tacka Rosas för kammarens beslut. Flera utlänningar insulterades, men efter en följd af å ömse sidor aflåtna temligen skarpa noter, förbjöd Rosas på det strängaste deras ofredande.

Den 17 Februari 1843 inneslöt Oribe Montevideo, medan en annan afdelning förföljde Rivera, som innehade landsbygden och der rustade sig till ett guerillakrig. I Juli fick den sedermera så ryktbare Urquiza befälet öfver denna afdelning, men Rivera, som noga kände dessa trakter, undvek alltid batalj, och tillfogade sin motståndare många mindre förluster. Men sedan han utmattat sig med fåfänga försök att intaga den befästade byn Cerro Largo, blef han vid India Muerta d. 27 Mars 1845 slagen, och hela hans här sprängd. En liten trupp af ett par hundra man under öfverste Silveiro kastade sig in i bergstrakten kring Maldonado, och fortsatte derifrån med framgång sina ströftåg; men då den slutligen så sammansmält att intet mera kunde uträttas, begaf sig Silveiro till Montevideo, dit han lyckligen ankom.

Urquiza lät efter den vunna segern döda fångarna till ett antal af mellan åtta och niohundrade. Ingen röst höjde sig i Buenos Ayres för att fördömma denna grymhet, men sedan Urquiza rest sig mot Rosas, hafva dennes kreatur försökt skjuta skulden på den förre. Det lider ingen tvifvel att Urquiza ingalunda utmärker sig för menskslighet, men hvarföre har han under de sex år, han efter denna händelse fortfarit i Rosas' tjenst, ej för sitt brott blifvit tilltalad och straffad? Att låta honom behålla befälet är att gilla hans åtgärder, och det är högst osannolikt att han mot Rosas' befallning vågat begå något dylikt. Detaljerna af detta stora menniskoslagtande äro öfver all beskrifning ohyggliga, och täfla med den af Oribes framfart mot fångarne vid Arroyo Grande. Och denne förrädare och bödel lefde dock vid vårt vistande i Montevideo oantastad på sitt nära derinvid beläg-

Digitized by Google

na landtgods, ehuru förbannelser dagligen ljödo i hans öron från dem, hvilkas fäder, syskon eller söner han som osjäliga kreatur låtit afliſva. Dessa grymheter förfelade ock sin åsyftade verkan; i stället för att skrämma Montevideanarne, stadgade de deras beslut att kämpa till det sista.

Efter slaget vid India Muerta aftågade Urquiza mot Cemintes, hvarest bröderna Madariaga rest sig mot federationen, och Paz, som nedlagt befälet i Montevideo, stod i spetsen för hären. Denne ville utmatta sin motståndare genom ett småkrig, men den ene Madariaga gaf sig vid Laguna Limpia i batalj, och blef den 4 Februari 1846 slagen och kort derefter fången. Redan vid denna tid gaf Urquizas uppförande anledning till misstankar, som dock ej kunnat vara af allvarsam natur, enär han fick behålla sitt befäl. Colonia och Salto, som innehades af Orientalerna, anföllos af honom, men försvarades så tappert, det förra stället af öfverste Battle, det sednare af den sedermera ryktbare Garribaldi *), att intet mot dem kunde uträttas.

Frankrike och England erbjödo åter sin bemedling, som dock af Rosas blef afslagen på ett så förolämpande sätt, att de båda magterna förklarade republiken krig, blockerade floden och slogo dess lilla flotta vid Punta Obligado. Den gemensamma blockaden räckte från September 1845 till Juli 1847, den fransyska ett år längre.

Emedlertid hade Rivera i början af 1846 anländt till Montevideo, och hans personliga vänner tillställde en liten revolution, hvarigenom krigsministern Pacheco y Obes tvangs att lemna plats åt den förre. En blodig strid egde dervid rum, hvarvid en öfverste Estibas efter ett tappert försvar stupade. Rivera gick kort derefter i fält, blef slagen, flydde till trakten af Maldonado och slutligen till Brasilien, hvarest han sedermera hållits fängslad. En förmögen och aktad man Joachim Luarez ställdes såsom förut i spetsen för statens angelägenheter, hvarvid han vid början af 1852 ännu qvarstod. Amiral Lainé, chef för den franska eskadern, aflöstes 1848 af amiral Leprédour, som innan kort med Rosas afslöt den traktat som i Frankrike uppväckt så bittert klander, såsom kränkande för nationens ära och skadlig för dess intressen i Banda Oriental. Denna stat nekade att ingå på de i traktaten för dess räkning stipulerade vilkor, och afsände general Pacheco y Obes till Paris för att föra dess talan hos Frankrikes styrelse.

Under det långvariga kriget hade ställningen i Buenos Ayres småningom undergått en förändring. Kriget var väl i början populärt

*) Densamme som uppträdt i de italienska oroligheterna 1848—9. Han hade vid flera tillfällen under kriget i Banda Oriental utmärkt sig för käckhet och tapperhet.

Digitized by Google

bland landtbefolkningen och arméen, hvilken sednare drömde om en lätt seger och Montevideos plundring, men då det drog ut på tiden, ändrade sig tänkesätten. Det stora antal soldater, hvilket det åt alla håll spända förhållandet gjorde nödvändigt att hålla rustade, blef kännbart för ett klent befolkadt land, och hela trakter blefvo utsugne på allt ungt och raskt manfolk, eller just den del af befolkningen, som behöfdes för det besvärliga kreatursvaktandet. Rosas fick väl härigenom ett ytterligare medel i händerna att förfölja sina politiska fiender och rikta sina anhängare, det nemligen att till soldater taga de förres arbetsfolk och skona de sednares, hvarigenom många af de förre, ur stånd att vidare kunna sköta egendomar och boskap, blifvit nödsakade att för lågt pris afyttra dem, då köpare endast bland de gynnade få kunde anträffas. Sådant har otvifvelaktigt inträffat, ehuru ej till den öfverdrifna grad franska tidningar flera gånger påstått. Men slutligen ledsnade sjelfva Gauchos vid det långa resultatlösa kriget; den stora popularitet Rosas bland dem egt, och som kanske varit hans säkraste stöd, började aftaga, och sannolikt tyckte flera af hans officerare, som samlat rikedomar, att det nu kunde vara tid att i fred och ro få njuta af dem.

Det visar sig tydligt att partiernas benämningar af unitarier och federala i tidernas längd förlorat all sin ursprungliga betydelse. Rosas' styrelse, med all slags magt oinskränkt samlad i hans person, har väl varit, åtminstone i praxis, så unitär som möjligt. Hans popularitet bland Gauchos bildade sig först genom dessas beundran för hans skicklighet i deras idrotter och det lyckliga sätt att umgås med dem han alltid egt; men den har väl i betydlig grad underhållits derigenom att han uppträdt såsom nationalitetens kämpe mot utlänningens stigande inflytande.

I början af 1851 började Urquiza tydligare visa hvad han hade i sinnet, i April skref han derom till tvänne vänner, öfverstarne Costa och Moreno, och vid samma tid uppträdde Entrerianerne mot Rosas med tidningsartiklar och demonstrationer. Både Costa och Moreno insände till denne Urquizas bref, och i Maj inrapporterade hamn-kapitenen i Buenos Ayres, att ett pass från Entrerios blifvit inlemnadt, hvarpå öfverskriften "död öfver de vilda unitarierne" blifvit utbytt mot en annan *). Alla förut burna röda band utbyttes nu mot andra, på

*) Rapporten lyder sålunda: »Undertecknad har äran till E. E:s öfverlägsenhet öfversända en förpassning och ett pass från provinsen Entrerios, på hvilka öfverskriften "död öfver de vilda unitarierne» är utraderad och ersatt med »död öfver fienderne till national-organisationen» på befallning af galningen, fyllhunden, den nedrige förrädaren och vilda unitarien Urquiza.

Gud bevare E. E. många år!

Pedro Ximeno.

Digitized by Google

hvilka förut brukliga inskrifter blifvit tillökade med "död öfver den galne förrädaren och vilde unitarien Urquiza," och då denne, såsom guvernör öfver Entrerios, förklarade att denna stat biföll Rosas' ansökan om afsked från sin mödosamma befattning såsom confederationens styresman, blef saken fullkomligt klar. Urquizas skrifvelse härom är daterad den 1 Maj 1851.

Oaktadt Rosas' ljungande proklamationer förblefvo Urquizas väl disciplinerade trupper honom trogne, och hela den under Oribes befäl vid Montevideo stående afdelningen öfvergaf sin general för att förena sig med Urquiza. I September blef staden Montevideo fri från den nioåriga blokad den haft att utstå, och en utsigt till bättre dagar öppnade sig för dess innevånare. Men hela landsbyggden var alldeles förhärjad, menniskor och kreatur dödade eller bortlupne, och många år torde erfordras innan det fordna välståndet kan återvända.

Vid underrättelsen om Urquizas resning skyndade Brasilien, retadt af de utpressningar Oribe tillåtit sig mot i Banda Oriental bosatte Brasilianare, och för hvilka upprättelse fåfängt blifvit på diplomatisk väg sökt, att bidraga till Rosas' störtande, afslutade en traktat med Banda Oriental och ditsände en betydande styrka till lands och sjöss. Landttrupperne bestodo af omkring 17,000 man, hvaraf under Eugenies uppehåll i Plata-floden 3,000 voro förlagde vid Montevideo, 10,000 vid Colonia del Sacramento, och 4,000 åtföljde Urquiza, som dessutom ägde under sitt befäl 3,000 man Orientaler jemte sina egna trupper. Brasilianska eskadern bestod af omkring tjugu större och mindre fartyg, af hvilka de flesta lågo vid Colonia.

Mot denna styrka hade Rosas att ställa omkring 27,000 man, hvaraf omkring en tredjedel stod uppåt Santa Fé och vid San Nicolas, under befäl af hans svåger general Mansilla; de öfriga två voro förlagde kring Buenos Ayres, dels vid hans landtställe Palermo, dels vid Santos Lugares, två mil från staden. Dessutom hade han en ganska god artillerimateriel och ej mindre än 80,000 till större delen inridna hästar. Betänkliga symptomer af missnöje och deraf följande rymningar hade dock redan innan vår ankomst börjat visa sig bland den uppåt Santa Fé stående afdelningen.

Sådan var sakernas ställning vid 1852 års inbrott. Under vårt vistande i Buenos Ayres inlopp rapport att de längst framskjutne posteringarne af Argentinska arméen blifvit angripne af Urquiza, som gått öfver Paraná vid Santa Fé, och dels förenat sig med de angripande, dels blifvit tillbakakastade. Stämningen i staden var dyster, man väntade hvarje dag underrättelse om något afgörande, och många betviflade att Urquiza spelade rent spel. De familjer, som bodde på sina landtgårdar kring staden, flyttade in dit, för att ej löpa fara att plundras

Digitized by Google

eller misshandlas af ströftrupper eller förrymda soldater. Det påstods att mängden bland de mera sansade af Rosas' anhängare nu önskade hans störtande, emedan de i annat fall befarade ett upprepande af 1840 och 1842 års strupskärningar, fast i vida större skala. De följande händelserne äro nogsamt kände: huru Rosas blef slagen vid Santos Lugares, huru general Pacheco under striden gick öfver till Urquiza, och huru den fallne diktatorn med sin dotter på ett engelskt örlogs-fartyg funno en fristad och sedermera reste öfver till Europa.

Redan i Juli syntes i den på engelska, franska och spanska i Buenos Ayres utkommande tidskriften Archivo Americano början af en lefnadsteckning öfver Urquiza, författad af skriftens redaktör, Pedro de Angelis. Denne man skall ega vidsträckta kunskaper, och har riktat dessa länders historia och geografi genom uppletande och utgifvande af en mängd gamla handlingar, som legat förglömda och okända i republikens arkiver. Nämnde lefnadsteckning har till titel "en förrädares lefverne," och vi kunna ej afhålla oss från att lemna läsaren några små utdrag derutur. Den börjar sålunda:

"Kort efter sedan Entrerianska pressens anarkiska tendenser blifvit bekanta, höjde sig från alla kanter af republiken ett skri af allmän förtrytelse öfver förrädaren Urquizas till sitt ursprung omotiverade och orättfärdiga, till sitt syfte vansinniga och befängda, nedriga affall. Ehuru sölad i brott, hvilka vi under denna artikels lopp skola berätta, skulle denne man åter kunnat komma sig upp genom det ädelmodiga beskydd han rönt af general Rosas, som fästat honom vid nationens ärorika företag. Han ägde ingen egenskap, som kunde bidraga till hans upphöjelse; utan kunskaper, utan talanger, vildsint till sin karakter, af förderfvade seder, spelare, liderlig, var han bestämd att vältra sig i laster och sluta sitt lif på schavotten."

Härpå följer en lång lista på alla de missdåd och grymheter, hvartill Urquiza allt sedan sitt inträdande i tjenst (1823) gjort sig skyldig. I sin ifver att rätt grundligt nedsvärta honom, har den värde don Pedro alldeles sprungit målet förbi. Läsaren kan ej undgå att till mig framställa frågan huru det är möjligt att den man, som långliga tider begått dylika gräsligheter, ej allenast gått ostraffad, utan tvärtom oupphörligt blifvit använd, framdragen och berömd, och slutligen i flera års tid fått stå i spetsen för en talrik truppstyrka, hvarigenom man satt honom medel i händerna till en stor del af de efter hans affall så ifrigt klandrade brottens utförande. De kunna omöjligt undgått regeringens, det vill säga Rosas' uppmärksamhet, och om Urquiza undgått straff, måste orsaken således vara antingen att Rosas ej kunnat eller ej velat straffa honom. Det förra motsäges af diktatorns kända energi och förmåga att göra sin vilja gällande, och det återstår då ej annat än

Digitized by Google

att antaga att just Urquizas grymhet rekommenderat honom hos Rosas, som funnit sig belåten med en befälhafvare, som, utan att afvakta befallning, utförde de grymheter, hvartill möjligen öfrige officerare ej utan bestämd befallning låtit förmå sig, ehuru de talrika rapporter, man från flera af dem eger i behåll, och hvari de skryta öfver sina blodiga bedrifter, gifver anledning tro att villiga bödlar hvarken saknats, eller att deras förfaranden varit republikens högste styresman ovälkomne. De återfalla således på honom, som ej blott tillåtit, utan äfven anbefallt dem, samt berömt och belönat verkställarne.

Ett enda fall kan ännu finnas, det att alla dessa grymheter äro diktade. Biografi-författarens nedrighet ligger då i klar dag; men olyckligtvis är åtminstone en god del af dem för väl bevittnad och bestyrkt för att tvifvelsmål om deras verklighet skola kunna uppstå.

Längre ned fortsätter artikeln sålunda sina diatriber: "Hvad kan man vänta af en låg själ, som föredrager förnedring framför uppfyllandet af sina pligter såsom menniska och medborgare? — Huru kan man understå sig att tala om organisation, då man bryter sina eder, drager svärdet mot sina bröder, trampar deras rättigheter under fötterna, förstör deras egodelar, nedblodar deras fält och sträfvar att åter försänka dem i den anarki, från hvilken de blifvit underbart räddade genom den upphöjde, ryktbare och dygdige embetsmans bemödanden, hvars förtjenster Urquiza misskänner, och hvars makt han vill störta? — Han, den brottsligaste bland Argentinerne, som stred i Decemberupprorets leder innan ännu republikens första styresmans blod kallnat*); han, som konspirerat mot general Mancillas lif och general Echaguës myndighet, båda hans välgörare och förmän; han, som ej kunde försvara en provins mot Paz, som flydde för en af Mascarillas förposter, som lät sig besegras af Rivera och ej kunde öfverändakasta Madariaga, som i strömmar utgjutit sina landsmäns blod, biträdt vid deras pinande, förnöjt sig åt deras plågor, hånat deras böner likt en kannibal dansat bland sina offer; denna vildsinta menniska, denna lumpna, af glädjenymfer och frillor omgifna mördare, skall han blifva den stora Argentinska nationens återupprättare!? — Nej; intet folk förnedrar sig så djupt, ingen historia omtalar så skymfliga händelser. Hellre tusen gånger med ära försvinna bland fosterlandets ruiner, sluta som Numancias och Sagunti innevånare", o. s. v.

Huruvida nationen delade don Pedros entusiasm hafva vi redan sett. Vi hafva nu lemnat tillräckliga prof på denne herres publicistiska stil, och kunna blott beklaga att en kunnig och i andra afseenden förtjent vitterhetsidkare lånat sin penna till dylikt. I artikeln

*) Dorrego, skjuten på Lavalles befallning.

Digitized by Google

förekommer dessutom det högst besynnerliga påståendet, att Rosas endast med största motvilja företagit kriget mot Banda Oriental, att han fört det för att skydda och hjelpa denna stat mot dess "vilda" fiender, och att endast Montevideanernas halsstarrighet gjort hans fredliga planer om intet. Kan någon menniska sätta tro till dylikt? — Blotta tanken på Paraná-flodens öppnande för sjöfarten tyckes komma don Pedros hår att resa sig af fasa, ehuru det väl knappast kan betviflas att Argentinska republikens inre provinser skulle blifva de som deraf skulle draga största fördelen.

Vi hafva nu hastigt genomgått denna stats öden från dess frigörelse från spanska väldet, sett Rosas småningom stiga från en obetydlig inspektor på ett landtgods, till staten med oinskränkt magt styrande diktator, sett honom missbruka denna makt och derigenom förlora sin popularitet, och slutligen falla, utan att någon enda arm utom den beväpnade styrkans höjde sig till hans försvar. Att Urquiza ej var rätta mannen för ordnandet af det förvirrade och på en högst vacklande grund stödda samhällsskicket, kunde väl redan på förhand med temlig säkerhet förutsägas. Huru snart dessa af naturen så frikostigt gynnade länder skola få börja i lugn och ordning utveckla sig, är ej lätt att förutse; men sådant skall förblifva omöjligt, så länge som åt hvarje liten lokal egennytta eller herrsklystnad det spelrum blifvit lemnadt, som under det närvarande federations-systemet är fallet, och hvars enda motvigt, bland folkmassan spridda kunskaper och insigter i allmänna värf, alldeles saknas.

Den 12 Januari togo vi afsked af Buenos Ayres och der bosatte landsmän, som genom sin välvilja bidragit att göra oss vistandet angenämt, samt af kamraterna på korvetten Lagerbjelke, hvars väg hädanefter bar åt hemmet, under det vår ännu för en längre tidrymd med hvarje dag mera och mera aflägsnade oss derifrån. Korvetten förde chefen och några hans gäster ut till fregatten, ombord på hvilken båda fartygens officerare tillbragte den sista aftonen, Eugenie och Lagerbjelke voro tillsammans. Tidigt följande morgonen lättade Eugenie och gick öfver till Colonia, korvetten begaf sig tillbaka till sin förra ankarplats på Buenos Ayres' yttre redd, hvarest den af kommendör-kapiten Virgin blifvit beordrad att qvarligga tills den dagligen väntade katastrofen i landet vore öfverstånden.

Eugenie ankrade kl. ½ 9 f. m. vid Colonia, hvarest större delen af den brasilianska eskadern låg till ankars. Kommendör-kapiten Virgin gjorde ett besök hos dess chef, vice-amiral Greenfell, hvars flagg på öfligt vis saluterades. Kl. ½ 2 e. m. gingo vi åter till segels, och ankrade om qvällen uti floden. Tidigt följande morgonen lättade vi åter, men lyckades ej till qvällen nå Montevideos redd,

Digitized by Google

utan måste ankra för stiltje, och kommo först den 15 kl. ½ 7 om morgonen tillbaka till vår förra ankarplats derstädes.

Detta andra uppehåll i Montevideo blef ännu kortare än det första, och vi hafva intet att tillägga till hvad vi då yttrat om stället. Folk strömmade från alla kanter till staden för att der bosätta sig, och innan kort torde den åter uppblomstra, ehuru längre tid behöfves innan hjordarne på landet hinna så förökas att någon betydligare tillgång på varor till utförsel kan påräknas. Priserne på lifsmedel voro till följe af dessa sammanstötande omständigheter temligen höga, men det oaktadt ledde utspisning af färskt kött för besättningen till besparing, och så stort förråd, som deraf kunde intagas utan fara för förskämning, upphandlades, samt dessutom fyra vackra oxar, hvilka fingo sin plats mellan batteriets kanoner.

Den 16 om qvällen skiljdes vi från våra vänner och bekanta i Montevideo. För den välvilja de, såväl som de i Buenos Ayres, ingen nämnd och ingen glömd, bevisat oss, aflägga vi härmedelst vår varma tacksamhet.

Efter att hafva lemnat Plata-floden skulle våra vägar för en längre tid ligga inom farvatten, dem ingen om bord varande ännu beseglat. Man emotsåg seglingen derinom och besöken på derstädes belägna platser med ett intresse, som genom chefens tillkännagifna beslut att taga vägen genom Magalhaens Sund ingalunda blifvit förminskadt. Såsom en påminnelse om att vi nu lemnade de vackra klimaterne för att någon tid vistas i molnens och stormarnes regioner, tycktes naturen hafva ansträngt sig att göra vår sista i Plata-floden tillbragta natt så praktfull och ljuflig som möjligt. Med klarare glans hafva stjernorna väl knappast strålat, hvarken öfver de Chaldeers och Arabers hedar och fält, eller öfver Neapels mångbeprisade lunder.

Digitized by Google

V.

Segling från Montevideo genom Magalhaens *) Sund till Valparaiso.

1852. Jan. 17. — Febr. 22.

Tidigt om morgonen d. 17 Januari afseglade vi från Montevideo med en god bris af nordvest, som innan middagen kastade om på sydost och ost. Vädret var utomordentligt skönt, luften fullkomligt genomskinlig, så att Cerro de Montevideo, utan att dess konturer förlorade i tydlighet, syntes ända till dess den bortskymdes af jordens rundning. Vid middagen var redan allt land ur sigte. Det sköna vädret fortfor följande dagen, vinden höll sig mellan nordnordost och sydost, mycket ostadig och kastande, och sjön var så smul som i en insjö. En stor sköldpadda syntes. Följande dagar var vinden ytterst omvexlande: den gick nästan hvarje dag, ofta inom några timmar, hela kompassen kring, och dess styrka vexlade lika hastigt från styf blåst till stiltje. Vädret visade samma nyckfulla lynne, öfvergående från klart till mulet och tjockt och åter till klart nästan hvarje dag. Vår kurs var satt på Cap Blanco, och vårt afstånd från kusten var hela tiden ända till d. 23 omkring 120 mil (20 sv. m.). Oaktadt vindens ostadighet kommo vi ganska raskt framåt, sjön var beständigt särdeles obetydlig, och d. 23 vid middagen befunno vi oss omkring 90 mil (15 sv. m.) från Cap Blanco, då kursen ändrades att bära något mera ut ifrån den här åt öster utskjutande kusten. Luftens temperatur, som vid afseglingen från Platafloden var mellan 15 och 24 grader, höll sig nu mellan 11 och 15, och hafsvattnets hade sjunkit från omkring tjugu till tretton. Åt-

*) Detta namn är ännu vanligt både i Portugal och Brasilien, och stafvas såsom här är gjordt, men uttalas Magaljaens.

Digitized by Google

skilliga foglar hade väl visat sig, men ej i så stort antal som vanligt på dessa trakter; sannolikt voro de unga fåglarne ej ännu flygfärdiga.

Vi hade i Montevideo fått uppgift på en person, som flera gånger besökt Magalhaens sund och kringliggande farvatten för att fånga skälar, och ansågs ega god kännedom om dessa trakter: han skulle nu befinna sig i Desvelos- eller Watchmans-viken ombord på ett fartyg, som der lastade guano. Middagen d. 24 Jan. befunno vi oss 25 mil (4 sv. m.) från kusten i närheten af nämnde vik, och höllo in åt land, i mening att uppsöka nämnde person, för att få honom till lots genom Magalhaens Sund. Redan innan middagen tyckte vi oss se land, men det visade sig snart att hvad vi tagit för sådant blott var hägringen deraf. Sådana hägringar äro i dessa trakter ganska vanliga. Formerna förändrade sig oupphörligt*), än tycktes landet vara högt, än lågt, och stundom syntes ett upp- och nedvändt sväfva i luften öfver det undre rättstående. Kl. 2 e. m. syntes dock slutligen det verkliga landet, hvilket vi nu voro temligen nära. Något norr om oss syntes en brigg hålla inåt, och vi sågo honom snart ankra norr om Penguin-ön, hvarest förut lågo fem fartyg till ankars. I Spiring-viken lågo ytterligare tre. En af våra båtar, som under tiden blifvit klargjord, afsändes omkring kl. 3 till de sednare med en officer, som skulle efterhöra den ofvannämnde tillämnade lotsen. Fregatten höll under segel utanför viken.

Kusten är temligen hög och stupar brant emot hafvet; stranden bildas af en starkt sluttande vall af stenar och grus. Landet består af flacka kullar af ett par hundrade fots höjd; en och annan har litet bestämdare former och höjer sig, efter hvad man kan med ögat bedöma, till upp emot tusen fots höjd. Så långt ögat kan se märkes ej något träd, endast några låga buskar afsticka med sin mörkare färg mot markens gulbruna, förtorkade utseende. Skaror af sjöfogel sågos flyga kring de klippiga holmarna vid landet, och penguiner plaskade och dykte kring fregatten.

Båten återkom ombord omkring kl. 6, utan att medföra lotsen, men officeren hade af de i viken befintliga fartygs befälhafvare erhållit hvarjehanda underrättelser. En af dem hade ett par gånger genomseglat Magalhaens Sund, och utbredde sig vidlyftigt om de svårigheter som möta vid passagen derigenom från öster till vester, med förklaring att han ansåg ett sådant företag outförbart för ett fartyg af den storlek som fregatten.

De här på trakten befintliga guano-lager hafva ej af någon stats styrelse blifvit tagna i besittning, utan kunna de tills vidare anses

*) Se: Adventure's och Beagle's resor, II, 318—19.

Digitized by Google

som ingens eller allas tillhörighet. En Irländare har dock etablerat sig på stället med arbetsfolk, och ombesörjer fartygens lastning mot en afgift af ett pund sterling per ton*), utan att dock göra något anspråk på att anses som guano-lagrens egare**). Huruvida han hade egna prâmar, eller fartygens båtar måste vid lastens ombordforslande begagnas, uppgafs ej. Man har i viken god ankarsättning på måttligt djup och styf lerbotten; den är väl öppen för ostliga och i synnerhet nordostliga vindar, men dels blåsa de, i synnerhet under sommaren, sällan hårdt och ihållande, dels afbrytes sjögången betydligt af de täta massor af tång, som vexa utanför. Sjöfogel fanns i ofantlig mängd, men landet erbjuder inga ressurser för den sjöfarande, utom litet buskved till bränsle, och det ringa villebråd, som man möjligen kan förskaffa sig. Blotta tillvaron af guanolager är tillräcklig för att karakterisera östra Patagoniens klimat. Första villkoret för dylikas bildande är frånvaron af regn, hvaraf ofruktbarhet blir en nödvändig följd. Vi se detta förhållande förefinnas vid Ichaboe på Afrikanska kusten, vid Chincha- och Lobos-öarna på den Peruanska, och detta slags klimat tyckes hafva för sjöfoglarna ett visst behag, utan afseende på dess högre eller lägre temperatur, ty knappast ser man dem på andra ställen i sådan mängd som på de nämnde. Guanon består ej blott af foglarnes spillning; man träffar deri hela foglar, med hull och fjäder, och understundom mindre skälar, men de äro så förtorkade att de vid transporten falla sönder till stoft, som blandar sig tillsammans med det öfriga, så att vid guanons ankomst till Europa endast sällan något djur finnes så pass helt, att dess skapnad kan skönjas.

Sedan båten blifvit hissad höllo vi något ut till sjöss, för att undvika de utanför Cap Desvelos belägna farliga Bellaco-klipporna, och satte derefter kurs på Jungfrurnas udde (Cabo de las Virgenes), som bildar östra inloppet till det beryktade Magalhaens Sund. Vind och väder fortforo af samma omvexlande beskaffenhet som ofvan är nämndt; blixt förekom en natt. Vår kurs bar numera högst sjuttio (12 sv. m.), men oftast ej mera än fyratio till femtio mil (7—8 sv. m.) från land.

*) I det närmaste två Riksdaler banko för ett skeppund vikt. vigt.

**) Vi hafva sednare inhemtat att så ej är förhållandet. Trakten skall af en indiansk cazik blifvit 1845 afträdd åt en engelsk kofferdi-kapiten. Styrelsen i Buenos Ayres, anseende hela Patagonien och Eldslandet såsom tillhörande denna provins, har gjort anspråk på ersättning för den skeppade guanon; och i sitt budskap till deputerade kammaren af den 27 December 1848 har Rosas anfört klagomål öfver att engelske undersåter, på en dertill oberättigad indianchefs afträdelse, satt sig i besittning af nämnde område, och derigenom kränkt Argentinska republikens territoriala integritet.

Digitized by Google

Massor af lösryckt sjögräs eller så kallad kelp sågos understundom flyta på vattnet.

Man har tvistat om lämpligaste vägen mellan Plata-floden och Le Maires-sund för fartyg som ämna sig till Stilla Hafvet. Några anse det bäst att angöra Cap Blanco och sedan hålla sig nästan i sigte af landet, d. v. s. de utskjutande delarne deraf, ty naturligtvis kan det ej komma i fråga att följa alla de krökar kusten bildar. Man har, säga de, längs landet vindarna mest från nordvest-kanten, i synnerhet om vintern, och man slipper den svåra sjögång, som vanligen träffas längre ut till sjöss, der äfven vindarne blåsa mera från sydvest. Såsom skäl emot denna väg anföres att strömmen längs landet sätter starkare åt N. än längre ut, samt faran af att under ostlig storm befinna sig för nära kusten. Vår erfarenhet, jemförd med åtskilliga andras, bekräftar fördelen af den förstnämde vägen: strömmen vi der mötte var ej af betydenhet, och uppehöll ej fartyget på långt när så mycket som någorlunda sjögång. Det lider dock ingen tvifvel att han stundom för en eller annan dag kan vara ganska stark åt nord. Ostliga stormar förekomma sällan och nästan uteslutande om vintern, men de som mest besökt dessa trakter påstå att sådana aldrig blåsa rätt på land länge nog för att sätta ett någorlunda godt fartyg i fara att komma i lägervall. Kusten af Patagonien är i allmänhet ren utom närmast land, och lodet ger god ledning för dess annalkande. Med litet påpasslighet är således ingen fara för handen, och det är nästan säkert att man kommer fortare fram. Från Cap Blanco blir kursen naturligtvis något olika för de fartyg som ämna sig kring Cap Horn och dem som välja vägen genom Magalhaens Sund.

Den 26 vid middagen voro vi redan nära Cap Virgenes parallel, men sydvestlig vind hade drifvit oss något ut från kusten, så att vi voro omkring trettio mil (5 sv. m.) aflägsne derifrån. Vinden fortfor från sydvest och vestsydvest, och vi började nu kryssa oss upp emot den för att följande morgon vara nära Cap Virgenes och inlöpa i sundet. Det blåste friskt och vädret var utmärkt vackert: thermometern visade omkring tolf grader, och hafsvattnets temperatur var tio till elfva. Natten tillbragtes under makliga segel och lodning litet emellanåt: djupet höll sig emellan femtio och fyratiofem famnar, och botten bestod af grå eller gul sand. Den 27 i dagningen ficks landet norr om Cap Virgenes i sigte, och fram på förmiddagen sjelfva udden. Middagstiden hade vinden dragit sig på sydost med måttlig bris, och drog sig fortfarande på ost och nordost, allt mera och mera stillnande. Den ringa farten tillät doktor Kinberg att utlägga sin bottenskrapa, och den uppbragte i flera omgångar ett stort antal blötdjur m. m. af många slag. Hafsbottnen bestod dels af lera, dels af

Digitized by Google

sand och småsten. Landet liknar alldeles det vid Spiring Bay. Den branta stälpa, hvarmed det stupar mot stranden, liknar till utseendet mycket Englands kritkust, men består enligt King af lera, liggande i fullkomligt vågräta lager, af hvilka en del äfven innehålla grus och kiselstenar. Från foten af stälpan till högtvattenslinien består stranden af kiselstenar och grönaktig lera, mellan sistnämnde linie och lågtvattenslinien af samma grönaktiga lera, som genom bränningens verkan blifvit hopklappad till stenhårdhet. Bottnen fortfar ett stycke ut i sjön af samma beskaffenhet och bildar en en till tvåhundrade alnar från stranden dermed parallelt löpande ås, öfver hvilken en båt knappt flyter vid lågt vatten. Derutanför ökas djupet gradvis och bottnen består af lös grönaktig dy. Höjdskillnaden mellan lågt och högt vatten är vid springtid trettioåtta fot *).

Klockan 8 om aftonen passerade vi Cap Virgenes på ungefär tre mils (½ sv. m.) afstånd. Ofantliga skaror af sjöfågel betäckte stora sträckor af farvattnet för-ut: deras plaskande upprörde vattnet så starkt, att man på något afstånd ej kunde tillskrifva dess skummande annan orsak än bränningar. Vi styrde nu sydvest längs med landet för att passera Dungeness udde, så benämnd af sin likhet med udden af samma namn på engelska kanal-kusten. Den är låg och består af sten och grus, hvarpå bränningen oftast bryter temligen våldsamt. Östra delen af Eldslandet var nu i sigte: det liknar till sin bildning alldeles Patagonien, ehuru aflägsna betydligare höjder visa sig. En stor rök sågs uppstiga derifrån. Vinden var nu helt laber, men tiden satte inåt Possession Bay, sundets östra öppning, och klockan ½ 11 ankrade vi sydvest om Dungeness udde på tjuguåtta famnars djup och lerbotten. Mörkret hindrade nu att skönja andra än de närmaste delar af landet. Vädret hade hela dagen varit serdeles vackert, och Eugenies inträde i Magalhaens ryktbara sund gjordes under den praktfullaste solnedgång någon inbillning kan tänka sig: ingen beskrifning kan derom gifva något begrepp. Dylika praktscener måtte ej vara ovanliga i dessa trakter. D'Urville omtalar en i sin Voyage au Pole Sud (I. 87 och noter), hvilken tyckes hafva gjort ett djupt intryck på så väl honom sjelf som flera af hans skeppskamrater.

Innan vi nu segla vidare in i sundet, vilja vi i korthet redogöra för de märkvärdigaste expeditioner som besökt detsamma **).

Portugisen Ferdinand Magalhaens, i tjenst hos Kejsar Carl den Femte, upptäckte den 21 Oktober 1520 östra inloppet af det sund, som ännu bär hans namn. Dagen var då, såsom ännu, den heliga Ursu-

*) Se Adventure's och Beagle's resa, I. 7—8.

**) Uppgifterne äro tagne dels ur originalerne, dels ur d'Urvilles Voyage au Pole Sud, och dels ur Adventure's och Beagle's resor.

Digitized by Google

las och de elfva tusen jungfrurs dag, och han kallade derföre den udde han först fick i sigte för "Cabo de las Virgenes" — jungfrurnas udde. Han uppehöll sig några dagar derutanför, medan ett par af de lättare fartygen undersökte farleden: vid dessas återkomst höll han in i sundet, hvarest han tillbragte tjugutvå dagar, och seglade d. 28 November ut i Stilla Hafvet. Hans sednare öden höra ej hit.

I Juli 1525 sände kejsar Carl den Femte en flotta af sex fartyg, under befäl af Portugisen Garcia de Loaisa, för att kringsegla jorden. Loaisa angjorde den 26 Januari 1526 sundet, men drefs af storm tillbaka till Santa-Cruz-floden. Den 8 April inlopp han åter, och nådde den 25 Maj Stilla Hafvet.

Simon de Alcazova afseglade 1534 från Spanien med en hop nybyggare, som ämnade sig till Perú. Han inlopp i sundet i Januari följande året, men måste vända om, så att hans företag alldeles misslyckades.

Alfonso de Camargo afseglade 1539 från Sevilla med tre på biskopens af Piacenza, Gutierres de Carvajals bekostnad utrustade fartyg, och inlopp påföljande Januari i sundet. Ett af hans fartyg förliste derstädes, ett annat öfverraskades af vintern och måste vända om till Europa, men Camargo kom med sitt lyckligt fram till sin bestämmelseort Perú.

Drottning Elisabeth i England sände 1578 Francis Drake för att härja och plundra Spanska besittningarne på Amerikas vestra kust. Han inlopp i sundet d. 20 Augusti 1579, hade d. 24 redan passerat båda rännorna ("narrows"), men lopp först d. 6 December ut i Stilla Hafvet.

Vice konungen af Perú skickade, för att mota Drake, Pedro Sarmiento de Gamboa med två skepp. Hans ordres innehöllo dessutom att han borde undersöka och beskrifva Magalhaens Sund och kringliggande farvatten, medan han der eftersökte sin motståndare. Den beskrifning om sundet han lemnat finnes ännu i behåll, och dess noggrannhet har i sednare tider blifvit fördelaktigt vitsordad. Åtskilliga påtagliga dikter finnas dock deri, såsom: att han från en höjd vid Port-Famine sett städer med präktiga slott och tempel. Sarmientos öden äro så märkvärdiga att läsaren torde ursäkta införandet af ett sammandrag deraf, hemtadt ur "Voyages of the Adventure and Beagle."

Sarmiento seglade d. 11 Oktober 1579 från Perú. Efter många faror och svårigheter utanför Patagoniens vestra kust och i vestra delen af Magalhaens Sund, anlände han till den hamn, som nu kallas Port-Famine. Han tyckes der kommit på den tanken att colonisera sundet och befästa första rännan ("narrow"), och derigenom för

Digitized by Google

framtiden förhindra Engelsmännens och andras inträngande i Stilla Hafvet: vägen kring Cap Horn var då ännu ej känd. Hemkommen till Spanien lyckades han, oaktadt motstånd från hertigen af Alba och andra mägtiga män, att vinna konung Filip den Andre för sitt förslag, och en flotta af tjugutre skepp afsändes under befäl af Diego Flores de Valdez och Sarmiento: den förre var utnämnd till general-kapiten öfver Brasilien *), och den sednare öfver Magalhaens Sund och derinom uppkommande kolonier.

När Sarmiento nådde Cap Virgenes, hade han blott fem fartyg i sällskap. Svårt väder tvang honom att återvända till Rio för att reparera: han råkade der fyra fartyg som blifvit skickade från Spanien för att förstärka honom. Flores de Valdez gjorde allt möjligt för att förhindra hans afresa, men slutligen kom han dock på väg med fem fartyg med sammanräknadt femhundradetrettio mans besättning, anlände utan vidare svårigheter till sundet och ankrade i Gregory Bay. Hans medbroder i befälet, Ribera, nekade nu att vidare fortsätta seglingen; Sarmiento landade derföre här med omkring trehundrade man, och i en dalgång, som erbjöd tillgång på sött vatten, utstakades planen till en stad, som fick namnet Nombre de Jesus. Fartygen drefvo flera gånger till sjöss, ett af dem kom på grund utanför den tillämnade staden, och Ribera återvände, motfälld af dessa motgångar, utan Sarmientos gillande eller ens vetskap, till Spanien, lemnande ett skepp för koloniens räkning.

Sedan Sarmiento gjort nödiga anordningar vid Nombre de Jesus, begaf han sig landvägen till Santa-Anna-udden (vid Port-Famine), och det qvarlemnade skeppet afgick äfven dit. Under tåget oroades den lilla truppen mycket af infödingarne: en man dödades och flera sårades. Myteri utbröt, men qväfdes med bistånd från skeppet. Slutligen uppnåddes bestämmelse-orten, och Sarmiento grundlade der under brukliga ceremonier i början af 1585 en stad, som han uppkallade efter Filip den Andre.

Mot slutet af Mars inbröt vintern med ett snöfall som varade femton dagar. Myteri utbröt ånyo, men dämpades, och Sarmiento återvände med fartyget till Nombre de Jesus för att tillse uppförandet af skansarne vid rännan. Men en storm dref honom till sjöss, dess långvarighet hindrade honom att återvända, och slutligen måste han söka Rio de Janeiro. Hans fartyg kom derutanför på grund, hvarpå han befraktade ett annat att föra lifsmedel till kolonien; sjelf begaf han sig till Pernambuco för att skaffa sig däckade båtar, att med dem berga det strandade fartyget. Detta hade dock redan kommit af

*) Man påminne sig att Portugal då var under Spaniens välde.

Digitized by Google

grund och sjunkit, och alla de anskaffade båtarne förolyckades. Utan att afskräckas af dessa motgångar utrustade han ånyo ett litet fartyg, med hvilket han i Januari 1586 ankom till Rio; det befraktade fartyget hade seglat derifrån en månad förut. Efter ett kort uppehåll i Rio afseglade han till sundet, men hann ej längre än något söder om Cap Corrientes, der han råkade ut för en svår storm från sydvest, som dref honom tillbaka till Rio, der han före sig fann sin kamrat, som inkommit dit i hafveri. Han beslöt nu att vända tillbaka till Spanien, men blef på hemvägen tagen af en engelsk eskader, hvarpå hans kolonier alldeles råkade i glömska i moderlandet.

Ett par månader efter Sarmientos tvungna afsegling från sundet begaf sig befolkningen i Nombre de Jesus landvägen till Filips stad, och meddelade sina kamrater de nedslående underrättelserna om deras öfvergifna tillstånd. Men då på stället ej fanns lifsmedel för hela antalet, afsände befälhafvaren, Andreas de Viedma, tvåhundrade man tillbaka till Nombre de Jesus, för att passa på de fartyg som möjligen kunde visa sig. Hela vintern med påföljande sommar förflöt i fåfäng väntan. Viedma lät nu bygga två båtar, hvarmed han begaf sig på väg från Filips stad till Nombre de Jesus, i sällskap med de några och femtio personer, som utgjorde den förstnämnda stadens befolkning. Deribland voro fem qvinnor. När de hunnit halfvägs, stötte den ena båten på ett ref och sjönk, men folket bergades. Viedma och tjugutvå man återvände med den återstående båten till Filips stad, lemnande de öfrige åt sitt öde. Frampå våren sände han dock ut för att uppsöka de möjligen ännu lefvande, men blott femton män och tre qvinnor anträffades. Alla de öfverlefvande begåfvo sig nu till Nombre de Jesus: på vägen sågo de skeletterne af de tvåhundrade först dit afsände. Snart derefter, d. 6 Januari 1587, fägnades deras ögon af åsynen af tre fartyg, som höllo in åt sundet och ankrade utanför den plats der den lilla truppen befann sig. Viedma lät om qvällen göra stora eldar för att tilldraga sig fartygens uppmärksamhet.

Dessa tre fartyg voro engelska och under befäl af den ryktbare Thomas Cavendish: han hade seglat från England i medlet af 1586. Dagen efter sedan de, som nyss är nämndt, ankrat i sundet, afsändes från dem en båt i land. Viedma nedskickade tre man för att underrätta sig om hvilka de ankomne voro; de fingo till svar att fartygen voro engelska, ämnade sig till Perú, och att Spaniorerne kunde få medfölja, om de så önskade. De tre Spaniorerne rådslogo en stund om lämpligheten af att öfverlemna sig i händerna på kättare, men beslöto sig dock dertill: en gick ombord på båten, och de öfrige två återvände med de erhållna underrättelserna till Viedma. Cavendish, som sjelf var i båten, tyckes dock ej gifvit sig tid att invänta

Digitized by Google

de olycklige, ty han gick till segels genast vid sin återkomst om bord. Han stadnade fyra dagar vid Filips stad, förstörde husen, tog med sig sex kanoner, samt gaf stället namnet Port Famine, som det allt sedan fått behålla. Den 24 Februari 1587 lopp han ut i Stilla Hafvet. Utom den af Cavendish bergade mannen, skall en annan 1589 i närheten af Port Famine blifvit upptagen af ett holländskt fartyg. Det är af dessa två personer som man inhemtat underrättelserna om koloniens öden efter Sarmientos affärd. Viedma skall med sina olyckskamrater begifvit sig landvägen till Buenos Ayres, som dock ingen af dem uppnådde.

Cavendish företog några år sednare en annan resa, och lopp d. 8 April 1592 in i Magalhaens Sund. Tre gånger var han nära dess vestra utlopp, men drefs alla tre tillbaka, hvarpå han återvände hem. Han rustade sig åter 1593, men dog kort efter det han lemnat England.

John Chidley afseglade d. 5 Augusti 1589 med fem fartyg från Plymouth. Han inlopp i sundet nyårsdagen 1590, hann åtta eller tio gånger ett stycke förbi Cap Froward, men kastades alltid tillbaka af vestliga stormar och vände om till Europa. Hans landsman, Richard Hawkins, upptäckte Falklands-öarne, inlopp i sundet i Januari 1594 och lyckades efter åtskilliga motgångar att nå Stilla Hafvet.

I Juni 1598 afseglade från Rotterdam en eskader af fem fartyg under befäl af Simon de Cordes, inlopp d. 6 April 1599 i sundet och ankrade d. 18 i Cordes vik, hvarest den förblef qvarliggande till d. 23 Augusti. Den 3 September nådde hela eskadern Stilla Hafvet, men ett fartyg drefs sydvart och upptäckte Nya-Syd-Shetland, och två andra måste för att söka sig litet lifsmedel vända tillbaka till sundet. Ett af dessa, under befäl af Balthasar de Cordes, kom sedan ut i Stilla Hafvet, men Sebald de Wert, befälhafvaren på det andra, vände om till Holland.

I Cordes vik mötte de Wert en annan holländsk eskader af fyra fartyg under Oliver van Noort, som i Juli 1599 lemnat Rotterdam, d. 25 Nov. inlupit i sundet och d. 25 Dec. anlände till Cordes vik. Van Noort nådde Stilla Hafvet d. 29 Februari 1600.

Georg Spilberg seglade d. 8 Augusti 1614 från Holland med sex fartyg, och inlopp i sundet d. 25 Mars följande år. Han nådde d. 6 Maj Stilla Hafvet, utan att hafva mött de faror och svårigheter, mot hvilka hans föregångare haft att kämpa.

I början af året 1616 upptäckte Holländarne Lemaire och Schouten vägen kring Cap Horn; efter denna tid blef Magalhaens Sund mindre besegladt än förut.

Digitized by Google

Garcia de Nodales undersökte åren 1618—19 kusten af Patagonien och Lemaires sund, upptäckte öarne kring Cap Horn, följde sydvestra kusten af Eldslandet och återvände i Atlantiska hafvet genom Magalhaens sund.

Konung Carl den Andre i England sände 1669 John Narborough med två fartyg för att undersöka dessa trakter. Det ena fartyget förliste på kusten af Patagonien, med det andra anlände Narborough i Oktober 1670 i Magalhaens Sund, undersökte en del deraf mellan Port Famine och S:t Hieronymi-rännan, lemnade sundet i slutet af November, och undersökte delar af kusten deremellan och Valdivia, hvarpå han genom sundet återvände till Europa. Efter hans observationer uppgjordes en karta, som länge förblef den bästa af alla öfver dessa farvatten.

Fransosen de Gennes utrustade 1695 en eskader af sex fartyg för att plundra spanska besittningarna vid Stilla Hafvet. Han inlopp i Magalhaens Sund i Februari 1696, men hann ej längre än till S:t Niklas vik, hvarest brist på proviant tvang honom att vända om. Hans landsman Beauchesne-Gouin hade mera framgång, men tillbragte nära ett halft år, från d. 24 Juni till d. 21 December 1699, innan han nådde Stilla Hafvet.

En längre tid förflöt nu utan att man hörde omtalas att denna väg blifvit begagnad. Först 1764 finna vi Byron åter försöka den. Han lemnade England d. 21 Juni nämnde år med fregatten Dolphin och korvetten Tamar och ankrade d. 21 December innanför Cap Virgenes. Den 27 anlände han till Port Famine och qvarlåg der till d. 4 Januari 1765, då han seglade till Falklands-öarne. Den 18 Febr. inlopp han åter i sundet, anlände d. 21 till Port Famine, och utlopp efter sex veckors vådlig och besvärlig segling i Stilla Hafvet d. 9 April.

I Juni 1766 afseglade Wallis med fregatten Dolphin åtföljd af korvetten Swallow, kapiten Carteret, samt en lastdragare, inlopp d. 16 December samma år i sundet, och ankrade d. 26 i Port Famine, hvarifrån lastdragaren afsändes till Falklands-öarne. De båda örlogsfartygen fortsatte d. 18 Januari 1767 sin resa och nådde efter många faror natten mellan d. 10 och 11 April Stilla Hafvet. De blefvo under samma natt åtskiljde och kommo på ganska olika vägar till Batavia.

Bougainville, sänd att öfverlemna de af Fransoserne koloniserade Falklands-öarne åt Spanien, som reklamerat dem, och derefter företaga en upptäcktsresa i Stilla Hafvet, valde äfven vägen genom sundet. Han inlopp deruti d. 7 December 1767, anlände d. 16 till Port Famine och d. 18 till den vik som bär hans namn. Han uppehölls der af vädret i tolf dygn och ej mindre än tjugusex i

Digitized by Google

Port Gallant, hvarifrån en frisk ostlig vind förde honom ut i Stilla Hafvet, som han nådde d. 26 Januari 1768.

På 1790-talet sände spanska regeringen Don Antonio de Cordova med fregatten Santa Maria de la Cabeza för att undersöka sundet. Cordovas beskrifning derpå skall vara både fullständig och noggrann, men har numera blifvit utträngd af andra vida fullständigare.

Oaktadt dessa trakters ödslighet och hårda klimat erbjuda de dock föremål för handeln. Dessa äro den stora mängd skälar, hvaraf såväl Patagonske kusterne som Eldslandets öar och vikar, Falklandsöarne och de längre söderut belägne ögrupper öfverflöda, eller rättare öfverflödat, ty de förföljelser, för hvilka dessa djur en lång följd af år varit utsatte, hafva så minskat deras antal och gjort de öfrigblifna så skygga, att fångsten numera är obetydlig mot förut, då den ofta var serdeles lönande. Skälarne äro af flere olika slag, benämde sjö-elefanter, sjö-lejon, sjö-leoparder, pels-skälar m. fl. slag, ej fullkomligt utredde af de naturkunnige. Amerikanare och Engelsmän hafva täflat i ifver att bedrifva skälfångsten. Vanligen hafva mindre skonertar begagnats dertill; deras handterlighet har satt deras tilltagsna befälhafvare i stånd att inträngа i de många sunden och rännorna mellan Eldslandets olika öar, hvarest råseglare ofta alls icke kunna taga sig fram, och som ej heller för andra än skälfångare erbjuda något intresse, det vetenskapliga oberäknadt. De underrättelser dessa sjöfarande meddelat äro väl oftast alltför osammanhängande, deras på måfå uppritade kartor alltför osäkra annat än såsom ledning för ordentliga undersökningars anställande; men man träffar dock ibland dem män som ganska mycket gagnat geografien och vetenskapen, och som ej tvekat att oegennyttigt allmängöra sina upptäckter, af hvilkas hemlighållande de nog skulle kunnat hafva dragit fördel. Bland dessa förtjena i synnerhet att nämnas Amerikanaren Palmer och engelsmännen Weddell och Biscoe, af hvilka Weddell nalkats södra polen vida närmare än någon före eller efter honom, med undantag af James Ross och hans kamrater på Erebus och Terror. En annan Amerikanare, Morrell, har äfven lemnat underrättelser om dessa trakter, men hans uppgifter äro så otillförlitliga och ofta påtagligen osanna, att de sakna nästan allt värde. D'Urville kallar honom en sagoberättare ("fabricateur de contes"), och vi skola snart meddela ett bevis för denna beskyllning.

Englands uppmärksamhet hade emedlertid blifvit riktad åt dessa farvatten, och spekulationer på Falklands-öarne, som också snart blefvo af Engelsmännen tagne i besittning och koloniserade, torde väl äfven dervid varit med i spelet. Kapiten King afsändes 1826 med två väl utrustade fartyg, Adventure och Beagle, för att undersöka och upprätta kartor öfver hela den sydliga delen af Södra Amerika, och

Digitized by Google

han fortfor dermed, med endast korta afbrott, till medlet af 1830, då han återvände till Europa. Hans medhjelpare, kapiten Stokes (befälhafvare på Beagle), sköt ihjäl sig i Port Famine 1828, och efterträddes af kapiten Fitz-Roy, som 1831 åter afsändes med Beagle för att fortsätta det ännu ej afslutade arbetet, hvarmed han var sysselsatt tills mot slutet af 1834, då han genom Stilla Hafvet begaf sig på hemvägen, hvarunder han dock riktade sjöväsendet med kartor och beskrifningar öfver Södra Amerikas vestkust, Galapagos-öarne, m. fl. ställen. Resultatet af Kings och Fitz-Roys arbeten är ett stort antal kartor och hamnspecialer, med åtföljande beskrifningar, hvarigenom sjöfarten i dessa trakter blifvit så säker som klimat och herrskande väderlek medgifva.

Engelska fregatten Fisgard passerade 1846 genom sundet, och tillbragte der sexton dygn, utan att göra något uppsåtligt uppehåll på något ställe. Den var på grund på Triton-banken i Gregory Bay, och mistade ett ankare i Swallow Bay på Eldslandet.

I Rio hade kommendör-kapiten Virgin besökt dervarande amerikanska kommodoren M'Keever, hvilken för några år sedan försökt samma väg med en däckad korvett. Efter att hafva kommit igenom "first narrow", hade han måst ankra, för tilltagande storm fällt äfven det andra kranankaret, men båda kettingarne hade sprungit, och han hade derpå hållit tillbaka i Atlantiska hafvet och gått kring Cap Horn. Kort innan ankringen, hade han mött en kanot med fem amerikanska matroser, hvilka på egen begäran blifvit från ett hvalskepp landsatte på en af Eldslandets öar, men efter ett års vistande der funnit sitt lif så eländigt, att de på vinst och förlust begifvit sig af, för att antingen nå Falklandsöarna, blifva upptagne af något fartyg eller finna sin graf i hafvet. Commodor M'Keever afstyrkte hvarje försök att gå genom sundet. — Vi återvända nu till Eugenie och hennes äfventyr.

Den 28 Januari kl. ½ 5 om morgonen gingo vi till segels mot en frisk bris af sydsydvest och ostvart löpande ström. På Dungeness udde sågs en skock stora svartbruna sjölejon, fyratio till femtio stycken: några vältrade sig i bränningen, andra stultade på stranden eller lågo utsträckta derpå. I nordvest syntes Aymond-berget och de dervid belägna fyra små spetsiga bergknallar, som fått namnet Aymonds söner, men ock benämnas Åsneöronen. De utgöra ett ypperligt känningsmärke för seglingen i Possession Bay. Aymond-berget är, enligt Fitz-Roy, omkring ett tusen fot högt öfver hafvet. På Eldslandet sågos flera stora rökar uppstiga. Den temligen gynnande sydsydvestliga vinden drog sig snart på vestsydvest, och vi kryssade hela förmiddagen, utan att komma mer än helt obetydligt framåt, förrän då strömmen kl. 11 stannade och snart dereſter började sätta vestvart.

Digitized by Google

Under ebben sätter strömmen i denna del af Magalhaens Sund åt öster, under floden åt vester, men strömmen ändrar ej sin riktning på samma gång som vattnet upphör att stiga eller falla. I allmänhet får man ej förblanda dessa två fenomener, tidkantring och strömkantring, som väl härröra af samma grundorsak, men på hvilka locala förhållanden inverka på mycket olika sätt, så att de endast undantagsvis inträffa samtidigt.

Underhjelpte af strömmen togo vi oss nu hastigt upp emot vinden. Strax på eftermiddagen syntes på en kulle öster om Cap Possession en flock guanaker *). De syntes en stund serdeles tydligt, då de stående på kullens topp bjert afstucko mot bakomliggande ljusa moln: några betade lugnt, andra tycktes betrakta fregatten. Efter en stunds förlopp försvunno de i den bredvid liggande dalen. Deras åsyn retade lifligt samtlige ombord befintlige jägares ifver, men olyckligtvis medgåfvo ej omständigheterna dess tillfredställande. Kl. 2 e. m. voro vi tvärs för Cap Possession. Man såg nu hela sträckningen af Eldslandet ända till Cap Orange; det bibehåller likasom Patagonien oförändradt samma utseende som vi redan beskrifvit. Rökar uppstego fortfarande derifrån; det är väl denna omständighet som gifvit det sitt namn. Kl. 5 e. m. upphörde strömmen att gynna oss och kom snart derefter emot, hvarföre vi, för att ej drifva tillbaka, kl. 6 e. m, ankrade på sjutton famnars djup, med botten af sand och småsten. Kl. 9 e. m. satte strömmen ostvart med en fart af tre mil (½ sv. m.) i timmen.

Vi förblefvo liggande här till middagstiden följande dagen, d. 29, då vi åter gingo till segels. Vädret var vackert och vinden sydvest med frisk bris. Vid tillsegelsgåendet inträffade den olyckshändelsen att en båtsman (vid namn Löpare) föll från storrån i däck, hvarvid han krossade hufvudet mot relingen och dog på fläcken. Vi krysade, hjelpte af tidvattnet, upp emot mynningen af första rännan ("first narrow"), men vid annalkandet derintill var ej tillräckligt qvar af den vestvart sättande strömmen för att mot vinden taga oss igenom till nästa ankarsättning, hvarföre vi kl. ¼4 e. m. ankrade vid nordöstra kanten af inloppet på tjugusju famnars djup, sand- och stenbotten. Från den breda och vida Possession Bay draga sig stränderna här starkt tillsammans och bilda en ränna ("first narrow") af två mils (⅓ sv. m.) bredd och åtta mils (1⅓ sv. m.) mils längd, hvarigenom strömmen, allt efter tidvattnet, sätter med en fart af ända till nio mil (1½ sv. m.) i timman. Derefter draga sig stränderna åter från hvarandra och bilda en vidlyftig bassin ungefär tjugu mil (3½ sv. m.)

*) Vilda stammen till det djur som under namn af Glama eller Llama begagnas som lastdjur i Andernes bergstrakter.

Digitized by Google

lång och femton (2½ sv. m.) bred, hvaraf olika delar hafva särskildta namn. Vid dess nordvestra bugt, Gregory Bay, var Sarmientos tillämnade stad, Nombre de Jesus, belägen. Stränderna draga sig åter en gång tillsammans för att bilda en annan ränna ("second narrow"), hvilken är något längre än den första och dubbelt så bred. Strömmen är der ej på längt när så våldsam som i första rännan, men dock tillräckligt att föra ett fartyg derigenom mot en hårdt blåsande vind.

Den utsigt vi hade från denna ankarplats var nästan alldeles lik den från de sednast lemnade. Landets utseende är detsamma, men man ser på ömse sidor betydligare höjder. Vraket af ett fartyg låg ett stycke norr om vår ankarplats på en från stranden utskjutande sandbank. Kl. 9 e. m. lopp strömmen åt nordost med en hastighet af fyra mil (⅔ sv. m.) i timmen.

En half timma efter midnatt kantrade strömmen, och med en gynnande, fast ej särdeles frisk bris från nordkanten, lättade vi och höllo i mörkret in åt första rännan. Den syntes alldeles öppen från vår ankarplats, och kursen genom den var innan det mörknade noggrant bestämd genom pejling. Vid lättningen föll fregatten, genom strömmens skärning, orätta vägen, så att en fördevinds-vändning måste göras. Kl. 2 f. m. den 30 Januari voro vi redan igenom rännan och kl. 5 vid Cap Gregory: vinden var nu på nordvest. Några guanaker betade bland kullarne ofvanför nämnde udde, på hvilka tecken till grönska visade sig der och hvar. Då vi hunnit ett stycke in i andra rännan drog vinden sig på vestnordvest, så att vi måste kryssa genom större delen deraf, men strömmen fortfor att gynna oss till kl. 8 f. m., då vi redan passerat Cap St. Vincent, rännans vestliga gräns. Vester om denna udde är strömmen ej mera så våldsam att den lägger några betydligare hinder i vägen för fortkomsten, utan man kan kryssande stäfva den, om man har någorlunda frisk bris. De båda fruktade "narrows" voro nu lyckligen passerade, och kanske har intet fartyg så hastigt som Eugenie gjort färden genom dem. Detta får väl till ej obetydlig del tillskrifvas den förmånliga ankarplats chefen valt just invid första rännans mynning, hvarigenom vi genast vid tillsegelsgåendet fingo i fullt mått tillgodogöra den gynnande strömmen.

I vester började nu betydliga höjder sticka upp öfver horizonten. Åtskilliga af deras spetsar voro snöklädde, och glänste bländande hvita i solskenet, som emellanåt spelade fram mellan molnen. Vinden var vestlig och helt svag, men friskade vid middagstiden, då vi voro nära invid Magdalena-ön. Chefen afgick med båt för att undersöka en del af farvattnet söder om nämnde ö, emedan de på kartan derstädes utsatta lodningar tycktes något ofullständiga. Ett par

Digitized by Google

af våra skyttar medföljde för att anskaffa några exemplar af de foglar, som i talrika skaror svärmade omkring på alla håll, och tycktes hafva sitt högqvarter på Magdalena-ön, hvilken också af Spaniorerne tillförene kallades Gås-ön (Isla de los Patos). Båten återkom efter en timmes förlopp med fjorton foglar af skarf-slägtet och underrättelse att farvattnet var rent, med ej under sex famnars djup på något ställe. Den vanligen begagnade farleden går norr om Martha- och Magdalena-öarne längs södra stranden af Elisabeth-ön. Med den nu blåsande vinden skulle det för oss blifvit till betydlig tidspillan att följa denna farled, som dock otvifvelaktigt är renare än den vi valt, hvarest kryssning torde vara vådlig och bottnen är dålig för ankring, som man kan se af den myckenhet tång, eller så kallad kelp, som här växer och frodas.

Redan innan vårt inträde i sundet hade vi sett lösryckta stånd af denna sjövext, här fingo vi se den rotfast och betäckande stora sträckor af vattenytan. Den växer på betydligt djup — Cook uppger på ända till sextio famnar — och når derifrån ej blott upp till ytan, utan stjelkar och blad ligga äfven flytande långa stycket derutåt. Allmännast träffas den dock på grundare vatten, hvarest bottnen består af sten. Denna växt är en verklig välgerning mot sjömannen, för hvilken den i dessa trakter nästan ofelbart utvisar klippor och grund, dock undantagandes sandbankar, som lyckligtvis sällan här förekomma, och för hvilka lodet kan varna. Man träffar väl ofta kelp på ställen, hvarest man utan fara kan segla, men passerar ej gerna derigenom utan förut skedd undersökning. Drifkelp, eller sådan som lösryckt drifver med vind och ström, igenkännes oftast lätt nog på sitt oordentliga och hopvräkta utseende från den rotfasta, som ligger utåt vattenytan i parallela strimmor. En mängd små fiskar, krabbor och andra hafsdjur trifvas väl bland kelpens stjelkar och blad, och sjöfåglar ses ofta simma deromkring eller segla på drifkelpsflottorna. I dessa aflägsna och ödsliga farvatten, der af menniskan utlagde och underhållne märken och prickar väl knappast någonsin kunna komma till stånd, åtminstone ej till någon fullständighet, och dessutom på yttre kusten ofta skulle bortföras af sjögång och strömmar, är denna växt en dyrbar gåfva af försynen. Huruvida den af sjömännen begagnade benämningen innefattar en eller flera arter, lemna vi åt de naturkunnige att afgöra: vi hafva blott anmärkt dess nytta för sjöfarten. En vacker beskrifning på den djurverld, som lefver och rörer sig i kelpmassorna, har Darvin lemnat i Voyages of the Adventure and Beagle, III. pag. 303—5.

Elisabeth-ön och de närliggande holmarne St. Magdalena och Martha äro af likartad bildning med den redan beskrifna delen af

Digitized by Google

sundets stränder. Dessa börja här antaga ett helt annat utseende. Bergmassor börja visa sig och tilltaga i höjd allt som man kommer söder och vester ut. Deras branta sluttningar och taggiga spetsar bilda en skarp kontrast mot de åt öster belägna flacka kullarna, och kontrasten förhöjes ytterligare genom den frodiga vextligheten i dalarna och högt uppåt bergens sidor, hvilka äro betäckta med tät löfskog, då man österut knappast varseblifver en enda buske. Högre upp på bergen aftager naturligtvis vextligheten, och åtskilliga bergstoppar hinna öfver snögränsen, som här vill säga 4,000 till 3,500 fot öfver hafsytan. Betydliga snömassor qvarligga dock oftast hela sommaren igenom vida längre nedåt sluttningarna, i synnerhet på bergens södra sidor, der snön faller tjockare och ej åtkommes af solstrålarna, och på åtskilliga ställen hafva stora glacierer bildat sig, af hvilka en och annan räcker ända ned till stranden. Det högsta berg i dessa trakter har blifvit benämndt efter den ofvan omtalade Sarmiento. Det är beläget vid vestra ändan af det egentliga Eldslandet, är omkring 7,000 fot högt, och synes i klart väder ända till Elisabeth-ön, ett afstånd af sjutton svenska mil.

På eftermiddagen fingo vi i vester sigte på ett ångfartyg, som tycktes ligga till ankars och elda på. Kort derefter satte det i gång och höll kurs åt oss. Vinden blåste nu frisk, och vi löpte med en fart vida öfverlägsen ångbåtens, men drejade bi för att invänta honom. En båt afsändes derifrån med en officer, som vi funno vara kapiten Stewart, chef å Hennes Brittaniska Majestäts ångbåt Virago, hitsänd för att uppfånga tvänne fartyg som blifvit tagna af upproriske och förbrytare från Chilenska nybyggare i sundet. Dessa händelser skola snart utförligare vidröras. Kapiten Stewart gjorde hos oss förfrågningar angående det ena af de tagna fartygen, ett barkskepp, som han visste hafva seglat österut ur sundet, men vi hade ej sett något dylikt och hade således inga underrättelser att meddela. Efter en stunds samtal for han åter ombord på sitt fartyg och återvände till sin förra ankarplats vid Punta Arena, ett af de Chilenska nybyggena. Han hade några dagar förut återtagit det andra af röfvarne tagna fartyget, en engelsk skonert, hvilken han lemnat i Playa Parda*).

Kl. 7 om aftonen anlände vi utanför Port Famine. Vinden blåste rätt ut ur hamnen, så att vi måste kryssa in. Vi skulle just vända för sista gången innan ankringen, rodret var redan nedlagdt och fregatten uppe i vinden, halsar och skot lyftes och storseglet gigades med detsamma, då fregatten helt beskedligt stadnade på en af

*) Ligger ungefär halfvägs mellan Cap Froward och sundets vestra mynning.

Digitized by Google

de många och till läget föränderliga dybankar, som Sedger-floden bildar utanför sin mynning. Vattnet var i fallande, så att intet annat var att göra än afbida nästa flod, och bottnen befanns rundtomkring fartyget så lös att någon skada ej var att befara. För att hindra möjligt vidare uppskjutande på banken fälldes ett kranankare, och ett varp utfördes akterut och styfvindades. Följande morgon kl. 6 var högt vatten, och fregatten flöt nästan utan arbete af banken och förhalades medelst varpet till ankarplatsen, hvarest man har sju till åtta famnars djup och lerbotten. Tidvattnet stiger och faller här sex till sju fot.

Port Famine är en slags hufvudstation i Magalhaens Sund, och vi skola derföre uppehålla oss här något litet. Dess tidigare historia och anledningen till dess hemska namn har läsaren redan inhemtat.

Såsom kartan visar ligger Port Famine något öster om Cap Froward, sydligaste udden af Södra Amerikas fasta land. Denna udde bildar liksom en gräns mellan två märkligt skiljda klimater; öster om den är klimatet vida vackrare och angenämare än vester ut, hvarest storm och regn höra till ordningen för dagen. Den omtalas också med fasa af forntida sjöfarande, och vi hafva sett att den stundom satt en gräns för deras vidare framträngande. På de Patagonska slätterna hindra torka och brist på skydd mot de bistra vindarna någon växtlighet att uppspira, men trakten kring Port Famine är genom sitt läge skyddad mot de nästan oupphörligt blåsande vestliga vindarna, vattnas tillräckligt af regn, men kan stundom fröjda sig åt ganska vackert väder, och är således den mest gynnade trakt i hela sundet. Hamnen bildas af en liten utskjutande halfö, som slutar med S:ta Anna-udden. På vestra sidan är mynningen af en flod, eller rättare å, kallad Sedger-ån. Man ligger i hamnen skyddad för alla andra vindar än dem kring sydost, men äfven dessa kunna ej åstadkomma någon sjö, och hållbottnen är god: de förekomma dessutom högst sällan.

På den ofvannämnda halfön är det Chilenska nybygget beläget. Den af Sarmiento grundlagda staden anses deremot hafva legat i vikens nordvestra hörn vid foten af ett skogbevuxet berg af 1,300 fots höjd, hvilket blifvit af King benämndt S:t Filips berg, till minne af det olyckliga nybygget. Man ser här en afröjd plats ofvanpå en temligen hög vall, hvilken sluttar brant ned mot stranden. Byron anställde derstädes gräfningar, utan att finna något spår till lemningar efter byggnader. Morrell påstår sig 1827 hafva sett tydliga lemningar af murar, så välbehållna att han kunde urskilja skansar, kyrka, fängelser, m. m. King, som vid denna tid flera gånger besökte stället,

Digitized by Google

uppehöll sig der hela månader, och hade en del af sin besättning boende i land strax bredvid samma fläck, nämner ej ett ord härom, och d'Urville letade 1837 förgäfves efter något spår till lemningar, så att Morrell tyckes väl förtjena den titel ("fabricateur de contes"), som d'Urville tillägger honom.

Dawson-Ön.

Den korta tid, vi hade till att disponera för vistandet i Port Famine, manade att ej dröja med utflygters företagande. Herr Johansson anställde magnetiska observationer, doktor Kinberg och magister Andersson företogo en utfärd till det 3,000 fot höga Tarn-berget. De återkommo utan att hafva nått dess spets, men medförde betydliga samlingar af naturalster. Man plockade snäckor på stränderna, fiskade i Sedger-ån och vid dess mynning, och företog båtfärder uppföre densamma. På en landtunga mellan ån och Sundet ligga massor af drifved, som lemnar godt bränsle; bete för kreatur finnes på temligen vidlyftiga, men något sanka fält midtemot, och med litet röjning skulle det säkert blifva möjligt att föda ett icke ringa antal boskap. Ett stycke uppföre floden blir den trång och grund och full af kullfallna träd, som försvåra framkomsten. Stränderne äro ganska pittoreska: stora lummiga träd af bokslägtet sträcka sina grenar hvarandra till mötes öfver ån, och rummet mellan deras stammar fylles af flera arter frodiga buskar. Dessa försvåra mycket vandringen i skogen, som dessutom hindras af markens kärriga beskaffenhet, de många ruttnade trädstammar och den tjocka mossa, hvaraf den är betäckt. En del af buskarna äro taggiga och tilltyga jemmerligen vandrarens kläder, händer och ansigte. Vi voro således nödsakade att inskränka oss inom mindre afstånd från flodens stränder, vid hvilka äfven villebrådet var talrikare än inåt skogen. Vår fångst bestod af änder af två slag, det ena nära liknande vår gräsand, det andra krickanden; några få exemplar af den vackra magalhaenska gåsen, som var ganska skygg och svår att komma åt; en art beccasin på slätten vid åns mynning fanns ganska talrikt, men var svår att få skjuta utan hund. Dessutom skötos några trastar, papegojor och hvarjehanda småfoglar, ett par arter roffoglar och fiskmåsar. Fisket var äfven ganska lönande,

Nybygget på Santa-Anna-halfön stod, efter de händelser, som strax skola omtalas, alldeles öfvergifvet, till en del nedbrändt, och er-

Digitized by Google

bjöd en tafla af ödeläggelse och förstöring. Husen voro af bräder, laggde vågrätt så att de öfre täckte öfverkanten af de undre, liksom på en klinkbyggd båt, och af en eländig beskaffenhet för ett så kallt och vått klimat som Port Famines. Någon landningsbrygga fanns ej, men man landar beqvämt på stenarna vid stranden. En gammal söndrig förställare till en fältkanon stod i vattnet vid landningsplatsen. Kommen i land fägnades luktorganerne af en gemen stank, förorsakad af de ruttnande skrofven af ett par dussin oxar, på hvilka större delen af köttet fans qvarsittande. Några voro ej ens flådde. Der bredvid stod ett skjul innehållande stenkol. En gångväg ledde från stranden uppföre en brant backe till sjelfva nybygget. Uppkommen på slätten ofvanför ser man en upphöjning, hvarest en palissaderad skans eller ett slags blockhus haft sin plats. Det var nu nedbrändt: derbredvid stodo ett par rostiga kanoner på halfruttna lavetter, och marken var beströdd med kulor och skrå. I de usla, snuskiga husen anträffades några eländiga husgeråd, trasiga klädespersedlar, litet jernskräp och lemningar af matvaror. Ett par utsvultna kattor strôfvade skygga och modfällda bland ruinerna, I några små täppor voro potates och bönor planterade, de sednare stodo i blomning. För öfrigt var den lilla slätten beväxt med groft gräs och buskar, bland hvilka många småfoglar qvittrade. Ett par döda hästar lågo bland buskarna. På något afstånd från husen, på en liten höjd, var en inhägnad begrafningsplats, hvarest, bland andra anspråkslösa minnesvårdar, man anmärkte en öfver chefen på Beagle, kapiten Stokes. Den var upprest af officerarne på engelska korvetten Havana, som för några år sedan passerade genom sundet på hemvägen från Stilla Hafvet. Vi ökade antalet af de här förut hvilande med vår genom olyckshändelse aflidne skeppskamrat, den andre vi förlorat. Den förste var en skeppsgosse vid namn Sommar, som redan i Öresund genom följderna af ett fall från däck ned på batteriet, hvarvid hans hufvud illa skadades, slutade sina dagar, och blef begrafven ute i Skagerrack.

Chilenska republiken anlade på 1840-talet nybygget vid Port Famine, för att der bilda en straff-koloni, och lät ditföra boskap och hästar. En annan dylik anlades vid Punta Arena (Sandy Point), som blef hufvudorten, emedan klimatet der ansågs bättre. De händelser, som haft de båda nybyggenas tills vidare öfvergifvande till följd, äro i korthet följande. En vid bevakningen tjenstgörande löjtnant i Chilenska arméen, vid namn Cambiaso, hade af guvernören blifvit för fortsatt dåligt uppförande arresterad på någon tid. Med begagnande af den under sednare hälften af 1851 i Chile pågående, ehuru dämpade revolutionen, om hvars utbrott underrättelse kommit till koloni-

Digitized by Google

erna, lyckades han tillställa ett myteri, hvaruti han fick brottslingarne att deltaga genom löfte om befrielse: af soldaterne förenade sig en del sjelfmant med honom och de öfriga skrämdes dertill med hotelser. Guvernören flydde med några af de få soldater, som förblifvit sin pligt trogne, i en hvalbåt till Eldslandet, men anfölls der af infödingarne, måste sårad återvända och blef i Punta Arena gripen och nedskjuten af de upproriska. Presten i kolonien och några andra af dess medlemmar delade hans öde. Efter dessa ogerningar begaf sig större delen af sällskapet till Port Famine, hvarest tillgången på kreatur var större. Vid denna tid, i November 1851, passerade den ofvan nämnde ångbåten Virago genom sundet, för att begifva sig till sin station i Stilla Hafvet. Den ankrade i Port Famine för att fylla sitt kolförråd från der befintlige upplag: såsom vanligt vid främmande örlogs-fartygs ankomst, kom en officer ombord från befälhafvaren på stället, medförande dennes complimenter och förfrågan hvarmed han kunde vara till tjenst. Utan att ana ringaste oråd for kapten Stewart, åtföljd af ett par officerare, i land för att besvara guvernörens artighet och bese kolonien. Guvernören uppgafs vara sjuk, så att han ej kunde mottaga någon, men kapten Stewart infördes dock i hans bostad. Medan han en stund uppehölls derinne rådslogo de upproriske om lämpligheten af att mörda honom och hans medfölje, för att sedan bemäktiga sig ångbåten. Tilltagsenhet tyckes således ej fattats deras hufvudman. Men några af sällskapet ansågo planen nog vådlig, man skred till votering, och genom tre rösters öfvervigt bland några och sextio röstande, sluppo kapten Stewart och hans officerare undan den öfverhängande fara, hvilken hotade dem, utan att de derom egde minsta aning. Någon tid derefter togo banditerne en engelsk skonert, och snart derefter ett amerikanskt barkskepp, hvilka i okunnighet om tilldragelserne ankrat i Port Famine. En del af besättningarne mördades. Barken sades hafva haft omkring hundra tusen dollars ombord, och Cambiaso och hans förtrogne tyckte sig hafva för många kamrater att dela med sig åt af det rika rofvet. Cambiaso hade fått underrättelse om att ett fransyskt hvalskepp strandat söderut på yttre kusten af Eldslandet. Han seglade dit med barken och sände en del af sitt folk i land och ombord på skeppet för att biträda vid dess bergande, men seglade under natten ifrån dem. Uppgifterna härom voro dock något obestämda och sins emellan skiljaktiga. Emedlertid hade ett par af de soldater, som medföljt guvernören, men lyckats komma undan när han blef gripen och mördad, genom signaler lyckats vid det öfvergifna Punta Arena göra sig bemärkta af engelska paketångbåten Lima, stadd på resa till Perú. De blefvo upptagne der ombord, och genom

Digitized by Google

dem kom underrättelse om tilldragelserne i kolonierne till Valparaiso, som anlöptes af Lima. Chilenska styrelsen, som lyckats qväfva den utbrutne revolutionen i landet, erhöll af engelske befälhafvaren på Söderhafs-stationen, contre-amiral Moresby, anbud om biträde vid brottslingarnes gripande, och på dess bifallande svar, afsände amiral Moresby Virago i detta ärende. Vårt möte med kapten Stewart i sundet är redan omtaladt. Han anlände dagen efter oss till Port Famine för att fylla sitt kolförråd, och qvarlåg öfver följande dagen. Några af de brottslige sutto i jern nere i fartyget, men de fleste gingo lösa och biträdde vid kolfyllningen. Vi hade således tillfälle att taga dem i ögnasigte, och styggare figurer torde ej lätt kunna uppletas. De tycktes vara vid ganska godt mod, och visade inga tecken till nedslagenhet. Som kapten Stewart ej lyckats få någon spaning på barkskeppet, beslöt han återvända till Valparaiso med den återtagna engelska skonerten, som nu låg i Playa Parda. För sammanhangets skull vilja vi gå den egentliga berättelsen litet i förväg och nämna, att barkskeppet gått östra vägen ur sundet och derefter kringseglat Cap Horn; men sedan oenighet utbrutit mellan hufvudmännen hade Cambiaso blifvit afsatt och fängslad, hvarefter det segrande partiet tog fartyget in till Chiloe, för att öfverlemna sig åt Chilenska autoriteterna och derigenom få sitt straff mildradt. Fartyget påträffades der af Virago, som tog det på släp till Valparaiso, dit alla tre fartygen anlände ett par dagar efter oss.

Under de tre dagar vi uppehöllo oss i Port Famine var vädret temligen vackert, det vill säga för dessa trakter. Himmelen var väl nästan oupphörligt mulen och bergens toppar insvepta i moln, men det regnade endast helt obetydligt och någon hårdare blåst lät ej känna sig. Af Sarmiento-piken syntes endast ett par gånger en svag skymt. Den 31 Januari om morgonen var vinden en liten stund från ostnordost och d. 2 Februari på eftermiddagen likaledes en stund från ostsydost, men båda gångerne helt svag. För öfrigt voro vindar från nordvest-kanten de rådande. Luftens temperatur var högst 14°, lägst 5°: man påminne sig att årstiden motsvarar början af Augusti hos oss. Vattnets i hamnen temperatur var omkring 9°.

Som någon vattenbrist ombord ej var att befara för resan till Valparaiso, hemtades blott föga af denna nödvändighetsvara, ty vattnet i Sedger-ån har en obehaglig kärrsmak, och hemtningen försvåras af de bankar, som ligga utanför dess mynning, och öfver hvilka ej ens båtar af medelstorlek flyta vid lågt vatten. Den sista af våra från Montevideo medförda fyra oxar slutade här sin bana. Det var ett utmärkt vackert djur, ljusgrå till färgen och finhårig som en häst af ädel ras, samt af ett mycket fromt lynne. Han hade tillvunnit sig

Digitized by Google

en viss tillgifvenhet af besättningen, och man tyckte det nästan vara synd att slagta det vackra kreaturet. Oaktadt på långt när ej af de största man träffar i Plata-trakterna, gaf det dock, efter fjorton dagars vistande ombord på knapp kost, trettiotvå lispund kött till utspisning.

Tidigt om morgonen d. 3 Februari togo vi afsked af Port Famine. Vinden fläktade en stund på förmiddagen från sydost, men gick snart på nordvest, och blåste om aftonen ganska frisk. Kryssning under natten i dessa farvatten är nog kinkig för att utan nödtvång företagas, hvarföre vi i skymningen höllo in åt St. Niklas vik, belägen sju mil (något öfver 1 sv. m.) öster om Cap Froward, och ankrade der kl. 10 på qvällen på tio famnar, lerbotten. Dagen hade varit molnig och tjock, och utsigten således betydligt inskränkt, men fjellens snöklädda spetsar lyste dock stundom fram mellan molnen. Under natten kommo täta och temligen häftiga fallbyar från bergen, vester om vår ankarplats. Under storm komma ofta dessa byar med förfärlig våldsamhet nedrullande från bergen, än från ett håll, än från ett annat; vattnet uppriſves der de fara fram och yr som snön på slätterna i Sverige, men oftast gå de så hastigt öfver, att ett till ankars liggande fartyg knappt hinner taga kettingen styf innan byn är förbi. Emedlertid bör man iakttaga det försigtighetsmåttet att hafva god bugt af kettingen ute, för att ej vid knycken spränga den eller rycka ankaret ur botten, hvarjemte ett annat ankare alltid bör finnas klart till fällnings.

St. Niklas vik erbjuder en förträfflig ankarplats. En liten hög trädbevuxen holme tjenar till inseglingsmärke, den är djup tätt inpå på alla sidor, man behöfver blott se efter kelpen, som sträcker sig några famnar ut på dess yttre sida. Vester om holmen ligger man bäst skyddad mot fallbyarna. Man har der sju till tio famnars djup och botten af lera och snäckskal. En å faller i viken, men man måste fara ett stycke upp för att få fullkomligt färskt vatten, och dess mynning är stängd af bankar. Vikens stränder äro steniga och grunda, så att landningen är obeqväm med större båtar. Straxt vid stranden resa sig nedtill skogbevuxna berg, hvars kala spetsar nå en höjd af 2,500 fot.

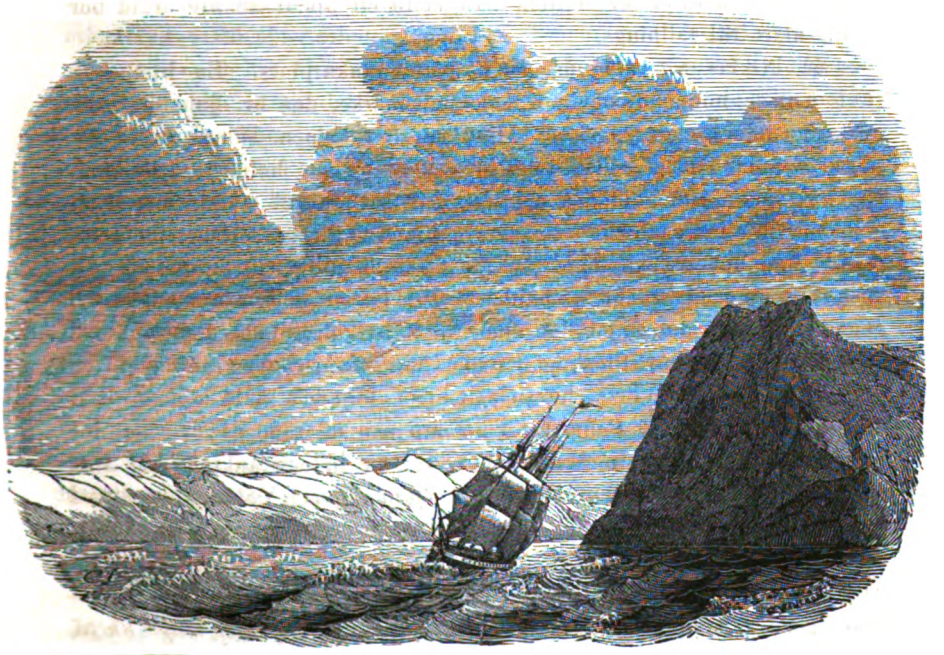
Vi lättade den 5 Febr. kl. 1 e. m., men då vinden ute i sundet blåste hårdt från vestnordvest, höllo vi åter in och ankrade kl. 3 e. m. På qvällen tycktes vinden något sakta sig och fläktade en stund från ostnordost, hvarföre vi kl. ½11 e. m. åter gingo till segels. Ute i sundet stod dock den gamla nordvesten, han blåste redan nu frisk och kom vid midnatten så hård med byar och regn, att vändning genom vinden ej blef möjlig. Kl. ½2 f. m. d. 6 höllo vi af, och ankrade kl. 2 f. m. åter på vår nyss lemnade plats. Kl. 1 e. m.

Digitized by Google

gingo vi åter till segels, men måste för tredje gången återvända. Oaktadt vinden blåste hårdt ute i sundet, var det i S:t Niklas vik, i lä om de höga bergen, så stillt att vi med båtarne måste bogsera oss in på ankarplatsen.

Under vistandet i St. Niklas vik skötos åtskilliga foglar, och vid den nämnde lilla holmen, Buketten benämnd, gjorde doktor Kinberg en rik fångst af hafsdjur. Vi sågo här för första gången den fogelart, som af äldre sjöfarande blifvit benämnd kapplöpare, af nyare ångbåts-and. Kortheten af denna fogels vingar tillåta honom ej flyga, och han dyker illa; men med tillhjelp af vingstumparna springer han på vattnet med förvånande hastighet, och lemnar äfven en snabbroende båt efter sig. Plaskandet af dess vingar liknar det af skoflarna på en diminutiv ångbåt, och har gifvit anledning till dess benämning.

Kl. ½ 3 f. m. d. 7 Febr. afseglade vi från St. Niklas vik. Genast vid vår utkomst i sundet helsades vi af en hvinande regnby, hvarpå följde ett par timmars stiltje, afbruten af svaga fläktar från olika håll. Snart återkom dock den gamla vestan, som här är en ganska bister herre. Den friskade hastigt, och vi fortsatte vår kryssning under dubbelrefvade*) märssegel och enkelrefvade undersegel. Himmelen klarnade något litet framåt middagen, och bergens toppar befriades från en del af de kring dem hängande molnen. Cap Froward, sydli-

*) För- och kryss-märsseglen voro ett par timmar trerefvade.

Digitized by Google

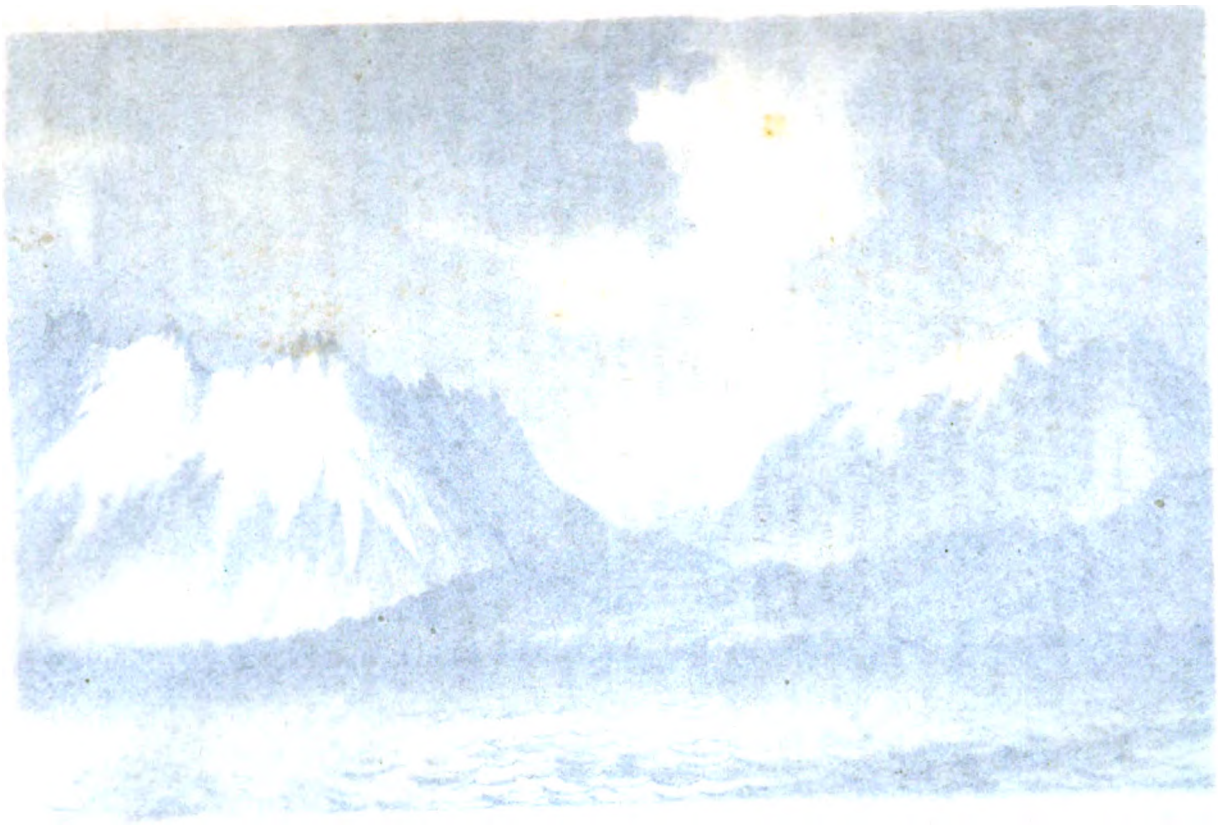
gaste udden af Södra Amerikas fasta land, visade sig alldeles tydligt. Det bildas af en tvärbrant bergklump af omkring 800 fots höjd, och hänger genom litet lägre land tillsammans med en 2—3,000 fot hög bergkedja. Kl. ½1 e. m. skuro vi dess meridian. Vädret var nu i alla afseenden vackrare och refvet stacks ur underseglen. Sundets vestra hälft öppnade sig för våra blickar, och på dess norra strand syntes Cap Holland, en hög klippa, öster om hvilken i en liten vik, kallad Woods-Bay, vi ämnade ankra för natten. Efter att inalles under dagen vändt genom vinden trettiofem gånger, befunno vi oss kl, ½9 e. m. derutanför. Båt afsändes för att undersöka ankarplatsen, och snart ankrade vi något öster om viken på sjutton famnars djup, botten af sand och dy. Man ligger väl ej här så väl skyddad som inne i sjelfva viken i lä om de höga berg, som åt vester omsluta den, men som hviloplats för natten var vår ankarplats ganska lämplig. Hållbottnen är utmärkt god.

Följande morgon kl. 7 voro vi till segels med en frisk bramsegelsbris från vestnordvest, som dock oupphörligt kastade än åt ett håll, än åt ett annat. Vädret var klart och vackert, men kyligt: thermometern visade 8° , och alla bergstoppar voro beklädda med skinande nyfallen snö. Denna dags segling var högst intressant. På norra stranden syntes det sågtandade ödsliga Tre-spets-berget (Three peaks mount), Santa-Cruz-berget m. fl., på den södra Roldans klocka, Ponds berg och längre bort massor af klippor upptrafvade öfver hvarandra och klädda i snö. Vid de många på denna sida befintliga djupa vikar och rännor, som mellan Eldslandets ö-labyrinther leda ut i hafvet, syntes flera glacierer, af hvilka några räckte ända ned till stranden, och fjellbäckar nedstörtade med skummande fart från svindlande höjder. I vattnet hvimlade och blåste hvalar i stort antal, men ingen tycktes vara af de af hvalfångare sökta arter, utan såkallade "finbacks" eller "humpbacks", hvilka båda slag äro vådliga att harpunera och lemna föga späck. Middagstiden voro vi utanför Fortescue Bay och inträdde i den del af sundet, som blifvit kallad English Reach *), och som, tillika med påföljande Crooked Reach, är dess trängsta del. Längs södra sidan ligga här några höga, klippiga, kala holmar, hvilka genom trånga, men djupa rännor äro skiljda från Eldslandets vestra stora ö **), som af Sarmiento erhöll namnet Santa Inez', af Narborough Ödslighetens land (Land of Desolation.) Vextligheten är nu vida mindre frodig och i synnerhet mera inskränkt i afseende på

*) Vi hafva ej funnit något svenskt ord motsvarande »reach», och behålla derföre det engelska.

**) Består dock sannolikt af flera öar, men de sund som skilja dem åt hafva ej ännu blifvit undersökte.

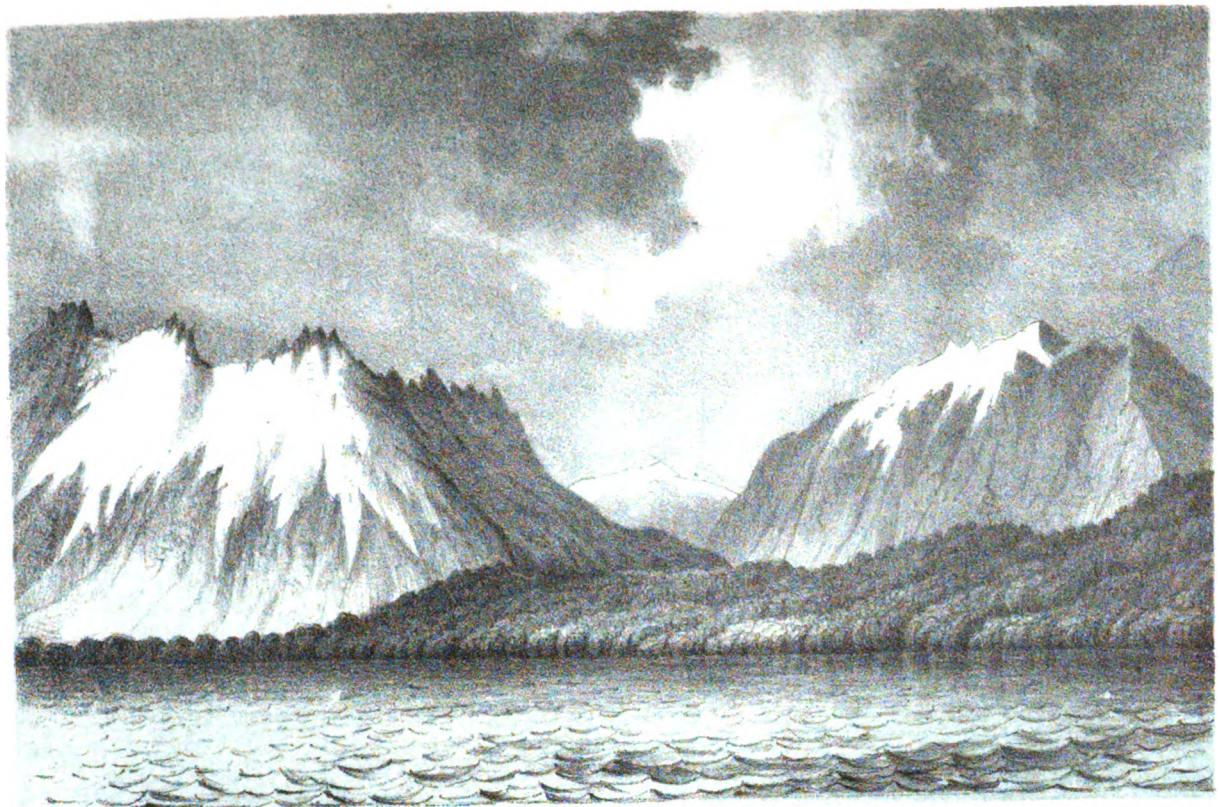
Digitized by Google

(Magalhaens Sund)

Digitized by Google

Digitized by Google

Lith Inst af E.J.E Meyer & C:o Stockholm

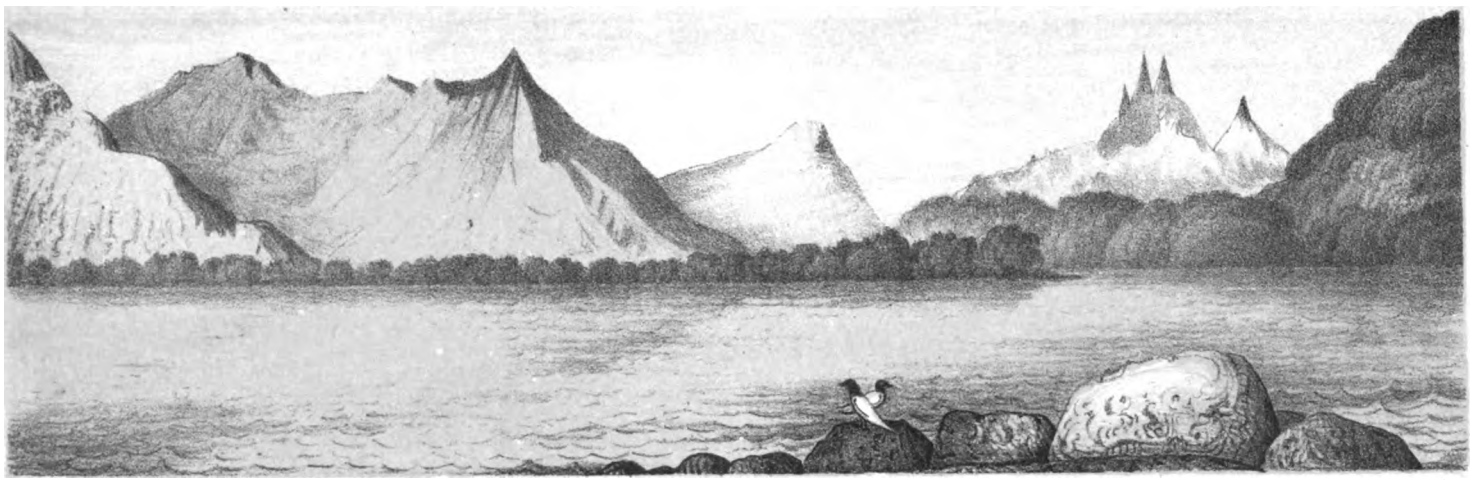
TRESPETSADE BERGET (THREE PEAKE MOUNTAIN)

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

P.S. del.

Lith. Inst. of P. Maguire, Boston.

VIEW NEAR THE SUMMIT OF BACHELOR'S RIVER

Digitized by Google

vidden, än kring Port Famine: dess gräns har dragit sig betydligt längre ned på bergssluttningarna, och man ser ej så stora träd som förr. Efter kl. 3 e. m. började strömmen sätta starkt emot, och försvårade betydligt den i anseende till utrymmets inskränkthet kinkiga kryssningen. Kl. ¾7 ankrade vi på Yorks redd, strax vester om mynningen af en liten flod benämnd Bachelor-floden *), på nio famnars djup, botten af sand och snäckskal. Strömmen satte nu åt sydsydost med en fart af två mil (⅓ sv. m.) i timmen.

Utsigten från ankarplatsen var ej mindre märkvärdig än de, hvaraf vi under dagens segling njutit. Åt söder bakom Carl den tredjes ö, berg öfver berg och snöfält vid snöfält, åt norr helt nära oss den spetsiga klufna Bachelor-piken, kring hvars fot floden slingrar sig i en af frodiga träd och buskar prydd dal. På afstånd kala och snöklädda berg af de mest omvexlande former, och i nordvest mynningen af Hieronymi-rännan (Jerome Channel), genom hvilken man inkommer i de vidlyftiga vikarna Otway Water och Skyring Water, af hvilka den förra endast genom ett näs af måttlig bredd skiljes från Magalhaens sund vid Cap Negro och den sednare genom ett dylikt från en djupt ingående vik af Stilla Hafvet.

Vi landade vid mynningen af Bachelor-floden och spasserade ett stycke längs dess strand. Denna floddal är ett verkligt litet paradis för dessa trakter; man skulle ej väntat sig något så täckt och leende. Flodens klara och strida vatten flyter mellan frodiga skogar och små gröna fält, der stora buskar af Fuchsia, betäckta af blommor, tycktes med förkärlek valt sin plats och frodas. Men bristen på lefvande varelser gaf åt allt en karakter af ödslighet. Vi sågo endast några änder, som ej läto sig nalkas inom skotthåll. På flodens högra strand, ett litet stycke från dess mynning, funno vi några öfvergifna hyddor. De voro till formen som en upptill rundad hattkulle, ett par famnar i tvärlinie och byggda af i marken nedstuckna spön, hvars öfre ändar blifvit sammanböjde och hopknutne, och i mellanrummen andra spön inflätade. Sannolikt hafva de dessutom varit täckte med skälskinn eller dylikt. Man såg genast att de stått länge öfvergifna och äro sannolikt samma hyddor som Fitz-Roy omtalar sig hafva sett 1829, och redan då utan innevånare. Högar af halft förvittrade snäckskal och sjöborrar lågo derbredvid tillika med delar af ett hval-skelett. Det var verkligen med saknad vi i skymningen lemnade det vackra stället för att återvända ombord. En färd i båt uppföre floden skulle

*) Engelska ordet bachelor betyder både ungkarl och kandidat, hvarföre jag lemnar det på originalspråket. Benämningen härrör från Narborough. Fransmannen Beauchêsne kallade den Rivière du Massacre.

Digitized by Google

säkert erbjudit mycket både åt vetenskapsmannen och åt älskaren af pittoresk natur, men tiden tillät ej någon sådan.

Följande dagen, d. 9 Febr., på morgonen passerade förbi oss en engelsk brigg, kommande från Stilla Hafvet. Den hade dagen förut råkat Virago med prisen på släp. Strömmen hindrade oss att gå till segels förrän kl. 11 f. m., då vi mot en frisk bris af vestsydvest började vår kryssning genom Crooked Reach, hvars stränder förete en följd af de naknaste och skrofligaste klippor man kan tänka sig. Kl. ½4 e. m. nådde vi Borja Bay, och då vinden var något för styf för kryssning genom den trängsta biten förbi Cap Quod, beslöt chefen att ankra här. Oaktadt vi ströko så nära östra udden af holmen Stora Borja, innanför hvilken ankarsättningen är, att man nästan skulle kunnat hoppa i land från fregatten, lyckades vi ej sträcka upp nog långt in i viken; rummet medgaf ej mycket manövrerande, och en kastby tvang oss att ankra på trettiotvå famnars djup.

Dagen hade varit vacker, thermometern visade 8—9°, och bergstopparna prålade i skinande skrud af nyfallen snö. Borja vik bildas af en liten bugt i stranden och den derutanföre belägna holmen Stora Borja samt några nordvest om den belägna skär. Viken erbjuder god ankarplats, men denna är, som vi sett, ofta svår att ligga upp för större fartyg, som välja samma väg som vi gingo, den enda efter Kings special-karta möjliga. Men en annan finnes mellan Stora Borja och de nyssnämnda skären; den är väl trång, och strömmen sätter der med stark fart, men vi upplodade rännan och funno der aderton till tjugu famnars djup i midten, och på helt kort afstånd från såväl holmen som skären fem till sex famnars, så att ett fartyg kan skrapa med sidan i stenarna utan att stöta med kölen. Utanför Stora Borja ligger skäret Lilla Borja, hvars stränder ej äro alldeles rena, men det omgifves af kelp, och i kanten af denna har man fem famnars djup. Längre åt vester ligger äfven ett grund, men det är väl utmärkt med mycken kelp. Om man begagnar denna sistnämnda farled, möter ingen svårighet att nå den bästa ankarplatsen, der man har sexton till tjugu famnars vatten.

Vikens stränder äro beväxta med tät, fuktig, mossig skog, men några träd af betydligare storlek träffas ej. Vandringens besvärlighet afskräckte från utflygter. Ypperligt vatten finnes i ett par små fjellbäckar, och fyllningen kan verkställas med största lätthet, utan hinder af storm och oväder, mot hvilka man ligger väl skyddad. Stora Borja är skoglös, men bevext med tjockt groft gräs, som bildar höga tufvor. Från dess topp har man en god utsigt öfver närmast deromkring liggande farvatten med deri befintliga grund. En anspråkslös

Digitized by Google

minnesvård var der upprest öfver en chilensk officer och en soldat, som aflidit ombord på ett fartyg under dess vistande i viken.

Vi sågo här åter en ångbåts-and, och gjorde fåfänga försök att få skjuta den. Den var oss för snabb, gjorde en bugt kring viken, och försvann snart bakom en udde. En stor hvit gåskarl med sin gråa hona syntes på skären, men gäckade våra bemödanden att komma i skotthåll. Hela jagten inskränkte sig till en strandskata.

Efter en regnig natt med fortfarande vestlig vind inbröt dagen d. 10 Febr. med klarnande väder och vinden dragande sig på nord och ost, från hvilket sednare håll den snart friskade i. Vårt läge gjorde det nästan overkställbart att gå ut samma väg vi kommit. Man betänkte sig genast på den andra rännan, som ock vid förnyad undersökning befanns alldeles ren; kl. ¾10 voro vi under väg ut ur viken och befunno oss efter några minuter i stora farvattnet. Så snart ankaret blifvit kattadt sattes alla segel fartyget kunde föra, bramseglen voro en liten stund till, men måste snart intagas i anseende till de ofta ganska styfva fallbyarna från bergen. Vädret var temligen vackert och litet varmare än föregående dagarne. Med frisk fart passerade vi nu genom den trånga Crooked Reach, mellan uddarna Cap Quod på norra, och "El Morrion" (stormhatten) på den södra sidan, och lupo ut i den något bredare sträckan af sundet, Long Reach. Stränderna blifva nu än kalare och ödsligare, endast längst ned i dalarna ser man tecken till grönska, och äfven der äro träden blott små förvexta missfoster. Eldslandet visar sig genomskuret af många vikar och rännor, hvaraf flera leda ut till hafs. Ofantliga snöfält visade sig så långt ögat räckte, här och der afbrutna af svarta åsar och spetsar, hvars branta sidor ej lemnat snön fäste. Glaciérer sträckte sig skiftande i de skönaste toner af ljusblått, violett och ljusgrönt, ända ned till stranden, och många fjellbäckar kastade sig ned från klipporna. Kl. 3 e. m. passerade vi öppningen af den stora Xaultegua-viken, och sundets vestligaste del, kallad Sea Reach, öppnade sig för våra blickar i all sin afskräckande ödslighet. Af vextlighet synes numera knappast något spår, och allt efter som man nalkas utloppet blifva bergen lägre, deras former mindre djerfva och i stället för de storartade utsigterna i de medlersta delarna af sundet ser man här en oredig massa knaggliga bergsklintar, som med skäl göra detta land förtjent af det namn Narborough gifvit det. Stilla Hafvets dyning låter nu känna sig. Under vestliga vindar är den ofta våldsam och gör stundom all kryssning vestvart omöjlig. Kl. 4 e. m. voro vi tvärs för Cap Providence, kl. ¼6 e. m. vid Cap Tamar, kl. 6 började vinden, som varit ganska frisk, stillna af, och kort derefter inställde sig regn och tjocka. Innan den ostliga vinden dog ut

Digitized by Google

voro vi dock tvärs för Cap Pillar, Magalhaens Sunds vestliga port. Det var nu nära midnatt, och med den 11 Febr. inträdde vi på Stilla Hafvets vida rymd, efter jemnt tvänne veckors vistande i sundet, af hvilken tid tre dagar hade blifvit tillbragta i Port Famine. Efter ett par timmars stiltje gick vinden på vestlig; regnet och tjockan fortforo till dagningen.

En jemförelse med ofvan meddelade historiska uppgifter visar huru lätt och hastig vår segling genom Magalhaens Sund varit emot forntida sjöfarandes mödosamma och tidsödande färder derigenom. Orsakerna dertill ligga i klar dag: bättre seglande fartyg och noggrannare kännedom om farvattnet. Ett sådant fartyg som Eugenie slår sig på helt annat sätt upp emot vinden och manövrerar betydligt säkrare och qvickare än de trögseglande "byttor", med hvilka Byron, Wallis m. fl. gjorde sina resor kring jorden. De otillräckliga och bristfälliga medel, som stodo dem och naturligtvis än mera deras tidigare föregångare till buds, inskränkte naturligtvis mycket deras verksamhet, men man måste beundra det mod och den ihärdighet hvarmed de bekämpade faror och motgångar af alla slag. I synnerhet har Anson visat prof på en ståndaktighet, som man nära nog kan kalla ohygglig, men som kröntes med framgång.

I ett afseende har dock lyckan varit oss oblid: vi hafva nemligen ej sett en enda inföding, oaktadt rökar på Eldslandet utvisat att dylika befunnit sig i vårt granskap. Hvarken någon storvext Patagon eller någon eländig Eldsländare har kunnat upptäckas af deref-ter spejande ögon. Vi kunna således ej undfägna läsaren med någon beskrifning på dessa folk, hemtad af egen åskådning, utan få hänvisa till de resande, som lyckan i detta afseende mera gynnat än oss. Utan tvifvel har den chilenska kolonien bidragit att skrämma undan infödingarna. Den ofvan nämnde Morrel säger sig på 1820-talet funnit sundets stränder väl befolkade, men uttrycket är något obestämdt, och vi hafva redan yttrat oss om mannens ringa trovärdighet. Engelska fregatten Fisgard, som 1846 passerade genom sundet, rönte samma missöde som vi; under de sexton dygn, den tillbragte på genomfarten, visade sig ingen inföding. Bland äldre sjöfarande, hvars resor äro allmännare bekanta, hafva Byron, Wallis och Bougainville lemnat de fullständigaste uppgifterna; bland nyare träffas sådana hos King, Fitz-Roy och d'Urville. I synnerhet har Fitz-Roy utförligt beskrifvit både Patagoner och Eldsländare, dels efter egna iakttagelser, dels ur goda källor, såsom t. ex. jesuiten Falkners berättelse om sitt fyratioåriga vistande bland Patagoniens stammar.

Redan 1767 afsändes från Buenos Ayres missionärer till Eldslandet. Ett spanskt fartyg hade strandat på dess östra kust och be-

Digitized by Google

sättningen blifvit väl bemött af infödingarna, som till och med biträdt vid lastens bergande. Till tacksamhet derför beslöt man att rädda deras själar ur det hedniska mörkret, men några resultater af företaget äro ej kända. Kapiten Fitz-Roy, som på sin första expedition medfört till England fyra Eldsländare, tre gossar och en flicka, landsatte 1833 åter dessa i sällskap med en ung missionär, som dock snart såg sig tvungen att öfvergifva sitt företag, och var glad att åter komma ombord. Sednast har en kapiten Gardiner i engelska flottan, i sällskap med en läkare och fyra cornwallska fiskare, gjort ett dylikt försök, som aflopp lika fruktlöst, men mera tragiskt. De mått och steg han tog, för att försäkra sig om tillförsel af de nödvändigaste lefnadsbehofver, voro högst illa beräknade, och följden blef att han sjelf och hans kamrater omkommo af svält och elände på Picton-ön, belägen söder om det egentliga Eldslandet. Kapiten Morshead, chef på engelska korvetten Dido, hade fått ordres att på vägen till Valparaiso, dit korvetten skulle afgå, besöka Picton-ön och gifva Gardiner det bistånd, hvaraf han kunde vara i behof; vid sin ankomst dit, fann ej kapiten Morshead någon menniska, men efter några dagars sökande, anträffades Gardiners och ett par af hans olyckskamraters lik.

Morrell anser seglingen genom Magalhaens sund angenäm och lätt ("pleasant and easy"). Det första beror naturligtvis på tycke och smak, och vi vilja deruti ej motsäga honom; den är åtminstone vida intressantare, både för vetenskapsmannen och den okunnige, än seglingen kring Cap Horn, der endast de under en längre sjöresa tillräckligt ofta sedda föremålen, moln och vatten, erbjuda sig för menniskans blickar. Seglingens lätthet är svårare att medgifva, ehuru å andra sidan svårigheterna ej äro, för ett väl bemannadt och välseglande fartyg, på långt när så stora, som man vant sig att tro. För ett handelsfartyg med vanlig besättning blir dock färden derigenom från öster till vester i allmänhet ganska mödosam, till och med vådlig, ehuru en lycklig tillfällighet, såsom två dygns fortfarande ostlig vind, kan göra den lätt. Motsatt väg, eller från Stilla Hafvet till det Atlantiska, göra de nästan oupphörligt blåsande vestlige vindarne seglingen både beqväm och lätt, i synnerhet under sommarmånaderna, från September till April, då de äro mest öfvervägande, och man har långa dagar. Man sparar genom dess begagnande både tid och slitning på fartyget, vatten och bränsle kunna här lätt erhållas i obegränsad myckenhet. För små fartyg, isynnerhet snedseglare (skonerter, kuttrar o. d.), blir säkerligen vägen genom sundet den förmånligaste, såväl då de gå vestvart som ostvart. Dylika hafva mera att frukta den svåra sjön utanför Cap Horn; de kryssa sig lättare upp mot de vestliga vindarna, deras manöver är ytterst händig, och de finna i sundet

Digitized by Google

ett stort antal ankarplatser, som för en större råseglare äro otillgängliga. För ångbåtar är förhållandet än gynnsammare, och de välja äfven numera alltid denna väg. De kunna der förse sig med ved för att bespara sina kol, hafva hvarken faror eller besvärligheter att derstädes frukta, och finna dessutom en för all sjögång skyddad inomskärsled från Cap Tamar i Magalhaens sund till Peñas-viken, ett afstånd af nära sextio svenska mil, i utbyte mot lika stor sträcka mycket stormigt haf. Denna farled har redan åtskilliga gånger blifvit begagnad, och tillförlitliga kartor finnas deröfver.

Vi återvända till Eugenie, som vi lemnade utanför Cap Pillar i regn och tjocka. Vinden gick snart på vestlig med styf kultje. Vi kryssade hela dagen för att komma ut från landet. Middagstiden vände vi helt nära de fyra klippiga holmar, som fått namnet Evangelisterne: strömmen satte åt sydost omkring 15 mil (2½ sv. mil) på dygnet. Följande dagen blef vädret helt vackert, vinden gick efter en stunds stiltje på sydvest, med svag bris. På eftermiddagen voro ännu Cap Pillar och Cap Victoria med kringliggande land tydligt i sigte, på ett afstånd af 35—40 mil (6—7 sv. m.). Den 13 om morgonen gick vinden på nordnordvest med regn och tjock luft, och fortfor sålunda blåsande temligen styf till middagstiden d. 14, då han tvärt stillnade af och gick på sydlig, hvarefter himmelen snart klarnade. Den 15 och 16 fortfor han från syd och sydvest, med måttlig, sist laber bris, och derpå följde åter ett par dagars nordliga vindar. Den 18 på qvällen kom vinden åter från sydvestkanten och fortfor sålunda med vackert väder d. 19 och 20. Sistnämde dag innan soluppgången syntes stark mareld, och på förmiddagen ficks landet kring Cap Rumena i sigte. Vi hade nu en temperatur af 14°—16°, och hafvets var densamma.

Den 21 vid solens uppgång syntes åter Chiles kust, men försvann kort derefter i solrök och dimma. Vinden fortfor frisk från sydsydvest till på eftermiddagen, då den stillnade och efterträddes af laber och ostadig vind, mellan nordvest och nordost, med skönt väder. Under natten till d. 22 observerades ovanligt stark dagg och många stjernfall. På morgonen var landet kring Valparaiso i sigte, de mera aflägsna Anderna skymtade oredigt fram genom den disiga luften. Kort efter middagen passerade vi förbi Punta Caraumilla, den udde som bildar Valparaiso-viken, och staden visade sig med sina på de branta kullarna öfver hvarandra upptrafvade hus. Kl. 2 e. m. ankrade vi på trettiofyra famnars djup, och mudderbotten, med flaggstaken på batteriet St. Antonio i sydsydvest, och skäret utanför Punta Caraumilla i N.V. t. V. ½ V. på kompassen.

Af den ström, som enligt mångas erfarenhet uppgifves mellan mynningen af Magalhaens sund, eller åtminstone mellan 48:de parallelen

Digitized by Google

och Valparaiso, samt vidare norr ut, sätta åt nord, hade vi ingen känning, utan erforo snarare på det hela taget en liten sättning åt syd, åt hvilket håll han mellan 46:te och 33:dje parallelerne satte 13 mil, (omkring 2 sv. m.) i dygnet. Man bör dock dervid anmärka, att vindens styrka dessa dagar var mycket ojemn, så att fartygets loggade fart möjligen blifvit för stor. Men den omständigheten, att hafsvattnets temperatur dessa dagar var mellan 14° och 16°, och utanför Valparaiso snarare höll sig under 14°, gör det ej osannolikt att den funna strömsättningen verkligen egt sin riktighet, och det är väl kändt att dylika afvikelser från de vanliga förhållandena understundom inträffa.

Farvattnet in till Valparaiso redd är alldeles rent, om man undantager hvad som synes öfver vatten. Den starka sydliga vind, som ofta om dagen blåser, försvårar ibland inseglingen och tvingar fartyg att vänta tills framåt solnedgången, då han oftast stillnar af. Handelsfartyg välja vanligen en ankarplats närmare staden än vår.

Digitized by Google

VI.

Uppehåll i Valparaiso; segling till Callao och vistande derstädes.

1852. Febr. 23 — Mars 18.

Politiska förhållanden och den vackra årstiden hade i Valparaiso församlat en stor del af sjömagternas i Stilla Hafvet befintliga örlogs-fartyg. England representerades af fregatten Portland på femtio kanoner, med kontre-amiral Moresbys flagg, fregatten Thetis af trettiosex, korvetterna Amfitrite af tjugu och Dido af aderton kanoner. Denna eskader ökades kort efter vår ankomst af vår gamle bekante Virago och korvetten Dedalus, hvilken varit afsänd på en expedition till Behrings sund för att lemna proviant åt upptäckts-skeppet Investigator, kapiten M'Clure *). Amfitrite låg under rustning för en dylik expedition, och hade för detta ändamål lossat större delen af sina kanoner. För engelska Stilla Hafs-eskaderns räkning ligger ett förråds-fartyg, ett gammalt kasseradt linieskepp, förtöjdt på Valparaiso redd. Chilenska regeringen prutade väl emot dess förläggande dit, men gaf slutligen med sig, när dåvarande eskader-chefen amiral Seymour hotade med att taga Callao till sitt högqvarter, hvarigenom Valparaiso skulle gått miste om de ej obetydliga summor, som inflyta från engelska eskadern för lifsmedel och andra förnödenheter, hvarjemte han förklarade att inga politiska planer voro dervid fästade. Emot denna ganska imponerande styrka hade Frankrike blott att visa fregatten Penelope, på trettiosex kanoner, med chef de division, kapiten Pollions standert; amerikanska fregatten Raritan på fyratiosex kanoner och förande commodor M'Caulays standert, samt holländska

*) Densamme som nu (1853) säges hafva funnit den länge sökta nordvestra genomfarten.

Digitized by Google

fregatten Prins Fredrik anlände ett par dagar efter oss. Den sednare hade seglat från Montevideo en dag före oss och hade gått den vanliga vägen kring Cap Horn. Chilenska flaggen blåste från fregatten Chile på fyrtiosex kanoner, hvilket fartyg dock ej är i det skick att det kan sändas till sjöss. En chilensk korvett ankom några dagar innan vår afsegling, så att man såg på redden församlade ej mindre än sju fregatter, fyra korvetter och en ångbåt. Derjemte befann sig här ett ryskt transportskepp, hvilket skulle afgå till Sitka, hufvudorten för Rysslands kolonier på Norra Amerikas vestra kust. De mellan örlogsskepp brukliga artigheter vexlades som vanligt, republikens flagg saluterades med tjuguett skott, som besvarades från skansen S. Antonio, och de båda eskaderchefernes flaggor den ena med tretton, den andra med elfva skott, som deras respektive flaggskepp med lika antal besvarade.

Valparaiso redd erbjuder en utsigt som bildar den starkaste möjliga kontrast mot den de af Eugenie sist besökte städers hamnar förete. Der ser man blott fält och slätter och husen utbredda öfver en plan yta, här berg och dalar och bostäderna upptrafvade öfver hvarandra på de branta sluttningarna. Inåt landet synes det klockformiga berget Campana de Quillota, 6,360 fot högt enligt Fitz-Roy, och, om luften är klar, stora sträckor af Anderna, bland hvilka det ofantliga Aconcagua, Amerikas högsta berg och jordens högsta vulkan, uppsticker högt öfver allt annat sin snöklädda, af ingen menniska nådda spets. Dess höjd uppgår enligt Fitz-Roy till nära 24,000 fot*), eller 9,000 fot öfver snögränsen, och det ligger tretton mil från Valparaiso. Oftast är dock luften så disig att det endast oredigt, stundom alls icke kan skönjas; men om nätterna ser man skenet af den eld, som brinner i bergets inre, reflekteradt från de ångor, som derifrån uppstiga och sväfva öfver dess spets. Oaktadt dennes betydliga höjd öfver snögränsen skall dock hafva inträffat att för kortare tid all snö derifrån försvunnit.

Staden är byggd dels långs stranden af den åt norr öppna bugt, som bildar redden, dels på åtskilliga bergkullar och i dalgångarna, man kunde nästan säga skrefvorna mellan dem**). Markens beskaffenhet har här ej medgifvit den reguliera planutstakning, som annars karakteriserar de spansk-amerikanska städerna. Bergen lemna blott en smal remsa slätt land mellan sin fot och stranden, och skjuta på ett ställe så nära den sednare, att man måst utspränga gatan ur klippan. Denna utspringande udde har på skämt blifvit kallad Cap Horn, och

*) 23,000 eng. fot = 23,700 sv. fot, men mätningen kan ej vara mycket noggrann och är uppgifven i rundt tal.

**) Spanska uttrycket är »quebrada», af »quebrar», bryta, och torde egentligast öfversättas med skrefva.

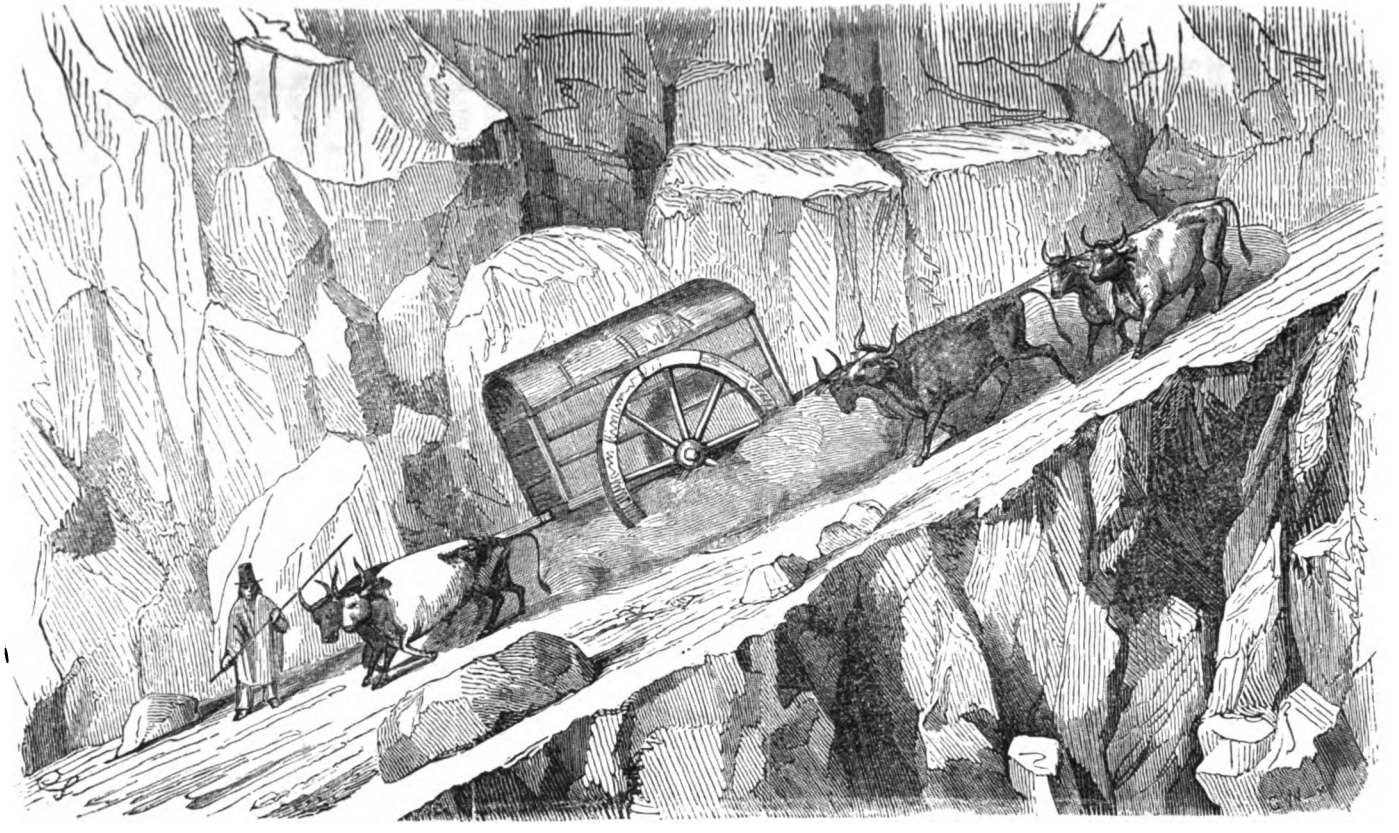
Digitized by Google

skiljer den egentliga staden från förstaden Almendral, som ligger öster om den förra. Den krönes af tre kullar, som fått namnen för-, stor- och kryssmärssen och äro bebyggde med usla rucklen, bebodda af en ruskig befolkning. Inom den egentliga staden, hvilken vi hädanefter kalla rätt och slätt staden, ligga två temligen höga kullar, Cerro de Cordillera och Cerro Alegre, hvilka flera utlänningar valt till uppförande af utmärkt prydliga och angenäma bostäder, ehuru vägen upp är något besvärlig, och till en del består af trappor, snarlika de i Stockholm vid Stadsgården befintliga, ehuru ej så smutsiga som dessa, en följd mera af det torrare klimatet, än af någon serdeles vård om deras renhållande. Åt vester slutar staden med en dalgång bredvid den höjd på hvilken skansen San Antonio ligger; hus och befolkning i denna trakt hafva ett starkt syskontycke med "märssarnes." Vid denna dals mynning åt hafvet ligger ett litet skeppsvarf, och nära derinvid var en vidlyftig byggnad för tullverkets räkning under arbete, förbi hvilken en ridväg leder upp till skansen.

Gatorna äro hvarken breda eller raka, men jemna och temligen bra stenlagda. De vägar som bära upp på kullarna förtjena ej namn af gator, och bilda branta backar, af hvilka flera ej kunna befaras med åkdon. Utrymmet har ej medgifvit det vanliga spanska byggnadssättet, i synnerhet för de på sednare åren byggde hus, hvars uppförande blifvit en följd af den genom stadens vexande handel och rörelse starkt ökade befolkningen, vid hvilken tillökning inflyttningar från Europa ej oväsentligt bidragit. Man träffar här hus på två och tre våningar, liknande de engelska till inredning. Det förefaller dock som vore detta byggnadssätt föga ämnadt att motstå de täta jordbäfningarnes verkan. Några arkitektoniskt märkvärdiga byggnader finnas ej. En temligen beqväm landningsbrygga af trä har för några år sedan blifvit uppförd.

I Almendral är utrymmet bättre, gatorna bredare och husen till större delen af spanskt byggnadssätt. Här har flertalet af de förmögnare innevånarne, i synnerhet de infödde Chilenerne, sina bostäder, hvarjemte theatern och trädgården Abadie, en promenadplats för den vackra verlden, äro här belägne. Theaterhuset är ganska hyggligt såväl till sitt yttre som till inredning; en italiensk trupp gaf der de allra modernaste operor, för temligen goda hus. Anordningen af platser är som allmänt brukas i södra Europa, och man gör på samma vis besök i sina bekantas loger. Truppen brukar efter årstiden uppehålla sig här eller i Lima, och var ej dålig, om man tager omständigheterna i betraktande, ehuru större talanger erfordras för att gifva de operor som uppfördes något serdeles intresse. För fremlingen är dock alltid roligt att få en liten öfversigt af ställets societet. Framför

Digitized by Google

Chilensk backe.

Digitized by Google

Digitized by Google

theatern är ett stort torg, hvars midt emot theaterns liggande sida upptages af enskilda hus; de två öfriga bildas åt ena hållet af fängelser, och åt det andra af byggnader, som till sednaste åren mest upptagits af spelhus, hvilka dock numera ej äro tillåtne. Ytterst i förstaden äro ett par gator med temligen ruskig befolkning, och derutanför ligger en trädgård, kallad Polanco, hvarest man kan promenera och erhåller hvarjehanda förfriskningar. En liten bäck rinner der förbi längs landsvägen, som leder till byn Quillota och till Santiago de Chile, republikens hufvudstad. Straxt utanför Almendral går vägen i zigzag uppföre en brant sluttning, ofvanför hvilken man utkommer på en vidlyftig slätt, hvars förtorkade och kala utseende ej gör något angenämt intryck. För att kunna färdas utföre denna backe utan att komma för fort, begagnas en egen manöver. På de stora lastkärror, som vanligen här begagnas för tyngre varor, frånspännas fyra af de sex oxarne, så att endast stångoxarne lemnas; de andra spännas efter kärran medelst en om deras horn fästad lina, som fastgöres i kärrans axel, och de streta med all kraft emot för att sakta dess fart, och släpa dervid långa stycken på alla fyra fötterna. För lättare åkdon nöjer man sig med en eller ett par hästar, på hvilka nämnde lina fästes vid sadelgjorden. Kärrorna likna de i Pampas brukliga, men äro betydligt mindre, likasom oxarne i storlek och kraft stodo efter de der förekommande, ehuru man i södra Chile skall finna utmärkt stora och vackra kreatur.

Santiago ligger omkring tretton mil från Valparaiso, och resan dit göres snabbt med ett slags höga schäsar, bespände med två hästar; tillräckligt antal löshästar till ombyte medfölja hela vägen. Det höga priset för en dylik skjuts afhöll oss alla från resans företagande. Man betalar sexton piaster för bortresan och lika mycket för att färdas tillbaka, så att hela kostnaden för ett par dagars vistande der skulle hafva stigit till omkring 200 R:dr R:gs. Ehuru inom Chile sträckor finnas hvarest åkdon kunna komma fram, är dock i allmänhet hästryggen det vanliga forslingsmedlet för menniskor och mulåsnan för varor.

Medlersta Chiles klimat är vidt berömdt för sin helsosamhet och behaglighet, under det att södra delens af landet är blåsigt och ytterst regnigt och norra delens så torrt, att ingen vegetation kan existera och landet bildar en fullkomlig öken, Atacama-öknen*), genom hvars sandfält menniskor och djur endast med största svårighet kunna passera. Redan vid Coquimbo, tre grader norr om Valparaiso, faller blott en och annan liten regnskur under vintern eller våren, och vid det

*) Ligger egentligen inom Bolivias område, men nästgränsande delar af Chile äro föga bättre.

Digitized by Google

ej fullt tre grader till åt norr belägna Copiapó regnar det sällan hvarje år, utan två eller tre år förflyta vanligen mellan hvarje liten skur, och endast det land, som kan vattnas medelst ledningar från någon af Cordillerans smältande snö närd ström, är af något värde; allt annat är förfallet till hjelplös ofruktbarhet. Men denna trakt eger dock rikedomar. Under det södra och medlersta Chiles grönskande fält lemna rika sädesskördar och gifva bete åt talrika boskapshjordar, hvilkas afkastning skeppas från Concepcion och Valparaiso, brytas i det norra stora massor af kopparmalm, som skeppas från Coquimbo, Huasco och Caldera*) jemte flera mindre kända hamnar. Vi skola längre fram närmare redogöra för landets produkter och handel.

De i allmänhet på kusten närmast kring Valparaiso herrskande vindar äro tre fjerdedelar af året de från sydkanten, men någon gång förekomma nordliga vindar med regn och rusk, i synnerhet om vintern, som vill säga mellan Maj och September. Stundom förekomma stormar från nord och nordvest, hvilka göra Valparaisos om sommaren nästan oafbrutet säkra redd vådlig för fartyg som ej äro försedda med goda ankare och kettingar, ty sådana torde högst sällan hafva något att befara. Under sommaren blåser vinden på redden ofta frisk från syd eller sydvest, och häftiga byar komma genom dalgångarna, hvarigenom inseglingen stundom försvåras och fartyg mer än en gång drifvits till sjöss med ankare och ett och annat tjog famnar ketting för bogen. Denna vind kallas här sjövind, stillnar nästan alltid kort efter solnedgången, och aflöses af lätta landvindar och stiltje, som fortfara till morgonen, som ofta är tjock och mulen. Sådant anses ett förebud till godt väder, då man deremot efter en klar natt och morgon skall hafva att förvänta sjöbrisen hård. De på redden liggande örlogsfartyg bruka rätta sig härefter för bramrårnes upptagande. Under de tolf dygn vi uppehöllo oss i Valparaiso blåste sjöbrisen blott en enda gång med någon våldsamhet, och detta endast för ett par timmar. Årstiden motsvarade slutet af Augusti och början af September i norra hemisferen, och vi hade, på en latitud ungefärligen motsvarande det sydligaste Europas, en temperatur som om dagen ej öfversteg 24°, och om natten ej sjönk under 12°. Vattnets på redden var 14°—15°.

En verklig pest i Valparaiso är den oerhörda myckenhet damm som af hvarje något starkare vindstöt upplyftes och i hvirflande massor flyger utåt alla gator, in i alla bostäder och ej ens skonar de längst ut på redden liggande fartygen. Under regnigt väder förvandlas det till ett lager af smuts, som utmärker sig för sin klibbighet.

*) Caldera är Copiapós hamn, staden ligger fem eller sex mil från kusten. En jernväg mellan dem är under arbete. I spetsen för detta företag står en Nordamerikaner, Mr. Wheelwright.

Digitized by Google

Vi öfvergå nu till Valparaisos befolkning. Det faller af sig sjelft, att då man efter blott ett par veckors vistande på ett ställe skall bedöma en befolknings egenskaper, man nästan oundvikligt begår mer eller mindre grofva misstag, i synnerhet hvad deras moral och karakter beträffar. De uppgifter man af andra erhåller kunna vara bona fide oriktiga eller förestafvade af nyck och fördomar, och en så kort tid som den nämnde medgifver ej ett inhemtande af mångas uppgifter och deras jemförande med hvarandra, för att sålunda komma sanningen på spåren. Det största antalet omdömen, som af resande i denna väg fällas, äro antingen tagna efter andras, med ställningar och förhållanden mera bekanta, eller ock förhastade generalisationer af enstaka fakta, ofta nog gjorda med så mycket större bestämdhet som den dömandes kännedom varit inskränkt. Vi kunna ej vänta oss att i detta afseende mera än våra föregångare undgå misstag, men för mycken fruktan för dylika skulle leda derhän att man ej skulle våga yttra sig eller fälla något omdöme om hvad man sett och erfarit. Vi anse oss hafva fullgjort allan rättfärdighet, då vi på förhand antydt att vi äro långt ifrån att göra anspråk på ofelbarhet; sådan är i allmänhet ej menniskan förunnad, och här förbjudes den af inskränktheten och fåtaligheten af de grunder, på hvilka omdömet skall stödas.

Vi börja med stadens lägre klasser, hvilka först falla den ankommande i ögonen. Dessa äro här mindre än i Buenos Ayres blandade med svarta och mulatter, men deremot föreföll det oss som indianskt blod flöt i mängdens ådror. Sådant säges dock ej vara fallet. En jemförelse med motsvarande befolkning i Plata-städerna utfaller hvad fysiken beträffar ingalunda till Chilenernes fördel, och vi tro detsamma vara förhållandet i afseende på de moraliska egenskaperna. Chilenen af denna klass har oftast ett stort hufvud med ett groft och plumpt ansigte, stripigt svart hår och mörk hy, hans kroppsbyggnad är ofta undersätsig, och han saknar den spänstighet och smidighet i rörelser, som karakteriserar den spanska rasen. Gosselman uppgifver att Chilenerne till större delen härstamma af utflyttade Flandrare från Spanska Nederländerne, och det förefaller verkligen som detta vore fallet, ty man finner här sällan den äkta spanska typ, som i Buenos Ayres är så vanlig. Detta är äfven förhållandet bland de högre klasserna, af hvilka vi sett ett nog stort antal individer för att kunna någorlunda bedöma deras yttre. Öfver den ringare Chilenens utseende och väsen tyckes ligga utbredd en afgjord vulgaritet, — vi hafva ej något annat ord för att uttrycka en förening af råhet och hvardaglighet; — hans drägt, af europeisk snitt med undantag af ponchon, saknar alldeles det pittoreska behag som Plataboens i så hög grad eger, och utmärker sig dertill ingalunda genom snygghet. Detsamma gäller

Digitized by Google

på det hela taget om qvinkönet. Ett väl kammadt hår och ett visst utseende af nätthet brukar oftast utmärka den spanska qvinnan af folket, åtminstone så vida vår erfarenhet sträcker sig. Här ser man henne spatsera kring gatorna med klädningen oknäppt, genom den derigenom uppkomna öppning framsticker ett smutsigt linneplagg, mot hvilket en rufsig, nedtill uppsluppen fläta af tagellikt hår afsticker, som tyckes säga åskådaren att den förliden söndag utkammades och flätades, och nu "per fas aut nefas" skall till nästa förblifva i ostörd ro för alla ordnande åtgärder.

Om de landtboer vi sett utfaller omdömet likadant. Chilenske bonden — guazo kallad — är lika god, ja i vissa afseenden skickligare ryttare än gauchon i Pampas, men de många på hans sadel upptrafvade fårskinnen, och de stora trästigbyglarne gifva honom en karakter af tyngd och klumpighet. Karlens sits på hästen är ej rätt ledig, ty hans ben hållas genom sadelns bredd i sitsen en half aln från hästens sidor, och i stället för gauchons vida, fransprydda byxor och bjertfärgade "chilipá" *), nyttjar guazon ett par vanliga byxor, som nedtill skyddas af ett slags damaskor, hvilka nedom knät fästas med en omspänd rem, och föröfrigt hänga lösa; inom den högra sitter en knif i sin slida instucken, och dess skaft ligger beqvämt till fattnings för högra handen, när man sitter till häst. I hufvudsaken äro sadel och betsel af samma beskaffenhet som i Pampas, och guazon handterar sin lazo med samma skicklighet som gauchon.

Sjöbaden i Valparaiso ditlocka under den vackra årstiden en stor mängd af det förmögnare folket i Santiago, hvarigenom tillfälle beredes oss att åtminstone se ett stort antal personer af de högre klasserne. Bland karlarne måste man anmärka detsamma som redan är sagdt om den ringare klassen, det ligger något temligen hvardagligt och klumpigt i deras utseende och sätt. Bland fruntimren ser man många täcka ansigten, men få skönheter, och hvad resten beträffar ser man på långt när ej så många ståtliga figurer som i la Plata. I tycke och hy hafva Chilenskorna ofta något nordiskt; ljusbruna eller mörkblå ögon, temligen ljusbrunt hår, en skär och hvit hy äro ganska vanliga, under det djupt svarta ögon och hår snarare äro undantag. Detta ger dem ett tycke af mildhet och godhet: deras sätt att vara öfverensstämmer ej illa dermed, och dessa egenskaper sägas äfven vara hufvuddraget i deras karakter. Den liflighet och eld som framlyser i porteñans väsen och kommer henne att hjelpa fremlingen i gång med konversationen, saknas gemenligen hos Chilenskan, och vi hafva mer än en gång fåfängt sträfvat att få ett samtal i gång, ty försöket har

*) Det förut beskrifna, om benen vecklade tygstycke som bland den ringare klassen i la Plata är i bruk.

Digitized by Google

strandat på de torra svaren "ja" och "nej", som, några gånger i följd upprepade, gerna betaga den tilltalande lusten att fortsätta. I afseende på klädseln har den på sista åren i gång komna ångbåtskommunikationen med Europa öfver Panamá tillskyndat de fransyska moderna ett nästan uteslutande välde, så att man ser hattar vida allmännare än i Buenos Ayres brukas af fruntimren, och mantillan blott vid kyrkogång begagnas.

En stor mängd utlänningar hafva under de sednare åren bosatt sig i Chile, synnerligen i Valparaiso, hvars befolkning på tjugu år stigit från 6,000 till 30,000 personer. Oaktadt denna tillökning hufvudsakligen består af infödde, så äro utlänningarne utan tvifvel orsaken till dess inträffande genom den liflighet i handel och rörelse som deras närvaro väckt, och som naturligtvis ditlockat folk. Tyskar, Engelsmän och Nordamerikanare äro proportionsvis vida talrikare än Fransoser. Sedan upptäckten af Californiens grufvor har dock ett ej ringa antal Chilener begifvit sig dit, men många af dem hafva snart återvändt. Ett svenskt fartyg, briggen Clara, kapten Lundborg, låg under rustning för att taga utvandrare till S. Francisco; en stor del af dem bestod af unga damer, hvilka förmodligen på annat sätt än genom gräfning och vaskning tänkte hopsamla de efterlängtade guldhögarna. Innan vi nämna något om handeln och näringarne i landet, vilja vi kasta en hastig blick på dess sociala och politiska ställning.

Chile har mindre än de flesta af Syd-Amerikas öfriga republiker varit skakadt af inbördes oroligheter, ehuru sådana ingalunda uteblifvit. Orsaken härtill måste snarare sökas i landets sociala tillstånd vid emancipationen, än uti den öfverlägsna kraften och dugligheten hos de personer som stått i spetsen för styrelsen. I Chile har sedan långliga tider jorden varit i ett mindre antal rike egares händer, och guazon, den ringare landtbon, torpare eller åbo under de stora egendomarna, med dagsverksskyldighet vid uppfordran. Ett i förhållande till befolkningen ej obetydligt åkerbruk har länge varit der bedrifvet, ehuru den odlade delen af landets yta blott utgör en ringa del af republikens område. Guazon har väl som hufvudsaklig sysselsättning haft de stora boskapshjordarnes vaktande, som här tillgår ungefär på samma sätt som i Pampas, men har tillika fått arbeta vid jordbruket, hvarigenom han blifvit mera fästad vid sin bostad, äfvensom han för sitt dagliga uppehälle mest anlitar jordens producter, i synnerhet ett slags bönor, som han vid sitt torp odlar. Vanligen befinnande sig i djup fattigdom har han bibehållit en viss respekt för de förmögna klasserna, och hyser ej om sig den höga tanke som gauchon i Pampos, hos hvilken jemnlikhets-begreppet är starkt utveckladt. Äfven torde Chilenens lynne vara mindre hetsigt och våldsamt än den sednares, oaktadt han

Digitized by Google

anses mera begifven på nöjen och starka drycker. Vi tro honom ingalunda i moraliskt värde stå högre än gauchon, hvars goda egenskaper han kanske till största delen saknar, på samma gång som de dåliga mindre skarpt framträda. Den gröfsta osedlighet skall herrska bland de lägre klasserna i Chile.

Nämnda omständigheter hafva haft till följd att en politisk äfventyrare ej på Chiles landsbyggd med samma lätthet som i Argentinska republiken kunnat samla en liten krigshär för utförande af sina planer, utan hafva revolutionerna mera åvägabragts med de egentliga truppernas biträde. Man ihågkommer härvid den stora roll vi i sistnämnde stad sett "los Montoneros" spela. Vidare är ej Chile nog stort för att något egentligt federalt parti skulle kunnat uppstå och vinna några serdeles sympatier. På de sednare åren har ett annat, fredligt element i stället framträdt, som väl länge funnits till, men ej varit nog starkt för att utöfva något inflytande: vi vilja kalla detta element framskridandets. Det torde väl ännu räkna sina flesta anhängare bland de i landet bosatte och naturaliserade utlänningarna, men ej så få infödde Chilener hafva dock sällat sig till dem. Den nuvarande presidenten, don Manuel Montt, anses såsom dettas representant. Han är till yrket advokat, och skall hafva hufvud och kunskaper, men har många vedersakare bland åtskilliga klasser. Den rika landtaristokratien anser honom vara af för obetydlig härkomst, krigshären tycker ej om honom såsom ej varande militär, och de lägre folkklasserna stöta sig på hans utseende, som är oansenligt och antyder en liten blandning med svarta rasens blod. Det uppror som 1851 utbröt emot honom, och först vid årets slut stillades, tycktes hafva varit en coalition af militärväldets kämpar och en del af de stora godsegarne, som med sneda ögon sågo utlänningarnes vexande antal och förmögenhet. I spetsen för resningen var general la Cruz, men trupperna förblefvo regeringen trogna, och företaget misslyckades. Engelska amiralen blandade sig i saken och bidrog genom uppbringandet af ett par ångbåtar, hvilka de upproriske lyckats bemägtiga sig, ej obetydligt till oroligheternas snara qväfvande. De utländska handelshusen i Valparaiso erbjödo styrelsen obegränsad kredit för de penningesummor, hvaraf den för sådant ändamål kunde vara i behof. Man ansåg landets fred och lugn för framtiden mycket betryggade genom hastigheten och fullkomligheten af regeringens seger, efter hvilken äfven den grymma hämnd uteblifvit, som i Södra Amerika vanligen bildat ett ohyggligt efterspel till dylika företag.

Chiles författning är i hufvudsaken modellerad efter Nordamerikanska Förenade Staternas. Presidenten väljes för fem år, och kan en gång återväljas. Senatens ledamöter, nitton till antalet, väljas för

Digitized by Google

samma tidrymd. Deputerade kammaren består af åttiotvå medlemmar, valde för tre år, och sammanträder hvarje år d. 1 Juni. Republikens krigsmakt till lands består af 343 man artilleri, 1,398 man infanteri och 525 kavalleri, samt en national-milis af 50,000 man, till sjös af den förut omnämnde odugliga fregatten, en korvett, två briggar och några småfartyg. En Engelsman, vid namn Simpson, är befälhafvare öfver denna lilla flotta.

Under koloniernas frihetskrig spelade chilenska flottan, under den ryktbare Lord Dundonalds*) befäl, en betydande roll, och bidrog i väsentlig mån till Callaos eröfring. Chilenske soldaten skall vara käck i faran och utmärkt tålig i mödor och försakelser, hvilken sednare egenskap dock är vanlig bland Spaniorernes amerikanska afkomlingar. Befälet står på en temligen låg bildningsgrad.

Fremlingar erhålla, om de äro gifta och medföra familj, medborgarerätt efter sex års vistande i landet, men i annat fall fordras tio års. För dem som gifta sig med Chilenskor fordras blott tre års. Chiles folkmängd uppgår till omkring 1,200,000. Hufvudstaden San Jago eger 68,000 innevånare, och har en högskola, ett stort hospital med tillhörande medicinskt läroverk, en krigsakademi och flera enskildta skolor för båda könen, samt säges tillvexa i befolkning och välstånd.

Vi hafva redan omnämnt den stora skiljaktigheten mellan södra och norra Chiles klimat och deraf följande olikhet i produkter, för hvilka vi nu vilja något närmare redogöra. Från det fuktiga, längst åt söder belägna Chiloe äro timmer och bräder nästan enda exportvaran; från Maule och Talcahuano eller Concepcion skeppas hudar och ull till Europa, hvete och korn till Perú och Ecuador; från Copiapó, Coquimbo, Huasco, m. fl. småhamnar koppar och kopparmalm, dels direkte, dels öfver Valparaiso till Europa, eller kanske rättast till England, som tager största delen deraf. Kustfarten sker mest med chilenska fartyg; Valparaiso räknar omkring sextio sådana mellan femtio och trehundradefemtio tons**) drägtighet, och deltager i betydlig mån i exporten af de flesta varor, i synnerhet den af de ädla metallerna, som till betydligt värde afsändas till England. Det är vanligen med hemgående engelska örlogsfartyg som dessa sändningar göras, och nästan hvarje befälhafvare på dylikt kan deraf påräkna större eller mindre förtjenst. Frakten är två och en half procent, hvaraf en hälft tillfaller fartygets chef, och den andra delas till lika delar

*) Mera känd under sitt förra namn Cochrane.

**) Ungefär hälften så många svenska läster.

Digitized by Google

mellan stationsbefälhafvaren och Greenwich Hospital*). Silfret är antingen myntadt i plansar eller i tackor (plata pina); guldet i klumpar, i form af sand eller myntadt.

Chiles import går hufvudsakligast till Valparaiso, som är den betydligaste upplagsorten för europeiska varor på hela vestra kusten, till hvars olika hamnar de sedan i mindre partier afsändas med kustfarare. De forslas sedan med mulåsnor till det inre af landet, och böra för detta ändamål vara hoplagda i mindre packor af hundra till hundrafemtio skålp. vigt, så att två eller tre blifva en lagom mulåsnelast. Utom groft tyg till ponchos tillverkas nästan inga manufakturvaror i Chile, utan allt kommer från Europa. Från England ingår för ungefär en tredjedel af hela importvärdet. Utom europeiska manufaktur- och fabriks-varor införes vin, socker, kaffe, cacao, yerba mate eller Paraguay-thé, samt från China betydliga qvantiteter sidenvaror, möbler m. m.

Många hvalfångare besöka årligen Chiles hamnar, i synnerhet Talcahuano, för att förfriska sina besättningar och proviantera. Ej långt från kusten är en af de trakter, hvarest hvalar talrikt träffas. Fångsten kan der bedrifvas hela året på både vanliga hvalen och spermaceti-hvalen**). För nämnde fartygs behof införas hvarjehanda proviant-artiklar från Förenta Staterna. Ett och annat chilenskt fartyg utrustas äfven för hvalfångst.

Den sjöfarande kan nästan alltid i Valparaiso fylla sina behof, så väl af proviant som utredningspersedlar, men måste vara beredd att betala höga priser derför. Förfriskningar af kött, grönsaker m. m. finnas till måttligt pris, och vatten fås från vattenskuta.

Detaljerade uppgifter om handelsförhållandena i landet kunna ej i detta arbete finna plats, ej heller äro vi försedde med dylika. För att taga reda på sådana saker fordras en affärskännedom, vida utöfver den som kan begäras af en sjöofficer. Då emedlertid hufvudsakliga importen består af manufakturvaror, som vi ej i Sverige hafva att utskeppa, och någon konkurrens i denna väg med andra länder åtminstone ej är tänkbar så länge vi ej ega på stället etablerade hus, så torde denna brist vara temligen likgiltig, och i statistiskt afseende är kännedomen om de löpande priserna på större delen varor af lika litet intresse, som uppgifter om bredden, färgen och sorteringen af de

*) Korvetten Dedalus anlände i Juni detta år (1853) till England med öfver en million piaster i mynt och plansar.

**) Med vanliga hvalen mena vi Engelsmännens »right whale;» för öfrigt finnas flera slag, såsom finback (fenrygg), humpback (puckelrygg), sulphur-bottom (svafvelbuk) m. fl., som dock sällan fångas, emedan de äro svåra att döda och gifva föga tran.

Digitized by Google

tyger, som finna förmånligaste afsättning, i synnerhet som allt dylikt hastigt och ofta förändras. Det blir väl knappast andra svenska fartyg än befraktade eller fraktsökande, som komma att besöka Chiles hamnar, utom kanske något med trälast.

Oaktadt tillgången på kreatur och hästar är god, måste dock priserna vara ganska höga, emedan oxkött i Valparaiso kostar lika mycket som i Stockholm, eller tio gånger så mycket som i Buenos Ayres. Vi känna ej priset på kreatur, men hafva hört det på hästar uppgifvas. Regeringen brukar för kavallerihästar betala sexton till tjugu piaster, och mycket högre torde ej priset vara på den simple guazons ridhäst. För en bättre häst betalas femtio till hundrade piaster, men man träffar dem som uppgå till tjugu uns eller trehundrafyrtio piaster*). Dervid komma både rasen och inridningen i fråga, ty i Chile träffas hästar, som äro inridne till hvarjehanda konster, såsom att galoppera kring en påle på så kort afstånd att ryttaren oupphörligt kan nå den med handen, på gifvit tecken ögonblickligt stadna från starkaste språng, med flera dylika, som till hög grad af fullkomlighet skola utföras af många. Chilenen går vid hästens tämjande mindre våldsamt till väga än gauchon, så att den dervid ej så ofta skadas. Man ser ock i Chile utmärkt sköna djur; deras byggnad är starkare än pampashästarnes, som dock anses snabbare på slättmark. Deremot äro de chilenska säkrare på fötterna, och det väcker främlingens förundran att se huru man här sätter af i fyrsprång utför knaggliga backar, så branta att det hos oss skulle anses för ett öfverdåd att der rida i traf. Det förefaller oss ock som om sadel och ryttare befunne sig litet längre bakåt på hästen än hvad som i Sverige är vanligt. Såsom prof på den uthållighet här i Chile träffas hos hästen, vilja vi blott anföra Darwins försäkran, att han utan uppehåll färdats tolf timmar å rad på en häst, som förut på nära två dygn ej erhållit den ringaste föda, emedan sådan ej stod att få**).

Mulåsnor finnas här af förträfflig beskaffenhet, och de begagnas till de flesta transporter i det inre af landet. När man ser ett sådant djurs spensliga kroppsbyggnad och fina ben, — finare än den ädlaste arabiska häst's, — förefaller det alldeles orimligt att det skall kunna bära de bördor, hvarmed det belastas. På slät mark är vanliga tyngden omkring ett skeppund, men något mindre i bergiga trakter, och djurets läraktighet är lika förvånande som dess styrka. För hvarje mindre trupp mulor finnes en "madrina" — gudmor — med hvilken

*) Unset är egentligen sexton piastrar, men betalas här med sjutton och en qvart. Detta guldmynt kallas hos oss orätt dublon, som är ett fyrapiasterstycke.

**) Voyage of the Adventure and Beagle, III. 429.

Digitized by Google

de öfriga följa. Till madrina tages vanligen ett gammalt sto; hon förses med en bjellra, och med henne följa de öfriga hvart hon går, och vädra reda på henne om de blifvit skiljda från hennes sällskap. Med dessa goda egenskaper äro dock mulorna ofta mycket ilskna, de sparkas och bitas; för att hindra det sednare, brukar man kasta en poncho öfver deras hufvud när de pålastas, och det är helt nöjsamt att se huru de då klippa med de långa öronen. Vi hafva hört sägas att de ej kunna slå eller springa om deras öron bindas längs hufvudets framsida, men kunna ej af erfarenhet intyga sanningen af denna uppgift.

Utan att hafva besökt någon grufva, vilja vi dock i möjligaste korthet meddela några underrättelser om grufväsendet i Chile. *) Guld erhålles både ur bergen och genom vaskning i uttorkade bäckar. Dessutom finnas silfver- och koppargrufvor. Ett ordspråk har i landet varit gängse, att en koppargrufva ger en säker vinst, silfver en möjlig, men guld en säker förlust. Detta lär dock ej så alldeles vara fallet, ty stora förmögenheter hafva gjorts genom silfvergrufvor, och egare af magra landtegendomar hafva genom upptäckten af goda silfverådror på sina egor blifvit rika karlar. Hvar och en som upptäcker grufanledning har rättighet att bearbeta den, äfven på andras mark. Bergens yta skall i allmänhet vara lösare än malmådrorna, som derigenom komma att stå upp som låga åsar, då under en följd af år ett tunnt lager af klippan vittrat bort eller blifvit afnött genom fjällbäckars verkan. Nästan hvarje menniska i medlersta och isynnerhet i norra Chile förstår sig litet på malmer, och vid ströfvandet i bergen, för att samla buskar till bränsle, skola många rika grufvor upptäckts.

De många mekaniska hjelpmedel, som begagnas vid europeiska bergverk, äro i Chile så godt som okända. Under den stora gruffebern på 1820-talet, utsändes från England både arbetare och machiner, men det befanns snart att de förre voro för dyrlejde, och de sednare ej kunde begagnas i anseende till bristande drifkraft. Vi påminna oss att grufvorna äro belägna i de ofruktbara delarna af landet, och ett lefnadssätt, sådant som den engelska arbetaren är vand vid och fordrar, blir der ytterst kostsamt. Många Engelsmän och Amerikanare träffas väl såsom föreståndare vid grufvor, men arbetet bedrifves nästan uteslutande med infödingar. Malmen bäres upp i korgar, och i schaktet i zigzag ställde stockar, i hvilka å ömse sidor hak äro inhuggne, bilda den föga beqväma trappa, uppföre hvilken arbetaren har att streta med sin last. Denna väger vanligen omkring tio lispund, och man påräknar af hvarje karl tolf foror om dagen, från ett djup af 4—500 fot. Mellan dessa får han bryta malm för att fylla sin korg. Hans betalning för detta hårda arbete är en tarflig kost, nästan ute-

*) Hemtade ur Darwins uppgifter.

Digitized by Google

slutande bönor och bröd, samt omkring fem eller sex piaster i månaden. Det förefaller nästan obegripligt att någon menniska kan vilja gå in på dylika vilkor, och då sällan brist på arbetare förekommer, måste man antaga antingen att de hafva utvägar att genom undandöljande af malmstycken bereda sig extra förtjenst, eller att den som torpare tjenande guazon lefver ett ännu torftigare och besvärligare lif.

Personliga säkerheten under resor i Chile är väl ej tryggad genom några åtgärder från styrelsens sida, och guazon ej serdeles nogräknad på att taga till knifven, men man kan dock i allmänhet färdas med trygghet, om blott kolfven af en pistol synes titta fram någorstädes, och till och med detta förutan. Några egentliga tjufband finnas ej, och egentliga faran är att stöta på någon halffull guazo, som nyss spelat bort sina pengar, och således råkar till att vara vid dåligt lynne. Inom Valparaiso finnes en god polis, dels till fots, dels till häst. Såväl den flyende förbrytaren, som den som färdas ovårdigt på gatorna, fångas hastigt i den beridne polisbetjentens lazo. Om nätterna träffar man öfverallt dem till fots, som hafva sig tilldelade vissa distrikter, och genom signaler i pipa anmana sina grannar att passa på om något inträffar, som kan påkalla deras åtgärd. Temligen goda hyråkdon finnas för måttligt pris; om kusken vill preja, behöfver man endast påkalla närmaste polisbetjents biträde.

Vi hafva ofvan nämnt att Valparaisos köpmän under sista revolutions-försöket för styrelsen öppnat en obegränsad kredit, och derigenom i ej ringa mån bidragit till dess snara och afgörande seger. För att, såsom det sades, uttrycka sin erkänsla derför, hade presidenten förklarat sig vilja besöka staden, och man rustade sig der till att på värdigt sätt emottaga honom. Han anlände d. 29 Febr., eskorterad af en liten afdelning lancierer, och en stor folkmassa var i rörelse, för att betrakta ståten. Följande dagen besökte han, på amiral Moresbys inbjudning, dennes flaggskepp Portland, och intog der frukost. Alla på redden liggande örlogsfartyg saluterade honom vid ombord- och ilandfarten med tjugusex skott, och som dagen var lugn och vacker, erbjöd redden en skön tafla. Författaren var i land sysselsatt med observationer, och hade godt tillfälle att från en af kullarna betrakta den.

Den 4 Mars gaf staden, för att fira presidentens besök derstädes, en stor bal i theaterhuset, hvars salong och scen blifvit inrättade till en ansenligt rymlig danssal. Alla på stället varande främmande officerare inbjödos, så att en betydlig del af de dansande kavaliererne kommo att bestå af sådana. För den resande, äfven om ej mycket "dansant" af sig, är en sådan större tillställning alltid välkommen, emedan han der har tillfälle att taga en öfversigt af ställets vackra verld. Man måste erkänna att denna här innefattade ett ej obetydligt antal vackra fruntimmer,

Digitized by Google

toaletterna voro i allmänhet smakfulla, och dyrbara smycken saknades ej. Så till exempel hade en ung fru diamantsmycken till ett värde, som det sades, af hundratusen piaster, hvilket, sammanlagdt med en vacker och väl klädd figur samt ett täckt ansigte med präktiga ögon, ej kunde förfela att göra effekt. Balen var verkligen i alla afseenden hedrande för Valparaiso-boerna, för hvilka vi få betyga vår uppriktiga erkänsla för det nöje den skänkt oss.

Från åtskilliga här bosatte utlänningar hafva flera af Eugenies befäl fått röna artighet och välvilja, äfvensom af amiral Moresby och flera af hans officerare, som, redan egande talrika bekanta, för oss lättade erhållandet af dylika. Besök ombord saknades ej, äfven af damer, oaktadt dyningen på redden ofta är stark nog, att göra vistandet ombord mindre behagligt för den vid sjön ovane. Vår konsul, herr Bahlsen, Tysk till nationen, och gift med en Chilenska, hade den artigheten att göra en middagsbjudning för chefen och officerarne.

Vårt vistande i Valparaiso nalkas nu sitt slut, men innan vi fortsätta vår resa, vilja vi yttra några ord om det total-intryck det gjort, hvilket naturligtvis är mycket olika för olika personer, då samma sak eller omständighet för den ena utgör ett behag, men för den andra motsatsen. Kanske är Valparaiso den mest civiliserade stad i Södra Amerika, den hvarest tidehvarfvets ledande idéer fått mesta insteg. Utan att vilja förneka det goda häri, eller på allvar vilja drifva den satsen, att vilda naturtillståndet är det önskvärdaste af alla, så kunna vi dock ej återhålla en tanke af saknad öfver det fortgående utplånandet af den nationella egenheten. För den resande, som kommer från Europa, och här endast ser dåliga eller medelmåttiga efterbildningar af hvad han i sin verldsdel dagligen får se, är känslan ungefär densamma, som om man kommit till en småstad, när man ämnat sig till landet. Civilisationen må verka förmånligt i det stora hela, och vara en verldshistorisk nödvändighet, men på folkmassan är dess första inverkan, att de goda egenskaper, som, om äfven i ringa antal, finnas hos naturmenniskan och halfvilden, försvinna, utan att ersättas genom några andra, medan de dåliga qvarstå och uppträda i en styggare och lumpnare form. Bland de förmögnare klasserna skall man kanske oftast finna, att civilisationen ej sträckt sin verkan längre än till klädedrägten. Infödingen kan ej förneka att Europa är långt före honom i en hel hop saker, men har ej något rätt klart begrepp om hvaruti denna öfverlägsenhet ligger. Kommer så en fransysk modehandlerska, eller en tysk skräddare, och båda predika, med lika fanatism som munkarna förr i verlden den enda saliggörande tron, att ingen hyfsning kan finnas utan parisiska modejournalen, svarta fracken och alla dess tillbehör. Frun köper sig en elegant hatt, och

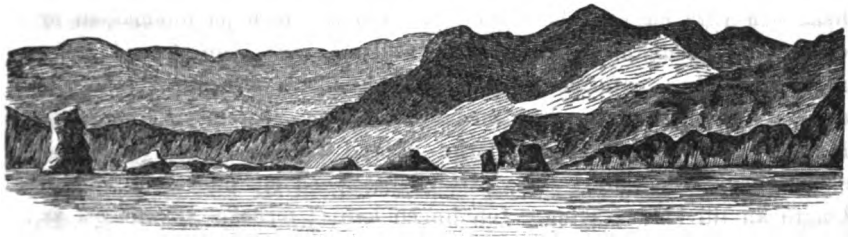
Digitized by Google

tycker sig vara en fulländad Parisiska, medan hennes man ikläder sig en hög och styf halsduk, efter hvilken transformation han anser sig stå på höjden af europeisk bildning. Naturligtvis finnas undantag, i synnerhet bland karlarna, som lättare hafva tillfälle att genom resor i Europa få se sakerna på närmare håll, och komma underfund med de verkliga orsakerna till denna verldsdels framskridande. Och vi hoppas att Spanska Amerikas döttrar, oaktadt alla de insteg främmande seder och bruk kunna vinna, för all framtid måtte bevara det öppna och glada väsen, det enkla och intagande behag, som nu så förmånligt utmärker dem.

Ett par dagar innan vår ankomst, dog hastigt en båtsman vid namn Löfman. Hans död befanns vid liköppningen härröra af en bulnad i hjernan. Han blef begrafven i land.

Om morgonen d. 5 Mars var allt klart till afsegling, men någon vind behagade ej inställa sig. Först på eftermiddagen uppsprang en liten vindkåre från sydvest, med hvilken vi kl. 2 lättade och stodo till sjös, hvarest vinden snart friskade från samma håll. Följande dagar drog sig vinden allt mera på syd och sydost, med högst angenämt, ehuru något mulet väder, med en temperatur, såväl i luften som hafsvattnet, af omkring 20°. Seglingen var så utan all omvexling, som möjligt, så att intet är att säga på en vecka.

I dagningen d. 12 fingo vi i sigte ön San Gallan och deromkring belägna del af Perús kust. Strax norr om denna ö ligga de för sina ofantliga guano-lager ryktbara Chincha-öarne. Framdrifven af en liten bris från sydkanten, nalkades fregatten långsamt landet, men kl. 8 f. m. påkom en stark tjocka, som en lång stund fullkomligt bortskymde alla föremål. Framåt kl. 9 föll tjockan, och vi funno oss då helt nära San Gallan. Denna ö är 1160 fot hög och framställer en tafla af den

San Gallan.

yttersta ofruktbarhet. Intet spår till vegetation synes hvarken på ön eller bakomliggande land, utan alltsammans skiftar i färger mellan brunt och gråaktigt. Sluttningarne äro branta och fulla med djupa skrefvor. En mängd små klippor, dels höga och smala, dels flata, ligga i hafvet

Digitized by Google

på kort afstånd från stranden: de äro täckta med guano, och flera af dem bilda hvalf af den mest regelbundna form. När man passerat San Gallan öppnar sig Pisco-viken, inuti hvilken ligger staden af samma namn i en genom konstgjord vattning fruktbar dal. En betydlig myckenhet bränvin tillverkas der: det finner god afsättning på hela vestkusten och kallas helt enkelt Pisco. Man ser nu äfven holmarna Ballestas och Isla Blanca, samt sjelfva Chinchas. Vinden stillnade en stund ut, men kom snart igen, och middagstiden passerade vi förbi Ballestas, hvars guanobetäckta toppar och besynnerliga hvalf erbjödo en högst egen anblick. Kl ½3 e. m. ankrade fregatten innanför Chincha-öarna på trettiofem famnars djup och lerbotten.

Ballesta.

En peruansk örlogs-skonert ligger här för att vidmagthålla ordning bland härvarande fartyg, och tillse att ingen oloflig lastning verkställes. Genast efter ankringen afsändes till denne en officer med förfrågan om tillstånd för fregattens officerare att besöka öarna, hvilket genast erhölls, hvarjemte befälhafvaren hade den artigheten att meddela hvarjehanda underrättelser om farvattnet deromkring, hvilka vi längre ned skola anföra.

Öarne äro tre till antalet, förutom några små klippor, som ej kunna medtagas i beräkning. Klippgrunden, på hvilken guanolagren ligga, består af granit, och har genom bränningens fortsatta verkan blifvit genombruten, så att den bildar en mängd grottor och hvalf, i flera af hvilka man kan färdas med båtar. Dylika tyckas vara ett karakteristiskt drag för klipporna på denna kust. Guanon ligger i mägtiga massor, hvars olika lager tydligt visa sig för ögat, emedan de äro något olika i färgen, som är brungul eller grågul i många olika färgtoner. Den är mycket torr, smular lätt sönder sig, och yr vid något friskare blåst kring hela redden. Dess lukt är skarpt ammoniakaktig, och hela lager ammoniaksalter anträffas deribland. Enligt undersökning och beräkning skola guanolagren på Chinchas hålla omkring sextio fot i djup, och deras massa sammanlagdt uppgå till omkring ett hundra millioner tons, eller öfver fyratio millioner svenska svåra läster*). Med en årlig skeppning af femhundra laddningar af

*) Nopitsch's Kaufmännische Berichte, sid. 274. Förf. har hört en annan uppgift, enligt hvilken tillgången skulle vara betydligt mindre.

Digitized by Google

tvåhundra läster hvar, skulle förrådet först efter fyra hundra år vara uttömdt, men under tiden skulle väl ock en ej obetydlig massa ånyo bildat sig. Vi hafva redan förut (se kap. V.) nämnt om det klimat som erfordras för uppkomsten af större guanolager, och af hvilka ämnen de bestå. Af de fogelarter, som bidraga till deras bildande, sågos här ofantliga skaror kring de öar, hvars lager man ej ännu börjat uppgräfva. Åfven besökas öarne af många sjölejon. På en af dem finnes en grotta, dit, enligt uppgift, dessa djur begifva sig när de känna på sig att deras lif nalkas sitt slut, så att ett stort antal skeletter der skola ligga hoptrafvade*). Tiden tillät oss ej att besöka den. All slags jagt eller ofredande af djuren äro förbjudne, men den på stället kommenderande officern hade den artigheten att tillåta oss döda så många som kunde erfordras för de zoologiska samlingarna, ehuru sådant måste göras med stenar eller käppar för att ej väcka uppmärksamhet.

Chincha-öarne äro republiken Perús tillhörighet, och staten upplåter, mot en viss i förskott erlagd summa, på kortare tid, vanligen ett år i sender, skeppningen åt ett bolag, bestående af åtskilliga, mest engelska handelshus i Lima. Största skeppningen är på England och sker alltid för bolagets räkning, så att ingen guano säljes på stället. Den, som härifrån erhålles, anses bättre och kraftigare än den patagonska och afrikanska, och står i något högre pris. Fartygen, som afhemta den, anlöpa för klarering såväl Lima som Pisco. Under året 1851 hade stället besökts af 397 fartyg, hvaraf 3 svenska; 1850 hade de sednares antal varit 5. Skeppningen hade 1851 uppgått till 260,000 tons, eller omkring 100,000 svenska svåra läster. Nu lågo här 15, de flesta amerikanska, alla temligen stora, och deras utseende bar tydligt vittne om huru obehaglig last guano måste vara; de voro af dammet alldeles gråguld till färgen och sågo högst otrefliga ut. Besättningarne äro ej tillåtne att gå i land, allt sedan åtskilliga slagsmål mellan dylika och arbetarne på stället förefallit. De sednare äro dels brottslingar, dels frie arbetare, i synnerhet Chineser, och måste föra ett jemmerligt lif; deras antal var etthundraåttio. Desse utgräfva guanon och föra den till stora, vid kanten af de branta sluttningarne byggde bingor, från hvilka den genom rännor störtas ned i fartyget eller i dess båtar, som föra den ombord. Det förra lastningssättet är mycket skyndsammare**), men brukas, såsom man sade oss, mera

*) Darwin nämner något dylikt om Guanacon. Se Adventures och Beagles resor, III, 197.

**) Ett fartyg på 400 tons kan lastas på mindre än två dygn. Ett machineri var beställdt från England, med hvars hjelp ett dylikt fartyg skulle kunna lastas på 14 timmar.

Digitized by Google

sällan, i anseende till de dryga afgifter, som dervid måste erläggas. Denna uppgift förefaller dock något besynnerlig. Arbetarne hafva beting på ett visst antal skottkärror om dagen, och erhålla kost af bolaget. Spirituosa få ej införas, men smugglas från det närbelägna Pisco, hvarest, som nämndt är, denna vara öfverflödar. Ankarplatsen är något öppen, men som hård blåst aldrig förekommer, ligger man i allsköns säkerhet på femton till tjugu famnars djup. Vår ankarplats var något för långt från land. Ett par grund i närheten äro utmärkte med bojar. Fitz-Roy lät en af sina officerare upprätta en specialkarta öfver farvattnet, som skall vara god; men der saknas ett litet klippgrund med blott några få fot vatten på, hvilket, enligt befälhafvarens på stället uppgift, sedan blifvit funnet vestsydvest från Isla Blanca, rätt på linien mellan Ballestas och San Gallans östra udde, ungefär vid en tredjedel af denna linies längd från de förra. Tre fartyg hade redan stött derpå och gått förlorade, sednast 1851 ett peruanskt barkskepp på 400 läster. Anmälan var hos regeringen gjord om grundets utmärkande med en boj.

Kl. 8 om qvällen gingo vi till segels och tillbragte följande dagen inom sigte af kusten, men luften var så disig att landets konturer nästan alls intet kunde skönjas. Vinden var helt svag, och fortfor sådan äfven d. 14, då vi på eftermiddagen fingo ön San Lorenzo och Lima stad i sigte. Vädret var högst angenämt, med en temperatur af 20—25°. Kl. 11 e. m. ankrade vi på varpankare nordost om San Lorenzo, i anseende till stiltje. Under natten syntes stora stimm af fisk plaska kring fregatten, hvarunder de gåfvo från sig ett starkt sken. Stiltjen fortfor om morgonen d. 15 ända till kl. 10 f. m., då en liten bris från syd sprang upp, med hvars hjelp vi straxt på eftermiddagen uppnådde Callaos redd, hvarest vi ankrade kl. ½2 e. m. Utom en gammal till magasinsskepp inredd engelsk fregatt, fanns intet örlogsfartyg på redden.

Callaos redd är väl temligen öppen, men då aldrig några hårdare vindar blåsa i denna trakt, är den fullkomligt säker, och hållbottnen är god. En utskjutande landtunga och ön San Lorenzo bryta af den från hafvet kommande dyningen, så att den föga eller intet kännes på redden. Nämnde ö är omkring 1,100 fot hög, mycket ofruktbar och bebos af stora sjölejon och en mängd sjöfoglar af flera olika slag, hvaribland ett slags fula pelikaner. Under vårt korta vistande på stället företogos åtskilliga jagtfärder dit, men oaktadt flera sjölejon sårades, lyckades det ej att få något.

Utsigten åt landsidan är ganska egen. Vid stranden ses det temligen ruskiga Callao, med sin fästning; der bakom höjer sig landet långsamt och bildar en vidlyftig, något sluttande slätt, af temli-

Digitized by Google

gen ofruktbart utseende; vid dess öfre ända blänka Limas hvita hus och många kyrktorn, strax bakom staden resa sig branta bergkullar, och på långt afstånd synas de orediga konturerna af Cordilleran skymta genom den oftast något mulna eller disiga atmosferen. De beskrifningar vi hört på Lima, och i synnerhet på den qvinliga delen af dess befolkning, hade lifligt upphettat åtskilligas inbillning och retat deras nyfikenhet, hvilken, som vi snart skola få se, grymt gäckades.

Callao är blott Limas hamnstad, och handelshusen hafva ej der några kontor, utan blott kommissionärer. Det är ett temligen ruskigt näste, som erbjuder föga af intresse. Man landar på en träbro, byggd på ruinerna af gamla Callao, som 1746 af hafvet uppslukades under en jordbäfning. Bron tjenar till upplagsplats för bräder och dylika varor, och man ser straxt der bredvid något, som påminner om att man befinner sig i ett land der egentligt regn endast ytterst sällan faller. Detta är högar af spannmål, som på obestämd tid lemnas utan betäckning liggande under bar himmel. En peruansk soldat stod på post på bron: det var en liten oansenlig figur, tydligen af mera indiansk än hvit ras, och med ett högst omartialiskt utseende. Ett kompani svenska soldater skulle säkerligen utan svårighet med bajonetten öfverändakasta en eller annan bataljon dylika kräk. När man kommer ut från labyrinthen af brädstaplar och spannmålshögar, inträder man på en ytterst skräpig strandgata, hvarest en verklig profkarta på blandade menniskoraser framställer sig för ens blickar, och den stora rikedomen af olika färgtoner ökas än mera af de tusenfärgade klädespersedlar, hvarmed detta herrskap är utstyrdt. Vi skola längre fram nämna några ord om de olika blandningar, som i Perú igenkännas och utmärkas med särskildta namn. Frukter och grönsaker utbjudas här till salu, under en lifflig konversation mellan de sköna försäljerskorna och deras kunder. Bland de många nakna fötterna ser man en och annan i köttfärgad silkesstrumpa och en liten kokett sko; indianska rasen har i allmänhet små händer och fötter, fast deras form ej är rätt vacker. Man går vidare förbi några skräpiga skeppshandlare-bodar uppåt staden, och inkommer på en hop temligen oregelbundna och mycket snuskiga gator och gränder, omgifna af hus af ganska anspråkslöst utseende. I någon af de små vattenrännor, som äro hitledda, ser man kanske en madam af obeskriflig ras tvätta sina barnungar och sina smutsiga kläder, och ett litet stycke derifrån hoppa några af landets gaturänsare, de stygga men aktningsvärdt nyttiga "gallinazos"*). Flera af deras kamrater sitta på de närbelägne husens tak, eller segla med

*) Ett slags gam, ungefär af en kalkonhönas storlek. Ordet gallinazo betyder egentligen stor ful höna.

Digitized by Google

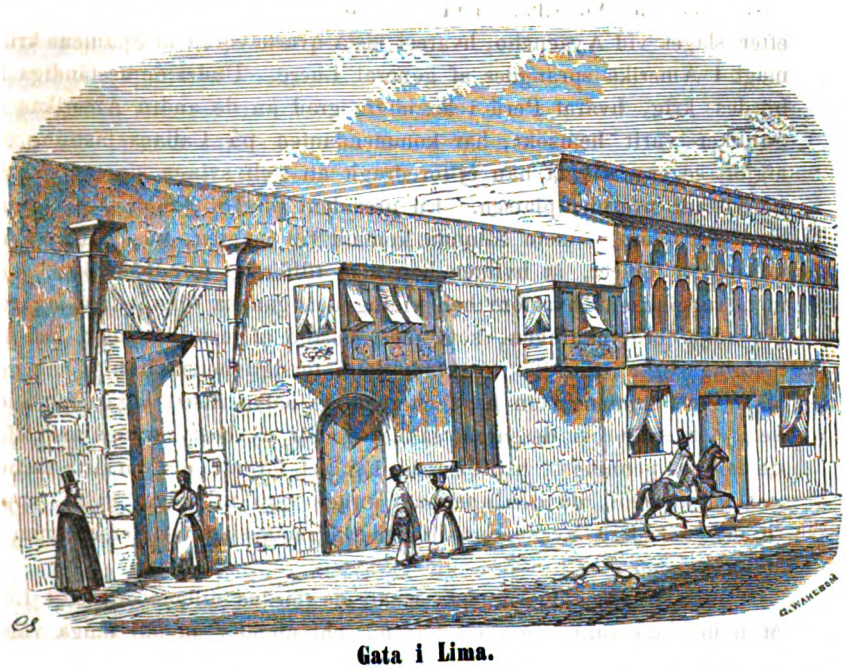
orörda vingar i kretsar öfver de ställen, der de vänta sig någon godbit. Pojkar fösa flockar af utsvultna borickor, och en och annan ryttare kommer trafvande: hans sadel liknar till formen nästan alldeles Arabens, men stigbyglarne äro af träd. Der och hvar finnas säten af sten, hvarest man kan slå sig ned och betrakta herrligheten. Sådant är åtminstodne vida bättre och nöjsammare, än att besöka de otrefliga värdshusen.

Utanför stadens södra ända ligger fästningen, som dock numera lemnat krigstjensten och i stället gått in vid tullverket. Försvarad af den tappre och ståndaktige general Rodil, var den Spaniorernas sista besittning på Amerikas fasta land, och uppgafs först mera än ett år efter slaget vid Ayacucho, hvarest sista qvarlefvorna af Spaniens krigsmagt i Amerika sprängdes af general Lucre. Under de beständiga inbördes krig, hvaraf Perú i än högre grad än de andra Amerikas republiker varit hemsökt, har kommendanten på Callaos fästning ofta afgjort segern, såvida han ej föredragit att sjelf svinga sig upp på den omtvistade presidentplatsen. En president på 1830-talet — vi minnas ej hans namn — som sålunda kommit till magten, ansåg sig ej hafva någon officer, åt hvilken han med tillförsigt kunde anförtro kommendantsplatsen, hvarföre han vidtog den ganska förståndiga åtgärden att sälja bestyckningen, som mest bestod af metallkanoner, och låta fästningsverken förfalla. Oaktadt detta försigtighetsmått blef han dock afsatt och skjuten, men hans efterträdare hafva insett åtgärdens klokhet, och sannolikt dessutom saknat de för ny bestycknings anskaffande nödiga penningar, hvarföre de, i stället för att åter försätta fästningen på krigsfot, då den knappast kunde vara till något gagn, upplåtit dess rymliga byggnader till nederlagsmagasiner och embetsrum för tullverket.

En jernväg har numera ersatt de fordna diligenserna till Lima. Man fick då vara några timmar på den ungefär en mil långa vägen, som var djup och sandig, och dertill måste man vara beväpnad för att i mörkret företaga resan. Nu gå träner upp och ned sex gånger om dagen, och mot erläggande af en half piaster kommer man upp på mindre än en half timma. Denna hastighet är ej stor för en färd på jernväg, men denna förlänges ett temligt stycke öfver den nämnda milen af de krokar, i hvilka den måst ledas, och dertill är stigningen ganska ansenlig, ty Lima ligger 500 fot öfver hafvet. Vagnarne äro af engelsk konstruktion, och byggnaderna vid stationerna af aldra enklaste beskaffenhet, eller lätta skjul med tak af bastmattor, hvilket också är allt som erfordras, der man ej behöfver skydd mot annat än solen. Vägbanan är enkel.

Digitized by Google

Lima var fordom Spanska Amerikas hufvudstad och vice-konungens residens. Staden bär ännu spår af sin fordna prakt, och erbjuder för älskaren af det pittoreska mycket af intresse. Till planutstakning är den liksom Buenos Ayres indelad i reguliära qvarter af lika storlek, och byggnadssättet är på det hela taget detsamma, ehuru det varmare klimatet förorsakat åtskilliga ändringar af detaljerne. Sålunda ser man här täckta altaner, som stundom löpa utåt husets hela längd, stundom blott sträcka sig litet utom ett fönsters sidor; de gifva husen ett visst österländskt tycke. Jerngallren i bottenvåningens fönster saknas lika litet här, som i andra spansk-amerikanska städer.

Gata i Lima.

Hus af ett par våningar förekomma väl, men de flesta hafva blott en, utom bottenvåningen. Taken äro så lätta som möjligt, för att ej lida af jordbäfningar; deras form är den vanliga platta. Gatorna hafva alla trottoarer, men äro illa stenlagda och skulle vara gemena i ett regnigt, eller rättare mindre torrt klimat. I midten på de flesta är en liten kanal, som erhåller vatten från den förbi staden flytande floden Rimac. Gallinazerne besörja här, likasom i Callao, gaturenhållningen, och det är vid vite förbudet att döda dem.

Rimac är temligen bred, men ganska grund, och för obetydligt vatten, men som är mycket rent och klart. En bro leder öfver den till en annan del af staden, hvarigenom man kommer ut till prome-

Digitized by Google

nadplatserne och tjurfäktningsbanan. Fäktningarne skola vara dåliga och besökas nästan endast af de lägre klasserne. Den ena promenaden går längs stranden af Rimac och är planterad med fyrdubbla rader träd. Bröstvärnet mot strandens sluttning är inrättadt till soffor. Vägbanan vattnas för att ej damma, och strax utanför, der trädplanteringen slutar, finnes en högst angenäm badinrättning, igenom hvars bassin en ränna leder vatten från floden. Branta, kala, skrofliga klippor höja sig derbredvid. Baden besökas flitigt af båda könen. Den andra promenaden är vackrare, men ej så vidsträckt, och skall vara mindre besökt. Den är beskuggad af höga präktiga träd.

Olyckligtvis stodo för närvarande båda dessa promenader så godt som öde. Det var nu sämsta årstiden på stället, frossor och febrar grasserade, och större delen af Limas förmögnare befolkning vistades i den lilla staden Chorillos*), eller i Callao för att begagna hafsbaden. Vi fingo således knappast se någon af Limas frejdade damer, som inom Södra Amerika njuta ett rykte för skönhet och behag, hvilket de fleste Européer, som vistats någon tid på stället, erkänna vara välförtjent. Till och med den allvarsamme Nord-Amerikanaren Wilkes, befälhafvaren för den stora expeditionen i Stilla Hafvet åren 1838—42, kallar några af dem "utomordentligt sköna."**) Till allt det naturen så frikostigt skänkt kommer dessutom den utsöktaste elegans i klädsel, hvartill hörer, i hvardagslag som om helgdagen, de finaste silkesstrumpor och hvita eller svarta sidenskor. Som bekant är hafva spanska fruntimren i allmänhet små och vackra fötter, och Limenskorna utmärka sig i synnerhet derför, hvilket märkes äfven bland det simplare folket. Inomhus är klädseln efter franskt mönster, och tyvärr ser man hatten och småbrokiga tyger allt mera och mera undantränga den förr brukliga klädedrägten. Bruket att gå beslöjad, förr så vanligt bland Limas fruntimmer, har äfven mycket aftagit, ehuru man dock ännu ser det, och det vid vissa tillfällen skall vara allmänt. Den till denna, för Lima alldeles egna kostym hörande klädning, kallad "Saya", är blott en lös kjortel af något mörkt siden, mycket vid och hopveckad i täta veck; för några år sedan brukades den försedd med dragband, hvarmed den hoprynkades, så att den följde kroppens former, men har sedermera allmännare brukats fallande fri öfver en styf stärkt underkjortel. Slöjan — "Manto" — består af ett stycke svart siden, som fästes kring lifvet med ett band och drages upp öfver axlarne och hufvudet, så att blott ett öga lemnas obetäckt. Drägten fulländas af en lätt shawl af crêpe eller dylikt, stun-

*) Belägen ett par mil söder om Callao.

**) Exceedingly beautiful.

Digitized by Google

dom hvit, stundom af någon liflig färg. En sålunda beslöjad dam går ogenerad hvart hon behagar, och ingen vågar försöka att afslöja henne. Oaktadt regeringens förbud mot denna drägts begagnande, har dock bruket fortfarit och förbudet snart fallit i glömska. Fremmande seder torde dock snart förorsaka dess bortläggande, och Lima har då en egenhet mindre.

Af det lilla vi fingo se, tyckes det som bland Limenskorna skulle i stor fullkomlighet anträffas den äkta spanska typen, de smidiga men väl rundade former, de blixtrande mörka ögon, den bleka klara hy, och det besynnerligt egna behag i ställning och rörelser, som utmärker denna. Åfven bland karlarne träffar man utmärkt vackra figurer. Det är svårt att säga hvaruti nämnde behag består, det är så ledigt och osökt, att man frestas tro det vara en nödvändig följd af vissa proportioner mellan och en viss sammansättning af de olika delar, hvaraf menniskokroppen består. Perús lägre klasser utgöras till större delen af blandade raser, och man får ej hos dem vänta sig något vackert, ehuru bland "cholos", eller dem af indian och hvit, ganska täcka individer stundom träffas, och deras klädsel i bjerta färger ger dem ofta mycket pittoreskt behag. Efter en engelsk resande, Stevenson, meddela vi följande uppsats öfver olika blandningar af de tre raserna hvit, röd och svart. Fadrens färg ingår mer än modrens i afkomman.

Fader.	*Moder.*	*Barnet kallas*
Europé.	Europé.	Kreol.
Kreol.	Kreol.	Kreol.
Hvit.	Indian.	Mestiz.
Indian.	Hvit.	Mestiz.
Hvit.	Mestiz.	Kreol.
Mestiz.	Hvit.	Kreol.
Mestiz.	Mestiz	Kreol.
Hvit.	Neger.	Mulatt.
Neger.	Hvit.	Zambo.
Hvit.	Mulatt.	Qvarteron.
Mulatt.	Hvit.	Mulatt.
Hvit.	Qvarteron.	Qvinteron.
Qvarteron.	Hvit.	Qvarteron.
Hvit.	Qvinteron.	Kreol.
Neger.	Indian.	Chino.
Indian.	Neger.	Chino.
Neger.	Mulatt.	Zambo.
Mulatt.	Neger.	Zambo.
Neger.	Zambo.	Zambo.
Zambo.	Neger.	Zambo.

Digitized by Google

Fader.	*Moder.*	*Barnet kallas*
Neger.	Chino.	Zambo Chino.
Chino.	Neger.	Zambo Chino.
Neger.	Neger.	Neger.

Umgängeslifvet i Lima skall vara särdeles gladt och behagligt, och det förekommande emottagande vi rönte vid aflemnande af ett par introduktionsbref, gifver oss all anledning att tro förhållandet vara sådant det uppgifves. Husens inre står i en angenäm harmoni med menniskorna och deras lefnadssätt, som naturligtvis här, som i de flesta varma länder, består i "il dolce far niente". Portgångar, gårdar och förstugor prydas af stora freskomålningar, vanligen framställande religiösa eller historiska ämnen; de äro naturligtvis inga mästerstycken, men sakna ej alltid behag, och utvisa håg och sinne för konsten, på samma gång som de afbryta enformigheten af hvitrappade väggar. Gårdarna hållas i mycket prydligt skick och öfverflöda af blommor, en nödvändig artikel i en Spanskas toalett. Ty bland alla klasser hör en blomma i håret till ordningen. Rummen äro höga och rymliga; de utanför fönstren befintliga täckte och med gardiner försedde balkongerne insläppa endast en svag dager och hålla rummen svala. Golfven täckas af fina strå mattor, eller yllemattor i lifliga färger, och möbleringen är prydlig och beqväm. Ett piano saknas sällan i ett någorlunda förmöget hus.

Lima eger ett stort antal kyrkor, allesammans i renaissance-stil, hvari något österländskt här och der blandat sig, och reparationer af de genom jordbäfningar förosakade skador hafva ej alltid gjorts i alldeles samma stil som den ursprungliga. Sten ingår föga i dessa kyrkors byggnad, utan man har ersatt den med timmer och rör, som bättre motstår skakning, och flera af dem hafva äfven nästan oskadda undsluppit hårda jordskalf. Fasaden består oftast af två med en bågformig fronton förenade torn, och är prydd med temligen fantastiska rustika pelare, statyetter, blomsterkransar m. m., alltsammans af gips och stundom i flera bjerta färger, hufvudsakligast rödt och violett. Effekten häraf är något prålig och öfverlastad, men ej obehaglig, emedan den harmonierar med den öfver hela staden utbredda fantastiska anstrykning, hvilken ännu ej på någon tid torde utplånas. Kyrkornas inre öfverensstämmer med deras yttre. Flera af dem skola innehålla goda taflor af den äldre spanska skolan, såsom af Zusbazan m. fl., och till och med af italienska, i synnerhet lombardiska mästare. Tiden tillåt oss ej att uppleta något häraf, men vi hafva omnämnt saken till efterrättelse för dem, hvars lyckliga stjerna kan komma att föra dem till Lima och unna dem tillräckligt långvarigt uppehåll derstädes, för att utan plågsam brådska taga dylikt i ögonsigte. Vare det långt

Digitized by Google

ifrån oss att ifrågasätta förträffligheten och nyttan af sådana företag som att bese London, med dess krystallpalats och allt hvad deri fanns, på sju dagar; men för att få tankar och känslor att följa med på en dylik färd, fordras en andlig organisation af en fullkomlighet, på hvilken vi måste tillstå att vår ej kan göra det ringaste anspråk. Ingen lexa har förefallit oss så tröttande som att se märkvärdigheter och konstsaker lexvis.

Såväl inom de högre som de lägre klasserna i Perú står moralen på klena fötter. De som vistats längre tid i landet säga dock, att bland de förra åtminstone qvinnorna i detta afseende förmånligt utmärka sig framför karlarne, om hvilka de temligen enhälligt yttra sig med förakt, såsom saknande alla grundsatser af pligt och heder. Spelsjukan, en verklig pest bland Amerikas befolkning, grasserar i Perú på det argaste, och i synnerhet skall i Chorillos spelas oerhördt. Vi hafva sett en tidningsartikel upptagande namnen på en del af ett aftonsällskap kring gröna bordet; deribland funnos fruntimmer, ynglingar som knappt lemnat skolan, prester, högre embetsmän, förutom en hop plebejer af alla slag. En chilensk grufegare skulle en qväll lemnat Chorillos med en vinst af, om vi ej missminna oss, trettio tusen piaster. Det är ej ovanligt att de vinnande vid färden derifrån, — många fara dit för att spela litet, och begifva sig derefter på hemvägen, — anfallas af stråtröfvare. Dessa hafva spioner vid spelbanken, som göra sig noga underrättade, om, när och hvar deras tillämnade rof kan träffas; lägga sig så i försåt bakom någon mur eller häck, nedskjuta derifrån sin man och plundra honom. Deras rofgirighet öfverträffas endast af deras feghet; ty äfven om betydligt öfverlägsne till antalet, lära de nästan aldrig våga ett öppet anfall, allraminst mot utlänningar, af hvilka de veta sig hafva käckare motstånd att vänta än af sina egna landsmän. Nästan alla embetsmän, såväl civila som militära, sägas vara oredlige och besticklige, så att den gripne missdådaren vanligen genom mutor lyckas köpa sig fri ur galgen. På sednare tider skall dock någon liten förbättring i detta afseende inträdt, och landet derigenom blifvit befriadt från några kända banditer. I det inre af landet kan man färdas med mera trygghet och folket är der mindre förderfvadt. Vi hafva nu yttrat hvad vi på stället kunnat inhämta om Perús befolkning och vilja i största korthet omnämna landets beskaffenhet och produkter.

Perú delas af Cordilleran i tvänne till sin natur alldeles skiljaktiga delar, nedre Perú, eller det redan beskrifna ofruktbara kustlandet, och det öfre, på nämnde bergkedjas sluttning åt öster belägne. Öfre Perú är rikt och fruktbart, men dess produkter hafva för svår väg till hafvet, för att det skulle löna sig att i större skala odla dem,

Digitized by Google

äfven om befolkningen vore hågad för dylikt arbete. Naturliga exportvägen vore Amazonfloden, som är segelbar till sina utlopp på nordöstra kusten af Brasilien, och hvars källor ligga inom öfre Perú. För snart tjugu år sedan gick en officer i engelska flottan, löjtnant Smyth, i båt hela denna flod utföre, och sednast har löjtnant Herndon vid Förenade Staternas flotta gjort samma resa. Den sednares berättelse derom är ännu ej utkommen. Kanske dröjer det ej länge innan Brasiliens styrelse måste frigifva sjöfarten på Amazonfloden.

Landets till värde ojemförligt största exportprodukt är silfver, hvaraf största delen fås från grufvorna vid Cerro de Pasco, som lemna två till tre millioner piaster om året. Af guld exporteras jemförelsevis endast obetydligt, emedan ingen rik tillgång derpå finnes inom landet. Följande handelsvaror utföras dessutom, ungefär i ordning efter värdebeloppet, nemligen guano, saltpeter, bomull, alpacaull, fårull, medicinalier (i synnerhet china-bark), koppar och tenn, samt ett ringa qvantum hudar och chinchilla-skinn. Af dessa produkter tillhöra endast guano och salpeter det egentliga kustlandet; i dess norra del odlas väl ris, men endast till förbrukning inom landet.

Införseln består hufvudsakligast af fabriks- och manufakturvaror, ungefär som i Chile. Dessutom införes från sistnämnde land spannmål och mjöl samt från Förenade Staterna mjöl och trävaror, hvilka äfven tagas från Chiloe; vidare tobak, indigo och hvarjehanda varor till mindre belopp. Af qvicksilfver införas för bergverken betydliga qvantiteter.

En särskild gren af handeln på Amerikas vestkust är den Chinesiska. Det är hufvudsakligen sidentyger, crêpe-shawlar och dylika varor som tagas derifrån, men äfven möbler, thé och hvarjehanda småsaker till ej obetydligt penningevärde. Tygerna beställas för hvarje gång, på så sätt att hvarje af ett hus afsändt fartyg medför beställning för det nästkommande från samma hus. Som betalningen alltid måste göras kontant vid varans emottagande, och dylika affärer alltid vända sig kring stora summor, så kan denna handel endast bedrifvas af mycket rika hus. För närvarande uppgafs blott ett vara dermed sysselsatt; det är amerikanskt och tager årligen blott tvänne laster med ett fartyg af 200 till 250 lästers drägt. Dessa laster fördelas på Valparaiso och Lima, hvarifrån en del sedan afgår till de smärre hamnarne och inlandet. Denna uppgift är oss meddelad af en i Lima bosatt landsman, herr Österling, som en längre tid varit kassör hos nämnde hus, Alsop & C:o, och på stället njuter ett välförtjent anseende.

Callao erbjuder den sjöfarande temligen goda resurser i afseende på proviant och förnödenheter, men han bör påräkna att få betala dem

Digitized by Google

högt, i synnerhet bränsle. Vatten hämtas utan afgift vid landningsbryggan. På förfriskningar är temligen drägligt pris; oxkött kostar ungefär en piaster för 14—15 skålp., men det är magert och dåligt. Frukt af flera slag finnes i öfverflöd.

Vi hafva nu redogjort för det lilla, vi under vårt korta vistande på stället hunnit inhämta. Orsaken till den snara afseglingen, — vida snarare än som förut var ämnadt — var den expedition som af general Flores, republiken Ecuadors fordne president, i Callao utrustades för att störta den styrelse, som, efter den lagligen valde presidenten Noboas fördrifvande, tillvällat sig magten, och i spetsen för hvilken befann sig general Urbina. Rustningarne bedrefvos helt öppet; ett par fartyg, deribland en ångbåt, voro redan afgångne till Payta, hvarest samlingsplatsen för de många landflyktige Ecuadorianerne var utsatt, och folk anvärfdes i Callao, utan att peruanska styrelsen tog det ringaste steg till hämmande af detta för en vänskaplig magt temligen förnärmande oskick. Ecuadors minister i Lima, general Elizaldes, skref också derom ofantligt långa diplomatiska noter, hvaraf tidningarnes spalter dagligen voro fulla. Det förljöds att åtskilliga handelshus i Lima förskjutit Flores betydliga penningsummor. För att på närmare håll få betrakta utgången af denna expedition, beslöt kommendörkapiten Virgin att med fregatten skyndsammast begifva sig till Guayaquil.

Innan afseglingen, hade fregatten besök af guvernören på stället. Han var en äldre, något fetlagd herre af mycket godlynt utseende och mycket artig: hans uniform var ofantligt lysande. Den bestod af röda sammetsbyxor med breda guldgaloner, alldeles guldbeslagen frack, trekantig hatt af likartad beskaffenhet och prydd med en ofantlig hvit fjäderbuske. Han åtföljdes af tvänne sjöofficerare, båda resliga och utmärkt vackra karlar, hvilkas uniformer äfven lyste af guld.

Under vistandet i Callao var luftens temperatur mellan 19 och 25°; man ihågkomme att det var just nu den hetaste årstiden. Vattnets temperatur på redden höll sig omkring 18°. Vinden var från sydkanten, mest med laber bris, himmelen strömulen och luften disig.

Digitized by Google

VII.

Segling till Puná och uppehåll derstädes; segling till Panamá, samt uppehåll der och vid Perl-öarna.

1852. Mars 18 — April 28.

Den 18 Mars kl. 7 om aftonen lemnade Eugenie Callao redd för att begifva sig till Puná*). Vinden fortfor från sydkanten med svag bris, och intet anmärkningsvärdt passerade på ett par dagar. Middagstiden d. 20 passerade vi genom en sträcka af hafvet ungefär 12 mil (2 sv. m.) lång, hvarest fläckar och strimmor af blodröd eller rödbrun färg tidt och ofta visade sig. Af ombord varande naturkunnige anställd mikroskopisk undersökning visade, att den röda färgen härrörde af en ofantlig mängd så kallade confervæ, hvaraf vattnet var uppfylldt. Till middagen d. 21 gaf besticket en strömsättning af ungefär tolf mil (2 sv. m.) i dygnet åt sydsydvest. Detta är väl en motsats till det vanliga förhållandet, men skall dock temligen ofta inträffa. Förändringarne i hafsvattnets temperatur tyckas ock bestyrka bestickets angifvelse. Det är klart att en ström åt syd bör här medföra höjning i hafsytans temperatur, och en åt nord motsatsen. Denna temperatur var vid Callao omkring 18°, steg d. 19 till 22°, d. 20 och 21 till 24°, och aftog sistnämnde dag på eftermiddagen, så att den följande dagen nedgick till 20°, då strömmen äfven ej längre kändes, utan snarare satte litet åt nordvest.

Den 22 kl. ½ 4 f. m. ankrade vi, i anseende till stiltje, för varpankare straxt söder om Punta Aguja. I dagningen visade sig en betydlig sträcka af peruanska kusten, men de söder om Punta Aguja

*) Puná är en ö, belägen utanför Guayaquil-flodens mynning. Större fartyg kunna ej gå uppföre floden, utan måste stadna vid ön.

Digitized by Google

belägne öarne Lobos de Tierra och Lobos de Afuera*), nyligen ryktbara genom de tvistigheter mellan Förenade Staterna och Perú, som dervarande guanolager åstadkommit, kunde ej i anseende till afståndet urskiljas. Kl. 7 f. m. lättade vi med en svag bris från sydkanten och satte kurs på Payta, der det troddes att Flores för närvarande uppehöll sig med sin eskader. Kl. 3 e. m. passerade vi helt nära den straxt söder om Payta belägne Lobos-ön**), och höllo kl. 5 in på redden. Något spår till Flores' expedition syntes dock ej, och vi fingo sedan veta att han låg till ankars vid Lobos de Afuera för att invänta ytterligare ett fartyg, innan han begaf sig till Ecuador. Landet har kring Payta samma utseende af nedslående ofruktbarhet som det vid San Gallan beskrifne. En grupp af kullar***), som tillsammans bilda en figur liknande en bomsadel, är en god ledning för angörandet. Staden skall ega omkring 5000 innevånare, och är egentligen blott hamnstad åt San Miguel de Piura, hvars befolkning uppgifves till 75,000. Öfverallt i Spanska Amerika se vi bruket att ej anlägga de stora städerna vid hafvet. Orsaken har varit fruktan för de mägtiga fienderna på hafvet, och när vi höra talas om Drakes m. fl. djerfva plundringståg och flibustierernes röfvarbragder, så må man ej förundra sig öfver att hafvets närhet ansågs farlig. Payta plundrades och brändes 1741 af Anson; befolkningen hade, som vanligt vid dylika tillfällen, begifvit sig inåt landet medförande hvad de i hast kunde få tag i, och nästan utan att ens försöka något motstånd. Hamnen anses den bästa på hela Perús kust, och en ej obetydlig handel drifves der i bomull, medicinalier och hudar. Kreatur och hvarjehanda förfriskningar skola kunna erhållas till drägliga priser, men hvarken ved eller vatten. I geografiskt hänseende är Payta märkvärdigt genom sin närhet till magnetiska eqvatorn.

Intet anmärkningsvärdt inträffade förr än d. 24, då vi kl. 4 f. m. ankrade för varpankare i anseende till stiltje. I dagningen uppsprang en liten bris, med hvilken vi lättade. Den friskade hastigt och blåste kl. 7—8 så frisk från ostsydost, att vi måste taga in ett ref i märsseglen, något för oss sedan någon tid ovanligt. Kl. 7 fingo vi i sigte ön Santa Clara med dess fyrtorn, och kort derefter syntes Puná och landet kring Tumbez skymta fram. Man såg genast att man nu kommit till en helt annan natur, än den för tvenne dagar sedan lemnade. Lummiga träd betäckte här landet, och äfven Santa Clara var prydd af en grönska, som mot de nyss lemnade sandfälten såg helt prunkande ut. Vi kryssade inåt Guayaquil-viken, men den friska

*) Betyder i öfversättning Inre och Yttre Skälön.

**) Får ej förblandas med de nyssnämnde.

***) Kallad Silla de Payta.

Digitized by Google

vinden dog snart ut, och kl. 1 e. m. ankrade vi för stiltje med varpankare. Ett par timmar förut hade vi inåt viken observerat ett barkskepp, hvars manöver syntes besynnerlig. Det tycktes först bjuda till att undvika fregatten, men då denna likafullt nalkades, satte det helt tvärt kurs på, och ankrade ungefär samtidigt med henne, samt hissade hamburgsk flagg; strax derefter sågs en båt derifrån ro mot fregatten. Den kom snart ombord, och medförde briggens befälhafvare, som underrättade oss om att i viken befann sig ett amerikanskt hvalskepp, som vid Galapagos-öarne blifvit taget af från Ecuador dit deporterade brottslingar, hvilka mördat fartygets besättning, och sedermera begifvit sig på sjöröfveri. Mannen var helt förskrämd; han hade då fregatten kom i sigte tagit henne för sjöröfvaren, hvarföre han sökt komma undan, men hade snart märkt sitt misstag, omtalade gräsliga historier om röfrarnes framfart och att de utan skoning mördade alla som föllo i deras händer, samt anhöll att få segla under konvoj af fregatten. Hans begäran beviljades naturligtvis, och vi skola framdeles få se att hans fruktan ej var så alldeles ogrundad. Barkassen och slupen utsattes och bevärades, samt afsändes tillika med babords låringsbåt, under befäl af premier-löjtnant Sundin, med order att under natten bevaka sjöröfvarfartyget, som syntes från briggens ankarplats, men ej från fregattens, samt taga det, om det försökte undkomma genom att gå till sjöss. Fregatten lättade kl. ½6 e. m. med en liten bris från sjön, och ankrade kl. ½11 på kort afstånd från briggen, på tjugu famnars djup.

I dagningen d. 25 återkallades båtarne genom signal, och kort derefter blef sjöröfvaren synlig; ett par af landets farkoster, så kallade "balsas" eller stockflottor, sågos i rörelse i dess närhet. Dessa farkoster fordra närmare beskrifning, den vi dock, för att ej afbryta berättelsens gång, uppskjuta till längre fram. Fortfarande stiltje hindrade fregatten att komma ur fläcken, och afståndet var nog långt för att i den starka solhettan afsända båtarne, hvars vid ankomsten utmattade besättningar möjligen ej varit striden vuxne, om sjöröfvarfartyget varit väl bemannadt. Det var nu i alla händelser en temligen säker pris, ty vägen ut till sjöss var afskuren. Kl. 1 e. m. lättade fregatten med en lätt bris, så att vår fiende snart blef tydligt synlig tillika med en liten skonert, som låg fastgjord akter om den. Amerikanska flaggen var hissad upp- och nedvänd under dess gaffel. Kl. 4 dog brisen alldeles ut, men återkom snart temligen frisk, så att fregatten hastigt närmade sig honom: vi sågo nu flaggen flyttas till förtoppen. Strax innan solnedgången, då vi hunnit helt nära, afsändes barkassen och slupen, under premier-löjtnant Sundins befäl, för att

Digitized by Google

taga fartyget i besittning. Fregatten ankrade strax bredvid skeppet, och Hamburgerbriggen, som följt henne, ett litet stycke längre bort.

Barkassen rodde upp under skeppets akter och lade till om styrbord vid gångbordet. Något tecken till försvar förmärktes ej, men när båtarne lade till, visade sig en karl, som dock bar sig helt fredligt åt, och ej på något vis försökte hindra de ankommande att gå ombord. De vid dylika tillfällen vanliga försigtighetsmått vidtogos: luckorna pålades och poster med laddade gevär utställdes. Den nämnde karlen uppgaf sig vara fartygets tunnbindare*) och heta Peacock, att alla röfrarne dagen förut med fartygets båtar begifvit sig i land, och att ingen mera än han sjelf funnes lemnad ombord. Rummet undersöktes nu, men utan att någon der anträffades. En sexpundig metallkanon stod på styrbords gångbord och befanns laddad med bitar af gamla harpuner, mejslar och hvarjehanda jernskräp. Seglen, som hängde lossgjorda, beslogos, fartygets papper togos i förvar och fördes ombord på fregatten, och vi funno prisen vara hvalskeppet George Howland från New-Bedford, kapiten Cromwell. Tunnbindaren uppgaf att det hade ombord omkring 280 fat spermaceti och 70 fat tran. Fartyget var mycket väl utrustadt, men nu till den yttersta grad nedsmutsadt, så att man för stank knappast kunde vistas i kajutan. Premier-löjtnant Fries erhöll order att taga befälet derpå, och tunnbindaren afsändes till fregatten för att förhöras. Den lilla skonerten blef äfven undersökt; den var en usel däckad båt, full med skämd proviant, sönderslaget porslin, trasiga kläder och annat mer, ballasten i rummet var öfverdragen med stelnad blod, hvaraf äfven däcket var nedsöladt, och en gräslig stank mötte den ombord kommande. Sedan allt blifvit ordnadt återvände barkassen och öfriga båtar ombord på fregatten. Kort derefter uppgåfvo några af märsgastarne att de från rårna sett att flera personer än den nämnde Peacock funnos ombord, men gått ned genom förluckan. Oaktadt det osannolika i denna uppgift skickades en båt till prisen, med befallning om ny undersöknings anställande i alla vrår, men den ledde ej till annat resultat än det föregående. Alla prisens båtar saknades, hvarföre fregattens joll lemnades till dess begagnande.

Tunnbindarens berättelse var som följer. Medan fartyget låg till ankars vid Charles Island**), som det anlupit för att hemta vatten och bränsle, kom en hvalbåt långs sidan, och de i denna befintlige personer förfrågade sig hos kaptenen, om han vore villig att låta sin timmerman reparera deras båt. Kaptenen förklarade sig ej kunna bifalla

*) På hvalfartyg finnes alltid en sådan.

**) En af Galapagos-öarne, äfven kallad Floriana, hvilken varit begagnad till deportationsort för brottslingar, hvarom vidare framdeles.

Digitized by Google

deras anhållan, men föreslog dem att mot betalning taga reda på fyra man af fartygets besättning, hvilka varit sände i land att hugga ved, men sedan ej inställt sig ombord. De förklarade sig villige härtill och foro i land, men återkommo snart ombord i sällskap med flera, bemäktigade sig helt oförmodadt fartyget, och sedan de bundit kaptenen till hand och fot, sände de honom och några man af besättningen i land på ön, hvarefter de gingo till segels med skeppet och seglade till Chatham Island*). Under vägen satte de styrmannen och två man till att måla om fartyget utombords, men desse lyckades derunder att fira en båt i sjön, hvarmed de begåfvo sig på väg tillbaka till Charles Island. Peacock hade försökt att få komma med, men blef fasttagen och erhöll ett slag i hufvudet med en huggare. På Chatham Island gingo röfrarne i land och togo kommendanten på ön jemte hans dotter och fyra soldater till fånga, samt förde dem ombord, hvarjemte de bemäktigade sig en ej obetydlig penningesumma, tillhörande den förstnämnde. Flickan blef våldtagen af flere bland bofvarne, men landsattes, sedan hon först fått öfvervara kommendantens och soldaternas aflifvande. De blefvo alla nedskjutne: kommendanten fick tre skott, som träffade så illa att han ej ens föll, utan förblef stående och pekade med handen på hjertat, utropande: "aqui, aqui!" (här, här!) medan hans mördare omladdade sina gevär, hvarefter fyra kulor lade honom död på däcket. Kropparne kastades öfver bord, men två af soldaterna lefde ännu, och höggo tag i relingen, hvarifrån de medelst slag och knifhugg lösgjordes, och syntes sedan en lång stund sprattla i fartygets kölvatten. Följande dagen hade en Fransos, den röfrarne tvungit följa med från Charles Island för att navigera fartyget, kommit till Peacock och varnat honom, sägande att han sannolikt under loppet af dagen skulle blifva mördad; Peacock hade då gömt sig bland kärlen i rummet, hvarest han lefvat dels på hvalspäck, som fanns derstädes, dels af det lilla Fransosen ibland hemligen lyckats gifva honom, hvarjemte han med sin knif borrat hål på ett vattenfat, och sålunda kunnat släcka den törst hvaraf han plågades. Sålunda hade han tillbragt, han viste ej rätt om sexton eller aderton dagar, emedan han befunnit sig i ständigt mörker. Under tiden hade skeppet seglat öfver till kusten, vid Tumbez hade ett par kärl tran blifvit upptagne ur rummet för att försäljas, och hade han fått veta att två matroser der rymt, så att af skeppets besättning endast timmermannen och han sjelf funnos qvar ombord. Kort derefter togs den lilla skonerten, hvarvid en af fartygets båtar blifvit sönderslagen, och af skott, som han hört, och samtal, som han lyssnat till, slöt Peacock att några af

*) En annan af samma öar.

Digitized by Google

der ombord befintlige personer blifvit afdagatagne. Om alla dessa sednare tilldragelser sade han sig ej ega någon närmare kännedom, emedan han förstod högst obetydligt af spanska språket, och han endast genom lyssnande på röfrarnes samtal kunnat få kännedom om tilldragelserna. Den 24 Mars hade han hört att de i båtarna begifvit sig af från fartyget, och sedan allt blifvit tyst, kröp han försigtigt upp på däck, hvarifrån han såg en af båtarna styra åt Puná, och de andra två åt Tumbez. Åsynen af fregattens höga master förklarade genast för honom orsaken till den hastiga afresan. För att skrämma bort de infödingar, som han såg segla på sina balsas i skeppets närhet, att komma ombord, satte han några hattar och tröjor upp på spakar, så att de på afstånd sågo ut som folk.

Sedan Peacock slutat denna sin berättelse, yttrade han sin fägnad öfver att hafva undsluppit den fara, hvaraf han så länge hotats, och att hafva fallit i så goda händer. Han återsändes samma qväll ombord på sitt fartyg. Hans berättelse väckte i början mycket misstroende, men har sedan befunnits i hufvudsaken riktig, äfvensom att han ingalunda öfverdrifvit de af bofvarna begångne brott, utan att tvertom åtskilliga andra ytterligare komma dem till last. Det är således troligt att han verkligen legat gömd i rummet, men uppgiften att röfrarne redan d. 24, eller dagen innan skeppet blef af oss taget, öfvergifvit det, lät litet osannolik, och det kan väl knappast betviflas att Peacock var en bakslug lymmel.

Följande dagen, d. 26, lättade vi kl. 8 f. m., men ankrade åter kl. ¼10, då tiden började sätta emot. Vi väntade nu att få se någon lotsbåt komma ut emot oss, men ingen förmärktes. Strax på eftermiddagen visade sig en liten ångbåt under Ecuadors flagg och nalkades oss snart, fast med en viss misstänksamhet. En båt afsändes dit ombord med anmodan till dess chef att komma ombord på fregatten; efter några ögonblicks tvekan och att hafva lemnat ifrån sig ett par pistoler, steg han i båten. Han sade oss att hans egentliga ärende var att hålla utkik på Flores' eskader, och att han vid åsynen af de tre fartygen, Eugenie, hennes pris och danska briggen tillsammans, först trott dem vara den fruktade fienden, men vid närmare betraktande märkt sitt misstag. Dagen förut hade han i närheten af Puná tagit en hvalbåt med elfva personer ombord, hvarjemte på ön fyra andra blifvit tagne. Bland dessa befunno sig banditernes anförare Breones, hans förnämsta medhjelpare, en mulatt vid namn Antonio Huncho, den amerikanske timmermannen, den ofvannämnde Fransosen Hieron, två fyrvaktare från Santa Clara, dem röfrarne med våld fört ombord för att nyttja som lotsar, samt nio deporterade brottslingar. Breones och Huncho hade förut begått nästan alla möjliga brott.

Digitized by Google

En betydlig summa penningar fanns i dessa herrars och deras kamraters kläder, väl insydde i linningar och på andra ställen.

Kommendörkapiten Virgin afgick till Guayaquil med ångbåten, från hvilken fregatten erhöll lots. Kl. ½2 e. m. gingo vi till segels och ankrade tillika med våra två kamrater kl. 8 utanför Puná by, på sju famnars djup och dybotten.

Tidigt följande morgon sågs en fransysk korvett komma utför Guayaquil-floden och ankra nära Eugenie. Dess chef kom ombord och sade sig vara nedkommen för att taga sjöröfvarfartyget, om hvars bedrifter underrättelse anländt till staden, och tycktes vara temligen snopen öfver att hafva kommit för sent. Korvetten afseglade frampå dagen åter till Guayaquil, och på eftermiddagen gick vår pris under premierlöjtnant Fries' befäl också till segels, för att öfverlemnas till Amerikanska konsuln i denna stad, dit den anlände följande dag d. 28. Innan vi nu lemna någon beskrifning på Puná, vilja vi anföra de tagna röfrarnes bekännelser om sina brott.

Redan långt innan George Howlands ankomst hade de vid Charles Island tagit en nordamerikansk skonert, som kom från kusten af Mexico och hade mycket penningar ombord; besättningen hade blifvit nedhuggen och fartyget sänkt. Peacocks berättelse om anfallet på George Howland befanns riktig, likaså om morden vid Chatham Island, blott med den skillnaden att den person, han trodde vara kommendant på ön, var en dit af politiska skäl förvisad general Monte, och qvinnan ej hans dotter, utan hustru till en på ön bosatt fiskare. Vid Tumbes hade banditerna på stranden råkat på en qvinna med en ung dotter, hvilka båda först våldtogos och sedan mördades. Kort derefter anträffades den lilla skonerten i sällskap med en annan; båda voro befraktade för att föra folk till Flores' expedition. Af hvad skäl de anfallit dessa fingo vi ej rätt säkert veta, men sannolikt har det varit i ändamål att derigenom erhålla nåd af regeringen. Den ena skonerten lyckades undkomma genom att sätta på land, men af de ombord på den andra befintliga fyratiotvå personer mördades tjugutre. De öfriga hade upptagits ombord på skeppet, och sedermera med två af dess båtar begifvit sig till Tumbez.

Bland de mördade befunno sig en öfverste vid namn Manuel Tamayo, två öfverstelöjtnanter, Moreno och Guerrero, jemte flera officerare. En mängd, desse personer tillhörige bref och papper funnos ombord på skeppet, och flera af ganska kompromitterande beskaffenhet. Sålunda fanns t. ex. ett förseglad bref till Flores, ett från honom till Tamayo, hvari denne, som då landsflygtig vistades i Piura, uppmanades att ej emottaga det tillstånd att återvända till fädernesländet, hvilket hans hustru åt honom utverkat, och att i Piura och

Digitized by Google

Payta för expeditionen anskaffa så många raska karlar som möjligt. Mellan Tamayo och hans fru och svägerska fanns en vidlyftig brefväxling. Man fick deraf se huru träget och ihärdigt dessa båda fruntimmer anlitat alla sina vänner och bekanta om biträde vid utverkandet af det ofvannämnde lejdebrefvet för Tamayo; huru svägerskan sändt honom ej obetydliga penninge-understöd och beklagar sig öfver att modren ej velat utlemna hennes efter fadren ärfda silfver, så att äfven dess värde kunnat sändas svågern tillhanda; huru Señora Tamayo underrättar sin man om deras barns helsa och framsteg, och uppmuntrar honom att sätta sin förtröstan till försynen. "Du säger mig i ditt sista bref", skrifver hon, "att du ej vet på hvad sätt du skall söka ditt uppehälle, men jag säger dig att du ej bör vänta till dess slantarne taga slut, utan snart tänka på hvad du kan taga dig till. Du är dock ensam: tänk då på mig och min stora familj! men jag hoppas på Gud, och han skall ej, med det lilla jag kan arbeta, låta mig sakna ett bröd till föda. Akta dig för att spela och dricka, och arbeta utan att tröttna, och du skall nog förtjena ditt uppehälle. Jag vet att du blir stött öfver denna min varning, men, min älskade! du bör ej blifva det: jag är ju den enda som kan säga dig sådant, ty din välgång eller olycka är min egen." Längre fram i samma bref erbjuder hon sig att skicka honom några stråhattar hon gjort, emedan sådane der han befann sig betalades bättre än i Portoviejo, der hon vistades.

Författaren fick sig uppdraget att genomse och ordna dessa papper. Det väckte en egen besynnerlig känsla att så der helt oförmodadt komma in i andras hemligaste förhållanden. På det att ingen i brefven nämnd person möjligen skulle blifva kompromitterad, aflemnade kommendör-kapiten Virgin allesamman till en pålitlig person i Guayaquil, som lofvade att tillställa dem de aflidnas slägtingar. Några få papper, innehållande små poemer, berättelser om underverk m. m. dylikt, har författaren såsom curiosum behållit. Bland dem är ett koncept till en kärleksförklaring i den mest svassande stil.

Den 29 skötos i Guayaquil Breones, Huncho och fyra andra. Ett par af officerarne, som följt prisen till Guayaquil, voro närvarande vid afrättningen. Skälmarne gingo alla sin död till mötes med största lugn. Huncho utdelade bland soldaterna litet pengar han hade i behåll, och var just i begrepp att göra en af dem en skänk af ett par tärningar, men hejdade sig sägande: "kanske man äfven i helvetet spelar tärning; det är så godt jag gömmer dessa." Ett stort antal åskådare hade infunnit sig, och damerna tycktes i synnerhet mycket intresserade. Innan vår afsegling till Puná blefvo alla de öfriga missdådarne gripne.

Digitized by Google

Puná by är belägen på ön af samma namn och består af omkring ett dussin hus med ett par obetydliga inhägnade täppor. Husen äro alla byggda på stolpar, för att gifva luften tillträde på alla sidor och hålla rummen fria från väta. Medföljande planch ger bättre än en beskrifning begrepp om deras utseende, men vi måste upplysa att det här afbildade hus är ett af de bästa i byn. Det inre är öfverallt högst tarfligt: möbleringen består på sin höjd af några stolar och bänkar, ett par hängmattor och en kista. Till spis begagnas några flata stenar, och husgeråden inskränka sig till ett och annat kokkärl och några kalabasser. Några egentliga odlingar syntes ej, oaktadt dylika med största lätthet skulle kunna göras. Någon frukt var ej att få, med undantag af några bananas. En half mil från byn vid Punta Española har engelska konsuln i Guayaquil ett landställe, hvarest han en gång försökte odla bomull, som väl vexte förträffligt, men ej kunde skördas i anseende till brist på arbetare, ty Puná-boerne tyckte sådant arbete vara dem alldeles för besvärligt. Från byn går en liten gångväg till detta ställe, men man får dock litet emellanåt tränga sig fram bland de talrika busksnår och slingerväxter, som på många ställen stänga den. En slags ranka, med blad liknande nässlans, var ganska besvärlig, ty dess blad fastnade vid kläderna så starkt att de först efter flera tvättningar voro riktigt borta, och lemnade då efter sig fläckar som tyckas vara outplånliga. För botanisten erbjuder Puná säkert ett rikt fält. Pockenholz och flera arter nyttiga träd växa derstädes i öfverflöd, men skogens täthet gör deras uppsökande och forslande till stranden ganska besvärligt.

Bredvid byn genomskäres ön af en smal ränna — "estero" — som en fjerdingsväg från sin mynning grenar sig i två och derefter blir så trång och full med kullfallna träd att endast de minsta båtar kunna komma fram. Denna rännas stränder erbjuda en äkta tropisk scen. De äro beväxta med höga, lummiga träd, mellan hvilkas stammar buskar bilda otillgängliga snår, medan parasitväxter frodas i träden, omslingra deras grenar och bilda stora nedhängande festoner. Vid högt vatten stå de närmast stranden vexande träden med sina rötter i vattnet, men vid lågt — höjdskillnaden är ungefär en famn — blir en del af den gyttjiga strandens sluttning synlig tillika med stora sträckor af trädens rötter, hvilka bilda högst fantastiska figurer. Musslor kunna då plockas på buskarnas och mangle-trädens i vattnet slokande grenar. Hägrar, Ibisar och andra vattenfoglar anträffades på stränderna, många småfoglar i buskarna, och understundom såg man en i gyttjan hvilande kayman vid båtens annalkande snabbt kila ned i vattnet. De voro dock hvarken talrika eller stora, men en dag syntes en mycket stor simma kring fregatten. Dess längd kan ej

Digitized by Google

HUS I PUNA.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. S. del.

Lith. Jnst. Arnz & Cº Düsseldorf.

HUS I PUNÅ.

Digitized by Google

Digitized by Google

hafva varit mindre än åtta till nio alnar, och dess utseende var högst vidrigt. Kaymanerne anses här föga eller intet farliga för menniskor utom om man nattetid faller i vattnet. På land angripa de ej allenast ingen, utan äro så skygga att de äro ganska svåra att åtkomma med eldvapen, mot hvars verkan deras tjocka och hårda hud är ett godt, ehuru ej ofelbart försvar.

På den sidan af rännan der byn är belägen tillåter skogens täthet ej några vandringar, och om man skjuter en fogel, är det oftast omöjligt att få reda på den. På andra stranden deremot är landskapet mera öppet och omvexlande, så att det på många ställen har tycke af en svensk beteshage. Öppna gräsvuxna sträckor åtskiljas af skogsbackar, af hvilka större delen voro fulla af taggiga buskar och slingerväxter, men åtskilliga också pryddes af fristående trädgrupper. En half mil från byn hade dennes innevånare här sina fäbodar, kring hvilka talrika hjordar, i synnerhet af getter, betade. Man kunde i denna trakt obehindradt vandra vidt omkring, och vandringen fick nytt behag af de täcka utsigter, som oupphörligt visade sig, och af de många foglar af olika arter, på hvilka man kunde tillfredsställa sin jagtlust. Man träffade här flera slags dufvor, papegojor, kolibrier och hvarjehanda småfoglar, samt vid stranden mot viken, hägrar, spofvar och vipor. Granna ormar voro ej sällsynta, och qvicka ödlor af glänsande färger kilade oupphörligt mellan buskarna, i hvilka de stora syrsorna litet imellanåt uppstämde sin gälla sång. Granna fjärilar fladdrade öfverallt bland blommorna, af hvilka flera slag spridde sin vällukt vidt omkring. Vid fäbodarna brukade man hvila litet, språka med deras innevånare och förfriska sig med litet mjölk, serverad i en kalabass, eller med filbunke i ett dylikt kärl, då skalet af en slags stor böna begagnades i stället för sked, en lyxartikel bland dessa naturbarn.

I byn finnes en alcalde, som tillika monopoliserar handeln och krogrörelsen på stället, något ej ovanligt bland desse herrar. För öfrigt var han en ganska hygglig man. Enda vägen till Guayaquil är floden, och någon annan lägenhet än att hyra en kanot med folk finnes ej. Flodens stränder äro sanka och osunda, och vistandet på dem, i synnerhet nattetid, förorsakar elakartade frossor och febrar, hvaraf vi fingo erfara prof. Ormar och mygg öfverflöda derstädes på ett obehagligt sätt. Den starka ström, som förorsakas af tidvattnet, lättar betydligt sjöfarten på floden, som ej kan företagas utan lots från Puná. Föga vind är i allmänhet att påräkna, och större fartyg måste ankra när strömmen kommer emot, men båtar kunna alltid längs stranden taga sig fram med rodd. På fregattens ankarplats var högt vatten ungefär sex timmar efter månens kulmination, och ström-

Digitized by Google

men kantrade nära samtidigt med tidvattnet. Vattenskillnaden är vid springtid sju fot, vid dödtid tre till fyra. Vid förra tillfället loggades ombord starkaste strömmen under ebben till 4′,6 ($\frac{8}{4}$ sv. m.) i timmen, och under floden till något mer än hälften. Vatten kan vid Puná endast erhållas till obetydlig myckenhet, ved deremot i öfverflöd och till måttligt pris, om man låter sitt eget folk hugga den. Allt af infödingarne verkställdt arbete blir dyrt. Som vanligt i tropiska klimater kommer en mängd insekter ombord med veden; för att i någon mån förekomma sådant bör man barka stockarna, derefter låta dem ligga i vattnet ett par dagar, och slutligen innan de upphuggas skrubba af dem med en qvast. På kreatur är god tillgång, men oxarne äro små och magra, och priset temligen högt. Frukt och grönsaker finnas knappast, med undantag af plataner; men litet fisk och villebråd kan stundom erhållas. Regeringen hade den artigheten att från Guayaquil nedsända till fregatten en väldig mängd af de dråpligaste ananas och apelsiner, förutom grönsaker och annat, som ej i Puná kan erhållas, tillika med befallning till alcalden att för dess räkning lemna kreatur för besättningen. Då desse i land slagtades, begärde en qvinna, som med familj bebodde ett uselt hus nära landningsstället, att erhålla tarmar och dylikt, som af oss ej kunde begagnas, och frampå qvällen fingo vi se henne och döttrarna i huset sysselsatta med att vid det matta skenet af en usel lampa upphänga dessa oaptitliga saker kring väggarna af det enda rummet i deras dufslaglika bostad. Åldsta dottern var ett ganska vackert exemplar af mestiz-rasen, eller blandningen af hvit och indian; hon var nu vid tretton års ålder alldeles utbildad och skulle snart gifta sig. Hennes anletsdrag voro väl något grofva, men ej obehagliga, och kroppsformerna, hvilka hennes lätta drägt mycket väl visade, ganska vackra, i synnerhet armar och händer, hvilka allmänt anträffas väl bildade både hos den röda rasen i Amerika och den bruna polynesiska, hvilka ock af många anses vara en och samma.

Under de nio dagar vi uppehöllo oss vid Puná var himmelen för det mesta molnbetäckt, men föga regn föll. Vinden blåste vanligen i omlöpande svaga kast, dock mera från sydvest än från något annat håll. Temperaturen uppgick om dagen i skuggan flera gånger ända till 32°, och sjönk om natten aldrig under 21°, men oftast ej under 23°. Vattnets temperatur på ankarplatsen var 25°—27°. Den vackra årstiden inträffar när solen är norr om eqvatorn, eller från April till och med Oktober eller November; den ansågs just börja vid tiden för vår ankomst. Från December till och med Mars regnar det starkt och ihållande och hettan är tryckande, under det att man i Juni, Juli och Augusti skall hafva ett serdeles behagligt klimat, tillräckligt svalt för

Digitized by Google

att ej lägga hinder eller obehag i vägen för arbete och kroppsrörelser. Med undantag af de sanka flodstränderna är landet sundt.

Vi måste nu vända vår uppmärksamhet till de politiska förhållandena.

Den 29 Mars anlände från kommendör-kapiten Virgin ordres att anhålla ankommande fartyg, som möjligen kunde hafva trupper eller krigsförnödenheter ombord, de sednare dock endast i den händelse att vederbörliga pass och papper saknades.

Den 31 ankom kommendör-kapiten Virgin sjelf med en, den förr omnämnde franska korvetten La Prudente tillhörande båt, meddelande oss underrättelse om ställningar och förhållanden i Guayaquil.

Det hufvudsakligaste deraf var: att peruanska styrelsen hemligt gynnade Flores' expedition, ehuruväl den förklarat sig ej kunna utsträcka sitt beskydd till de af republikens medborgare som sällat sig till den; att Flores sannolikt kunde påräkna ej obetydligt medhåll inom landet; att mycken förskräckelse herrskade i Guayaquil, som blifvit försatt i belägringstillstånd så till vida, att ingen farkost fick inpassera om qvällarne sedan det mörknat; och att styrelsen förklarat Flores och alla hans följeslagare för sjöröfvare och fredlöse, dem hvem som helst egde rättighet att anfalla och gripa när och hvar de anträffades. I denna förklaring hade Nya Granadas styrelse instämt. Ett rykte gick att Flores utlofvat sina skaror, som till större delen skulle bestå af äfventyrare från alla länder, att under tvänne dygn få plundra Guayaquil. Såväl engelska som nord-amerikanska konsuln på stället hade anhållit om skydd af Eugenies kanoner, till dess något annat örlogsfartyg kunde hinna ankomma.

Vår pris hade blifvit aflevererad till Förenta Staternas konsul. Af honom och fregattens agent, herr Garbe, valde värderingsmän uppskattade fartyget till 20,000 och lasten till 25,000 piasters värde, och hade för Eugenies samtlige besättnings räkning anspråk af kommendör-kapiten Virgin blifvit gjordt på en tredjedel af denna summa i bergningslön. Den 4 April anlände premier-löjtnant Fries med sitt manskap i fregattens barkass, som varit uppsänd för att hemta honom. Han medbragte tvänne kaymaner af fyra till fem alnars längd, och en omkring fyra alnar lång orm, hvarmed de redan betydliga naturhistoriska samlingarne ökades.

Vår proviant-förvaltare, herr Bagge, som en längre tid varit lidande af en inre åkomma och ej tillräckligt noggrant iakttagit den diet, som för dess botande var oundgängligen nödvändig, hade redan vid afseglingen från Lima måst intaga sängen. Hans tillstånd var dock ej sådant att det gaf anledning att förmoda hans frånfälle vara

Digitized by Google

nära förhanden, men det förvärrades hastigt, och på förmiddagen d. 4 April, Palmsöndagen, afsomnade han stilla.

På eftermiddagen samma dag gingo vi till segels, men måste efter ett par timmar ankra i anseende till stiltje. Kl. 10 e. m. lättade vi åter och drefvo med strömmen sakta utåt viken. Följande dagen förflöt på samma sätt med ankring och tillsegelsgående, men kl. 6 e. m. kom en liten bris från sydvest, som förde oss ett temligt stycke utåt. Kl. 2 f. m. d. 6 måste vi åter ankra, och efter ett försök att gå till segels, blifva tills vidare qvarliggande i anseende till den envisa stiltjen.

Redan i dagningen syntes fyra segel ett litet stycke till sjöss, och de befunnos snart vara Flores' eskader, bestående af en ångbåt och tre seglande fartyg. Omkring kl. 8 f. m. sågo vi en båt sätta af från ångbåten och ro åt fregatten; efter halfannan timmas förlopp kom den långs sidan, och efter att hafva dertill begärt och erhållit tillstånd kommo fem personer ombord. Fyra af dessa voro i uniform, den femte civilklädd. Af de militära hade ett par ett temligen ruskigt utseende, och befunnos vara Tyskar till nationen; den förnämste bland sällskapet var en lång vacker karl, som uppgaf sig vara adjutant hos Flores, och att han medbragte en skrifvelse från sin chef till kommendör-kapiten Virgin, i hvars kajut alla de ankomne nedvisades. Efter en timmes vistande derstädes kommo de åter upp på däck, och foro tillbaka till sitt fartyg. Den på Flores' vägnar öfverlemnade skrifvelsen lyder sålunda:

Ombord på ångfartyget Restaurador d. 5 April 1852.

Till Herr Chefen å Hans Majestäts Konungens af Sverige fregatt, till ankars vid Puná.

Min Herre!

Öppen och uppriktig i alla mina handlingar, har jag äran vända mig till eder, för att till edert bedömmande framställa ändamålet med min expedition, och de skäl som rättfärdiga den, på det Ni må kunna göra Eder ett riktigt begrepp om Ecuadors inre stridigheter och derstädes nyligen inträffade händelser.

Genom national-församlingens enhälliga votum år 1843 utvald till konstitutionell president, hade jag 1845 att beklaga mig öfver en af de i nyskapade republiker så ofta inträffande revolutioner, och ehuru styrelsens vapen segrade i två efter hvarandra vid Hacienda de la Elvira lefvererade drabbningar, beslöt jag dock att för två år lemna landet, på det uppfyllandet af min pligt att upprätthålla min myndighet och den statsförfattning, hvarifrån den utgått, ej skulle kunna tillskrifvas personliga afsigter. Till följe häraf uppgjorde jag i Vir-

Digitized by Google

ginla en öfverenskommelse, och har jag å min sida uppfyllt deri stadgade förbindelser; men knappt hade jag lemnat Ecuadors stränder, förr än mina motståndare bröto öfverenskommelsen, mördade en förtjent general, proskriberade dem som varit styrelsen trogna, och öfverlemnade sig slutligen åt omenskliga förföljelser, dem både moral och civilisation fördöma. Såsom kontraherande part i nämnde öfverenskommelse, och såsom konstitutionell president, ålåg det mig att tillse att iklädde förbindelser respekterades, att samhällsordningen återställdes, och att de proskriberade återskänktes åt sina familjer; i synnerhet som på mig ansvaret hvilade för att hafva afväpnat dem midt i deras seger, och tvungit dem att uppfylla de förbindelser, som de andra hånande trampade under fötterna. Men olyckligtvis blef en af mig tillämnad expedition om intet, och mina fiender anklagade mig för att vilja i Amerika upprätta ett konungarike och för dess upprätthållande gynna utlänningar. Hennes Brittaniska Maj:ts höga regering, förtörnad öfver den oförsvarliga kränkningen af den slutna öfverenskommelsen, sände till sin representant i Ecuador den här i afskrift bilagda note, och fortfor att gynna och understöja mig, men förgäfves; under de sistförflutne åren hafva revolutioner följt på hvarandra såsom hafvets vågor, och det har ej varit möjligt att åstadkomma en styrelse som kunnat afhjelpa det skedda onda; och slutligen, då man hoppades att Señor Noboas moderata och försonliga styrelse skulle ega någon varaktighet, störtades den med väpnad hand af general Jose Maria Urbina, som till allmän skandal tillvällade sig magten. Från denna stund slocknade bland Ecuadorianerna allt hopp om förlikning eller försoning, emedan de politiska partier, i hvilka landet var deladt, omöjligen kunde underkasta sig en mans myndighet, den der förrådt alla styrelser. Se här hans historia.

Gynnad af mig från sin första ungdom*), upphöjd af mig från grad till grad ända till öfverste och anställd såsom guvernör öfver provinsen Manabé, svek han mitt förtroende, bröt sin pligt mot det allmänna och var otacksam mot sin välgörare.

Gynnad af Señor Ascasubís styrelse, svek han äfven dess förtroende och de nya pligter han åtagit sig, och kastade sig ånyo i en revolution, som nedblodade Riobambas och Favacundos fält.

Slutligen gynnad af Señor Noboa, rågade han måttet af sina förräderier och störtade sig i en olycksbringande revolution; han intog de inra provinserna, öfversvämmade med blod San Miguel de Chimbos jord, förflyttade regeringssätet till Guayaquil**), styrde landet helt

*) Det säges att han varit stallpojke hos Flores.

**) Det skulle enligt grundlagen vara i Quito.

Digitized by Google

godtyckligt, utan att genom någon slags lagstiftande församling legitimera sin tillvällade magt, lät konfiskera sina enskilda fienders egendom, och proklamerade den förderfliga socialismen, som både i Europa och Amerika förorsakat så mycket ondt.

Under sådana omständigheter hafva Ecuadors politiska partier uppmanat mig att sätta en gräns för den anarki, som sedan sju år derstädes herrskar, att upprätta samhällsordningen, förlika sinnena och understödja den medborgare, som af folket kunde komma att väljas till styresman. I dessa ändamål hafva de gjort stora uppoffringar för denna expedition, som redan kostar i det närmaste 400,000 piaster, och slutligen hafva dermed förenat sig alla de på Perús kuster i landsflykt suckande, dem både naturdrift och intresse bjuda att återvända till fosterlandet för att vårda sina öfvergifna familjer och förstörda affärer. Jag har å min sida emottagit det förtroende, hvarmed man hedrat mig, jag har hissat den nationella flaggen, mina trupper hafva redan beträdt Ecuadors mark, befolkningen har med enthusiasm förklarat sig mot usurpatorn, och jag ämnar fortsätta mitt företag, om det äfven skulle kosta mig lifvet; ty stora äro de förbindelser jag eger att uppfylla såsom republikens lagliga president, — hvilken myndighet jag dock föresatt mig att ej utöfva — såsom kontraherande part i öfverenskommelsen uti Virginia, och såsom grundläggare af landets oberoende.

I denna sakernas ställning har general Urbina, för att komma ifrån den strid, i hvilken hans ärelystnad och dåliga uppförande invecklat honom, utgifvit ett dekret, hvari vi förklaras för sjöröfvare, likasom hade han rättighet dertill, då vårt förfaringssätt ej gör oss till sådana. Om usurperande styrelser egde sådan rättighet emot de politiska partier som bekämpa dem, skulle de menskliga samfundens utvalde lefva utan någon borgen för sin trygghet, utsatte för att antingen bära en våldskräktande småtyranns ok, eller behandlas som röfvare om de understödja ordning och laglydnad. Lyckligtvis äro folkrättens läror i detta afseende tydliga, i dem finnes klarligen fastställdt, "att ett politiskt parti, hvilket som helst, är under folkrättens skydd, och bör behandlas såsom krigförande endast af den styrelse, mot hvilken det för krig." Och till all lycka hafva de i Perús hufvudstad residerande främmande ministrar underkännt det nämnde decretet, och förklarat sig för den strängaste neutralitet. Det oaktadt är det anmärkningsvärdt, att en usurpator af dåliga antecedentia kan för sjöröfvare förklara grundläggaren af Ecuadors nationalitet, den som med skäl kan kalla sig dess laglige president och ett orättvist offer för det påtagligaste brytande af ingångne tractaters helgd; att han kan för fribytare förklara aktningsvärda män, som önska återvända

Digitized by Google

till det fosterland, der de hafva slägt och egodelar; att han sålunda stämplar personer, som bekämpa revolutionärer och anarkister, och som äro stolte öfver att alltid hafva varit ordningens och styrelsens män.

Jag hoppas att Ni min herre, vid betraktande af dessa och förut antydda omständigheter, täckes skänka mig samma deltagande, som Europas regeringar visat mig, och som jag rönt af Hans Maj:t Konungen af Sverige, den vidtberömde Bernadottes son. Vill Ni ej skänka mig det, utbeder jag mig den neutralitet, som folkrättens grundsatser föreskrifva, och hvilken en man af Edert rykte och karakter ej kan neka mig. Å min sida erbjuder jag mig att respektera vänskapligt sinnade nationers rättigheter, beskydda handelns frihet, befordra de vänligaste förbindelser med Hans Maj:t Konungens af Sverige styrelse, och på allt sätt jag förmår tjena Eder.

Provinsen Guayaquils förre guvernör, hvilken af general Urbina blivit afsatt och landsförvisad, kan gifva Eder vigtiga underrättelser.

Till dess jag kan få äran att, enligt min önskan, personligen tala med Eder, undertecknar jag mig med utmärktaste aktning

Eder lydige och ödmjuke tjenare
Juan José Flores."

Om Flores i detta bref ej skonat sin motståndares karakter, så får man ock å andra sidan medgifva, att det parti, i hvars spets Urbina nu stod, ej i afseende på Flores varit nogräknadt i sina uttryck. Hans person och styrelse skymfande artiklar stodo dagligen i tidningarna, men det påstods likafullt att han egde betydligt anhang i landet. Såsom bekant är hann hans expedition ej längre än till Puná, hvarest den af sig sjelf upplöstes, utan att hafva inom landet framkallat några demonstrationer till hans fördel. I hvilken händelse som helst kunde ej Eugenie för obestämd tid blifva qvarliggande på stället för att bevittna de båda partiernas strid, i synnerhet som intet svenskt intresse var att derunder skydda. Kommendör-kapiten Virgin lärer dock under sammanträdet hafva tillkännagifvit, att, ehuru han ej fann sig befogad att blanda sig i general Flores' tvister med republiken, han likväl, så väl å sin regerings vägnar som enligt befullmäktigande af Englands, Förenta Staternas och Nya Granadas ombud i Ecuador, på det allvarligaste protesterade mot all plundring eller bombardering af staden, och att han gjorde generalen ansvarig för den skada till lif eller egendom, som genom sådant förfarande kunde tillskyndas der bosatte utlänningar. Härtill lemnade generalens fullmägtige det bestämdaste bifall. Vi fortsatte derpå vår väg framåt och läto Flores gå sin.

Samma dag, d. 6, begrofs vår döde skeppskamrat, proviantförvaltaren Bagge. Middagstiden kom en liten bris af nordnordost,

Digitized by Google

och snart derefter hade vi Guayaquil-viken akterut. På eftermiddagen var vinden en stund ganska frisk från sydvest, men stillnade ut framåt midnatt.

Den 7 höll sig vinden hela dagen från vestkanten, omvexlande mellan måttlig bris och stiltje, med klart men disigt väder. Vid middagstiden var Santa Elenas udde med kringliggande land i sigte, och på afstånd syntes de höga Anderna oredigt framskymta genom solröken. Om qvällen syntes aflägsen blixt i nordost öfver landet, men ingen åska hördes.

Hållande längs kusten på omkring tjugu mils (3—4 sv. m.) afstånd derifrån, passerade vi middagstiden d. 8 omkring sex mil (1 sv. m.) utanför den höga, skrofliga Isla de la Plata (Silfverön), hvarest Francis Drake mellan sina kamrater skiftade det rika byte han gjort i de spanska kolonierna. Vinden höll sig denna dag mellan sydvest och syd, och qvällen upplystes likasom föregående dagens af aflägsna blixtar.

Följande dagen, Långfredagen, ankrade vi kl. 7 f. m. utanför Cap Pasado för varpankare på trettiofyra famnars djup och mudderbotten, på omkring 10 mils (1½ sv. m.) afstånd från land, på det att dagens gudstjenst med åtföljande nattvardsgång skulle kunna ostörde försiggå. Vädret var vackert med sakta bris från sydkanten, och sjön så obetydlig att knappast någon rörelse förmärktes på fregatten sedan hon ankrat. Soltälten voro utsträckte och ett altare tillredt akterut. Ett stort antal bland besättningen hade anmält sig till nattvardsgång, och gudstjensten slöts ej förr än kl. ½2 e. m.

Landet kring Cap Pasado är högt och skogvuxet, och ett par byar syntes nere vid stranden. Strömmen befanns under det vi lågo till ankars sätta något åt sydvest, och hafsvattnets temperatur, som föregående dagarne varit omkring 25°, hade nu stigit till nära 27°. Kl. 2 e. m. gingo vi till segels och skuro kl. 6 för andra gången på resan eqvatorn. Den 10 vid middagen var Cap San Francisco i sigte, och det visade sig att strömmen satt temligen åt vestsydvest. Om aftonen syntes starka och täta blixtar kring hela horizonten, och ett par regnskurar föllo. Blixtrandet fortfor hela natten och några åsknallar hördes frampå morgonen d. 11. Hela denna dag var vinden mycket ostadig, oupphörligt kastande mellan sydost och sydvest, med starka och täta regnskurar. I dagningen passerade vi ön Gorgona, utan att i anseende till regntjockan kunna se den. Den är bebodd och förfriskningar kunna der erhållas. Om qvällen började det åter blixtra, och fortfor sålunda hela natten igenom.

Kl. 1 f. m., d. 12, sprang vinden i en by från syd till ostsydost, och i dagningen fingo vi Cap Corrientes i sigte. Kl. ¼10 f. m. sprang

Digitized by Google

vinden tvärt från ostsydost till vestsydvest, och stadgade sig sedan från sydsydvest. Föregående dagen hade ingen observation kunnat erhållas, men de i dag anställde visade för de båda dygnen en strömsättning åt nordnordost af femton mil (2½ sv. m.) i dygnet. Följande dagen, den 13, var vinden ytterst ostadig, omvexlande med stiltje; kl. 8 f. m. kom en stark och ihållande regnskur med åska, och middagsobservationen angaf en strömsättning af fyratiotvå mil (7 sv. m.) åt nord sedan föregående middag. Hafsvattnets temperatur var nära 28°. Cap Solano med kringliggande land var i sigte.

Den 14 var vinden från nordkanten med stundom frisk bris, och strömmen befanns från förliden middag hafva satt tjugofem mil (4 sv. m.) åt nordvest. På eftermiddagen fingo vi Perl-archipelagens öar i sigte, och ankrade i solnedgången öster om den största af dem, Isla del Rey (Kungsön)*), på sjutton famnars djup, botten af slick och snäckskal. Den 15 lättade vi kl. ¾8 f. m., och kryssade nordvart. Vinden var på nordkanten och temligen laber; frampå förmiddagen stillnade det alldeles ut. Ett par timmar efter middagen kom vinden från sydvest, och omvexlade sedan mellan måttlig bris och stiltje. Hettan var hela dagen tryckande och uppgick till 31°; hafvets var omkring 28°. På qvällen mulnade det, och kl. ½10 kom en by med starkt regn och åska. Emedan farvattnet är nog trångt för att under dylikt väder med trygghet tillbringa natten under segel, och stark strömsättning att befara, ankrade vi kl. ¾10 på sjutton famnars djup, lerbotten. Då ingen sjö af betydenhet här kan uppstå, isynnerhet som vindarne äro mycket ombytlige, samt dessutom djupet är måttligt och hållbottnen god, gör man bäst att tillbringa natten till ankars, om man ej har stadig ledande vind. Vår ankarplats var ett litet stycke norr om Perlöarne; mörkret hindrade dess noggrannare bestämning.

Följande morgon lättade vi kl. ½6, innan det ännu var riktig dager. Vinden var på sydvest med måttlig bris, vädret mulet och regnigt. Frampå morgonen kom vinden mera vestlig, men kastade snart på sydsydost med mycket starkt regn, som fortfor till middagstiden, då det hastigt klarnade. Kort derefter började landet kring Panamá att visa sig, och den fortfarande goda vinden förde oss skyndsamt ditåt. Kl. ½4 e. m. ankrade vi på redden på åtta famnars djup, mudderbotten. Högsta hympeln af holmen Perico pejlades härifrån i S.V. t. V., och klippan Farallon de San José i S. t. O. Temperaturen var i dag ej högre än 27°, och hafsvattnet omkring 26°.

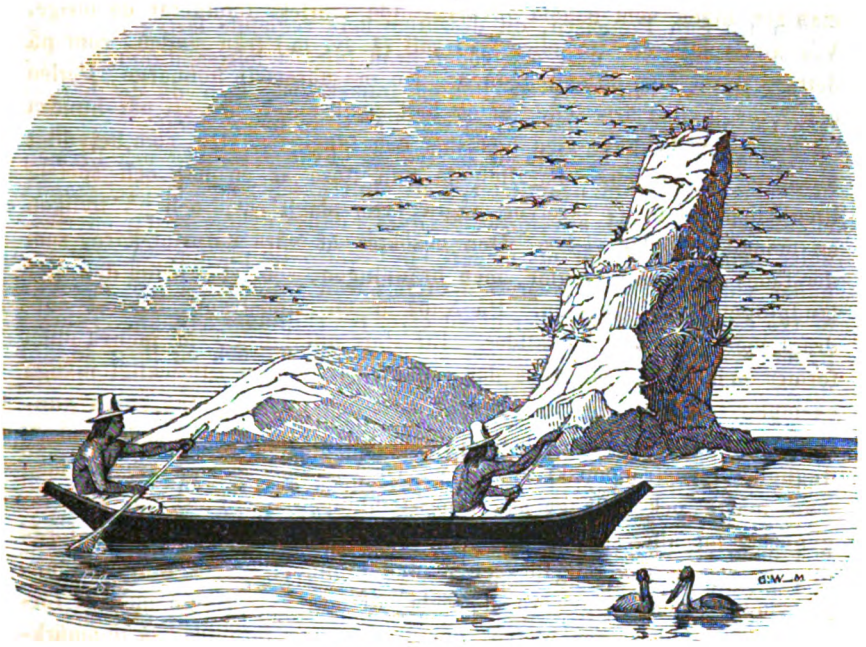
Landet kring Panamá-viken består af med skog och busksnår bevuxna kullar af några hundra fots höjd; deras form är rundad och

*) Äfven kallad S. Miguel.

Digitized by Google

man ser ingen som genom öfvervägande storlek dominerar de öfrige. Vår ankarplats var tre eller fyra mil (½ sv. m.) från staden, som på detta afstånd föga faller i ögonen. De oss närmaste holmarne, Perico och Naos, hvilka äro skilda af ett helt smalt sund, äro ett par hundra fot höga, och bevuxne med busksnår och taggiga växter, som betydligt försvåra vandringen. Farallon de San José är en hög och spetsig liten klippa, i hvars skrefvor några örter slagit rot, och på hvilken en mängd sjöfoglar vistas. Den besöktes af våra naturforskare, som derstädes sköto flera foglar, men bränningen, som slår kring den, gör landningen litet obeqväm. På Naos är en sandstrand, hvarest notdrägt med framgång anställdes. Ett stort antal fiskar af många olika former och färger fångades der, så att ej allenast tillräckligt många exemplar erhöllos för förvaring i sprit och uppstoppning, utan gunrummets ledamöter fingo anställa försök till utrönande af åtskilliga slags duglighet i gastronomiskt afseende. De befunnos ganska ätbara, men man måste ock tillägga att sinnesstämningen bland oss var särdeles gynnsam för allt, som kunde bereda någon liten omvexling i matordningen. Utom fisk fångades en mängd krabbor, hvilka talrikt funnos på sandstranden. De voro högröda till färgen, sprungo med en förvånande snabbhet, och blefvo, när de funno sig förföljda, så uppmärksamma och skygga, att man till sluts knappast kunde fånga dem. Flera arter snäckor plockades vid lågt vatten i sanden och bland klipporna; der vatten stadnat i dessas håligheter träffade man en mängd små fiskar af en half till en tums längd. Dessa omständigheter gjorde Naos till en rätt omtyckt promenadplats, oaktadt de från den hvita sanden återkastade solstrålarne betydligt ökade hettan, som förut var kännbar nog med solen i zenith vid middagen och en temperatur af 29°—30° i skuggan. Snart sparade också infödingarne oss besväret med snäckors samlande, i det de kommo ombord med sådana af åtskilliga slag och i stort antal, och de fingo på dem god afsättning. Förmånligast föll det sig att som bytesmedel använda en gammal skjorta eller ett par skrala benkläder, båda delarne artiklar, hvarmed våra snäckfiskare voro temligen anspråkslöst utstyrde.

Digitized by Google

Fiskare i Panamá.

Det långa afståndet till staden förorsakade att den föga besöktes, och deras berättelser, som begifvit sig dit, voro ej mycket egnade att reta lusten hos de öfriga. I sådana klimater som Panamás får man vara betänkt på att spara sitt båtfolk, om man ej vill se dem snart blifva lidande af en mängd åkommor. Båt gick således här blott en gång om dagen, och man var föga hågad att gå och drifva i staden hela dagen i hetta och smuts, i synnerhet som det knappast var möjligt att der få någon mat, hvilken man dessutom fick betala efter fabulösa priser. Att taga sig en landbåt för att återvända ombord kunde ej gerna komma i fråga, ty en sådan betalades med tio piaster. Staden var öfverfull med resande till eller från Californien, och högst obehagligt sällskap voro de till större delen. Allt bar stämpeln af förfall och uselhet.

Utan att vara någon handelsstad har dock Panamá på sednare åren fått en betydligt förökad vigt genom utflyttningarna till Californien, genom den påbegynda jernvägen, och derigenom att den blifvit medelpunkten för paketfarten på Amerikas vestkust. Under de sednaste fyra åren hafva tjugu till tjugufemtusen menniskor årligen passerat härigenom, och Panamaboerne förstå sig i grund på konsten att suga musten ur de passerandes kassor. En gång i månaden går ångbåt söder ut

Digitized by Google

till Lima, Valparaiso och mellanliggande ställen, och två gånger i månaden till San Francisco, dit dessutom flera seglande fartyg föra passagerare. Posterne norr och söder ifrån inträffa här samtidigt. Jernvägsarbetet var till mer än hälften framskridet, men då det börjats från Chagressidan, så hade vi ej tillfälle att se något deraf.

Den egentliga handeln är obetydlig. Från Hamburg och Bremen hitsändas dock stora qvantiteter uselt vin i buteljer med mycket granna etiketter. Lifsmedel äro förfärligt dyra, dåligt oxkött kostar en riksdaler marken, och för ett magert får begäres tio piaster. Vatten erhålles vid ön Taboga, hvarest det fylles från vattenskuta mot en afgift af två cents per gallon, eller något öfver två skillingar kannan. Taboga ligger omkring tjugu mil (3 sv. m.) från staden, och en liten ångbåt underhåller kommunikationen dem emellan.

Provinsens guvernör hedrade en dag fregatten med ett besök, åtföljd af vår konsul, Herr Zachrisson, medlem af den ansedda firman Nelson, Zachrisson et C:o. Hans excellens guvernören var liten till växten, något sluskigt klädd, mer än tillåtligt smutsig om händerna, och hade ett högst gement uttryck i sitt ansigte. Det kostade verkligen på att ge en sådan banditfigur salut vid hans afgång från fartyget. Konsuln hade den godheten att bjuda samtliga officerare och civila till sin en half mil utom staden belägna landtegendom, för att der tillbringa ett par dagar, men den korta tid vi hade att disponera tillät ej någon af oss att begagna sig af hans artighet.

Under de fem dagar vi uppehöllo oss i Panamá var vinden temligen ostadig, dock mera från sydost än från något annat håll. Thermometern var midt på dagen ett par gånger uppe på 30°, och sjönk om natten knappast under 25°. Den regniga årstiden var just i inbrytande och den 20 och 21 regnade det starkt.

Den 21 kl. 7 f. m. gingo vi till segels för att vid Perlöarna fylla vårt vattenförråd. Det var väl ingen ombord som ej med nöje lemnade Panamá, isynnerhet som inga bref tycktes vara att förvänta, emedan de, som möjligen varit hit adresserade, redan för längesedan bordt inträffa. Chefen hade förfrågat sig om lots kunde erhållas till Perlöarna, men då för lotsning dit begärdes hundra piaster, så beslöt han att gå utan lots. Straxt före middagen måste vi ankra för stilltje, men lättade ett par timmar efteråt och fortforo under segel till midnatten, då vi åter under hällande regn måste ankra. Följande dagen lättade vi kl. ½3 f. m., och ankrade kl. ½12 öster om S:t Josef, den vestligaste af Perlöarne, på tretton famnars djup, botten af sand och skal. Kommendör-kapiten Virgin afgick med sin gigg för att uppsöka vattenfyllningsstället; han återkom efter ett par timmars förlopp ombord, efter att hafva funnit ett par dylika. Kl. ½5 gingo vi till

Digitized by Google

segels och ankrade kl. ¾6 midt för bästa fyllningsstället på tolf famnars djup, samma botten som förut. Detta ställe är ej svårt att finna: kommande norr ifrån längs östra sidan af S:t Josef passerar man förbi en bugt, hvaruti synes en öppen plats, på hvilken står en liten hydda; man ser nu söderut en tätt invid ön belägen höstackformig klippa, som är bevuxen med buskar och små träd. Straxt norr om denna var vår fyllningsplats, men ett par andra finnas i bugten söder om nämnda klippa. Seglingen mellan Panamá och öarna är mycket lätt; i händelse af förlägenhet kan man alltid ankra och med båt undersöka farleden.

Helá dagen d. 22 var ytterst mulen, och de två följande dagarne tycktes Jupiter Pluvius vilja försöka att riktigt genomdränka fregatten. Regnet nedstörtade utan afbrott i oerhörda floder, och först på eftermiddagen d. 25 började det klarna upp litet. Vinden var under tiden laber från vestkanten, omvexlande med stiltje. En fördel medförde dock regnet genom luftens afsvalkande; d. 25 på morgonen visade thermometern endast 22°. Under de tre dagar vi ytterligare blefvo qvarliggande hade vi att fägna oss af vackert väder, men hettan var tryckande och uppgick om dagarne till 30°.

Oaktadt det starka regnet, började genast vattenfyllningen ur den nu till en forssande bäck förvandlade lilla rännilen, som från en liten brant höjd kastade sig i hafvet. Den hajning, som går vid stranden, gör det nödigt att hafva båtarna väl förtöjda med ett varpankare eller en jaglina från fartyget. Om man har en någorlunda lång slanga och låter den uppbäras af en sax, möter ingen svårighet att fylla kärlen liggande i båten, om denne ej kan flyta tätt intill stranden. Vattnet var af förträfflig beskaffenhet och höll sig utmärkt väl, men det torde vara ovisst om, efter något långvarigare torka, tillräckligt deraf kan utan allt för mycken tidspillan erhållas. Fullkomlig brist på vatten måste dock ej uppstå, emedan kreatur hela året igenom gå i bet på ön.

Hamntiden är 2*t.* 30*m.*, och vattnet stiger vid springtid tolf fot. Strömmen sätter under floden åt nordvest, under ebben sydvart, med en till halfannan mils fart i timmen, och vi kunde ej märka någon skillnad i kantringstid mellan tidvattnet och strömmen. Ehuru något öppen, kan ankarsättningen anses fullkomligt säker, emedan ihållande hård blåst nästan aldrig här förekommer. Bottnen håller väl, men är skarp och skamfilar hamptåg.

Af de öar, som bilda Perl-archipelagen, är blott den största, Isla del Rey eller San Miguel, bebodd. Det här bedrifna perlfiske skall fordom varit ganska indrägtigt, och var då regeringens monopolium. Vi skola uti bilagorna meddela några uppgifter, dem vi lyckats erhålla, om dess nuvarande afkastning. Öarne äro allesammans skogvuxne, och på S:t Josef var det på de flesta ställen ingen lätt sak att komma fram genom snåren. Bästa sättet var att följa någon bäck, då man likväl ej fick

Digitized by Google

vara nogräknad på att emellanåt spatsera i sjelfva bäcken, hvars stränder ofta voro så branta och bevuxna af taggiga buskar, att man der omöjligt kunde taga sig fram. Jättehöga träd vexte här och der, deras vidlyftiga och lummiga kronor beskuggade de gölar bäckarne bildade, hvarest det blott fattades några intagande plaskande najader för att fullända taflan. Solens strålar mägtade ej genomtränga löfhvalfven, endast någon enda smög sig här och der fram, förgyllde ett eller annat blad eller spelade på de af rankvexter prydda stammarna. Långa parasitvexter hängde från trädtopparna ända ned i marken; man kunde stundom rycka till sig tio till tolf famnars längd af dem. Vid stranden vexte kokospalmer, hvars nötter ej länge förblefvo ofredade; alla de som möjligen kunde åtkommas, blefvo besättningen ett välkommet tillskott till skeppskosten.

Ett stycke norr om vår ankarplats, vid den ofvannämnda lilla hyddan, eller rättare skjulet, ledde en hjelplig gångväg inåt ön. Massor af perlmussleskal lågo här vid stranden. I skjulet voro några husgeråd af möjligaste tarfliga slag. Ett slags högst obehagliga fästingar öfverflödade derinne. Gångstigen ledde i början mellan täta snår och uppföre slippriga backar, men efter en halftimmes vandring kom man till en öppen, af vackra skogsdungar omgifven plats, hvarest en liten hjord af ett tjog kreatur plägade beta. Några af dem frestade genom sitt välfödda utseende starkt vår aptit, men i våra dagar kan man ej tillåta sig sådana flibustier-bedrifter som att utan vidare krus knäppa de kreatur man träffar, när man tycker sig vara i behof af en stek eller ett par. På sin höjd vågar eller vill någon amerikansk hvalskuteskeppare tillåta sig något dylikt. I skogsdungarna kring den öppna platsen mötte ingen svårighet att promenera omkring, och det lönade verkligen mödan att för detta ändamål begifva sig dit.

Den yppiga vegetation, hvaraf vi lemnat en flygtig teckning, upplifvades af ett betydligt antal foglar af flera olika slag. Skogens täthet försvårade mycket deras fällande, ty dels kunde man ej se dem, der de sutto skylde af de täta löfmassorna, dels kunde man ofta ej få reda på dem sedan de blifvit skjutne. Vid stränderna skötos pelikaner, hägrar och ibisar. Den förstnämnde är en utmärkt ful och klumpig fogel; det är svårt att säga vid hvilket tillfälle han är fulast, antingen när han simmar med den långa bepåsade näbben hängande lodrätt ned mot vattenytan, eller när han flyger och samma kroppsdel tyckes sträfva att draga honom i backen. Hägrarne voro deremot utmärkt vackra, och ibisens blekröda näbb och ben till den hvita kroppen gåfvo honom ett besynnerligt utseende. Af dufvor funnos tre eller fyra slag, af gröna papegojor ett par. Dessa sednare äro utomordentligt seglifvade, och två eller tre, som blifvit anskjutne, lefde flera veckor ombord. De höllo sig i topparna på de högsta träden, och

Digitized by Google

voro ej så lätta att komma åt. Ett slags stor röd papegoja sågs ett par gånger, men ingen af det slaget blef skjuten. Af mindre foglar skötos många arter, hvaraf flera prydda med beklädnad af de skönaste färger. I de nyssnämnda skogsdungarna fladdrade talrikt de täckaste kolibris. De äro jägaren ett lätt byte, ty man kan komma dem så nära man behagar; och om man laddar sin bössa med helt svaga krutskott, tredjedelen af de vanliga, eller till och med något mindre, och finaste fogeldunst, samt skjuter på ett lagom håll, tio till femton steg, eller något dylikt, som man genom försök lätt kan utröna, så kan man påräkna att få de flesta man skjuter på i så oskadadt tillstånd, att man ej kan skönja hvarest något hagel träffat. Författaren sköt en dag på detta sätt sex eller åtta stycken, af hvilka ingen blef det ringaste skadad till utseendet, oaktadt den begagnade bössan var af ovanligt grof kaliber.

Vilda svin, ej vildsvin, finnas på ön, men de äro svåra att komma åt; de försök vi gjorde misslyckades ständigt, ehuru en gång ett par svin visade sig. Har man ej hundar, blir enda möjliga sättet att få skjuta dem, att lägga sig i försåt på de ställen de pläga besöka. Får man händelsevis under vandringen i skogen se dem, hinner man knappast skjuta förrän de redan hunnit gömma sig i snåren.

Mot förväntan gaf hafvet ej våra naturforskare någon serdeles rik skörd. Upprepade försök med noten utföllo alltid fruktlöst, och skrapan bragte ej upp några snäckor, oaktadt söndriga skal af flera arter i mängd anträffades på stränderna. Ett exemplar af Argonauta Argo blef dock här fångadt. Åtskilliga små snäckor anträffades väl vid lågt vatten i de då blottade klippornas skrefvor, men de voro af för anspråkslöst utseende för att ådraga sig de icke-vetenskaplige snäcksamlarnes uppmärksamhet. I de på stranden liggande snäckskalen hade krabbor och kräftor inqvarterat sig, och man såg dem ständigt löpa af och an, medförande sina bostäder.

Under det en del af besättningen var sysselsatt med vattenfyllning, användes en annan till vedhuggning. Af på ön vexande träd gifva en del godt virke. Den 28 April blef allting klart, och barkass och slup insattes.

Innan vi nu lemna dessa trakter vilja vi nämna några ord om seglingen derstädes. Vår segling mellan Callao och Puná gick på sex dagar, men motsatt väg lära de vanliga resorna vara femton till tjugu dagar, hvarvid man dock måste taga i betraktande att vinden i allmänhet är från sydkanten, och således motig, hvarjemte strömmen gemenligen sätter åt norr. Panamá-viken är fruktad för den mycknа der rådande stiltje. En person, som fem gånger gått mellan Callao och Panamá, sade sig aldrig tillryggalagt den 250 svenska mil långa

Digitized by Google

vägen på mindre än tjuguett dygn, men att resor på sjuttio till åttio dygn ej voro ovanliga, och att exempel på ännu långvarigare funnos. Chefen på engelska korvetten Amfitrite sade sig en gång i Panamáviken hafva tillbragt tjugusju dygn i nästan oafbruten stiltje. Eugenie var endast femton dagar på väg mellan de båda sistnämnda platserna, och måste således hafva varit gynnad af lyckan. Man inser lätt nödvändigheten af att hafva välseglande fartyg för seglingen på denna kust, och det nästan oafbrutet lugna vädret tillåter begagnandet af en segelarea, som i våra farvatten skulle vara både onyttig och vådlig.

Den mindre kustfarten kring Payta och Guayaquil bedrifves till en del med en art fartyg af ganska egen beskaffenhet. De äro helt enkelt stockflottor, på hvilkas midt är en låg timrad upphöjning, på hvilken ett litet hus finnes uppförd till bostad för farkostens besättning. Medlerste stockarne äro längst, och de ytterste kortast, så att flottan får en mot ändarna spetsad form. Seglet är trekantigt, upptill försedt med en rå och nedtill med en bom, samt hissas under en sax. För att hindra afdriften äro åt de medlersta stockarnes ändar hål af en eller två fots längd upphuggna, och genom dessa nedstickas plankor tre eller fyra alnar djupt; de motsvara holländska koffarnes svärd. Styrningen sker med en åra. De större af dessa farkoster äro sextio till sjuttio fot långa; med sådana företagas temligen långa resor längs kusten, och till och med till Galapagos-öarna.

Seglingen från Panamá till San Francisco anses af den i början af detta arbete nämnde Maury för en af dem, hvars långvarighet minst kan på förhand beräknas. Orsakerna äro dels ostadiga och labra vindar, dels den starka ström, som längs kusten sätter åt sydost. Till och med välseglande fartyg hafva varit nittio dygn på vägen, och den kortaste resa man kände var fyratiofem dygn. Denna hade blifvit gjord af ett klipperskepp, som hållit söder om Galapagos-öarna, derstädes i sydostpassaden hållit vestvart, och skurit linien på 110° V. Att längs kusten af Mexico slå sig upp, skall vara ganska kinkigt; dertill fordras god kännedom om kusten, ty man måste om nätterna hålla så nära land, att man får känning af den då blåsande landbrisen, hvilken der, som annorstädes, är helt svag och ej förmår sträcka sig långt till sjöss. För att ej gå händelserna i förväg vilja vi till ankomsten till San Fransisco uppskjuta andragandet af de skäl, som tala för vägen söder om Galapagos-öarna, oaktadt den tyckes vara en krokväg.

Då alla de i Panamá insamlade underrättelser talade till dess fördel, beslöt kommendör-kapiten Virgin sig för att försöka den, och i förbigående göra ett besök på de för sin märkvärdiga natur så beryktade Galapagos-öarna, hvarest betydliga tillägg till redan gjorda naturaliesamlingar voro att förvänta.

Digitized by Google

VIII.

Segling till Galapagos-öarne, uppehåll derstädes, och segling till Honolulu.

1852. April 28 — Juni 22.

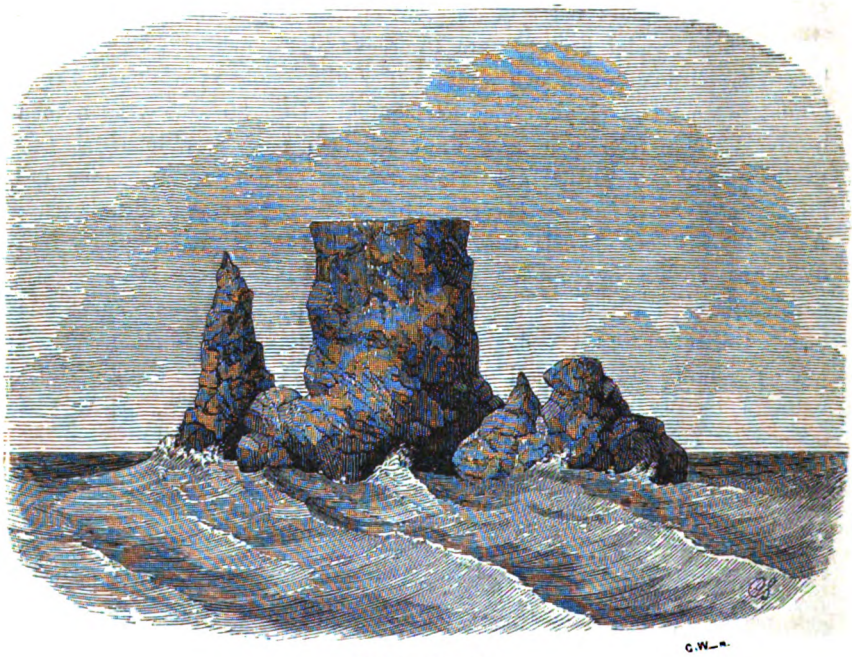
Klockan 10 om aftonen d. 28 April lemnade Eugenie sin enstliga ankarplats vid San José. Följande dagen frampå förmiddagen ficks landet kring Punta Puercos i sigte, och med en liten god bris från nordostkanten och skönt väder aflägsnade vi oss hastigt från landet, som snart sjönk under horizonten. Den 30 kom vinden från nordvest, och från och med d. 1 till och med d. 3 kastades Eugenie omkring i stiltje och vindkarringar från sydvest, under det himmelen tycktes ämna öfver henne utgjuta hela sitt vattenförråd. Åska hördes ock hvarje dag. Den 4 var vacker, men följande fyra dagar blefvo ett upprepande af de tre föregående, dock i något mildare form, och till slut stadgade sig vinden på syd, med någorlunda bris. Under dessa åtta dagar, d. 1—8 Maj, satte strömmen fregatten ej mindre än 157 mil (omkring 27 sv. m.) rätt åt öster. Hafsvattnets temperatur var derunder oafbrutet omkring 27°, och strömmens gränser 5° och 1° 30′ nordlig latitud.

Den 9, då vi nalkades eqvatorn, kommo vi ändtligen ur denna starka motström, och i solnedgången syntes de ostliga af Galapagosöarne*) skymta fram genom den något disiga luften. På morgonen råkade vi en amerikansk hvalfångare, som sände en båt ombord till oss. I båten var en af besättningen som led af en bröståkomma och för hvilken läkares råd begärdes. Fartyget hade haft otur och ej på

*) Af Galapago, som betyder landsköldpadda: accentueras Galāpăgos. De många förekommande andra stafningssätt, såsom Gallopagos, Galipagos m. fl. äro oriktiga.

Digitized by Google

några månader fått någon hval. Hela följande dagen voro Chatham- och Indefatigable-öarne i sigte, men laber och motig vind hindrade oss att hinna vår bestämmelse, den förre af dessa, och vi måste vid mörkrets inbrott lägga oss under små segel för att afvakta morgonen. Följande morgon d. 11 befunno vi oss helt nära östra udden af Chatham-ön, men stiltje hindrade oss ett par timmar att komma ur fläcken. Litet fram på förmiddagen uppsprang en svag bris, med hvilken vi höllo in åt ankarplatsen i Stephens Bay, på öns norra sida. Strax öster om denna bugt är en hög udde, på hvilken en smal, spetsig klippspets sticker upp liksom ett finger, hvaraf ock udden fått sitt namn Finger-Point. Öfverst på spetsen af den lilla klippan vexte en stor cactus. För att vinna tid afsändes i förväg en båt medförande doktor Kinberg och magister Andersson. Fregatten hann först kl. ¾1 e. m. sin ankarplats i mynningen af bugten, hvarest hon ankrade på tio famnars djup, och botten af sand och snäckskal. Den högst märkvärdiga 520 fot höga Kicker Rock pejlades härifrån i V. t. S. Af den starka ström, som af Fitz Roy uppgifves här sätta åt nordost, hade vi ej den ringaste känning.

Kicker Rock.

Ön erbjuder en ganska besynnerlig utsigt. Den består af tre höjder, eller rättare grupper af höjder, af hvilka den midt på ön belägna

Digitized by Google

är något lägre än de andra, som nå en höjd af 1,600 fot*). Deras konturer äro flacka och obestämda, och på det lägre landet mellan dem ses en mängd små vulkankratrar uppsticka. Det hela har ett högst ödsligt utseende, endast en och annan liten fläck här och der erbjuder någon skymt af grönska. Ned vid stranden syntes ett litet hus, vid hvilket ett par karlar bärande en stång med en liten flagg voro i rörelse.

Så snart fregatten ankrat, skyndade alla, hvilka ej qvarhöllos ombord af tjenstgöring, i land. Den på stranden beständigt gående bränningen gör landningen obeqväm, ehuru den väl vid de flesta tillfällen utan fara kan verkställas, om man dertill väljer en sandstrand. Dylika anträffas öfverallt mellan de utspringande klippuddarne. Vi styrde på det lilla huset, och när vi kommit nära stranden vinkade en af de dervarande karlarne med sin flagg för att utvisa landningsstället. Följande hans ledning styrde vi in mellan några låga, svarta klippremsor, och befunno oss snart i en liten vik, som erbjöd en god båthamn, och hvarest man i all beqvämlighet kunde landa. Vi emottogos ofantligt vänligt af de två karlarna, som tycktes vara mycket trakterade af vårt besök. Deras antal ökades snart med en tredje, samt en pojke, som kom från det inre af ön, ridande på en boricka.

Stranden vid landningstället består dels af sand, dels af lavaklippor, på hvilka en mängd brandgula krabbor kilade af och an. Huset var ett litet trähus af den sort som från Sverige utskeppats till Californien; bredvid det var ett skjul, hvarunder en gammal hvalbåt låg upplagd. Rundt omkring låg en stor mängd sköldpaddskal, dels gamla, dels efter nyligen dödade paddor, och kring dem svärmade otaliga flugor. Några qvistiga, besynnerliga buskar och små träd vexte i närheten, och ofantliga cactusar visade sina hotande taggar. Talrika småfåglar hoppade i buskarna, och voro så litet skygga att man stundom kunde slå ihjäl dem med ett spö. På kort afstånd från byggnaden var en täckt inhägnad, i hvilken ett stort antal af de beryktade sköldpaddorna, af hvilka ögruppen fått sitt namn, förvarades. Karlarne, som bebodde huset, voro från Ecuador, och hela folknummern på ön uppgick till fyra karlar, en qvinna och en gosse. De vistades här nere vid stranden endast då något fartyg besökte ön, annars hade de sin vanliga bostad i det inre, emedan vid stranden ej finnes någon tillgång på dricksvatten. Vi ledde samtalet på Breones och hans bedrifter**), och fingo nu full bekräftelse på de ogerningar denne bof och hans följe härstädes begått. Den ene af karlarne var den omta-

*) Alla höjd-uppgifter för Galapagos-öarne äro hemtade ur: Voyages of the Adventure and Beagle, appendix 301—3.

**) De i föregående kapitel berättade.

Digitized by Google

lade qvinnans man. När han fick höra att vi varit behjelpliga vid missdådarnes gripande och att de redan blifvit afrättade, utbröt mannen i de vildaste glädjebetygelser. Han skrattade och skrek, kastade sin hatt i vädret och gjorde de besattaste krumsprång, yttrande sin fägnad öfver att hans fiender fått sin lön, och lofvade att till morgondagen skicka efter hustrun, på det att hon personligen skulle få tacka sina hämnare.

Medan herr Johansson i närheten af huset gjorde magnetiska observationer, strödvade vi andra omkring i trakten, men markens oerhörda oländighet gjorde det svårt att komma ur fläcken. Den ena lilla insjunkna kratern bredvid den andra bildade de möjligt knaggligaste kullar och gropar, och lavans skarphet kom hvar och en att med bedröfvelse tänka på sina skodon, en dyrbar vara på långresor. Bland de skrofliga stenarna vexte täta massor af jättelika Cactusbuskar, hvars qvarterslånga taggar manade vandraren att hålla sig på aktningsfullt afstånd. I bottnen på en del af kratrarne voro gölar af ytterligt salt vatten, i andra en obehagligt stinkande dy. På småfoglar var ingen brist, och de voro, som nämndt är, föga skygga. En roffågel sågs äfven, och vid stranden svärmade sulor, måsar, pelikaner och tropikfoglar. Ofantliga ödlor af gement utseende kröpo på de svarta lavahällarna, och det hela hade verkligen en något antediluviansk anstrykning.

Om aftonen återvände vi ombord nästan samtidigt med doktor Kinberg och hans sällskap, hvilka, utom en mängd foglar och ödlor, medbragte några skälar, hvilka talrikt träffas på ön. De krypa ofta upp i skogen ett stycke från stranden; bäst man går öfverraskas man af deras grymtande, och ser en besynnerlig figur grinande och visande en ganska aktningsbjudande tandrad. Oaktadt sitt bistra utseende äro de dock föga farliga, emedan deras rörelser på landbacken äro mycket långsamma: men få de tag med tänderna, så bita de förfärligt. Framfötterne sitta vida längre bakåt än på de i Sverige befintlige skälarter, så att de kunna resa hufvudet mycket högre i vädret än desse, de största af dem säkert till en höjd af två alnar.

Följande morgonen förnyades besöket på ön, och på dess innevånares begäran, medföljde två af fregattens timmermän för att reparera deras hvalbåt, som var i något skralt tillstånd. När båten nalkades ön, kom en stor skäl simmande bredvid den, och följde den ett långt stycke, emellanåt dykande under den med lika qvickhet i rörelserna som någon fisk. Frampå dagen kom den omtalade frun ned från sitt hemvist i det inre af ön; hon färdades på en boricka, hade snyggat upp sig på bästa vis och dervid, efter hvad man kunde tycka, med serdeles omsorg ordnat ett par de allrakokettaste små lockar vid tinningarna.

Digitized by Google

GALAPAGOS ÖARNE.

del. C. Skogman.

Lith. Inst. af Th. Warnecke & Co.

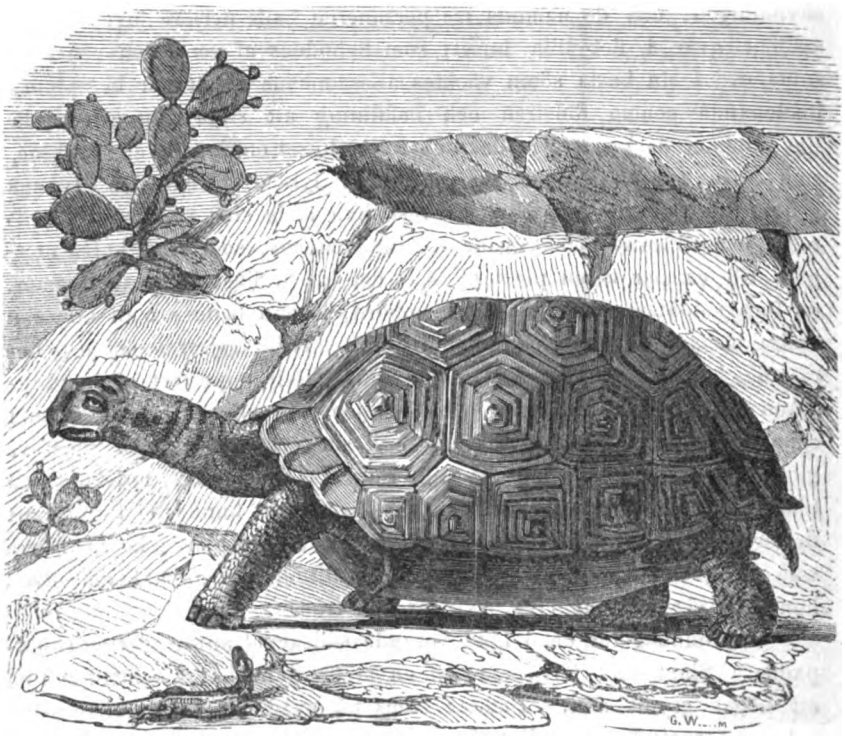
Digitized by Google

Hennes yttre var också ingalunda ofördelaktigt, ehuru hon ej kunde göra anspråk på skönhet. Hon berättade omständligt hela förloppet af mordet på general Mesena. Hon hade med sin man och en annan af härvarande karlar gått ned till stranden när fartyget syntes; hvalfångare komma ofta hit för att köpa sköldpaddor, och innevånarne äro alltid på utkik efter dem. Fartyget hann ej ankarplatsen förr än i skymningen, och de nämnda tre personerna hade derföre öfver natten stadnat qvar i det lilla huset, som beboddes af generalen och fyra soldater. I sin bästa sömn väcktes allesammans af ett par bösspipors instickande genom fönstren och befallning att stiga upp och tända ljus, hvilket de genast gjorde, och funno huset omringadt af bofvarne, som voro väl beväpnade och medförde lykta. Generalen tvangs genom hotelser att uppgifva hvarest han hade sina penningar förvarade, och röfrarne bemägtigade sig alltsammans, som skall hafva uppgått till ett par tusen piaster. När det blifvit ljust fördes generalen, de fyra soldaterna och hon sjelf ombord, medan hennes man och den andra fiskaren lemnades bundne i huset. Tilldragelserna ombord berättade hon på samma sätt som förut blifvit uppgifvet af tunnbindaren på George Howland, och förtäljde med mycken naivetet sina egna missöden. För att betyga oss sin erkänsla för den tjenst vi gjort henne med att bidraga till röfrarnes gripande, utdelade hon bland oss en hop snäckor hon medfört, och kunde ej förmås att derföre emottaga betalning, hvarföre vi i stället gjorde henne några små skänker. Olyckligtvis fingo vi ej tillfälle att gifva henne hvad hon sade sig mest behöfva, synålar och tråd.

Till middag för det i land varande sällskapet anrättades en sköldpadda. Slagtandet förrättades af en af öns innevånare och tillgick på ett högst grymt sätt. Paddan lades på rygg och underpallades på sidorna för att ligga stadigt, hvarpå bukskölden med en yxa losshöggs och borttogs, under hvilken temligen långsamma operation paddan sparkade på det ohyggligaste sätt. Köttet stektes i den olja, som erhålles ur djurets fett, och var ganska smakligt, ehuru vi ej kunna sätta det så högt på den gastronomiska skalan, som åtskilliga af våra föregångare gjort. Åfven anrättades ett antal af de röda och brandgula krabbor, hvaraf stranden hvimlar. De äro ganska skygga och qvicka, så att man endast med svårighet kan taga dem lefvande, men genom att slå dem med en käpp går det lätt att samla ett betydligt antal af dem. De äro förträffliga till smaken, så att vår middag blef, med tillhjelp af från fregatten medtaget bröd och vin, helt lucullisk emot hvad vi nu en tid varit vane vid. Paddorna godkändes, och vi tillhandlade oss ett tjog af dem till förbrukning ombord.

Digitized by Google

Dessa djur äro verkligen högst märkvärdiga. De träffas ännu, oaktadt det oerhörda antal, som hvarje år fångas, i stor mängd på alla de större af Galapagos-öarne, men det påstås att de skola vara något olika till utseende på olika öar. Man må dock ej tro att man blott behöfver sätta foten i land för att genast få se några af dem:

Landpadda.

de hålla sig i allmänhet helst i de inre, högre delarne af öarne, hvarest finnes tillgång på vatten, som der genom kondensering af de kring höjderna vanligen hängande moln bildas, ehuru i så små qvantiteter att inga bäckar eller rännilar deraf kunna uppkomma, från hvilket förhållande endast Charles-ön och ett ställe på Chatham-ön göra undantag. De som vistas i de lägre och torrare delarne tåga emellanåt uppåt höjderna för att dricka, och hafva genom dessa färder upptrampat ordentliga stigar, som betydligt underlätta den annars för menniskan högst mödosamma vandringen till det inre af öarne och uppåt höjderna. Åfven om paddor finnas i mängd, blir deras förande ned till stranden alltid en ganska besvärlig operation, i synnerhet för de förre, hvilkas tyngd öfverstiger en mans kraft. Det uppgifves, att

Digitized by Google

tvåhundrade marker kött erhållits af en enda padda, som lefvande varit så tung att det behöfts sex karlar att bära henne. De flesta äro på långt när ej så stora, utan omkring en aln långa. De kunna ombord lefva flera månader utan föda, och magra ej ens derunder. Hvalfångare förse sig med dem i stort antal, och nedsalta till och med betydliga qvantiteter*).

Chefen hade ämnat afsegla om qvällen, men stiltje qvarhöll oss till kl. 2 förmiddagen d. 13, då vi lättade för att gå till Charles-ön. Vi kryssade hela dagen mot en laber sydsydvestlig vind, och hade hela tiden flera af öarne i sigte, men luften var för disig för att tillåta deras konturer att tydligt skönjas. Den 14 tillbragtes på samma sätt, och strömmen åt nord var ganska märkbar. Charles-ön var i sigte från tidigt på morgonen, och kl. 5 e. m. ankrade fregatten på Black-beach Road på tjugutvå famnars djup, med botten af lera och grof sand. Högsta kullen på ön pejlades härifrån i ost, och den genom sitt namn tillräckligt beskrifna Sadel-udden (Saddle Point) i S. ½ V. Chefen afgick genast med sin gigg för att undersöka landningsstället, som befanns vara temligen beqvämt, oaktadt litet bränning på stranden. Ett skjul och ett hus stodo der bredvid, och en karl anträffades, som befanns vara en för några dagar sedan på egen begäran af en amerikansk hvalfångare qvarlemnad matros**). Denne visade oss en skrifvelse från guvernören öfver öarne, hvaruti han tillkännagaf sin afresa från ön med ett peruvianskt hvalskepp. Han och en gosse hade efter Breones och hans sällskaps rymning varit de enda på ön qvarlemnade innevånare, utom kapitenen på George Howland och hans matroser, hvilka med olika fartyg begifvit sig derifrån. Skrifvelsen slutade med begäran att på ön qvarlemnad egendom skulle lemnas fredad och att besökande fartyg ville anteckna sina namn och tiden för besöket. Det var nu för sent på aftonen för att företaga några utflygter, men hvar och en gjorde sig i ordning för att följande morgon i god tid kunna begifva sig åstad.

Vid dagens inbrott var också hvar och en rustad, som ej af tjensten qvarhölls ombord. Bränningen går temligen stark på stranden, men ej så att båtarne vid landningen löpa någon fara, utan hela olägenheten är att man gerna blir litet våt om benen, när man skall från dem hoppa i land. Stranden består af till fin sand söndermalen lava, hvars mörka färg gifvit stället sitt namn. Sandstranden utsträcker sig blott ett litet stycke, och begränsas af svarta, skrofliga lavahällar, beväxte med samma slags buskar och cactusar som de på Chatham-ön

*) Darwin har under sitt långvariga vistande på öarne noga studerat dessa djurs vanor. Se Voyages of the Adventure and Beagle, III, 462.

**) Karlen fick på derom gjord anhållan medfölja fregatten till Honolulu.

Digitized by Google

befintlige. Herr Johansson stadnade vid stranden, för att i skydd af det der befintliga skjulet göra magnetiska observationer, medan alla de andra begåfvo sig inåt ön. Utom de vanliga lockelserna för fregattens jägare, fanns här en annan af mera ovanlig natur. Chefen hade af krigsministern i Ecuador, general Villamil, erhållit löfte att här bekomma ett par oxar, men då nu alla menniskor farit sin väg från ön, fanns ingen annan utväg till deras erhållande än att skjuta dem.

Från stranden leder en stig långs en med cactusbuskar och höga örter bevext dalgång till en öppen och något odlad plats, hvarest en del af den numera öfvergifna koloniens byggnader äro uppförda; afståndet är omkring en fjerdingsväg. Denna koloni anlades 1832 och erhöll efter general Flores namnet Floriana, som blifvit utsträckt till hela ön. Den ofvannämde Villamil var dess första guvernör, och den blomstrade i början temligen upp, så att den ett par år derefter räknade omkring trehundra innevånare, dels för politiska och andra brott deporterade, dels frivilligt ditflyttade personer. Detta gynnande resultat blef dock ej långvarigt, ty mot slutet af 1830-talet gjorde en del af förbrytarne uppror, dödade Villamils efterträdare, och sedan hela den bättre delen af befolkningen återflyttat till fasta landet, har kolonien alldeles förfallit. Vi skola längre fram få se att en dylik borde här kunna blomstra, om dess befolkning bestod af idogt folk.

Kring husen, som voro af den tarfligaste beskaffenhet och i högst förfallet tillstånd, voro ett par små inhägnade täppor, hvari pumpor voro planterade och nu stodo i blomning. En källa med god vattentillgång finnes här, och en ledning af blyrör ned till stranden skulle lätt kunna åstadkommas. Vattnet är rensmakande, men var obehagligt ljumt; bassinen skuggades af ett präktigt fikonträd, och talrika småfåglar hoppade och qvittrade deromkring. De voro här något litet skyggare än på Chatham-ön, det vill säga man kunde ej slå ihjäl dem med laddstaken. Att döma efter den frodiga gräsvexten, måste den lilla afsatts, hvarpå husen och planteringarne äro belägna, hafva en mycket fruktbar jordmån, och man har derifrån en ej obehaglig, fast något ödslig utsigt öfver en del af öns vestra sluttning. Åt öster reser sig det klockformiga Sadelberget (Saddle Hill) till en höjd af 1800 fot öfver hafvet. Dess topp är ofta insvept i moln, hvars fuktighet underhåller en frodig vextlighet på bergets sluttningar.

Lemnande Sadelberget till höger, fortsätter gångstigen uppföre en sakta sluttning, hvars skarpa och torra mark är glest bevext med buskar och örter. Då man vandrat ungefär en fjerdingsväg och nalkas bergets fot, blir vextligheten frodigare, och helt oförmodadt befinner man sig på bergets östra eller sydöstra sluttning, hvarest man öfver en häck, ur hvilken höga, trädlika aloestänglar uppspira, och

Digitized by Google

emellan frodiga orange- och limonträd blickar ut öfver en af två klockformiga berg omgifven, åt söder öppen vidsträckt dal, i hvilken frodiga gröna fält omvexla med lummiga skogsdungar. Öfvergången från torrheten och ofruktbarheten på Sadelbergets nordvestra sluttning till den lifliga och saftiga grönskan på dess sydöstra, är lika tvär, som då man i en stad, kommande från en ruskig gränd, genom att vika om hörnet utkommer på en vacker gata. Ett halft dussin hyddor voro här uppförde i ett läge, som med skäl kan kallas högst intagande.

Författaren och en kamrat råkade häruppe chefen, som, beledsagad af den amerikanske matrosen, begifvit sig i förväg för att se efter hvar kreatursbjordarne kunde anträffas, men ej lyckats varseblifva några, ehuru han hört deras bölande. Sedan vi erhållit underrättelse om åt hvilket håll de hörts, begåfvo vi oss ned i dalen för att försöka vår lycka. Det höga och våta gräset gjorde vandringen stundom litet besvärlig, isynnerhet som det dolde lösa lavastycken, på hvilka man ofta snafvade. Nedkomne i en skogsdunge förmärkte vi färska bevis på boskapens vistande i närheten, och sedan vi gått öfver en liten halft uttorkad rännil och en stund varsamt krupit genom ett vidlyftigt busksnår, sågo vi nära ett lummigt mimosaträd den rödbruna ryggen af en väldig oxe sticka upp bland buskarne. Afståndet var nog långt för våra dubbelbössor, hvarföre vi med all försigtighet kröpo bakom snåren för att komma litet närmare. Oxen var då emellanåt bortskymd; helt oförmodadt fingo vi höra en liten hund, som följt oss, gifva skall, och det derpå följande brakandet i buskarne tillkännagaf att den påräknade steken gått vår näsa förbi. Vi rådslogo just om hvad som borde företagas då hunden ånyo hördes skälla, och några ögonblick derefter kom en hjord af omkring tjugu eller tjugufem vackra kreatur i fullt språng emot oss, men skyggade vid vår åsyn och svängde af innan den kom i godt skotthåll. Vi sköto dock genom buskarna efter en ko, men utan märkbar verkan, och fortsatte derpå vår väg längre framåt dalen. Snart kommo vi till en förfallen hydda och fingo på litet afstånd i en skogsbacke se ett halfvuxet ungnöt, som tycktes vara mindre skyggt än dem vi förut träffat. Vi närmade oss skyndsamt, men just som vi båda skulle lägga an, märkte vi att djuret var tjudradt, och straxt bredvid anträffades fem kalfvar i en folla. Då den sista af öns innebyggare för en månad sedan begifvit sig bort, så kan man tänka sig i hvilket tillstånd af utsvultenhet dessa arma kräk skulle befinna sig. Den tjudrade stuten hade gnagit allt hvad han nått åt, men var nu insnärjd i linan och nådde ej många alnar omkring; vi redde ut linan och flyttade honom så att han kunde komma åt litet gräs. Kalfvarna i follan hade nästan intet att äta,

Digitized by Google

men god tillgång på vatten, som ymnigt sipprade ned från ett brant sandstensberg. Vi beslöto att följande dagen hemta hela sällskapet ombord, med undantag af en, som utsågs till omedelbart begagnande och affärdades medelst en kula för pannan. Kroppen styckades, och vi medtogo så mycket vi förmådde bära, för att dermed traktera våra kamrater.

Fordom hade guvernören här sin bostad, och en angenämare plats derför kunde han knappast hafva valt. Utmärkt bördig jord finnes i tillräcklig mängd för att föda en talrik befolkning, ypperliga betesmarker ligga mellan bergen, och på kallt, rent vatten är god tillgång. Ur sandstensblock hafva tillförene här boende nybyggare utholkat vattenkar och ugnar; stenen är så lös att ingen särdeles svårighet kunnat möta dervid. Hela lägenheten var så täck, att man smått kände sig frestad att här nedslå sina bopålar och lefva i obemärkt ro.

Det led nu på eftermiddagen, så att vi måste tänka på återvägen, och begåfvo oss efter en liten stunds hvila åstad med våra köttstycken på ryggen, vida mer liknande flibustierer än Kongl. Maj:ts officerare. Under vägen gjordes ett ytterligare försök att komma en ensam betande oxe i skotthåll, men han tog till benen och försvann i skogen långt innan vi kunde nå honom. Vandringen upp ur dalen med våra bördor på ryggen blef något tröttsam i trettio graders värme, men perspektivet af kalfstek höll modet uppe. I grannskapet af de ofvannämnde på Sadelbergets sluttning belägna husen sågs en karl af besynnerligt utseende komma fram ur skogen; han befanns vara en af magister Andersons medhjelpare, som hittat på ett af delikata limoner dignande träd, och, för att kunna ombord medföra tillräckligt af dess frukt, tagit af sig benkläderna, dem han, efter att hafva tillbundit deras nedre öppning, fyllt med limoner, och sedan satt gränsle öfver sin nacke, i den säkra beräkning att ej möta några fruntimmer, hvilka kunnat finna sig och anständigheten förnärmade genom hans sansculottism. Vid den närmast stranden belägna bebyggda platsen råkade vi flera af kamraterna, hvarpå eld uppgjordes och en del af kalfven på fältvis anrättades, sällskapet i allmänhet till mycken gamman. Efter slutad måltid begåfvo vi oss till landningsstället, hvarest det återstående af dagen tillbragtes med att skjuta småfogel, pinguiner och dylikt.

Följande morgon, d. 16, afgick ånyo ett antal jägare för att försöka fälla en oxe; några man under befäl af en konstapel medsändes för transporterandet af bytet, och några underofficerare medföljde för sitt nöje skull. Det hade regnat under natten, och frampå morgonen, sedan vi aftågat, kommo ytterligare några skurar, så att det höga gräset var ytterst vått och man vid vandringen i skogen oupp-

Digitized by Google

hörligt genomdränktes af det från träden, när dessa skakades, nedfallande vattnet. Ned från den förutnämnda gräsrika dalen, fingo vi straxt se en oxe, som betade på en öppen plats på en bergsluttning. Vi skyndade genom ett kärr till foten af berget, men komne ett stycke upp genom skogen, som skiljde oss från betesplatsen, hörde vi ett skott från en af kamraterna, som kommit litet i förväg, och snart mötte oss med den underrättelsen att han skjutit bom. Efter en stunds förlopp fingo vi se en hel hjord skymta mellan träden på andra sidan dalen, ej långt från den folla der kalfvarne voro instängde. Vi qvarlemnade der konstapeln och hans folk, med befallning att följa efter när de hörde skott, och begåfvo oss in i skogen, der vi snart stötte på kreaturen, af hvilka dock blott ett par syntes genom de täta buskarna. Men lyckan var oss ej bevågen: ett par skott hade blifvit fuktiga och brunno ej af, och de andra gingo bom. Vi väntade en stund till dess konstapeln med sitt folk hunnit anlända, och begåfvo oss efter boskapen, af hvilken vi väl ett par gånger sågo en skymt, men snart tappade spåret. Vi fortsatte dock sökandet ett par timmar, men kommo in i vidlyftiga och högst oländiga kärr, hvarest änder funnos talrikt, men voro svåra att skjuta i anseende till buskarnes täthet. Ingen af oss hade varit åt denna trakt af ön, och man började att fundera på att kunna hitta tillbaka igen, en ej så lätt sak, emedan vi gjort många krokar och träden skymde de höjder vi påräknat som vägmärken. Efter ett par timmars vandring i den ohyggligast oländiga mark, anlände vi fram till follan, men vid framkomsten saknades konstapeln. Vi sköto några skott för att vägleda honom dit, och då vägen derifrån ned till landningsstället ej var kinkig att hitta, begåfvo vi oss allesammans utaf, medförande de förutnämnda kalfvarna. Två permitterade styrmän saknades äfven, men hade redan tidigt skiljt sig från hufvudstyrkan för att promenera på egen hand. Kl. 2 e. m. kommo vi ombord med sönderrifna kläder och utslitna skor samt uppgifne af trötthet.

Emedlertid förflöt dagen utan att någon af de tre saknade visade sig, förr än just i skymningen, då den ena af styrmännen sågs på stranden och blef hemtad ombord. Han berättade att hans kamrat hade tröttnat upp och beslutat att öfver natten hvila i skogen för att följande morgon fortsätta sin väg ombord, och att han hade reda på hållet hvartåt han skulle gå, så att ingen fara var å färde. För att söka reda på konstapeln anordnades till följande dagen en afdelning manskap, under befäl af en officer, och försedd med signalhorn och pistoler.

Tidigt på morgonen d. 18 anlände den saknade styrmannen, och emot middagstiden konstapeln. Den sednare befann sig i ett verkli-

Digitized by Google

gen bedröfligt tillstånd, genomblött, sönderrifven och så uttröttad att han knappt kunde röra sig. Han hade af trötthet blifvit efter oss, och satt sig att hvila i tanke att hinna oss vid follan, men hade kommit vilse i skogen, och slutligen genom att klättra upp på en höjd fått reda på hållet, åt hvilket han skulle gå. Båda hade i skogen mött vilda svin och getter. På eftermiddagen återkom den utsända afdelningen, och kl. 6 gingo vi till segels.

Charles-ön har åtskilliga gånger varit ett tillhåll för äfventyrare, vanligen rymmare från hvalskepp, som länge i mängd besökt dessa hamnar, i det dubbla ändamålet att erhålla förfriskningar och fånga spermaceti-hvalar, hvarom vi snart skola vidare nämna. Befälhafvare och manskap på dessa hafva brukat lägga sina bref i en på ett visst ställe på Charles-ön uppställd låda, och hemgående fartygs kapitener hafva sällan försummat att medtaga der funna bref, för att från den engelska eller amerikanska hamn, dit de gingo, afsända dem enligt adress. Viken, der lådan plägar finnas, har deraf fått namnet Post Office Bay. Under kriget mellan England och Förenade Staterna 1812—14, visste commodore Porter, chef på amerikanska fregatten Essex, att vända detta bruk sig till godo, och lyckades, genom på denna väg erhållna upplysningar och qvarlemnade försåtliga varningar till sednare ditkommande fartyg, att bemägtiga sig nästan alla engelska hvalfångare i denna del af Stilla Hafvet. Porter omtalar*) en Irländare, som kort förut slagit sig ned på ön, och hvars historia är nog märklig för att här förtjena ett rum. Han hade på egen begäran blifvit landsatt från ett engelskt fartyg, och byggt sig en liten hydda, kring hvilken han odlade potates och pumpor, hvars ymniga afkastning han afyttrade åt besökande fartyg mot romm eller penningar. På detta sätt lefde han några år i fullkomlig ensamhet, utan annan förströelse, än att emellanåt supa sig full. Men sedan han en gång lyckats tillbyta sig ett gammalt gevär och litet ammunition, flög äregirighetens demon in i honom, och han beslöt att både göra sig till herrskare öfver ön och skaffa sig undersåter. Den första menniska, han efter detta besluts fattande råkade på egen hand, var en neger, som vaktade en båt tillhörande ett vid ön liggande fartyg. Paddy**) tvang med spändt gevär negern att följa sig inåt ön, med förklaring att han nu vore Paddys slaf; men då negern en gång märkte sin nya husbonde ej vara rätt på sin vakt, sprang han på honom, kastade honom till marken, band hans händer och släpade honom till stranden. Vid ön befann sig ett engelskt fartyg, hvars kapiten

*) Se Porter's Journal (Philadelphia 1815), I, 141 och följande.

**) Ett allmänt brukadt namn på Irländare, egentligen en förvridning af Patrick.

Digitized by Google

dömde Paddy till prygel och hvars besättning sedan fråntog honom de penningar han samlat, förstörde hans hydda och planteringar, och lemnade honom med handklofvar på. Paddy lyckades dock blifva dem qvitt medelst en gammal fil, hvars skaft han slog in i ett träd, och beslöt att på ett eller annat sätt hämnas. Han fortsatte att sälja grönsaker åt ankommande fartyg, men narrade under tiden en och annan af deras besättningar att rymma, och lyckades att göra sig åtlydd af dessa sina undersåter. Slutligen bemägtigade han sig en båt och begaf sig med sina fyra kamrater till Guayaquil, dit han anlände ensam, efter att, som det troddes, under vägen mördat de andra, då han såg att vattenförrådet ej skulle räcka fram. Han begaf sig vidare till Payta, hvarest han förälskade sig i en mulattska, som besvarade hans böjelse; men när han med sin drottning skulle återvända till sin ö, blef han häktad. Hans sednare öden äro obekanta, men slägtet är ännu ej utdödt på Polynesiens ögrupper, hvarest ej få individer äro bosatte, hvilkas öden och egenskaper hafva mycket tycke af Paddys.

Vi lemnade, som nämndt är, Floriana d. 17 på aftonen. Under natten var det nästan stillt, men på morgonen friskade det från sydost, och i dagningen befunno vi oss midt i hufvudgruppen. Bakom oss låg Floriana, till venster den stora Albemarle-ön, hvars sydvestra ända når en höjd af 4,800 fot, till höger Indefatigable- och Barrington-öarne, och rätt förut Duncan- och James-öarne. Flera små klippor sågos uppsticka sina svarta branta sidor öfver hafvets yta. Vinden friskade fortfarande; vi passerade tätt öster om den kala och ödsliga Duncan-ön, och drejade derefter bi för att afsända ena låringsbåten med doktor Kinberg och magister Anderson till Indefatigable-ön, hvarifrån de skulle med båten följande dagen segla öfver till Albemarle-ön och vidare till James-ön. En understyrman medföljde för att hafva befälet i båten. Vi passerade vidare nära intill den äfvenledes kala Jervis-ön, och ankrade kl. 1 e. m. i James Bay på femton famnars djup, med botten af grof sand och skal, men flyttade oss sedan längre inåt viken på tolf famnar, samma botten. Det sockertoppsformiga berget på öns vestra udde pejlades härifrån i syd, och den lilla Albany-ön i motsatt streck.

Så snart fregatten ankrat, afgick båt i land med manskap för att hugga bränsle. Chefen begaf sig åstad för att söka ett af Engelsmannen Colnett uppgifvet ställe, hvarest vatten skulle kunna erhållas, men återvände utan att hafva funnit något dylikt. Flera sjöfarande hafva blifvit narrade af denna uppgift*). Magnetiska instrumenterna

*) Porter's Journal, I, 233—4.

Digitized by Google

togos i land och observationer anställdes, som dock sannolikt blifva af intet värde i anseende till den störande verkan af lavamassorna.

James-ön är 1,750 fot hög och till en del skogvuxen. Stranden vid James Bay består dels af sand, dels af en stelnad lavaström, som brant stupar i hafvet från ett par famnars höjd. Den sträcker sig långt från det inre af ön, håller säkert nära en svensk mil i längd och 1,000 till 1,500 alnar i bredd, och dess yta är ännu ej det ringaste söndervittrad, utan liknar en svart sjö, hvars af en häftig blåst upprifna vågor i ett ögonblick stelnat. Endast någon enda cactus hade lyckats slå rot i skrefvorna. Ytans skarphet gjorde vandringen derpå högst obehaglig, de starkaste skosulor skulle der på ett par timmar blifvit genomslitna. Straxt sydvest derom var en liten infallen krater af sandsten, af det slag hvarom Darwin talar*). Stenen låg i de vackraste och regelbundnaste lager, och var mycket lös. Ett stycke derifrån stodo två sockertoppsformiga kullar af rödbrun lava af en högst egen sammansättning; den såg ut som den varit i stänger af en blyertspennas tjocklek, som blifvit brutna i små bitar och hoplimmade utan någon slags ordning. Magnetiska observationerna gjordes första dagen i närheten af den nämnde sandstenskratern, men följande dagen på andra sidan om lavaströmmen, hvarest en lång sandstrand erbjöd en bättre landningsplats. Bränningen går öfverallt temligen stark, utan att dock i allmänhet vara farlig. Vi voro dock första qvällen vid ombordfarten nära att få alla våra instrumenter förstörda genom ett par höga sjöar, som kommo inrullande just som vi skulle sätta af från land, och fyllde båten upp under tofterna. Lyckligtvis voro lådorna så täta, att endast högst obetydligt vatten trängde sig in i dem, hvarigenom instrumenterna sluppo undan utan allvarsammare skada.

Afven för den som redan besökt de två öar, vi nyligen lemnat, erbjuder James-ön en besynnerlig anblick, ty de andras egenheter framträda här i en vida skarpare form. Likasom der, svärma skaror af rödgula krabbor på de mörka lava-hällarne, på hvilka pelikaner och penguiner sitta i långa rader, under det att sulan sväfvar öfver vattnen och pilsnabbt störtar ned på sitt rof. Medan hon uppifrån oroar fisksläktet, anfalles det nedifrån af skälen, hvilken med otrolig snabbhet förföljer stimmen, som ses hoppa högt ur vattnet för att undgå sin förföljare; men denne hoppar lika qvickt och hugger ibland sitt rof i luften**). Utom de nämde sjöfoglarne finnas änder, åtskilliga småfoglar, hägrar af ett par olika slag, och en liten vacker dufva i stort antal. Alla äro ännu mindre rädda här än på Chatham-ön; man kan

*) Voyages of the Adventure and Beagle, III, 453.

**) Författaren har vid James-ön en lång stund betraktat en sådan jagt.

Digitized by Google

utan svårighet slå ihjäl småfoglarna med en käpp, och de fråga ej det ringaste efter på dem kastade stenar, äfven om dessa flyga helt tätt förbi dem. De satte sig på instrumenterna medan man höll på att observera. Sköldpaddor och stora ödlor finnas äfven här, och ett par slag små vackra gröna ödlor kilade bland buskarna nästan vid hvarje steg man tog. Bredvid den förutnämnda lavaströmmen är åt nordost ett temligen vidlyftigt med mangle-buskar bevext sandfält, men inåt ön är marken högst oländig, och kläder och skodon sönderslitas vid vandring derstädes på ett bedröfligt vis, hvarjemte den starka hettan, som d. 19 uppgick till 32° i skuggan, gjorde hvarje ansträngning högst påkostande. Den svarta lavan var så upphettad att den brände genom skosulan.

Den 19 om eftermiddagen anlände doktor Kinberg och magister Anderson, som besökt Indefatigable- och Albemarle-öarne, och medbragte en myckenhet af hvarjehanda naturalster, bland hvilka de stora brandgula ödlorna i synnerhet ådrogo sig uppmärksamhet. En haj fångades ombord, samt åtskillig annan fisk, hvarpå i allmänhet är god tillgång kring dessa öar. Hafssköldpaddor anträffas ock, isynnerhet under äggläggningstiden. Innan vi lemna James-ön, vilja vi gifva en liten öfversigt öfver Galapagos-gruppens klimat och historia.

Närlagde efter Fitz-Roy kopierade karta ger, bättre än någon beskrifning, begrepp om de olika öarnes läge och storlek*). Oaktadt belägne under eqvatorn, är deras klimat ej serdeles hett; dock är skillnaden märkbar mellan de södra öarna och de norra, hvilka sednare äro vida hetare, likasom bergens södra sluttningar äro vida fruktbarare än de norra. Orsaken dertill är den nästan oupphörligt blåsande sydliga eller sydostliga vinden, som hopdrifver molnen på denna sida, hvilken suger till sig större delen af deras fuktighet, och blott lemnar en mindre del åt öns öfriga delar. Vid Charles-ön hafva vi redan anmärkt detta förhållande; regn faller der ofta uppe i bergen, hvarpå vi flera gånger under vårt korta vistande derstädes sågo prof. Den 20 föll ock en temlig skur på James-ön, men i allmänhet skall regn ej ofta falla, fastän höjderna gemenligen äro molnomgifna. November, December och Januari äro de regnigaste månaderna; vädret skall då vara mycket tjockt och ostadigt, med ofta inträffande åska. Den vackraste årstiden inträffar medan solen är omkring norra vändkretsen. Vid Chatham- och Charles-öarne hade vi nu i Maj en temperatur af 27—29° om dagen, och om natten omkring 24°; vid James-ön var den sednare likasom på förutnämnde öar, men om dagen hade vi ända till 32°, som i land till odräglighet ökades genom den från mar-

*) De små längre norr ut belägne klipporna Wenman's Islet och Culpepper's Islet hafva blifvit utlemnade.

Digitized by Google

ken reflekterade solhettan. Hafsvattnets temperatur höll sig på alla tre ställena omkring 25°. Under en månads vistande inom gruppen, från medlet af September till medlet af October, fann Fitz-Roy ingen gång högre temperatur än 23°, men en gång vid sydvestra udden af Albemarle-ön endast 15°. Denna låga temperatur tyckes hänvisa på en ström af kallt vatten från syd, och han nämner flera gånger om en i öarnes närhet starkt åt nordvest sättande ström, hvaraf vi dock hvarken före ankomsten, under vistandet bland öarne eller vid afseglingen derifrån hade någon särdeles känning.

Då efter Panamás plundring flibustiererne och bukaniererne började utsträcka sina plundringståg till Spaniens vid Stilla Hafvet belägna kolonier, blefvo Galapagos-öarne dem ett beqvämt tillhåll både genom sitt läge och genom den tillgång på lifsmedel de erbjödo i skapnad af sköldpaddor och fisk. I sednare delen af 1600-talet besöktes de dessutom ofta af de äfventyrare, som från England och Frankrike dessa tider begåfvo sig ut för att, allt som det föll sig, drifva handel eller kaperi, och bland hvilka flera ganska märkvärdiga sjöfarande anträffas, såsom t. ex. Dampier, Cowley, Jean Bart, m. fl.; hvilka, sedan de på sådant sätt skaffat sig rykte för tilltagsenhet och skicklighet, ofta af sina regeringar i krigstid anställdes vid rikenas flottor, som då till en stor del kommenderades af för tillfället antagne officerare. Genom af dessa personer meddelade beskrifningar blefvo de serskilde öarne inom gruppen först kände, och de af dem gifna engelska namn hafva bibehållit sig till våra dagar. Vi igenkänna i dem Stuartska husets och dess förnämsta anhängares namn.

Mot slutet af 1700-talet började Stilla Hafvet blifva någorlunda kändt, och hvalfisket, som förut hufvudsakligen bedrifvits i Norra Ishafvet, befanns der vara ännu mera lönande. En stor svårighet låg dock i vägen för dess bedrifvande, nemligen bristen på ställen, hvarest proviant och vatten kunde erhållas och reparationer verkställas. De spanske hamnarne på Amerikas vestkust voro, likasom alla i Spaniens kolonier, tillslutne för främmande fartyg, som väl bedrefvo en betydlig lurendrejeri-rörelse på kusten, men ej kunde der erhålla sina behof af lifsmedel. De många oceaniska ögrupperna voro för litet kända och lågo för mycket ur vägen för att oftare besökas. Resorna blefvo derigenom, oaktadt det milda klimatet och vanligen herrskande vackra vädret, så till vida besvärliga att besättningarne alltid ledo mycket af skörbjugg. Omkring 1790 erhöllo väl engelske hvalfångare tillstånd att anlöpa spanska hamnar för att förse sig med förnödenheter, men under så hinderliga vilkor att föga eller intet derigenom var vunnet. På begäran af de köpmän och skeppsredare, som spekulerade i hvalfiske på Stilla Hafvet, afsände engelska regeringen

Digitized by Google

1793 kapiten Colnett för att undersöka hvarest lämpliga hamnar kunde anträffas. Colnett besökte alla i Stilla Hafvet längs Amerikas kust belägne öar, samt Sandwich-öarna, men tyckes på det hela taget ej utfört sitt uppdrag med serdeles lycka eller skicklighet. Hans karta öfver Galapagos-öarne är under all kritik, och beskrifningen just ej utmärkt för trohet, hvarjemte på många ställen temligen obestämda uppgifter förekomma. Vinsten af hans undersökningar blef således ringa, och i brist på bättre blefvo Galapagos-öarne fortfarande ett slags hufvudstation för hvalfångare, som stundom der kunde erhålla vatten i mindre qvantitet, och alltid bränsle, fisk och sköldpaddor, hvarjemte ankarplatserna voro tillräckligt säkra för företagande af reparationer af tackling, båtar m. m. Dertill kom den omständigheten att honhvalarne, för framfödandet af sina ungar, uppsöka vikar, som äro något skyddade mot sjögång, men hafva djupt och klart vatten, hvilka båda egenskaper sunden och vikarne i nämnde ögrupp ega. I synnerhet pläga de för detta ändamål besöka Banks Bay (se kartan), hvarest de mellan Mars och Juni förr talrikt träffades; men det utrotningskrig, som numera så länge förts mot dessa hafvets jättelika innevånare, har dels minskat deras antal, dels skrämt dem, så att nu för tiden jemförelsevis endast få i dessa trakter anträffas, ehuru ett och annat fartyg stundom kan göra god fångst. Förr ansågs denna vik såsom en af de bästa hvaltrakter i Stilla Hafvet, och i öarnes närhet tog den förutnämnda amerikanska fregatten Essex ej mindre än tolf engelska hvalskepp. Befälhafvaren på Essex, commodore Porter, har lemnat en ganska god beskrifning på ögruppen, men han hade ej tid att i detalj undersöka den eller deröfver upprätta någon karta. Skicklig sjöman och käck officer förorsakade han engelska handeln stora förluster*), till dess hans fartyg vid Valparaiso efter ett tappert motstånd blef taget af fregatten Phæbe och korvetten Cherub.

Kanske kommer det ej att dröja länge förr än andra och idogare nybyggare, än de hittills bosatte, slå sig ned på Floriana, i hvilken händelse den sjöfarande snart der skulle kunna påräkna ymnig tillgång på alla slags förfriskningar, både af djur- och vegt-riket, hvarjemte vatten med säkerligen ganska måttlig kostnad skulle kunna ledas ned till stranden, så att åtminstone måttliga qvantiteter deraf skulle stå till buds. För närvarande finnes blott ett enda ställe, hvarest vatten kan till större myckenhet fyllas; det är i Freshwater Bay på södra sidan af Chatham-ön, i en liten vik, hvari båtar utan svårighet kunna landa. Fartyget måste dock ankra utanför i öppna hafvet, men med ordentliga ankardon är ingen fara för handen.

*) Uppskattade af honom sjelf till 8,500,000 dollars. Porters Journal, I, 257.

Digitized by Google

Den 20, kl. 5 om aftonen, lemnade vi James-ön, styrde nordvestvart med frisk sydsydostlig vind, och skuro ett par timmar efter afseglingen för fjerde gången under resan eqvatorn. Den 22 fingo vi på 4° N. åter känning af den åt öster sättande ström, hvilken vi en gång förut anmärkt, men med hjelp af en god och temligen frisk vind passerade vi denna gång genom dess område på två dagar, under hvilka vi skjutsades 76 mil (13 sv. m.) åt öster. Dess norra gräns var vid 7° N., och tycktes skarpt markerad; vattnets temperatur var omkring 28°. Vädret var dessa två dagar mulet och regnigt, och fortfor sålunda flera dagar med vestlig och sydvestlig vind. Den 27 och 28 hade vi mellan 12—14° N. temligen hård blåst från vest och nordvest, med tjockmulen luft och ytterst häftiga regnskurar. Blixt syntes flera gånger om qvällarne, men ingen åska hördes. Den 29 blef vädret vackert, men labra vestliga och nordvestliga vindar qvarhöllo oss flera dagar nästan på samma ställe. Den 2 Juni fingo vi vinden från nord och nordost och smickrade oss med att nu ändtligen hafva fått nordostpassaden, men sedan den fortfarit sålunda ett par dagar, återkom den gamla nordvesten. Den 4 voro två seglare i sigte, hvaraf den ena visade holländsk flagg. Hettan hade hela tiden varit ganska besvärlig; den uppgick om dagen ända till 31°, sjönk om natten sällan under 25°, och flera dygn å rad var den ej under 27°. En sådan fortfarande värme blir snart plågsam ombord, och hafsvattnets var så varmt (28°—29°), att bad endast obetydligt uppfriskade den förslappade kroppen. Strömmen satte i allmänhet något åt syd. Den 6, 7 och 8 fingo vi ligga och hacka mot labra nordvestliga vindar, men d. 9 kom slutligen den efterlängtade nordostpassaden på 15° N. och 118° V.

Redan vid afseglingen från Galapagos-öarne hade alle man blifvit satte på ranson af vatten, och då åtskilliga proviantartiklar började lida till slut, beslöt chefen att, i stället för att fortsätta seglingen till San Francisco, hålla af till Sandwichs-öarna, på hvilka kurs nu sattes. Den stadiga och friska passadvinden medförde, som vanligt, ett vackert och angenämt väder; luftens temperatur sjönk snart till 24—25° om dagen, och 21—22° om natten, på samma gång som hafvets till 23—24°. Flygfiskar syntes i otaliga skaror, men föröfrigt inga djur, hvarken hvalar, tumlare eller hajar. Allt efter som vi nalkades vändkretsen drog sig vinden mera på ostlig, och stundom ända till ostsydost. Några små regnskurar förekommo emellanåt, och nätterna voro ofta mulna. I allmänhet var passaden ej mycket frisk, och kastade temligen ofta ett eller annat streck åt ömse sidor.

Den 20 om qvällen var vinden ganska styf med regnbyar, och följande dagen kl. 2 e. m. fingo vi Maui, den nordostligaste af

Digitized by Google

Sandwichs- eller Hawaiiske Öarne, i sigte. Kort derefter visade sig äfven Molokai eller Morotai, som ligger vester om Maui. Båda äro höga och klippiga. Om qvällen friskade vinden starkt med regnbyar, och vi måste minska segel till endast märsseglen, för att ej under natten göra för stark fart. Följande morgon befunno vi oss vid Molokais vestliga udde och i sigte af Oahu, passerade genom sundet, som skiljer dessa två öar, och fingo snart de af kala, utspringande, slocknade kratrar bildade uddarna Lealu och Leahi (Diamond Point) i sigte. Hvar och en ombord varande betraktade med intresse dessa af ingen af oss förut sedda öar, om hvilka vi endast genom ofullständiga beskrifningar egde någon kännedom, och på hvilka vi för första gången skulle göra bekantskap med den vidt utbredda och mycket omtalade polynesiska menniskorasen. Straxt före kl. 10 f. m. fingo vi den af Leahi hittills skymda staden Honolulu i sigte, en liten stund derefter kom en båt medförande lots långs sidan, och kl. 11 ankrade vi på redden på tjugusex famnars djup och botten af grof sand. Före oss låg här nordamerikanska fregatten St. Lawrence, densamma som ett par år förut varit i Stockholm och 1851 till London öfverfört Förenade Staternas bidrag till den stora expositionen.

Under seglingen mellan Galapagosöarna och Honolulu förlorade vi ytterligare en skeppskamrat, båtsmannen Broms, som d. 8 Juni dog af nervfeber, och följande dagen på vanligt sätt begrafdes i hafvet.

Digitized by Google

IX.

Honolulu.

1852. Juni 22 — Juli 2.

Genast efter ankringen afsändes en officer i land för att uppgöra om salut, och vid hans återkomst ombord saluterades Hawaiiska flaggen med tjuguett skott, som af batteriet på toppen af den bakom staden belägna Punchbowl-hill med samma antal besvarades. Kort derefter kom en båt ombord, medförande en Hawaiisk officer, med uppdrag att önska fregatten välkommen till Honolulu. Officern var en reslig och starkt byggd man af godt utseende och var iklädd en uniformsfrack med stora guldepåletter, hvita benkläder, värja och en mycket galonerad hatt. Han talade något litet engelska, och var ofantligt gladlynt och vänlig, tog alla mennlskor i hand och frågade de på post stående marin-soldaterna hur det stod till med deras helsa, hvarvid dessa sågo helt förbluffade ut. Många båtar och kanoter infunno sig snart, medförande en massa karlar, hvars ärende var att erbjuda sig ombesörja tvätt för befälet.

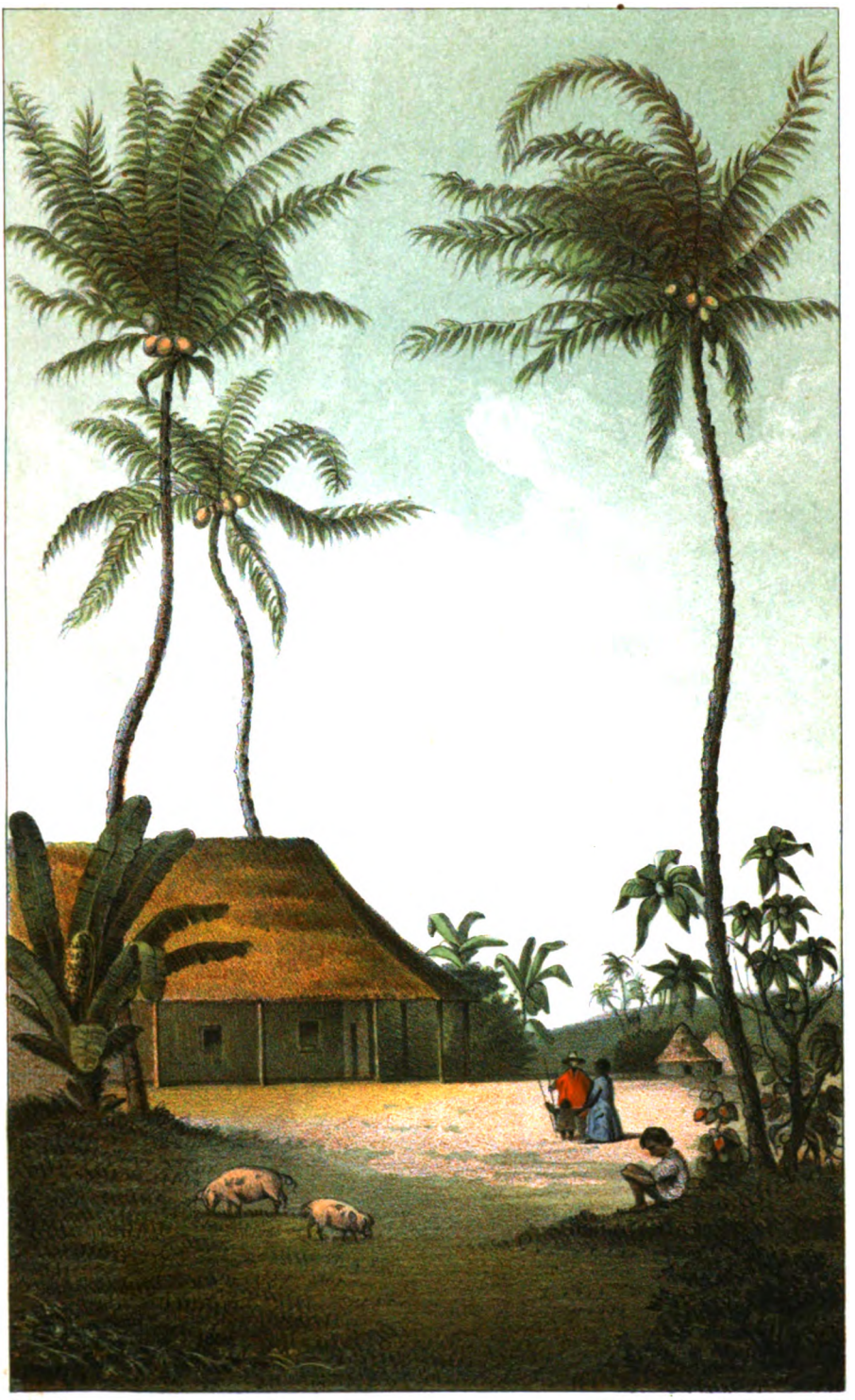
Man ligger på redden ungefär en fjerdingsväg från staden, ett något obeqvämt afstånd, då man har proviantering och vattenfyllning att sköta. Chefen beslöt derföre att med snaraste lägga in i hamnen, hvilket följande morgon med biträde af hamnlots verkställdes. Man väljer dertill helst morgonen, emedan den frampå dagen ofta friskt blåsande passadvinden, som i häftiga byar rusar fram genom dalarna, mycket försvårar inhalningen. Vanligen biträdes man af en hop infödingar, och hamnlotsen släpper mot betalning till båtar och trossar. Kostnaden uppgick för Eugenie till sjuttiofem piaster. Hamnen bildas af det korallref, hvaraf ön omgifves, och i hvilket en vid Honolulu utfallande å, Nuuanu-ån, åstadkommit en öppning, då, som bekant är, koraller ej kunna lefva i sött vatten. Rännan, som leder in till den,

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C.S.del

Lith Jnst. Arnz & Cº Düsseldorf.

UTSIGT BREDVID HONOLULU.

Digitized by Google

Digitized by Google

är ungefär tvåtusen alnar lång och ett par hundra alnar bred; dess djup är i allmänhet sex famnar, men närmast åt sjön endast fyra, och på ett ställe blott tjuguen fot. Hamnen kan rymma omkring hundra större fartyg, som då måste ligga förtöjda för och akter. Djupet är omkring fem famnar, bottnen dyaktig. Honolulus hamn är den enda egentligt goda på Hawaiiska Öarna. Ett par andra på samma sätt bildade förekomma väl, men deras inlopp tillåta endast små fartyg att inlöpa; alla öfriga ankarplatser äro endast öppna redder, men hvarest man nästan hela året igenom utan fara kan ligga, emedan andra vindar än nordostpassaden sällan förekomma. Vi skola längre fram nämna några ord om de mest besökte af dessa.

Oahus södra sida, på hvilken Honolulu är belägen, är temligen torr och ofruktbar, och bär de tydligaste märken af sitt vulkaniska ursprung. De båda förutnämnde uddarne, Lealu och Leahi, bildas af slocknade kratrar af mycket regulier skapnad, likaså den så kallade Punchbowl-hill eller Puawai. De äro alla tre nästan alldeles kala, endast några små buskar och örter växa der och hvar i skrefvorna. Staden ligger mellan den sistnämnda kullen och stranden och begränsas åt vester af Nuuanu-ån. Dalen, genom hvilken denna rinner, går ungefär i nord och syd, är vid sin mynning temligen bred, men smalnar hastigt längre in åt ön. Den omslutes af skogvuxna höjder, och dess nedre del har genom vattenledningar från ån blifvit förvandlad till yppigt grönskande fält. De större höjderne inåt ön äro alla bevuxne med tät skog. Staden erbjuder från ankarplatsen intet anmärkningsvärdt; endast den stora, ladulika methodist-kyrkan tilldrager sig ögat, utan att likväl länge qvarhålla det. Längs kusten öster om staden äro flera lundar af kokospalmer.

Sådan är utsigten från hamnen; vi vilja nu landstiga för att på närmare håll betrakta den. Man landar vid en liten brygga, omkring hvilken ett antal af stadens blomstrande ungdom af båda könen i temligen lätt drägt roar sig med aquatiska lekar; en och annan ung dam på sex eller åtta år är nyss uppkommen ur vattnet, som ännu strömmar ned ur hennes tjocka, svarta hår öfver den tunna bomullsklädningen, som påminner om Tegnérs uttryck:

"Troget, som klädningen fäst uppå den badande flickan", ty den visar så noggrant som möjligt alla gestaltens former. Bredvid står en annan, som, litet mera aktsam om sitt plagg, aftagit det, och för tillfället nödtorftigt ersatt det med någon liten lapp. Ungherrarne äro ännu mera ogenerade i sin klädsel, de nöja sig med hvad naturen bestått. Strax bredvid bryggan ligger stadens marknadsplats, hvarest man ser den infödda befolkningens hvardagsrätter poi, fisk och vattenmeloner i stora qvantiteter utbjudas till salu, medan kött, hvarjehanda

Digitized by Google

frukter och åtskilligt smått fått sin plats i en portik strax bredvid. På "poi" skola vi genast bifoga en liten beskrifning. Marknaden hvimlar af barhufvade qvinnor i bjertfärgade bluser och karlar i hvarjehanda kostymer, hvaribland en och annan temligen egen anträffas. Sålunda ser man en i poncho*), som räcker något nedom bröstet, men utan benkläder, en annan i bara vest, ehuru man måste erkänna att det ojemförligt största antalet bär det plagg, hvilket man anser anständigheten fordra, ehuru dess svenska namn ej får utsägas i finare sällskaper. Denna folkmassa visar alla tecken till ett gladt lynne: alla stoja och skratta, och ungdomen roar sig med hvarjehanda puts. För en rask och skicklig tecknare finnes här en rik skörd att göra; en Hjalmar Mörner skulle dermed kunna fylla en och annan portfölj. Strax bredvid ligger en sträcka skjul, som begagnas till gårdkök och spisqvarter, och hvarest man får se måltider hållas, som erbjuda allt hvad man kan tänka sig i den oaptitliga vägen. Nära derinvid ligger tullhuset, en byggnad af temligen fängelselikt utseende och uppförd af korallblock. Hela denna herrlighet ligger vester om landningsbryggan; åt andra sidan är Honolulus fästning, som innesluter stadens fängelse och guvernörens öfver Oahu bostad. Fästningen är byggd af jord, bestyckad med femtiotvå kanoner, och tyckes vara föga fruktansvärd för en anfallande fiende. Deröfver svajar de Hawaiiske Öarnes flagg, som visar röda, hvita och blå ränder i sju hvarf öfver hvarandra, efter antalet af de mera betydande öarna; i dess öfre hörn är engelska unions-jösen. Batteriet på Punchbowl-hill har fjorton kanoner och ligger omkring femhundra fot öfver hafvet.

Rätt ifrån landningsstället bär Kaahumanu-gatan upp åt staden. Gatorna äro någorlunda oregelbundna och temligen breda, dock ej alla lika. Deras namn står på engelska skrifvet vid qvarterens hörn. De äro ej stenlagda, och de massor af dam, hvaraf de äro betäckta, gör gåendet obehagligt. Husen ligga till större delen ej omedelbart vid gatan, utan i en liten trädgård, som genom ett staket eller en mur är skiljd derifrån. Dessa murar äro uppförde af "adobes," eller stora af lera och hackad halm förfärdigade tegel, som, i stället för att brännas, endast blifvit torkade i solen**). Det är från dessa murar som gator-

*) Det i Södra Amerika brukliga, ofta nämnde klädesplagg.

**) Ordet »adobe» är spanskt, men brukas allmänt bland den engelska befolkningen i Honolulu. I Spanien och alla dess kolonier samt i Orienten begagnas dessa tegel allmänt. Sannolikt förskrifver sig bruket deraf från sistnämnde trakt af jorden, och af beskrifningen i Mose andra bok på Israels barns arbete i Egypten, hvaruti strå flera gånger nämnes som en hufvudbeståndsdel i teglet, frestas man att tro att det just varit adobes, med hvars tillverkande de fått släpa.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

del

Lith. Jnst. Arnz & C° Düsseldorf.

KANAK
Honolulu.

Digitized by Google

Digitized by Google

nas dammförråd hemtar sin näring, ty då de illa underhållas, som vanligen är fallet, falla de sönder i stoft. Endast ett ringa antal af sten eller korallblock byggde hus finnas. Talrikare äro trähus, dels med, dels utan fot af sten eller adobes, ännu talrikare adobehus, och hälften af hela antalet, hvilket uppgår till omkring femtonhundra, består af gräshus. Af desse sednare hafva en del en stomme af trä, på hvilken gräsflätningen stöder sig, och äro af nästan samma form som de af Europeer i tropiska klimater begagnade, det vill säga med ett högt tak, som nedtill utspringer så starkt att det bildar en portik kring hela huset, hvilket derigenom beskuggas och hålles svalt. Sådana hafva flera af de förmögnare invånarne uppfört, antingen till eget begagnande eller för att uthyra åt resande, men de, som utgöra den stora folkmassans bostäder, likna mera en höstack än ett hus. De hafva vanligen blott ett rum, och husgeråd och möbler inskränka sig till ett par kalabasser och några strå mattor. Fyra temligen goda hoteller finnas i staden. Utom den förut nämnda stora methodistkyrkan, hvilken saknar all slags prydlighet, finnes en katholsk, som ehuru enkel tager sig ganska bra ut. På bodar och magaziner är ingen brist. Ett ej obetydligt antal af de förre egas af Chineser, af hvilka äfven många anträffas såsom handtverkare, tjenstefolk eller arbetare vid jordbruket.

Öster om staden leder en god landsväg öfver en torr och något ödslig slätt till åtskilliga byar. En sådan ligger en half mil från hafsstranden uti en lund af kokospalmer, omgifven af fiskdammar och kärr, i hvilka sednare boskap och svin söka sin tillflyktsort mot värmen; isynnerhet ser man svinen med tydlig förnöjelse vältra sig i dyn. Ett litet stycke från denna by ligger ett konung Kamehameha tillhörigt lustslott, som dock ej fått något vackert läge, utan ser helt otrefligt ut, der det står på kala steniga fältet. Ganska talrika hjordar af vackra kreatur betade på fälten deromkring. Vester om staden leda ett par broar af högst tarflig beskaffenhet öfver Nuuanu-ån, och sedan går vägen ett stycke mellan taroplanteringar*) och fiskdammar. Snart kommer man likväl ut bland en hop torra och solbrända backar, hvarest hästar och boskap beta det afvissnade gräset. Omkring tre fjerdingsväg från Honolulu ligger här mellan vägen och hafvet en saltsjö kallad Alia-paakai. Den är belägen i botten på en gammal styckevis infallen krater, är något öfver en åttondedels mil i omkrets, och blott några få fot upphöjd öfver vattenytan. Vattnet är i allmänhet endast ett par fot djupt, men i sjöns midt skall vara en grop, några famnar i diameter, hvari botten ej ännu blifvit funnen, och det påstås att sjön derigenom eger gemenskap med hafvet, hvars stigande och fal-

*) Taro eller Kalo-roten (Arum esculentum) är infödingarnes hufvudsakliga näring.

Digitized by Google

lande något litet inverkar på dess vattenhöjd; stundom skall hela dess yta vara öfverdragen af en saltskorpa af sådan tjocklek och fasthet att den bär en menniska. Ödslighet och tystnad råda kring dess stränder, hvarest endast några tufviga buskar vexa.

Halfannan mil från staden kommer man till en vidlyftig, men grund vik, som dock erbjuder en god hamn för fartyg af mindre än tolf fots djupgående. Saltlaguner finnas här, och sannolikt skulle huru stora qvantiteter salt som helst utan mycken svårighet härifrån kunna erhållas. Närmast kringliggande landet är förtorkadt och ödsligt och endast några få menniskoboningar syntes i trakten. Gränsen mellan de torra fälten och de skogvuxna, gröna backarna och bergen i midten af ön är öfverallt helt skarp och bestämd. Vägen är äfven åt detta håll god, ehuru något backig.

Den vackraste promenaden, ehuru på till en del mycket dålig väg, har man norr ut från staden långs Nuuanu-åns dalgång, som, i början bred, snart sammandrager sig, och hvars branta sidor äro bevuxna med tät skog. Ån är helt obetydlig, men lemnar dock tillräckligt vatten för att hålla ett stort antal taroplanteringar i ett oupphörligen öfversvämmadt tillstånd, och bildar på flera ställen små bassiner, hvarest man i skydd af de klippor, mellan hvilka den flyter, kan erhålla uppfriskande bad. Skulle man derunder störas af några i samma ärende stadda najader, så får man taga saken lika kallt som dessa, hvilka låta den föga eller intet bekymra sig. Förvillar man sig mellan planteringarna, af hvilka hvar och en bildar en dugtig smutspöl af fyrkantig skapnad, så är det ingen lätt sak att reda sig ur dem, åtminstone ej med bibehållen renlighet. Ett stycke från staden träffar man åtskilliga täcka villor, bland hvilka den största och prydligaste under vårt vistande i Honolulu beboddes af Förenade Staternes kommissarie på Havaiiska Öarna, Mr. Severance. Innan man tillryggalagt en mil, blifver vägen ofarbar för åkdon, och då här uppe i bergen sällan någon dag går förbi utan en eller annan regnskur, får man, om man rider, vara uppmärksam på sin häst för att han ej skall snafva bland de hala stenarna och groparna. Skogen på de omgifvande bergsluttningarna består endast af mindre träd, hvilka äro sammanväfde af slingerväxter och ormbunkar, så att man endast med största svårighet kan derstädes tränga sig fram. Halfannan mil från Honolulu blir dalgången endast ett bösshåll bred; passadvinden rusar genom denna smala öppning med stormande fart. Vägen slutade fordom här, stängd af ett bråddjup, som nästan lodrätt sänker sig sexhundra fot, och utför hvilket man endast med mycken svårighet och fara kunde nedstiga. Numera har en väg blifvit anlagd, som väl är mycket brant, men på hvilken man kan färdas till häst,

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C. S. del.

Fargtryck af J. P. Meyer & C:i i Stockholm.

KVINNA PÅ HAWAIISKA ÖARNE.

Digitized by Google

Digitized by Google

ehuru man måste hafva litet förtroende till sitt öks sedighet och stadga för att äfventyra sig derpå, i synnerhet vid färden utföre. Detta ställe — Pali*) — eger utom sin fysiska märkvärdighet äfven en historisk: det var här som den store Kamehameha öfvervann Kalanikupule, höfding öfver Oahu, hvilken efter ett tappert motstånd stupade med en del af sina kämpar, medan andra af fienden trängdes öfver bråddjupets kant och krossades mot klipporna. Åt norr har man härifrån en vidlyftig utsigt öfver ön, men åt motsatt håll är den till följe af dalgångens krökningar alldeles stängd. Oahus högsta bergåsar nå en höjd af omkring 4,000 fot öfver hafsytan.

Hawaiiske Öarnes befolkning hör till den stora, öfver de flesta af Stilla Hafvets ögrupper utbredda folkras, som först på de längst åt vester belägna (Nya Hebriderna m. fl.) lemnar rum åt Papuafolken, af några kallad den svarta polynesiska rasen, under det den förre blifvit kallad den bruna. Hawaiierne, eller, som de vanligen benämna sig sjelfva, Kanakerne äro i allmänhet af medelmåttig längd, eller något derunder. Deras kropp är vanligen välbildad, men hufvudet förefaller något stort och tungt mot kroppen, hvartill dock det tjocka yfviga hår, hvaraf det betäckes, torde i ej oväsendtlig mån bidraga. Ansigtets profillinie är oftast temligen lutande, ehuru man stundom ser personer som hafva den nära lodrät. Hufvudet är vackrare sedt i profil än framifrån, då näsans bredd obehagligt faller i ögonen. Pannan är temligen lodrät, ögonen rätt ställda och af medelstorlek, näsan ofta något böjd, intryckt vid roten och med starkt utstående näsvingar; dess spets hänger gemenligen något ner. Munnen är bred, med något tjocka läppar, tänderna vanligen starka och friska, kindknotorna temligen utstående. Håret är svart och tjockt, stundom krusigt, stundom rakt; skägget tunnt. Kroppsfärgen är brun med liten blandning af rödt, ungefärligen som en nyligen brungjord bösspipas, innan hon hunnit mörkna. Karlarne se i allmänhet vida bättre ut än qvinnorna, som sällan äro behagliga. Det ligger något tungt och klumpigt i byggnaden af deras hals och axlar; skillnaden i detta afseende mellan dem och europeiska rasens qvinnor visas bäst genom den benämning af "långhalsar", som infödingarne gifvit de sednare**). Bland höfdingarne förekomma ofta nog kolossala dimensioner, hvarpå vi snart skola anföra exempel.

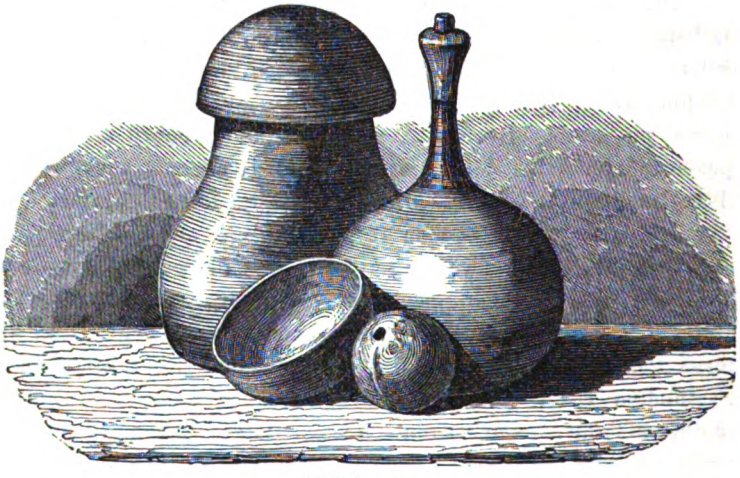
Folkmassans klädedrägt är, som man kan förmoda, temligen enkel. Manfolkets består af ett par linnebyxor och en skjorta, ehuru det ingalunda är ovanligt att endera saknas, och man ser ofta ganska

*) Är ej egentligen ett nomen proprium, utan betyder bråddjup eller något dylikt.
**) History of the Hawaian Islands by Jarvis, 3:e Edit. Honolulu 1847, sid 112.

Digitized by Google

fantastiska kostymer, såsom vest och hatt, men inga benkläder, eller andra i samma stil. Qvinfolkens är bättre; den består af en vid blusklädning, som tillknytes kring halsen och sedan hänger alldeles fri ned till fotknölen. Den har långa och vida ärmar, och är oftast af bomullstyg, men bland de förmögnare ser man den stundom af siden. Färgen är gemenligen brandgul, röd eller grön, ehuru alla andra förekomma. Hufvudet är endast sällan betäckt, och strumpor och skor höra till helgdagsgrannlåten. Håret brukas benadt hängande kring halsen och ej längre än att det räcker till axlarna.

Bostäderna äro stackformiga hyddor af gräs och pandanus-trädets blad. Några stråmattor företräda golfs ställe, och hela husgerådet inskränker sig ofta till några andra dylika mattor, samt ett antal större och mindre kalabasser. Sådana finnas af ända till omkring en ankares rymd, och genom på den vexande frukten anbragte omlindningar, gifver man den hvad form man önskar. Sålunda ser man en

Kalabasser.

del skålformiga, andra flaskformiga. De större brukas att deri förvara kläder och dylikt, samt vid tillredandet af "poi", kanakernes nationalrätt. Den tillagas af taro-roten, som för detta ändamål rostas och males till ett något groft mjöl, hvilket med vatten röres till ett slags klister, till färgen hvitt, med liten dragning i blått eller violett. Detta klister arbetas flitigt med händerna och ställes sedan åsido under ett par dagar. Då det börjat komma i jäsning och fått en något syrlig smak, är det färdigt till servering, och såsom bihang dertill hör fisk i fullkomligt rått tillstånd. Spisningen tillgår sålunda: sällskapet sätter sig på huk kring poifatet, hvarje medlem håller en fisk, eller en bit af en sådan, mellan venstra handens tumme och de

Digitized by Google

två närmaste fingren, medan högra handens ring- och lillfinger af tummen hållas tryckta mot flathanden och de öfriga två fingrarna utsträckas. Desse sednare nedstickas i poien, och vid deras uppdragande medföljer en lång ramsa deraf, hvilken med en skickligt anbragt knyck bringas att linda sig om fingrarna och tillika med dessa införes i munnen. Sedan de blifvit väl afslickade förnyas operationen, och sålunda fortfar man, emellanåt anlitande den råa fisken, till dess man fått sitt lystmäte, hvartill en kanak behöfver en god stund, ty han är utrustad med en förträfflig matlust. Man får medgifva att detta sätt att "inmundiga" sin måltid ej är rätt aptitligt för den dervid ovane, och vi få bekänna att vår mage afstyrkte emottagandet af de ett par gånger oss gjorde inbjudningar att deltaga i välfägnaden. Man hörde dertill ofta nog en eller annan af sällskapet låta sig undfalla vissa läten, som man hos oss ej gerna låter höra i andras närvaro, och allraminst vid måltidsbordet; här tycktes dessa vara ett angenämt och oskyldigt skämt, åt hvilket hvar och en ljudeligt skrattade, under det han synbarligen ansträngde sig för att sjelf komma fram med en dylik krystad qvickhet. Poi ingår till och med i den kungliga familjens hvardagliga matordning, ehuru der naturligtvis råder litet mera omvexling än hos den fattige. På öarne är ingen brist på lifsmedel; hafvet lemnar flera slag god fisk, på förträffligt oxkött är ymnig tillgång, likaså på svin, får, höns och kalkoner, och af vextrikets produkter, på potates, kål, batater, meloner, druvor, fikon, apelsiner, ananas, m. m., och med litet mera arbete skulle dylikt finnas i ännu större mångfald och ymnighet.

Priserna på alla dessa herrligheter voro för få år sedan billiga, men efter Californiens uppkomst har detta förhållande undergått en för den sjöfarande obehaglig förändring. Oxköttet allena har hållit sig vid någorlunda godt pris, ungefär samma som i Stockholm, emedan det ej kan skeppas till det äfven på boskap rika guldlandet. En kalkon kostade förut en half piaster, numera två till tre, en höna betalas med en half piaster, ett får med fem, och ett tjog ägg med två till två och en half! — Vi bedje läsaren påminna sig att en piaster nära motsvarar en riksdaler specie, och fråga Sveriges husmödrar hvad de skulle säga om att få betala sina ägg med tio riksdaler tjoget och mjölken efter två riksdaler kannan? — En liten blygsam frukost på mjölk och bröd gick här jemt till en riksdaler. Att alla de artiklar, som ej öarne frambringa, utan hvilka måste hemtas från Europa eller Förenta Staterna, härstädes blifva dyra, förstås af sig sjelft, och det blir verkligen högst kännbart för kassan, när upphandling af proviant och andra förnödenheter måste på sådana orter anställas.

Digitized by Google

Lördagseftermiddagarne erbjuda Honolulus gator och närliggande vägar ett ganska lifligt skådespel. Alla infödingar, män och qvinnor, som ega eller kunna hyra en häst, begifva sig ut på ridpartier. Qvinnorna rida grensle i vanlig karlsadel, och hafva ben och fötter insvepte i ett långt tygstycke, som hänger ända ned till marken. Detta är stundom af siden, och kostymen fulländas af en tröja af siden eller sammet, eller i dess ställe en med band och broderier utsirad poncho; hufvudet täckes med en lågkullad plyschhatt, beprydd med blommor eller fjädrar. De mindre förmögne nöja sig med bomullsplagg af bjerta färger och en krans kring hufvudet. I staden är det förbjudet att rida hårdt, men man tager skadan igen ute på landsvägen, hvarest det går i flygande fart. Damerna äro lika öfverdådiga som herrarne, och sitta verkligen utmärkt väl till häst. Det är en högst pittoresk anblick att skåda en skock af dessa amazoner i sina mångfärgade drägter och med håret flygande kring axlarne under stoj och skratt komma sättande i fyrsprång utåt hafsstranden, der bränningen skummande bryter sig. Hästarna äro af chilensk och californisk ras, af medelstorlek eller något derunder, men väl byggda, qvicka och uthålliga. Deras hofvar måste vara serdeles fasta och goda. Vi kunna ej påminna oss hafva sett en enda skodd häst; man kan icke destomindre rida i flera timmar på de hårdaste och knaggligaste vägar, utan att hästen synes ömma det ringaste om fötterna eller blifva snubbelfotad. Oaktadt infödingarne äro raska och sadelfasta ryttare, ega de dock föga eller intet begrepp om att rida in en häst, och om man träffar någon hjelpligt inriden, så har denne varit i händerna på någon af de på öarne bosatte Chilener eller Californier. De fleste ridne hästar hafva varit i bruk sedan andra året, och genom oförnuftig behandling blifvit mer eller mindre skadade. Såsom exempel på infödingarnes förstånd i den vägen hafva vi hört uppgifvas, att om en häst skyggar under ryttaren eller annars visar någon odygd, så straffas han ej genast derför, utan saken får anstå till hemkomsten, då djuret bindes vid ett träd och jemmerligen piskas. Om höstarne när den stora hvalfångareflottan anländt är hästarnes svåra tid: de uthyras då till i land varande matroser, som naturligtvis handtera dem högst illa. De blifva sålunda snart utslitne, men ersättas lätt genom andra, ty tillgången är ymnig, och det finnes intet ställe dit de med någon fördel kunna utskeppas, emedan hela vestra kusten af Amerika öfverflödar af dylika af bättre beskaffenhet än de Hawaiiske.

Ett par dagar efter ankomsten till Honolulu bleſvo samtliga officerare och civile på Eugenie af Förente Staternas chargé d'affaires, herr Allen, inbjudne till ett aftonsällskap, och då man der kunde

Digitized by Google

Kanakska till häst.
(Leahi i bakgrunden.)

Digitized by Google

Digitized by Google

hoppas få en öfversigt af öns notabiliteter, begagnade sig alla som voro lediga af denna bjudning. Sällskapet var ganska talrikt, och vi vilja i korthet redogöra för de märkvärdigare personerna. I första rummet få vi nämna thronföljaren, prins Alexander Liloliho, och hans äldre broder prins Loth Kamehameha, båda unga män af omkring 20 års ålder, af fördelaktigt utseende, och ganska elegant klädda i uniform med stora guldepåletter. Båda tala något franska och engelska och hafva gjort en resa i Europa. Det är genom adoption af den regerande barnlöse konungen, Kamehameha den tredje, som den yngste af desse bröder blifvit thronarfvinge. De hafva ytterligare en broder, Moses Kaikioeva, guvernör på Kaual, och en syster Victoria Kamamalu, till följe af sin födsel premier-minister, men embetet har 1845 blifvit öfverflyttadt på en mansperson bland höfdingarne, och innehafves nu af en person, hvilken vi genast skola omnämna. Deras fader, Mathias Kekuanaoa, är nu guvernör öfver Oahu, modren var Kinau, förra konungen, Liholihos halfsyster och en af hans fem drottningar. Hon var under sin lifstid premier-minister, och dog 1839. Genom sitt giftermål med henne blef Kekuanaoa, förut en obetydlig höfding, en ganska betydande person. Till det yttre är han reslig och kraftfull, och har ett vackert ansigte med ganska europeiska drag, och hans hvita hår gifva honom ett verkligen vördnadsbjudande utseende. Han har vid flera tillfällen visat prof på oförskräckthet och energi, men beskylles för sjelfrådighet och hårdhet. Tjenstförrättande premierministern Keoni Ana, eller John Young, är af anglo-hawaiisk härkomst; af reslig och utmärkt väl proportionerad kroppsbyggnad, utmärker han sig genom sitt intagande och nästan fullkomligt europeiska utseende, lika mycket som genom sitt belefvade och angenäma sätt att vara. Han talar engelska fullkomligt obehindradt, skall hvarken sakna hufvud eller kunskaper, men anses dock inom styrelsen vara blott ett echo af finans-ministern, doktor Judd. Denne man hitkom med amerikanska missionen såsom läkare, men är numera naturaliserad Hawaiier, och har i flera år innehaft sin nu egande befattning. Han är liten och mager, med ett lifligt och spirituelt ansigte; och säkert en man af öfverlägsna själsgåfvor, anses han vara den egentliga själen i styrelsen, beundras och högaktas af många, men har också många hätska fiender bland här bosatte främlingar, i synnerhet de bland dem befintliga katoliker. Då vi nu äro inne på kapitlet om styrelsens medlemmar, få vi vidare nämna utrikesministern herr Wyllie. Han är till börden Skotte, men, såsom Judd, naturaliserad Hawaiier, och berömmes allmänt för sin utmärkta samvetsgrannhet såsom embetsman, sin godhet och välvilja mot alla, som anlita hans hjelp och biträde, och sin artighet och belefvenhet i sällskapslifvet. Den enda anmärk-

Digitized by Google

ning, vi hört riktas mot honom, äfven af personer som lågo i häftig opposition mot styrelsen, är en något öfverdrifven fallenhet för etikett och ceremonier, och en tröttande vidlyftighet och småaktighet vid allmänna ärenders behandling. Undervisningsministern, herr Armstrong, har tillhört amerikanska missionen. Han är artig och inställsam, men i hans väsende ligger något halt och bakslugt, som gör ett vidrigt intryck. Utom de nämnde ådrog blott en af de infödde herrarne sig någon uppmärksamhet, nemligen Paki, en förnäm höfding och medlem af högsta domstolen. Denne man är omkring tre och en half aln lång, dertill groflemmad och fetlagd, och sannolikt en bland de till kroppsvolymen största män på jorden. Hans utseende bär stämpeln af godmodighet, kanske till och med af enfald.

Vår värd, herr Allen, tycktes vara en man med hufvud och kunskaper. Bland i sällskapet varande utlänningar må anmärkas engelska general-konsuln för Söderhafsöarne, Miller, en ståtlig äldre man, som varit militär, gjort kriget i Spanien under Wellington, derefter i peruansk tjenst deltagit i krigen i Sydamerika, och derunder blifvit befordrad till general, samt Förenta Staternas kommissarie, herr Severance, en man af det mest obetydliga yttre, men aktad för sin karakter.

Blott några få infödda damer syntes. Ett par af dem utmärkte sig endast för sin lunsighet, men en dotter af den stora Paki, tjugu år gammal och gift med en Engelsman, herr Bishop, deremot genom sitt ganska behagliga utseende. Hon är af medelmåttig storlek, smärt och fin, har ganska reguliera anletsdrag, vackra ögon, och vida ljusare hy än som vanligen här är förhållandet. Dertill var hon nätt och smakfullt klädd i en klädning af blekgult sidensars, och visste att skicka sig som trotts någon dam. Bland de utländska damerna förtjenar dock ingen att omnämnas: en stor del af dem hade klädningar, som gingo alldeles upp under hakan, eller till och med upp under öronen, och som gåfvo dem ett stelt och obehagligt utseende, sannolikt en af de methodistiska dygderna. Ett visst tvång tycktes beherrska hela sällskapet; men då, efter intagen supé, missionärerne aflägsnat sig, spelade Eugenies musikcorps upp till dans, och litet mera munterhet började göra sig gällande. Mellan danserna promenerades i den huset omgifvande trädgården, som var upplyst af chinesiska lanternor, och hvarest fanns god tillgång på beqväma stolar och bänkar. Luften var så ljum, att de af dansen upphettade fruntimren ej tvekade att, utan någon schal eller dylikt, begifva sig ut i det fria. En hel hop infödingar af de lägre klasserna hade samlat sig utanför trädgårdens staket, och yttrade emellanåt temligen högljudt sin förnöjelse åt grannlåten.

Digitized by Google

Den 26 Juni hade Eugenies chef, tillika med officerarne och de civile, audiens hos Hans Maj:t Kamehameha den tredje, konung öfver Hawaiiska Öarna. Han eger ett ganska vackert hus i Honolulu, i hvilket ceremonien försiggick; naturligtvis hade vi så mangrannt som möjligt infunnit oss. Vid trappan var en liten afdelning af konungarikets ett par hundra man starka krigshär. uppställd: vi emottogos af utrikes-ministern, herr Wyllie, och infördes i ett ganska elegant möbleradt förmak, hvarest vi omkring en half timme väntade på konungens ankomst. Audiensen försiggick i ett rymligt och vackert rum. Kommendör-kapiten Virgin höll till konungen på engelska ett tal, hvari omnämndes de orsaker, som bragt Eugenie till de Hawaiiska Öarna, och Sveriges konungs höga önskan, att de svenska eller norrska fartyg, hvilka möjligen kunde komma att besöka öarna, måtte erhålla de förmåner, som redan genom ömsesidig traktat blifvit tillerkända åtskilliga andra nationers. Undervisnings-ministern, herr Armstrong, öfversatte vår chefs tal på hawaiiska språket, samt tolkade H. Maj:ts på detta språk gifna svar*). Derefter presenterades för H. Maj:t Eugenies alla närvarande officerare, civile och vetenskapsmän, hvarpå H. Maj:t, som förut varit stående, satte sig ned, hvilket exempel följdes af de flesta af de närvarande. Man kunde nu litet noggrannare betrakta rummet och personerne.

Kamehameha är en medelålders man**), till vexten af medelstorlek med något anlag för fetma. Hans anletsdrag äro äkta polynesiska, och färgen temligen mörk, men hans utseende är ingalunda ofördelaktigt. Under talen och presentationen såg han mycket besvärad och förlägen ut, men sedan dessa ceremonier väl voro öfverståndne, blef han alldeles en annan menniska, och språkade genom tolk mycket med kommendör-kapiten Virgin. I sällskaper, der etiketten kan läggas åsido, skall han vara både språksam och artig. Han var klädd i galonerade underkläder af hvitt kasimir och blå frack med en massa guldbroderier; på hans bröst prålade en inhemsk ordenskraschan, men vi kunna ej uppgifva ordens namn eller beskaffenhet. Samma orden bars af några af de närvarande, såsom de båda prinsarne, Keoni Ana, Paki, Kehuanaoa och ett par andra personer, hvars namn vi ej känna. Alla de nämnda personerna äro redan en gång beskrifne. Finans-ministern, doktor Judd, var ej vid tillfället närvarande, icke heller drottningen eller någon af hennes hof.

Rummet var stort och vackert samt ganska väl möbleradt. Midt på golfvet stod ett bord, på hvilket åtskilliga böcker och planchverk

*) En öfversättning deraf finnes bland bilagorna.

**) Född 1814. Han heter egentligen Kauikeaouli.

Digitized by Google

lågo, bland andra den stora upplagan af United States Exploring Expedition. På väggarne hängde porträtter af konungens broder och företrädare, Liloliho eller Kamehameha den andre, och dennes favoritdrottning Kamamalu, båda år 1824 döda i London i messlingen; af konungen i Preussen och Blücher, samt af Kamehameha den store, konungens fader. Denna sednare tafla är klent målad, men uttrycket i den gamle furstens ansigte tyckes vara bra träffadt, och antyder glädtighet, slughet och beslutsamhet. Han föreställes klädd i den dyrbara kungliga mantel af gula fjädrar, för hvars tillverkande åtgått en tidrymd, som sett nio generationer bestiga thronen. Den fogel, af hvilken dessa fjädrar tagas, eger blott en dylik under hvardera vingen. Fogeln fångas med limspön, och släppes åter när de två dyrbara fjädrarna blifvit utryckte. Om det på denna kappa nedlagda arbete skulle uppskattas efter nu gällande arbetspriser, skulle dess värde uppgå till millioner i vårt mynt. Åfven sågs der ett porträtt af engelska amiralen Thomas, hvars minne, af skäl som framdeles skola nämnas, ännu är kärt och aktadt på Hawaiiska Öarna.

Vi måste sanningsenligt bekänna att hela den omtalade ceremonien föreföll något löjlig. I och med detsamma man formligen erkänner Hawaiiska Öarna som ett oberoende konungarike, måste man naturligtvis också beqväma sig till att visa dess konung de ärebetygelser, som vanligen tilldelas regerande personer. Men det är omöjligt att alldeles bortvisa den tanken, att hela denna stat är något för den beskedliga Kamehameha helt och hållet främmande, eller annat än en honom af hans ministrar och förmyndare förelagd lexa, genom hvars upprepande han skall inbilla menniskorna att han uppnått europeisk bildning, och sålunda vinna ett anseende, hvilket skulle återfalla på styrelsens öfriga medlemmar. Herr Wyllie skall vara den som i synnerhet bedrifver ceremoni- och etikett-väsendet*), och man får naturligtvis ej förtänka honom att han fordrar ett noggrannt iakttagande af hvad en gång blifvit i denna väg stadgadt. Men huru som helst är det svårt att taga saken som riktigt allvare.

*) Elakt nog skrifver nuvarande franska konsuln i San Francisco, M. Dillon: »I have met several times a french gentleman, and an englishman, both of whom, on learning that I was coming to the Sandwich Islands, mentioned Mr. Wyllie's name, alluded to his steam-like propensity to write and talk, observed he had gone abroad for the benefit and relief of all his acquaintances, particularly of the Reform Club, of which he had been, for some years past, the great bore; but concluding with the admission that he was not without abilities, had a good heart, and must now be in his element as he had an opportunity of showing off as a Lycurgus, but wondering what the Hawaiian people had done to merit this scourge.»

Digitized by Google

Innan vi efter audiensens slut aflägsnade oss, tecknade alla sina namn i en för detta ändamål framlagd tjock bok, redan öfverflödande af namn på örlogsfartygs befälspersonaler och andra resande till vatten och lands.

Den 2 Juli hedrade Deras Majestäter af Hawaiiska Öarna Eugenie med ett besök, dervid beledsagade af ett talrikt följe. Konungens person hafva vi redan beskrifvit, och han bar vid detta tillfälle samma drägt som vid vår audiens. Drottningen är storvext och temligen fetlagd, utan att dock vara obäklig: hennes utseende är ej oförmånligt, och hon för sig med mycken värdighet. Hennes drägt bestod af en hvit tyllklädning och hatt af samma material, prydd med blommor. Hennes namn är Kalama, som skall betyda brännvin: ett temligen besynnerligt namn på ett fruntimmer. Det är helt och hållet af böjelse som konungen med sitt val fallit på henne, ty hon är ej af serdeles förnäm börd, och skall flera gånger af denna anledning blifvit med sidovördnad bemött af åtskilliga bland de förnämare höfdingarna. Hennes godhjertenhet och välgörenhet berömmas allmänt. Utom drottningen var blott ett fruntimmer i sällskapet, det var Konia, den kolossala Pakis gemål. Hon var, såsom fruntimmer, af ganska försvarliga dimensioner, hade ett mycket gladlynt och vänligt utseende, helsade leende och under djupa nigningar på oss alla, men föreföll något grotesk. Hennes ofantliga former omslötos af en gulbrun sidenklädning; hufvudet var obetäckt och prydt med ett par blommor. Bland den öfriga sviten anmärktes de båda prinsarna, Keoni Ana, herrar Judd, Wyllie och Armstrong, Paki, Kekuanaoa m. fl., hvilka alla vi redan en gång beskrifvit. Dessutom voro inbjudne alla främmande magters konsuler samt chefen och officerarne på amerikanska fregatten S:t Lawrence.

De kunglige personerne anlände i Eugenies tolfåraslup, och det öfriga sällskapet i fregattens öfriga båtar. Kunglig salut affyrades och rårna mannades, då den kungliga slupen satte af från land. Efter ombordkomsten behagade Hans Maj:t låta sig förevisas marinernes exercis, hvaraf han tycktes mycket road. Sedan han en stund åhört musiken och tagit fregatten i ögnasigte, serverades en "déjeuner à la fourchette", hvars rikliga rätter herrar höfdingar läto sig väl smaka. Oaktadt de spejande ögon som bevakade dem, vågade en och annan taga sig ett glas vin, men man märkte tydligt nog att det var med en viss farhåga för att blifva ertappad och påföljande söndag vid offentlig gudstjenst framställd som en gudlös drinkare. Herr Armstrong har fordom varit mycket fallen för dylika personligheter, hvarpå kapiten Bille*) i sin berättelse om korvetten Galatheas jordomsegling framdrager

*) Numera amiral.

Digitized by Google

några exempel. Vi äro ej rätt säkra på om han såsom undervisningsminister fortfar dermed, men i alla händelser möter honom väl föga svårighet att för detta ändamål få sig ersatt af någon annan. Ett par af oss sökte förmå guvernör Kekuanaoa att med oss taga ett glas champagne, men han pekade blott på vattenkaraffinen, ehuru vi tyckte hans ögon derunder vara riktade åt annat håll; ganska riktigt sågos ock doktor Judds skarpa och lifliga ögon från kajutens andra sida genom glasögonen fixera honom. Amerikanska kommissarien, herr Severance, tycktes blifva helt förtörnad öfver anbudet af ett glas rödt vin, så att äfven den mest renhårige "tee-totaller" ej bör hafva haft någon anledning till anmärkning emot hans rättrogenhet. För öfrigt vilja vi ej förneka att dylikt möjligen härstädes, — omständigheterna tagna i betraktande, — kan vara på sin plats, hvarom mera framdeles.

Under sin återfärd i land erhöllo åter de kunglige vanlig salut. Vid den afskedsaudiens kommendör-kapiten Virgin föregående dagen haft, hade konungen yttrat följande afskedsord, hvilka vi såsom prof på språket meddela både i original och öfversättning. Den sednare är från den af herr Wyllie gjorda engelska öfversättning, hvilken han lemnat kommendör-kapiten Virgin.

Pono ia oe kehai aku i kuu makema ke nui, ia O Oscar kou Alii, he nui kou mahalo ia ia, a one kona mau Aupuni elua. Olioli au no kou hoo ponopono ana i Kehuikahi Aloha, i ke Kalepa ana, ame ka holoholo moku pu ana me kou Aupuni.

Ni skall göra mig ett nöje genom att underrätta min store och gode vän, Hans Maj:t Kung Oscar, att jag mycket högaktar Hans Maj:t och de två riken, öfver hvilka han är konung. Jag gläd-jer mig åt att Ni har upprättat vänskaps- och handelsförbindelser med mitt konungarike.

Oka la 4 oia kala hanau oke Alii o Suedena me Norewai; anolaila, uakau oha oe nei, au i kou Kiaaina, ehookani aloha pu i 32 i mea ehanohano ai kou Alii ke holo aku oe me kou moku maikai mai loko aku nei oke awa.

Som den 4 är Hans Maj:t Konungens af Sverige och Norrige födelsedag, har jag befallt guvernören att skjuta en kunglig salut af 32 skott till ära för Hans Maj:ts födelsedag, just som Hans vackra fregatt under Edert befäl lemnar hamnen.

Så snart konungen och hans medfölje lemnat fregatten, började tillredelserne för afsegling. Förtöjningen lättades, båtarna insattes, och kl. ½5 passerade vi genom den trånga rännan mellan korallrefven ut i hafvet, under salut från batteriet på Punchbowlhill, hvilken af fregatten besvarades.

Digitized by Google

Under vistandet i Honolulu hade en handels-traktat mellan de förenade rikena och Hawaiiska Öarna blifvit afslutad, och en på stället bosatt Bremare, herr Hackfelt, förordnad till konsul. Herr Hackfelt har i flera år seglat på dessa farvatten, förstår ganska väl svenska språket och tycktes i alla afseenden vara en ganska lämplig person för den syssla, han åtagit sig sköta. Han är gift med en sin landsmaninna och drifver en ej obetydlig handelsrörelse.

Af flera af Honolulus utländska innevånare hafva åtskilliga af Eugenies officerare fått röna gästfrihet och välvilja, saker för hvilka man på dessa aflägsna ställen ej kan vara nog tacksam. Det är ej blott stundens nöje som dervid vinnes, utan man sättes äfven i stånd att taga litet reda på en hel hop ställningar och förhållanden, hvilka på ställen, der man ej det ringaste kan meddela sig till den infödda befolkningen, skulle förblifva en alldeles obekanta. Likväl får man dervid akta sig att blindt rätta sig efter de omdömen man hör fällas af dylika på stället bosatta utlänningar, ty desse äro ofta nog förestafvade af det egna intresset, af nationalstolthet, eller andra på samma sätt inverkande skäl. Men om man från flera håll hopsamlar dylika yttranden, söker litet reda på de facta som ligga till grund för dem, och något sjelfständigt tänker öfver dessa, så torde man ofta, om just ej alltid, åtminstone komma sanningen på spåren.

Då vi nu gå att lemna en kort framställning om Hawaiiske Öarnes beskaffenhet och deras befolknings historia, kunna vi ej hoppas att gå fria från misstag, de må härröra af okunnighet eller partiskhet. Vi våga likväl tro att åtskilliga resande före oss oförskräckt fällt omdömen lika omotiverade som våra, och meddelat underrättelser, hvars noggrannhet ingalunda öfverträffat dem vi skola lemna. De historiska tilldragelserna äro hufvudsakligen hemtade ur Jarves' historia öfver de Hawaiiska Öarna*), ett arbete, som på det hela taget synes oss vara godt, äfven om vi ej obetingadt vilja underskrifva alla deri yttrade omdömen och åsigter.

På folkets utseende och fysiska beskaffenhet hafva vi redan lemnat en beskrifning. Tagen efter den befolkning man ser i Honolulu och dess närhet, kan den möjligen gifva en för mycket ofördelaktig bild deraf, men de hufvudsakliga dragen äro väl desamma öfver alla öarna. Folkets fysik skall för längre tid tillbaka varit bättre än nu. Redan den första beröringen med Europeer qvarlemnade bedröfliga spår, i det ett ej obetydligt antal qvinnor angrepos af syphilis, för hvars ytterligare spridande den här, såsom på de flesta andra ögrupper i Stilla Hafvet, herrskande ytterliga lösaktighet naturligtvis blef ett det

*) History of the Hawaiian Islands by J. J. Jarves. Third edition. Honolulu 1847.

Digitized by Google

verksammaste medel, och om hvars botande ingen kännedom fanns. Det är dock ganska troligt att sjukdomen redan före Cooks tid funnits utbredd bland öarnes befolkning; la Pérouse, som 1786 besökt Maui, antager detta förhållande såsom alldeles otvifvelaktigt, och stöder sig dervid på bestämda uppgifter af sin skeppsläkare, Rollin, hvars insigter och erfarenhet han på flera ställen i sin resa med beröm omtalar. Vare härmed huru som helst, så har dock, enligt allas vittnesbörd, denna sjukdom grymt bidragit både till hela folkrasens försämring och till folknummerns aftagande, i det ofruktsamhet ofta deraf blifvit en följd. Oaktadt de ansträngningar, som blifvit gjorda för att åstadkomma en förbättring i seder, och den allmänna öfvergången till kristendomen, existerar dock fortfarande en lösaktighet, hvarigenom en hvarje år tillkommen införsel af smitta sprides bland en stor del af i synnerhet Oahus och Mauis befolkning.

Som bekant är upptäcktes Hawaiiske Öarne af Cook på hans tredje resa. Att deras tillvaro förut varit af Spaniorerna känd, är dock högst sannolikt; den förmodan att denna kännedom hållits hemlig, på det de ej skulle blifva tillhåll för bukanierer, och att de mellan Acapulco och Manila seglande galionerne för detta ändamål undvikit att komma i sigte af dem, är väl ej ogrundad, då man påminner sig hvilka plundringar städerna på vestkusten af Amerika hade att utstå sedan nämnde äfventyrare slagit sig ned på Galapagos-Öarne. Huruvida Cook af de af Anson under hans plundringståg 1740—44 tagna kartor blifvit ledd på den tanken att några öar skulle finnas i denna trakt af oceanen, måste vi lemna oafgjordt. Cook fick d. 19 Januari 1798 Kauai och Niihau i sigte, han ankrade följande dagen vid den förre, men begaf sig snart uppåt Behrings Sund. I November och December samma år upptäckte han Maui, Molokai, Hawaii och öfrige öar, och ankrade den 17 Januari 1779 i Kealakeakua vik på sistnämnde ö. Han qvarlåg der till den 4 Februari, men återkom i hafveri d. 11, och slutade den 14 sin jordiska bana.

I den om denna resa utgifna berättelse är öarnes folkmängd uppskattad till 400,000 personer. All anledning är förhanden att anse denna uppgift temligen öfverdrifven, och förhållandet är detsamma med Cooks uppskattning af folkmängden på de andra af honom besökta öarna i Stilla Hafvet. Det är klart att så ovanliga föremål, som fartyg ännu då voro, skulle sammanlocka en mängd folk till det ställe, der de lågo till ankars: och ehuruväl denna omständighet säkert ej undfallit en så skarpsinnig man som Cook, så är det dock naturligt att den verkat till att gifva öarna ett utseende af att vara mera befolkade än de i verkligheten voro. Beskaffenheten af de inre delarna af Hawaii var af Cook ganska ofullkomligt känd, och om han ansett

Digitized by Google

dem ega en befolkning blott någorlunda motsvarande kustens, så ligger redan deri en källa till betydlig missräkning. Det antages dock att folkmängden vid denna tidpunkt uppgått till 300,000. Huru dess aftagande sedermera fortgått synes af nedanstående tabell, i hvilken inflyttade utlänningar äfven äro upptagne. Deras antal hade år 1850 hunnit till 1962.

	1823 (lös uppskattn.)	Census 1832.	Census 1836.	Census 1850.
Hawaii	85,000.	45,792.	39,364.	25,864.
Maui*)	20,000.	35,142.	24,279.	21,047.
Lonai	2,500.	1,600.	1,200.	604.
Molohai	3,500.	6,000.	6,000.	3,540.
Oahu	20,000.	29,755.	27,809.	25,440.
Kauai	10,000.	10,977.	8,934.	6,956.
Niihau	1,000.	1,047.	993.	714.
Summa	142,000.	130,313.	108,579.	84,165.

Och under åren 1848—49 var förhållandet mellan födde och döde följande:

	1849.		1848.	
	Döde.	Födde.	Döde.	Födde.
Hawaii	1,250.	500.	2,726.	586.
Oahu	1,368.	451.	2,409.	396.
Maui	1,065.	329.	1,619.	267.
Kauai	418.	90.	686.	154.
Molohai	166.	40.	412.	52.
Niihau	3.	3.	44.	18.
Lonai	50.	9.	47.	5.
Summa	4,320.	1,422.	7,943.	1,478.

Vi se häraf att befolkningen på aderton år minskats med en tredjedel, och att helt nyligen de dödes antal inom året uppgått till tre gånger de föddes. Kommer detta förhållande att fortfara, är dess totala undergång att snart emotse, och infödingarne anses af många såsom ett redan dömdt folk. Man kan ej undgå att röras af en vemodig känsla, när man tänker på huru en nation, om ock liten och obetydlig, sålunda bortsmälter för att åt fremlingar lemna sina fäders jord.

Orsakerna till det hemska resultat tabellerne visa äro mångahanda. Förr voro de beständiga krigen och de så mycket i bruk varande barnamorden kraftiga hinder mot tillökning i folkstocken, men sedan 1823, då tabellen börjar, hafva dessa orsaker ej förefunnits,

*) Den lilla ön Kaholawe's befolkning är räknad till Maui's. Den uppgår ej till 100 personer.

Digitized by Google

och några egentliga farsoter hafva ej heller under denna tid hemsökt öarne. En ej obetydlig del af landets ungdom ligger till sjöss på hvalfartyg, men då större delen af dem sannolikt återvänder till sin fädernebyggd, så kan deras tillfälliga bortovaro ej verka mycket ingripande. Den hufvudsakliga orsaken måste således ligga i de genom umgänge med de hvita alstrade sjukdomar, hvars verkan förstärkes genom olämplig föda, vårdslöshet i klädedrägt, smutsiga bostäder och brist på läkare och läkemedel. Ofruktsamhet är mycket vanlig, och en mängd barn dö till följe af bristande omvårdnad. Nästan öfverallt, der den hvita rasen slagit sig ned, och klimatet ej varit den alltför ogynnsamt, ser man huru de andra, infödda raserna småningom aftaga och slutligen försvinna. Åfven korta besök af fartyg på Söderhafvets öar hafva orsakat sjukdomar af mer eller mindre förderflig natur, hvilka först en längre tid efteråt visat sig. Sådant har inträffat oaktadt fartygets besättning varit fullkomligt frisk, och sjukdomarne hafva ej alltid varit sådana som möjligen genom egentlig smitta kunnat meddelas eller i Europa vanligen äro af någon mycket mördande beskaffenhet. Vi känna naturligtvis ej huruvida denna sak är i medicinskt afseende utredd, vi hafva blott anfört ett af många bestyrkt factum.

Hawaiiske Öarne besökas årligen af ett antal fartyg*), som ofta öfvergår femhundra; större delen deraf är hvalfartyg, som hafva stora besättningar, och antalet af sjöfolk, som sålunda årligen någon tid uppehåller sig på öarna, uppgår till 15—20,000, hvaraf finnes en talrik samling utskum af alla nationer. Af dessa qvarlemnas hvarje år, i synnerhet i Honolulu och Lahaina**), ett nytt tillskott till det förut i landet varande rika förråd af syphilis, hvilket tillskott, snart till följe af redan förut nämnde orsakers verkan spridt kring hela landet, hindrar giftet att småningom öfvergå till mildare former. Hela den nuvarande generationen af det egentliga folket anses deraf i mer eller mindre mån förderfvad, och det kan med skäl betviflas om den uppvexande blifver bättre.

För längre tid sedan fördes båtlaster af qvinnor ombord på ankommande fartyg och förblefvo der flera dagar eller så länge fartyget qvarlåg. Männer utsände sina hustrur, fäder sina döttrar, och tyckte detta sätt att förtjena penningar vara helt naturligt. Det var gammal sed, och vi få på Tahiti se att den ej varit inskränkt till Hawaiierna. År 1820 anlände de första missionärer från Förenta Staterna, och bland deras första bemödanden var att få detta bruk förbudet, hvarigenom åtminstone infödingarne blefvo gjorde uppmärksamme på dess

*) Se bilagorna vid slutet af boken.

**) På Maui.

Digitized by Google

otillbörlighet, hvarom de förut kanske ej haft begrepp. Det lyckades missionärerna att genomdrifva sin önskan, och höfdingarne förbjödo hvarje transporterande ombord af qvinnor. Detta förbud uppväckte en häftig förtrytelse bland en del af de besökande fartygens befälhafvare, och flere af dem anföllo åren 1825—6, såväl i Honolulu som Lahaina, missionärerna, till och med i deras bostäder, fordrande att förbudet skulle återkallas. Att en och annan rå och ohyfsad hvalfångare tillåtit sig sådant kan ej väcka förundran, men att en officer och befälhafvare på ett örlogsfartyg, en man på hvilken hans styrelses anseende i aflägsna trakter ofta nog till ej obetydlig grad hvilar, kan glömma sig nog långt att göra sig till dylikas medbrottsling, är besynnerligt. Och dock finna vi 1826 löjtnant Percival, chef på Förenta Staternes skonert Dolphin, med hotelse om vålds användande aftvinga höfdingarna i Honolulu förbudets upphäfvande; han qvarlåg sedermera tio veckor i hamnen för att tillse att intet hinder lades i vägen för liderligheten. Sedan dess hafva dock sederna något förbättrat sig, ehuru vi ej tro förbättringen vara så stor som åtskilliga vilja låta påskina. Vi hafva hört en köpman i Honolulu yttra att prostitution fortfarande är den hufvudsakliga väg, hvarigenom kontanta penningar komma i folkmassans ego, att deras belopp uppgick till ett till tvåhundratusen piaster, och att det var genom dessa penningar, som en betydande del af importhandeln lefde och blomstrade.

En något trög och dåsig godmodighet tyckes vara hufvuddraget i kanakens karakter. Allt sedan man i sin barndom läste Cooks resor, har man gerna vant sig att anse Hawaiiske Öarnes innebyggare för blodtörstiga, vildsinta menniskor, men vi äro öfvertygade om att deras karakter i det hela taget vid tiden för Cooks besök var likadan som ännu. Den utmärkte mannens bortgång uppväckte hela den civiliserade verldens saknad, och de af hans följeslagare meddelade berättelser om förloppet dervid kunde ej gerna vara annat än till hans fördel framställda. Den andra parten hade ingen taleman, och dömdes ohörd. Men sedan numera äfven den fått yttra sig, så kan man ej undgå att klandra Cooks förfaranden, och mindre förundra sig öfver infödingarnes anfall på honom, än öfver att det ej skett långt förut. Cook kan ingalunda i allmänhet anklagas för grymhet mot infödingarna på de öar han besökt, men af naturen hård och kärf till lynnet, frågade han föga efter att stöta deras fördomar och seder, om hvilka han, likasom om deras språk, väl ej hade serdeles noggrann kännedom. Sålunda finner man att han på Hawaii lät nedbryta stängslet kring ett tempel för att begagna det till bränsle; infödingarne knotade väl, men det stadnade dervid, dock emottogos ej de två yxor han ville gifva i betalning. Flera temligen våldsamma och orättvisa förfaranden torde

Digitized by Google

äfven kunna läggas honom till last under det återstående vistandet på ön. Likväl var hans död ingalunda en följd af någon på förhand anlagd hämndplan, utan helt och hållet af ögonblickets uppbrusning hos några, hvilka ansågo sig förorättade, och genom en tillfällighet kommit på den tanken att Cook ej, såsom de förut trott, var en gudomlig varelse. Vi bedja uttryckligen att hvad vi yttrat om Cook ej må anses såsom något försök att nedsätta denne hjeltemodige mans minne: de antydde felen äro sådana att nästan hvarje rätt kraftfull natur mer eller mindre gör sig skyldig till dylika, och kanske har han vid de flesta tillfällen sjelf knappast anat till hvad grad han kränkt öboernes inrotade fördomar eller hvad man vill kalla dem.

Bland Spaniorerna i Södra Amerika är det till ordspråk vordet att man aldrig, aldrig bör lita på indianer. Möjligen kunna desse med skäl säga detsamma om Spaniorerna sjelfva, men regeln torde dock vara riktig. Man får likväl ej tro att dermed menas att indianen beständigt har hufvudet fullt af planer till nedriga förräderier; meningen är att någon konseqvens i handling, något hållande af gifna löften och förbindelser ej får påräknas hos honom. Han räcker uppriktigt handen till vänskap ena dagen, men den följande har hans lystnad blifvit väckt eller hans stolthet sårad, och ur stånd att beherrska eller styra den väckta passionen, är han färdig att döda den han nyss försäkrat om sin tillgifvenhet. Vi tro att detta kan temligen väl tillämpas på Polynesiens inbyggare, bland hvilka äfven de som grymmast ansedde befolkningar t. ex. Fidji-öarnes, ingalunda i hvardagslag skola visa några serdeles prof på vildsinthet. Men väckes rof- eller hämndlystnaden, så äro de i stånd till hvarje grymhet, der ej kristendomen förmildrande trädt emellan.

De gröfsta slag af brott, såsom mord och dylika, äro numera, sedan de fordom vanliga barnamorden upphört, och menniskooffer ej mera komma i fråga, på Hawaiiska Öarna sällsynta. Vi hafva hört påstås att intet mord der kan länge förblifva oupptäckt. Äro flere delaktige deruti, skola ej många dagar gå förbi förrän någon af dem sqvallrar ur skolan; till och med den, som på egen hand begått ett mord, kan sällan i längden hålla sin hemlighet i säkert förvar, äfven om inga yttre omständigheter riktat misstankar på honom och föranledt undersökning. Detsamma gäller om andra brott: talträngdhet skall vanligen snart bringa dem i dagen. Stölder äro vanliga, men oftast af obetydligare natur, gränsande till snatteri. Ser en kanak en hög piastrar ligga framme, så motstår han knappt frestelsen att lägga sig till en och annan, men vågar sig ej på det hela. Inbrott äro sällsynta, utan är det tillfället som gör tjufven. Emedlertid är denna omständighet till mycken förargelse för de personer, som hafva kanaker

Digitized by Google

till tjenstfolk, ty alla skafferier och förråder äro utsatta för beständiga plundringar.

Besynnerliga drag af envishet skola ofta förekomma. Det lär vara ganska vanligt att en kanak, som begifver sig till staden för att sälja litet frukt, ägg eller dylikt, derpå på förhand bestämt ett helt och hållet af ögonblickets infall förestafvadt pris, och då han vid ankomsten till staden finner det vara dubbelt så högt som der gängse priser, vänder han hellre om med sina varor, och låter dem kanske förfaras, än han emottager det mindre priset. Vi hafva hört ett fruntimmer berätta att ute på landet en kanakska utbjudit till henne en korg drufvor för en sax; som någon sådan ej fanns till hands, erbjöds i stället en summa penningar, tillräcklig att derför köpa två eller tre saxar, men qvinnan stod ej att öfvertala, utan gick sin väg med drufvorna. Vid ett annat tillfälle hade en annan qvinna begärt ett antal synålar i betalning för någonting; som priset tycktes för ringa, fick hon ett större antal än det begärda, men lemnade genast tillbaka öfverskottet.

Lättja och håglöshet äro allmänt herrskande, och annat kan väl ej förväntas i detta klimat. Någon förbättring skall dock i detta afseende på de sednare åren inträffat, men dugligt arbetsfolk kan knappast fås bland infödingarna. De börja ofta nog arbeta, men ledsna inom få dagar, och gå sin väg utan att säga ett ord derom. Följden är att här till ej obetydligt antal vistande Kineser företrädesvis användas vid sådana företag som fordra jemnt och ihållande arbete. Kinesen är här, som allestädes, idog, ordentlig och sparsam. Dessa egenskaper göra honom som arbetare eftersökt, och hafva åsamkat honom de inföddes hat, ty de se sig genom hans mellankomst tvungne att arbeta litet trägnare och för litet billigare pris än förut, när de ej hade några medtäflare på marknaden. Flere Kineser äro etablerade som minuthandlande och handtverkare, andra äro anställde som tjenstfolk hos här boende Europeer.

Hela befolkningen kan numera anses kristen. I de inre distrikterna af Hawaii skall dock mycket af de gamla hedniska vidskepelserna ännu finnas qvar, och vi finna af förteckningen på förbrytelser för de sednare åren, att de under hedendomen så fruktade besvärjelserne till beredande af menniskors död ännu stundom förekomma. Det förefaller temligen illa beräknadt att bestraffa dylika dårskaper; säkraste sättet att bringa dem i misskredit tyckes vara att ej fråga derefter. Bestraffningen måste för den okunnige vara ett bevis på att skada genom dylika medel kan åstadkommas. Ungefär en sjettedel af befolkningen kan antagas vara katholiker.

Digitized by Google

Mycket har på Hawaiiska Öarna blifvit gjordt för folkets undervisning. År 1850 funnos tolf registrerade lärdoms-skolor (select schools), samt ett par som ej blifvit officielt tillkännagifna. Lärjungarnas antal vid registrerade var 335 Hawaiier, 61 af blandad ras och 67 hvita. Folkskolor (government schools) funnos till ett antal af 543, hvaraf 441 voro protestantiska och 102 katholska. Lärjungarnes antal i de förra var 12,949 eller i medeltal för hvarje 29; i de sednare 2,359, eller i medeltal 23 i hvarje. Kostnaderna för samtliga dessa skolors underhåll, undervisnings-ministerns lön och omkostnaderne vid hans expedition inberäknade, uppgick till 43,000 piaster, hvaraf staten gaf tre fjerdedelar, och den fjerde inflöt genom frivilliga bidrag, hvilka sednare alla komma lärdoms-skolorna tillgodo. Staten bidrager till dem med endast omkring 2,000 piaster. Hvarje skattskrifven person betalar till skolfonden två piaster årligen. En utförligare redogörelse för samtliga skolorna skall i tabellform blifva bland bilagorna införd. Antalet infödingar, som studerade engelska språket, var år 1848 omkring 200, men hade år 1850 växt till 421.

Innan vi närmare vidröra öarnes styrelse och ekonomiska förhållanden, vilja vi kasta en blick på deras fysiska beskaffenhet och meddela en kort öfversigt om dess innebyggares historiska öden.

Dessa öar äro belägna på 19°—22° nordlig latitud och 155°—160° longitud vester om Grenwich. Deras namn och storlek är som följer:

Hawaii*) (Owhyhee) . . .	95	svenska	qvadratmil.
Maui (Mowee)	15	»	»
Oahu (Woahu)	13	»	»
Kauai (Atooai)	12	»	»
Molokai (Morotoi) . . .	4½	»	»
Lanai (Ranai)	2½	»	»
Niihau (Oneehou)	2	»	»
Kaholawe (Tahoorowa) .	1½;	»	»

eller tillsammans 145 qvadratmil, hvaraf Hawaii utgör två tredjedelar. Dessutom finnas fyra obebodda klippholmar, Molokini, Lehua, Kaula och Bird Island, hvilken sednares egentliga namn vi ej känna. Den ligger temligen afskiljd från den egentliga gruppen.

Alla dessa öar äro af vulkaniskt ursprung; verksamma vulkaner förekomma ännu på Maui och i synnerhet på Hawaii, hvarest äfven täta jordbäfningar förekomma. Vulkanerna äro af en förvånande höjd och storlek, flera af dem finnas utförligt beskrifne i United States Exploring Expedition (1838—42), hvars chef, löjtnant Wilkes, ett par

*) Stafningen är den nu definitift antagne. Den inom parenthes är den på äldre kartor vanligen förekommande. K och T, samt L och R äro i språket alldeles bortblandade, så att man säger Kalo eller Taro, Honoruru eller Honolulu, Kamehameha eller Tamehameha, o. s. v.

Digitized by Google

veckor uppehöll sig på Mauna Loa, som når en höjd af 14,100 fot. Mauna Kea är ännu 200 fot högre, Mauna Hualali omkring 10,000; alla tre äro belägne på Hawaii, som äfven eger den ofantliga kratern Kilauea, en förundran för alla resande som besökt den. Mauna Haleakala på Mauni är 10,500 fot hög, och Eeka dersammastädes 6,400. Oahus högsta åsar äro 4,000, och Kauais 8,000 fot höga.

Oaktadt sålunda vulkaniska stenarter måste såsom hufvudbeståndsdelar ingå i öarnes bildning, skola dock på flera af dem kalkstenslager förekomma vid en betydlig höjd öfver hafsytan. De största finnas på Oahu, vid byn Kahuku. Inga metaller hafva blifvit funne på någon af öarna.

Klimatet är serdeles sundt och temperaturen mycket jemn hela året genom. Under tolf år har, enligt Jarves, den högsta temperatur i skuggan varit 32° (90° F.), den lägsta 12° (53° F.), och medeltemperaturen 24° (75° F.). Nordostpassaden blåser reguliert större delen af året, ehuru naturligtvis kring de större öarnas vestra eller läsidor de i varma klimater vanliga land- och sjövindar omvexla. Omkring vintersolståndet är passadvinden ofta ostadig, och sydliga eller sydvestliga vindar bringa då moln och regn. Någon för alla öarna rätt allmänt gällande uppgift om regnqvantiteten kan ej gerna gifvas, ty uppe i bergen går sällan en dag förbi utan en eller annan skur, och på Hawaiis östra kust dryper allt af väta, och talrika små floder störta sig i forssande vattenfall ned mot hafvet, under det på vestra kusten, t. ex. vid Kealakeakua regn endast sällan faller, så att man nästan lider brist på godt vatten, som på några ställen till och med alldeles saknas. De höga bergen tillåta ej de med fuktighet lastade molnen passera sig förbi, deras åt lovartsidan vända sluttningar uppsupa nästan hvarje vattenpartikel.

Följande tabell öfver väderleken i Honolulu för 1838 skall vara ett godt prof på ett vanligt år, ehuru något mera regn fallit, än som gemenligen är händelsen. Observationerna hade blifvit gjorde af en på stället bosatt Engelsman, doktor Rooke.

	Temperatur.		*Antal dagar.*			*Antal dagar.*			*Nederbörd.*
	Max.	Min.	Passadv.	Sydl. v.	Variabl.	Vackra.	Regn.	Var.	i tum.
Jan.	25°,5	20°,0	21	5	5	25	3	3	0,8.
Febr.	25,5	20,0	20	3	5	18	6	4	8,5.
Mars	27,2	20,5	22	3	6	21	4	6	2,1.
Apr.	26,7	20,0	29	1	0	27	1	2	1,0.
Maj	28,4	21,7	25	5	1	28	1	2	0,5.
Juni	28,9	22,7	20	7	3	17	3	10	2,5.
Juli	29,5	23,9	26	3	2	24	3	4	1,5.
Aug.	30,0	23,9	30	1	0	28	1	2	1,2.

Digitized by Google

	Temperatur.		*Antal dagar.*			*Antal dagar.*			*Nederbörd.*
	Max.	Min.	Passadv.	Sydl. v.	Variabl.	Vackra.	Regn.	Var.	i tum.
Sept.	29°,8	22°,7	27	2	1	25	3	2	2,8.
Okt.	27,7	21,7	16	7	8	20	5	6	12,0.
Nov.	26,7	19,8	18	9	3	19	5	6	6,7.
Dec.	26,1	16,7	4	25	2	23	6	2	7.8.
För året	30,0	16,7	258	71	36	275	41	49	46,8.

Utom Honolulu hafva öarna ingen för större fartyg tillgänglig hamn, men det gemenligen vackra vädret gör att äfven de öppnaste redder kunna anses säkra, ehuru landningen med båt stundom kan vara obeqväm eller vådlig i anseende till dyningen, som vräker på stranden i mer eller mindre våldsamma bränningar. Den näst Honolulu mest besökta plats är Lahaina på Maui: sedermera Hilo eller Waiakea och Kealakeakua på Hawaii, samt Waimea och Hanalai på Kauai. På denna sistnämnde ö fås lifsmedel ymnigare och för bättre pris än på de öfriga.

Naturalstren äro de i tropiska trakter vanliga. Utom de åtskilliga frukter, vi redan en gång nämnt, finnes bomull, kaffe, indigo, tobak, sockerrör, m. m. Kukui-trädets (aleurites triloba) nötter lemna olja, af koa-trädet fås takspån. Sandel-trädet har förr gifvit en dyrbar exportvara, men alla stora träd äro nu borthuggne, så att intet på lång tid kan skeppas. Unga träd finnas i öfverflöd. Af landtfoglar träffas endast få arter, men snäppor och änder skola öfverflöda i vissa trakter. Råttor finnas i mängd och göra betydlig skada på sockerrören. Förvildade svin och hundar vistas i skogarna, äfven höns, samt på Hawaii förvildad hornboskap. Ormar och grodor finnas ej, och en hop skadedjur af insekternes familj hafva först på sednare tider upträdt, ursprungligen ditförda med fartyg eller varor. Innan vi nämna något om landets uppodling måste vi betrakta de historiska orsaker, som verkat derpå.

De äldre traditioner, som i ett slags recitativer fortlefvat ända till dessa tider, och deri innehållna konungalängder ligga ej inom gränsen för detta arbete, äfven om man deraf egde tillräckligt antal för att hopsätta någon sammanhängande historia. På de olika öarna herrskade olika dynastier, som än afsattes, än åter kommo till väldet, och som oupphörligt bekrigade hvarandra. Konungen herrskade despotiskt, och allt land ansågs tillhöra honom. Han lemnade jord i förläning åt höfdingarna, som utarrenderade den i mindre stycken, hvilka ofta ännu ett par gånger klyfdes. Någon slags genom lag betryggad besittningsrätt för åbon fanns ej, och till allrasednaste tider har eganderätt till jord varit gemene man förnekad. När höfdingen blef missnöjd med en åbo, körde han helt enkelt bort honom. Man anser att två tredje-

Digitized by Google

delar af jordlappens afkastning gick ut i skatter; blott en kom brukaren till godo, och äfven den var ej alltid i säkert behåll. Någon egentlig lifegenskap fanns ej, utan kunde hvar och en fritt flytta från en höfding till en annan, och ofta hade samma man jordlotter under flera olika höfdingar, för att vara mindre beroende af en endas godtycke. Då naturligtvis ett stort antal underhafvande var en källa till magt och inflytande, så var denna frihet ett temligen godt skydd mot för mycket hård behandling från höfdingarnes sida; en dylik skulle blottställt honom för att blifva utan underhafvande. Det är således sannolikt att systemet i praxis blef mindre tryckande än den i Europa ännu existerande lifegenskapen, oaktadt intet skydd fanns mot tillfällig, af nyck eller passion förestafvad grymhet.

Likasom ännu bland flera af Indiska archipelagens malajiska folk, begagnade höfdingarne sinsemellan ett eget språk, som med största omsorg hölls hemligt; kom något ord deraf till de lägre klassernas kännedom, blef det genast uteslutet och ersatt genom ett annat. All rang var ärftlig, men berodde mera af modrens än fadrens. Detta bruk var en naturlig följd af den gränslösa lösaktighet, som allmänt herrskade. Tre olika klasser höfdingar funnos: man kunde kalla dem furstar, högadel och knapadel. Vissa embeten medförde en högre eller lägre af dessa grader. Höfdingarne af högsta graden fordrade af folkmassan alla tecken af den djupaste underdånighet, hvars underlåtande straffades med döden. Sålunda måste plebejen falla på sitt anlete, när en sådan visade sig, han fick akta sig för att komma vid dess person, eller nyttja något som den förnäme begagnat. Ännu 1818 blef en karl dödad derföre att han begagnat ett en höfding tillhörigt klädesplagg. Den, hvars skugga föll på kungen, eller som ej kastade sig framstupa när något bars till eller från honom, den som gick i skuggan af en höfdings hus med krans på hufvudet, eller med håret vått, eller med mantel på sig, hade döden att frukta till straff derför; och brott mot en massa andra dylika stadgar, som ej ens bibehöllo sig oförändrade, utan dagligen erhöllo nya tillägg, medförde samma följd.

Religionen var en oinskränkt afgudadyrkan. Några afgudar dyrkades af alla, deribland intog gudinnan Pele ett af de förnämsta rummen. Hennes bostad var i vulkanen Kilauea, hvarest hon hade en hel här af drabanter och undergudar med besynnerliga namn, af hvilka vi endast citera ett: Makoli-wawahi-waa, — det vill säga: den eldögade båtkrossaren. Men utom de allmänt erkände gudarne hade hvar och en mera betydande person en eller flera dylika, som naturligtvis äfven dyrkades af hans underhafvande. Sådane gudar till- eller afsattes efter behag. Deras bilder voro gjorda af trä och måste hafva varit utmärkt fula, efter hvad man kan dömma af dem som finnas i behåll.

Digitized by Google

Templen bestodo af vidlyftiga, af trä eller sten uppförda inhägnader. På Hawaii finnes ett dylikt ännu i behåll: dess längd är 230 och bredd 100 fot, murarne äro 8 till 20 fot höga, och nedtill 12 fot tjocka. Det byggdes af Kamehameha den förste åt hans favoritgud Kaili. Hvarje tempel var blott helgadt åt en enda gud, som ock hade sin serskilda klass prester, af hvilka offren uteslutande förrättades. Konungen ensam hade fritt tillträde till alla tempel. Gudabilderna förvarades i små hus. Till deras ära offrades frukter, höns, svin, och vid stora högtider menniskor. Dessa sednare utsågos på förhand, ofta månader och år förr än de skulle dödas. Sannolikt valdes dertill personer, till hvilka prester eller höfdingar fattat någon fiendskap. Stundom mördades de på fältet eller i sitt hem, stundom släpades de till templet för att der få det dödande klubbslaget. Alla brottslingar, eller de som brutit såkallad "tabu", offrades äfven åt gudarne. Deras döda kroppar lades, likasom alla andra offers, framstupa på ett altare framför gudabilden, och lemnades der att ruttna.

Prestkallet var ärftligt, och utom den egentliga gudstjensten befattade sig dess medlemmar med trolldom och all slags vidskepelse. Vi hafva redan omtalat den ännu, liksom i vårt goda Sverige, ej alldeles försvunna tron på möjligheten att döda menniskor genom besvärjelse. Likasom hos Romarne förutspåddes kommande händelser af foglars flygt och skrik, af himmelens utseende, hundars skällande och offrens inelfvor. Om, såsom man hört påstås, vidskepelse står i nära samband med religiositet, så måste Hawaiierne fordom varit ett ofantligt religiöst folk, och nu med kristendomens införande nalkas atheismen, emedan dessa gammaldags förträffligheter allt mera och mera förglömmas.

Ett kraftigt verktyg i de mägtigas händer var den fridlysning — "tabu" — hvars tillvaro i denna form är en egenhet för Polynesien. Allt, som höfdingarne ville hafva för sig, och presterne för sig och sina gudar, förklarades tabu, antingen för tillfället eller för beständigt. Fiskvatten, källor, badställen, djur, frukter m. m. belades med tabu, och ingen vågade begagna dem. Åtskilliga matvaror voro alltid tabu för qvinnorna. Vid annalkandet af de årliga religionsfesterna, under krigsrustningar, vid konungens och hans närmastes sjukdom eller död, m. fl. tillfällen pålades en allmän tabu öfver hela landet, hvilken brukade vara en månad eller något mera. Var den af lindrigare sorten, gjorde den föga afbrott i den hvardagliga ordningen, annat än att man afhöll sig från en del arbeten och i stället besökte templen. Men under en sträng tabu måste alla arbeten åsidosättas. ingen fick derunder lemna sitt hus, de tjenstförrättande presterna allena undantagne. Ingen eld fick tändas, intet buller höras: på hun-

Digitized by Google

darne band man igen munnen, hönsen insveptes i tygstycken eller sattes under kalabasser; tvättning eller badning var förbjuden. Hvarje brott mot en sådan tabu straffades med döden, från hvilken knappt annan räddning fanns, än att uppnå någon af de fåtaliga tillflyktsorter, som tillförsäkrade den, som en gång befann sig inom deras murar, fullkomlig tillgift för sitt brott, likasom de under krig lemnade en aldrig kränkt fristad åt de i striden icke deltagande. Numera användes ordet tabu för att uttrycka ett lagförbud eller sådant som genom lag blifvit fridlyst.

Likasom man ännu i dag kan få se på de i naturtillståndet lemnade Polynesiska ögrupperna, var barnamord fordom på Hawaiiska Öarna lika vanligt som likgiltighet eller hårdhet emot ålderstigna. Man skall ännu ofta träffa äldre qvinnor, hvilka erkänna sig hafva mördat halfva dussinet af sin afkomma, och ofta har vid barnets inträde i verlden dess graf redan varit gräfd inom eller i närheten af föräldrarnes hydda. Man skulle frestas att anse sådant för dikt, men Wilkes' beskrifning på Fidji-öarnes innevånare*) sätter dylika saker utom all tvifvel. På dessa sistnämnda öar gifva barnen sina gamla föräldrar en höflig anmaning att de gerna kunna lemna det jordiska, och om de ej rätta sig efter denna vink, blifva de lefvande begrafne. Huruvida grymheten emot de ålderstigna bland hawaiiska folket nått denna höjd, är ännu ej kändt, men torde få betviflas, och man vet med säkerhet att redan långt innan Cooks ankomst allt förtärande af menniskokött upphört.

Vi hafva redan en gång nämnt de egenskaper som för närvarande utmärka folket. De voro naturligtvis fordom i hufvudsaken de samma, men det band kristendomen lagt på utöfningen af åtskilliga laster saknades då, och ingen ordentligt skipad lag var till hands för att straffa brottslingen, såvida ej hans förbrytelse innebar ett förnärmande af de förnäme. Hurudan den moraliska ställningen således måste hafva varit, är lätt insedt. Att hvad vi anse dygder ej funnits till öfverflöd, inses deraf att för flera af dessa, t. ex. tacksamhet, ej finnes något ord i hawaiiska språket, sådant det var vid de första missionärernas ankomst.

Sådant var tillståndet när Cook 1788—89 upptäckte öarne. Såsom ofta vid dylika tillfällen varit fallet, ansågs han för en gud, och erhöll namnet Lono, efter en af de förnämsta gudarne. Kalaniopuu**), herrskare på Hawaii, mottog honom med djup vördnad och sände rika skänker. Cook fördes till det förnämsta templet, hvarest han

*) I United States Exploring Expedition.

**) Cooks Teraiobu. Vi veta att K och T, L och R förvexlas, och från Taraniopu till Teraiobu är öfvergången lätt.

Digitized by Google

klädde i rödt tyg och sattes mellan två afgudabilder, hvarpå svin och frukter offrades åt honom. Men högheten har ock sina obehag, och han måste beqväma sig till att äta fläsk, som en gammal snuskig prest tuggat åt honom, och dricka ava eller kava, den på alla Polynesiens öar brukliga rusande dryck, som beredes på det sätt att roten af ett slags peppar tuggas och utspottas i en skål, hvaruti vatten sedan hälles, som, då det fått suga till sig rotens saft, är färdigt till servering. Cook har af missionärer i allmänhet blifvit strängt klandrad för det han lånat sig till dessa hedniska ceremonier; vi tro att hvar och en annan hade gjort som han, med undantag möjligen af välfägnadens förtärande, men vilja medgifva att en gång kunnat vara nog för nyfikenhetens tillfredsställande. Omständigheterna vid hans död äro redan kända.

Ett par år derefter dog Kalaniopuu, hvarpå hans brorson, den ryktbare Kamehameha den förste, kom i besittning af väldet, sedan han bekrigat och öfvervunnit åtskilliga höfdingar, som satte sig upp emot honom. Han var då ungefär trettio år gammal och känd för sin käckhet och slughet. Innan adertonde århundradets slut lyckades han lägga alla de Hawaiiska Öarna under sitt välde. De många krig och strider, han för detta ändamål måste utkämpa, ligga alldeles utom gränsen för detta arbete, men vi måste något litet egna vår uppmärksamhet åt några under hans regering timade händelser, som ej varit utan inflytande på öarnes framtid.

Några år förflöto utan att något fartyg visade sig vid öarne, men 1786 började man åter att besöka dem, och 1789 ditkom en amerikansk brigg, Eleanor, i hvars sällskap följde en liten skonert, på hvilken skepparens på briggen son, en aderton års yngling, förde befälet. Efter att hafva tillbragt en tid vid Hawaii, seglade briggen till Maui, hvarest tvenne höfdingar en natt stulo en af dess båtar, och dödade båtvakten, som låg insomnad. Kapitenen, hvars namn var Metcalf, anföll den närbelägna byn, dödade en af dess innebyggare och tog två till fånga. En af dessa uppgaf tjufvarnes namn och vistelseort, dit Metcalf med sitt fartyg genast begaf sig. Qvarlefvorna af båten, hvilken tjufvarne sönderhuggit för att komma åt spikarna, samt den dödade matrosens ben blefvo här återlemnade till honom, hvarpå han ställde sig försonad. Men då kort derefter ett stort antal infödingar i sina kanoter befann sig långs sidan af fartyget, lät han helt oförmodadt skjuta ibland dem med kanoner och handgevär, hvaraf omkring hundra infödingar dödades och en ännu större mängd sårades. Någon tid förut hade han låtit prygla en hög höfding, som svurit att hämnas på de första hvita han råkade. Då den lilla skonerten kort efter nyssnämnde händelse anlände till

Digitized by Google

Maui, blef den anfallen af infödingarne och hela dess besättning, med undantag af en person, Isaac Davis, mördad. Briggen var då i Kealakeakua. Dess båtsman, John Young, befann sig i land, och blef, då han skulle gå ombord, på Kamehamehas befallning qvarhållen, hvarpå briggen måste segla utan honom. Dessa män, Young och Davis, blefvo af Konungen väl behandlade, fingo land och qvinnor, men bevakades på det strängaste när något främmande fartyg fanns i hamnen. Båda blefvo Kamehameha till mycken nytta. Davis dog 1810, Young först 1835, vid nittiosex års ålder. Nuvarande premierministern är hans son; en annan, James Young Kanehoa, är guvernör på Maui.

Åren 1792—93 besöktes öarne af Vancouver, som lemnade efter sig ett af alla aktadt minne. Han skänkte Kamehameha ett antal kreatur och hjelpte honom att bygga och tackla ett litet fartyg. Kamehameha å sin sida gaf Vancouver en mängd hedersskänker, och försåg rikligen hans fartyg med lifsmedel. Redan vid denna tid finner man att förrymde matroser innästlat sig bland infödingarna, dem de mera än en gång uppäggat till våldsamheter och plundringsförsök mot ankommande fartyg.

Vancouver tog, med Kamehamehas och öfriga höfdingars medgifvande, Hawaii i besittning för engelska kronans räkning; men något missförstånd tyckes dock dervid varit för handen, ty infödingarne uppgifva att de blott anhållit om Englands beskydd.

Kamehameha skötte regeringen med kraft och klokhet. Herrskare öfver alla öarna, gjorde han slut på de förut vanliga småkrigen mellan underordnade höfdingar, och tvang dessa att iakttaga menskslighet och rättvisa mot sina underhafvande. Han uppmuntrade handeln, men höll en noggrann tillsyn öfver alla besökande fartyg, för att förhindra våldsamheter såväl mot som af deras besättningar. Han tillhöll infödingarne att mera omsorgsfullt än förut sköta sin jord; och vårdade med omsorg den nyligen införda boskaps-afveln. Mot slutet af hans regering började den gamla religionsbyggnaden att vackla, men inga missionärer funnos ännu på öarne, och konungen förblef till sin död hedning. Han afled på Hawaii vid sextiosex års ålder, d. 8 Maj 1819. Vid hans begrafning offrades trehundra hundar, men ingen menniska. I enlighet med ett gammalt vidskepligt bruk, undangömdes hans ben så väl att numera ingen vet hvarest de äro begrafne.

Med sin i rang förnämsta drottning Keopuolani efterlemnade han sönerna Liloliho (född 1797) och Kauikeaouli (född 1814), samt dottren Nahienaena. Den förstnämnde var redan under fadrens regering erkänd såsom thronarfvinge, och antog efter uppstigandet på thronen namnet Kamehameha den andre. Enligt den aflidnes förordnande

Digitized by Google

skulle Kaahumanu, den mest älskade af hans drottningar, samfäldt med Liloliho styra riket såsom premier-minister (Kuhina Nui). Denna egna styrelseform har fortfarit tills för några år sedan, då, vid den tredje qvinliga premierns, Kekauluohis, år 1845 inträffade död, den ändrades så till vida att embetet numera skötes af en af konungen dertill vald person bland höfdingarna.

Redan innan Kamehamehas dödsår var tilländalupet, började en stor religiös rörelse bland Hawaiiske Öarnes befolkning. Den vid hvarje konungs död pålaggde tabu blef denna gång bruten. Den unga Kauikeaouli, nuvarande konungen, åt tillsammans med sin moder, Liloliho yttrade sig offentligt för åsidosättandet af den gamla lagen att män och qvinnor skulle äta hvar för sig, och en qvinna begick ostraffadt det dubbla brottet att förtära en kokosnöt, en qvinkönet förbjuden spis, på sjelfva den gamle konungens dödsdag. I Augusti samma år blefvo Kalaimoku, eller, som han ock kallades, William Pitt, och hans broder Boki efter katholska ritualen döpte ombord på franska korvetten Uranie, men skola sedan många gånger deltagit i hedniska ceremonier. Det är deras dop som finnes beskrifvet i Jacques Arago's resa kring jorden, en bok som för öfrigt tyckes vara författad i afsigt att försöka huru mycket man kan tillåta sig att i en resebeskrifning fantisera, vi vilja ej säga ljuga. I November tillställde Liloliho i Kailua på Hawaii en stor måltid med serskilda bord för de olika könen, men då alla satt sig, gick han öfver till damernas bord och förblef der hela måltiden. Hans undersåter följde hela landet kring detta kloka exempel, och befallning utfärdades att förstöra tempel och afgudabilder. Sjelfva öfverstepresten Hewahewa biträdde vid de sednares uppbrännande, en lag stiftades som förbjöd afgudadyrkan, men som ingen annan slags dyrkan blifvit satt i stället, hvarken de jure eller de facto, befann sig nu landet utan religion. Ett uppror i hednisk anda utbröt, men qväfdes snart af Kalaimoku. I Mars följande år anlände från Förenta Staterna de första missionärer, som besökt Hawaiiska Öarna. De blefvo väl emottagna, och ehuru en opposition mot deras qvarblifvande visade sig, erhöllo de dock tillstånd dertill sedan Kaahumanu förklarat sig för dem.

Kung Liholihos karakter torde vara ett godt prof af den vid denna tid bland folket mest herrskande. Han hade öppet brutit med landets gamla religion, men kom sig ej på allvar före med den nya. Godmodig och vänlig, när han var lemnad åt sig sjelf, var han lätt att leda till utsväfningar och hårdhet, och begick i vredesmod mer än en gång verkliga grymheter. Han läste och studerade flitigt emellanåt, men öfverlemnade sig lika ofta åt spel och dryckenskap. Hans dåliga sidor smickrades af hvarjehanda på öarne bosatte land-

Digitized by Google

strykare, som visste att draga god vinst af hans medgörlighet. Han köpte af dylika utländska grannlåtsvaror till oerhörda priser, och för att betala derigenom åsamkade skulder tog han sin tillflykt till de gröfsta utpressningar. Sandelträd höggs utan afseende på om brist derpå snart var att förvänta, och folket kördes till skogs för att från de otillgängligaste ställen släpa stockarna ned till stranden. Liholiho tycktes vara ur stånd att styra en enda af sina passioner eller nycker; under det han erkände kristendomens sanning och utgaf ett stadgande om hvilodagens helighållande, var hans lif en oafbruten kedja af utsväfningar.

År 1823 fick han ett infall att resa till England, dit han mot slutet af året begaf sig, åtföljd af Kamamalu, den mest älskade af hans fem drottningar, samt ett par höfdingar och tjenare. Hela sällskapet nådde i Maj följande året målet för sin resa, efter att på vägen gjort ett besök i Rio de Janeiro, hvarest det blef mycket vänligt emottaget. Att deras Hawaiiska Majestäter i London skulle blifva dagens lejon, var naturligt. Men deras vistande der blef ej långvarigt, de angrepos båda af messlingen och dogo båda i Juli. Deras lik, jemte deras öfverlefvande följeslagare, blefvo 1825 på fregatten Blonde öfversända till öarne, hvarest deras död väckt djup sorg. Vid de sammanträden mellan höfdingarne som höllos för regleran-det af thronföljden, erkändes såsom konung den af Liholiho dertill utsedde yngre brodren Kauikeaouli, för hvilken Kaahumanu fortfarande skulle sköta regeringen. På Kalaimokus (William Pitt) förslag stadgades att de af den förste Kamehameha åt höfdingarne i förläning gifne jordsträckor skulle oförytterligt stadna hos dessas familjer, från hvilka de blott i händelse af högförräderi skulle kunna återtagas. Chefen på Blonde, Lord Byron*), förde dervid de fattigare klassernas talan, och lyckades åstadkomma några deras lif och egendom skyddande lagar. England erkände formligen Hawaiiska Öarna som oberoende stat.

Vi komma nu till en ny period i denna lilla stats historia, den nu regerande konungens minderårighet, under hvilken kristendomen definitivt blef antagen såsom rikets religion, men äfven grunden lades till de tvistigheter, hvilka längre fram mera än en gång satt konungarikets oberoende på spel.

All tro på de gamle afgudarnes magt var nu försvunnen utom i de inre, mindre besökta delarna af Hawaii. Tabuer af alla slag hade blifvit försummade och brutne, utan att några olyckor drabbat

*) Farbror till skalden och genom dennes död nyligen kommen till pärsvärdigheten.

Digitized by Google

de felande, och Kapiolani, en dam af hög rang, vågade till och med nedstiga i Kilaueas krater, utan att förut hafva förrättat de brukliga offren, hvarigenom Peles, ställets gudinnas ynnest skulle vinnas. Hon återkom oskadd, fastän hon på allt sätt hånat och skymfat Pele, och tron på denna gudinnas magt fick derigenom en svår stöt. För kristendomens spridande stod den förra religionen mindre i vägen än utsväfvande och vinningslystne fremlingars ränker. Det var under denna tid som Percivals förut nämnda våldsgerning inträffade. Engelska konsuln Charlton gjorde allt möjligt för att stifta oenighet mellan höfdingarne och missionärerne. Den kraftige William Pitt Kalaimoku dog 1827, och i hans broder och efterträdare i embetet, Boki, fick Charlton snart en lydig lärjunge, hvars oordentlighet och slapphet åstadkom många förargelser.

År 1827 tillkom ett nytt tvisteämne i skapnad af två katholska missionärer. De anlände på ett franskt handelsfartyg och landade utan att, enligt gammal sed, dertill hafva erhållit tillstånd. Kaptenen på fartyget fick befallning att åter bortföra dem, men han seglade utan vidare sin väg, och katholikerne fingo tillstånd att tills vidare qvarstadna. Många af infödingarne, okunniga om kristendomens egentliga trosläror, ansågo, med anledning af helgonbilderna och fastans likhet med de fordna tabuerna, katholska religionen som ett nytt slags afgudadyrkan, och Kaahumanu ville på dess bekännare tillämpa de mot den sistnämnda stiftade lagar. Att de amerikanska missionärerna ej med serdeles välvilja mottogo sina katholska medbröder, kan väl ej förtänkas dem, då de sednare predikade en lära, hvars satser i många afseenden voro, enligt de förras åsigt, rent af fördömliga. Det är ej utan att man i katholikernes förfaranden märker mycket som påminner om den gamla goda regeln att ändamålet helgar medlen. Öppna löftesbrott tycktes föga bekymra dem, då de ej genom ordrytteri och undflykter kunde komma ifrån gifna förbindelser. Flera gånger förgäfves tillsagde att lemna öarna, blefvo de slutligen 1832 på ett hawaiiskt fartyg förda till San Pedro i Californien. Det kan ej förnekas att deras lärjungar blefvo med hårdhet behandlade, men detta tyckes mera varit till följe af den trotsighet de visat styrelsen och höfdingarne, än egentligen för deras religiösa tro, ehuru flera af dem straffades såsom för afguderi. Vid samma tid tillämpade guvernören på Oahu, Kuakini eller John Adams, Kaahumanus broder, med en strånghet som stötte på raseri, de mot hvarjehanda småförbrytelser (såsom arbete på söndagen, o. d.) stiftade lagar.

Kaahumanu dog i Juni 1832, och efterträddes af Kinau, Liholihos halfsyster och en af hans efterlemnade drottningar, hvilken antog det officiella namnet Kaahumanu den andra. I början på 1833 förklarades

Digitized by Google

den unge konungen myndig. Han egde redan då efter omständigheterna ej obetydliga kunskaper, men var af ett temperament ej olikt broderns. Snart leddes han af utsväfvande fremlingar in i spel och dryckenskap, exemplet spred sig hastigt bland befolkningen, hvars lustar dessutom fått fritt spelrum genom upphäfvande af de för få år sedan stiftade lagarna mot otukt och dryckenskap. Redan talades om Kinaus afskedande; i hennes ställe skulle Liliha, Bokis enka och motpartiets gunstling, blifva premier-minister. Saken ansågs afgjord, då konungen helt hastigt åter försonade sig med Kinau, hvarpå oväsendet snart afstadnade och de upphäfde lagarne åter infördes, ehuru i något förmildrad form.

En irländsk katholsk prest vid namn Walsh anlände 1836 till Honolulu. Han förständigades att med snaraste åter afresa, men fick genom engelska konsulns bemedling tillstånd att tills vidare qvarstadna, med vilkor att ej arbeta på sin religions spridande, hvilket han dock sjelf erkänner sig hafva brutit, så ofta sådant oupptäckt eller ostraffadt kunde försiggå. Emellertid hade kapiten Vaillant på franska korvetten Bonite och kapitenen lord Edward Russell på engelska fregatten Acteon halft med våld aftvungit öarnes styrelse en traktat, hvarigenom rättighet tillförsäkrades deras respektive landsmän att uppehålla sig derstädes. Stödjande sig härpå återkommo 1837 de båda till Californien bortskickade missionärerna, Fransmannen Bachelot och Engelsmannen Short. De landade hemligen, men befalldes gå ombord på det fartyg som bragt dem dit. Härpå följde en tillställning, uppgjord mellan dessa herrar, fartygets egare (en i Honolulu bosatt Fransos vid namn Dudoit), och engelska konsuln Charlton, hvarigenom styrelsen retades till att något litet förgå sig i afseende på formen, och blef utsatt för de tre stora sjömagternas, Englands, Frankrikes och Förenta Staternas hämnd.

Den lät ej länge vänta på sig. I Juli 1837 anlände franska fregatten Venus, kapiten Dupetit-Thouars, och engelska korvetten Sulphur, kapiten Belcher, och såväl Charlton som Dudoit sparade ingen möda att upphetsa dessa herrar mot styrelsen och de amerikanska missionärerna, hvilka väl redan då kunde anses ett kött. De båda kapitenerne hade ett stormigt företräde hos konungen; Charlton hotade att kringpiska Bingham, den inflytelserikaste af missionärerna, som äfven i audienssalen blef personligen misshandlad*). Kapiten Belcher**) har blifvit beskylld för att hafva med knuten näfve hotat Kinau.

*) Han blef sparkad af, såsom han sjelf uttrycker sig, »a person, whom I, but for his brutal behaviour, would have taken for a french officer».

**) Numera Sir Edw. Belcher och befälhafvare öfver den till Franklins uppsökande utsända eskader.

Digitized by Google

Sjelf har han på det bestämdaste förnekat detta, och visade sedermera vänliga tänkesätt mot konungen. Audiensen slöts på så sätt, att både han och Dupetit-Thouars erkände styrelsens rättighet att bortvisa presterna, och förbundo sig att förmå dem att med första möjliga lägenhet afresa, hvilket de ock innan årets slut gjorde.

De af infödingarna, som antagit katholska religionen, blefvo nu utsatta för åtskilliga förföljelser och misshandlingar, och man kan väl ej frikänna amerikanska missionen för allt deltagande deri. I Honolulu boende utlänningar togo till större delen varmt de förföljdes parti, men för mången var väl begäret att få ställa till krångel hufvudsakliga drifffjädern. I sin ifver att befria de i häkte insatta, gingo dessa herrar styrelsens rättigheter något för nära, men blefvo eftertryckligt tillrättavisade af guvenör Kekuanaoa.

Men om styrelsen häruti gjort sig skyldig till förebråelser, så fick den ock, som man säger, sota derför. I Juli 1839 anlände till Honolulu franska fregatten Artemise, kapiten Laplace, som till Hawaiiske Öarnes regering sände en note, hvars innehåll är en besynnerlig blandning af skryt, osanningar och öfvermod. Der förekommer till exempel den nyheten, att ingen civiliserad nation finnes, bland hvilken ej fri utöfning af alla religioner tillåtes, och efter att hafva lofsjungit Frankrikes "noble et liberal system politique", hotar han med att genast skrida till våldsamheter, om ej de i noten medelade befallningar åtlyddes. Konungen var på Maui och efterskickades genast, men då han ej inom utsatt tid hann anlända, undertecknade premier-ministern Kekauluohi, den ett par månader förut döda Kinaus syster och efterträdarinna, samt guvernör Kekuanaoa de föreskrifna vilkoren, och sände de som borgen för deras uppfyllande fordrade 20,000 piaster ombord på Artemise. För att hopskrapa denna summa måste regeringen mot hög ränta låna penningar af åtskilliga utländska köpmän. Ännu voro dock ej alla partier nöjda. Året förut hade spirituosa blifvit till införsel förbjudne, och en hög tull lagd på viner; de som funno sitt intresse derigenom förnärmadt, hittade nu på den utvägen att genom Laplace skaffa sig ersättning. Denne antog sig utan betänkande deras sak, och tvang genom hotelser och insinuationer den nu anlände konungen att underteckna en traktat, som förbjöd honom att på någon vara lägga högre tull än fem procent af värdet, och hvarigenom på öarne vistande Fransoser sattes i stånd att trotsa nästan alla landets lagar. Under hela denna transaction hystes allvarsamma farhågor för ett upplopp af stadens infödda och utländska pöbel, och de bättre af utlänningarna organiserade sig till försvar, i händelse sådant skulle utbryta.

Efter denna tvetydiga bedrift afseglade Laplace. Vi veta ej till hvad grad hans regerings föreskrifter bundit honom, men i hela hans

Digitized by Google

sätt att gå till väga röjer sig ett öfvermod, som fann sitt nöje i att göra strängheten så skymfande som möjligt.

Den ofvannämde Dudoit, numera fransysk konsul, skyndade sig att draga fördel af den nyligen påtvungna traktaten, och snart anlände ett med spirituosa lastadt fartyg, med hvilket trenne katholska missionärer följde. Dessa herrar företogo sig, enligt sin vana, att försöka vända upp och ned på den styrelses åtgärder, hvilken de ej kunde beherrska, de upplöste efter godtycke redan ingångna äktenskap, och franska konsuln protesterade mot hvarje band eller beskattning på brännvins minutering. Kapiten Mallet, på franska korvetten Embuscade, förenade sig med honom, och fordrade dessutom att regeringen skulle på sin bekostnad anlägga en katholsk högskola, att ett stycke land, som föregafs vara af Boki skänkt till katholska missionen, skulle blifva denna tillställdt, samt att den skulle få rättighet att köpa hvad jord den behagade. Enligt hvad vi hafva ofvan sett, voro de sednare punkterne alldeles stridande mot landets lagar, och Boki hade ingen rättighet att bortgifva någon jord. Det är bedröfligt att se huru en nation, som säger sig gå i spetsen för civilisationen, åtskilliga gånger i Stilla Hafvet uppträdt på ett sätt, som ingalunda bär syn för sägen och endast kan ursäktas på grund af en trängande nödvändighet, något som väl ej kan hafva förefunnits. Att med våld hindra en styrelse att reglera brännvins-minuteringen inom landet, är något oerhördt; men i politiken har blott funnits och skall alltid blott finnas en rätt säkert gifven sats: rätt är det som lyckas.

Kort efter sistnämda händelse blef den ofvan ofta omtalade engelska konsuln Charlton förgrymmad mot styrelsen och begaf sig till England, lemnande en Mr. Simpson såsom vice konsul. Denne man måste hafva egt en synnerlig energi och förmåga, hvilka egenskaper, i förening med hans högt yttrade förakt för hela regeringen och afsigt att göra öarna till engelsk besittning, väckt misstroende mot honom, och konungen nekade att erkänna honom såsom konsul. I Februari 1843 anlände till Honolulu engelska fregatten Carysfort, kapiten lord George Paulet, hvilken, sedan några preliminära fordringar blifvet afslagna, den 18 Februari tog öarna i besittning för engelska kronans räkning. Konungen, kännande sig för svag att göra motstånd, och fruktande brand och plundring af staden, förklarade sig vika för våldet, men protesterade på det kraftigaste mot de i hans suveränitet gjorda ingrepp. De många och långa räkningar på skadeersättningar, som Simpson och hans vänner nu uppgjorde, gå verkligen in på det oförskämdas område, men vi kunna ej här meddela några detaljer derom. Regeringen beslöt att sända en agent till England för att anropa dess styrelses ädelmod, och en ansedd amerikansk köpman i Honolulu, vid namn Marshall, åtog sig detta uppdrag.

Digitized by Google

Lord Georg beskylles af det amerikanska partiet för att ej med synnerlig samvetsgrannhet hafva förvaltat det rike han tagit i besittning, utan tillåtit sig hvarjehanda temligen tvetydiga handlingar; men hans regering blef ock kort. Amerikanska kommendören Kearney protesterade emot besittningstagandet, och i Juli anlände engelska stationsbefälhafvaren i Stilla Hafvet, kontreamiral Thomas, som genast förklarade ändamålet med sitt besök vara att återställa öarna åt deras lagliga konung. Den 31 Juli försiggick detta med stor högtidlighet, och amiral Thomas har på Hawaiiska Öarna efterlemnat ett af alla aktadt namn. Charlton blef vid sin ankomst till London entledigad från sin konsulsbeställning, och Simpson utgjöt i en brochyr sin harm mot den minister, som ej befrämjat och begagnat sig af hans försök att förskaffa England en ny besittning. Mot slutet af 1843 erkände både England och Frankrike Hawiiska rikets fullkomliga oberoende. Den af Laplace påtvungna traktaten blef dock ej ändrad förr än 1846, då äfven de 20,000 piastrarne återställdes genom amiral Hamelin. En annan traktat uppgjordes, hvars vilkor dock utvisade ett fortfarande begär att blanda sig i rikets inre angelägenheter. Samma år afslöt Danmark genom kapiten Bille på korvetten Galathea med öarnas styrelse en handelstraktat, hvari dess fullkomliga oberoende i alla afseenden erkändes.

Stridigheterna med Frankrike voro dock ej ännu slutade. Mot slutet af 1847 ankom en ny fransk konsul, chevalier Dillon, som tyckes från första stunden uppbjudit all sin förmåga för att ställa till krångel. Hvarje regeringens åtgärd blef föremål för anmärkningar från hans sida. Såsom prof på andan i hans handlingssätt är ett enda exempel tillräckligt. Sedan längre tid var det stadgadt att inlagor till tullkammaren skulle vara på Hawaiiska eller engelska språket. Dillon insände dylika på franska, som naturligtvis tillbakasändes. Nu hette det att sådant var en skymf mot Frankrike, och att det var regeringens skyldighet att ombesörja öfversättningen. Då man tager i betraktande att bland antalet ankommande fartyg endast ungefär hvart trettionde är franskt, under det att nio af tio äro amerikanska, så faller obilligheten af ett dylikt påstående genast i ögonen. Såsom en följd af en mängd klagomål af samma halt från Dillons sida måste dock det lilla konungariket åter lida en förödmjukelse, i det att amiral Tromelin, i spetsen för en eskader, i Augusti 1849 presenterade ett ultimatum af sådan natur, att det af ingen styrelse med anspråk på sjelfständighet kunnat antagas*), och, då det afslogs, landsatte en beväpnad styrka,

*) Bland annat begärdes ersättning till en Fransman i Honolulu, för hos honom af matroser på engelska korvetten Amfitrite anställd skada, på grund deraf att styrelsen ej anställt åtal mot våldsverkarne. Mannen värderade den honom tillfogade förlust till åtta piaster (som under Dillons behandling ökades till nittiotre), och hade aldrig ansett det löna mödan att för en sådan ringa summa anställa något åtal.

Digitized by Google

som till en betydlig del förstörde Honolulus lilla skans. Något motstånd gjordes ej, utan konungen nöjde sig med att protestera mot det hans rike tillfogade våld, och har sedermera af Frankrike begärt en summa af 100,060 piaster i ersättning för den föröfvade skadan.

Under alla dessa svårigheter utvecklade sig dock styrelsens organisation med stora steg. Konungen och höfdingarne lärde sig inse nödvändigheten af att i rikets tjenst anställa personer med mera kännedom om europeiska förhållanden, om politiska och ekonomiska värf, än den de sjelfve egde. En af de amerikanska missionärerna, Richards, var redan tidigare anställd; doctor Judd blef 1842 finansminister, och en amerikansk jurist, herr Ricord, attorneygeneral. Herr Wyllies antagande daterar sig från 1845. Richards dog 1847 eller 1848 och efterträddes af den ofvan flere gånger nämnde Armstrong. Från doktor Judd föreskrifver sig det hufvudsakliga af anordningen af embetsverkens verksamhet och ärendenas behandling, och hans förvaltning visar det goda resultat, att åtskilliga regeringens gamla skulder blifvit afbetalade, och statsinkomsterne från 41,000 piaster (1842) uppgått till 284,000 (1850), oaktadt inga nya utskylder under tiden blifvit folket pålagde.

Det är ej blott från främmande magters ombuds sida som styrelsen erfarit ledsamheter. Flera på öarna naturaliserade utlänningar hafva bittert klandrat ofvan uppräknade personer, under det andra anklagat hela missionen för egennytta eller dolsk fanatism. Många resande hafva utsträckt dessa anklagelser till alla missioner i Stilla Hafvet, och vi måste ett ögonblick uppehålla oss härvid.

Att de protestantiska och de katholska missionerna måste häckla och fördöma hvarandra, är en naturlig följd af deras religiösa öfvertygelse. Det låter dock besynnerligt, när man hör katholikerna, hvars uppträdande på Söderhafvets öar är af vida sednare dato än protestanternes, beklaga sig öfver de sednares intolerans; sådant påminner nog mycket om grandet och bjelken. Med dessa båda partiers inbördes beskyllningar mot hvarandra vilja vi ingalunda befatta oss. Vi skulle dock nästan vilja medgifva, att katholicismen vore den mest lämpliga form, i hvilken kristendomen kunde bibringas sagde öars befolkningar, och om vi yttrat oss ogillande om herrar Bachelots och Shorts uppträdande på Hawaiiska Öarna, så är det sättet derför, som vi egentligen klandra; ett visst bemödande att fiska i grumligt vatten lyser deruti allt för mycket fram.

Grunderna för de mot missionärerna i allmänhet riktade anfall äro mycket olika. En del personer fördöma deruti sjelfva idéen, sjelfva spridandet af kristna läran i hvad form som helst, emedan de förneka dess sanning; dessa måste vi lemna åt herrar theologer. Andra för-

Digitized by Google

döma sättet, på hvilket missionärerne gått till väga, och åter andra hafva ansett den europeiska civilisationen vara otillämplig på Stilla Hafvets folkraser. Vi skola yttra oss om de hufvudsakligaste bland de gjorda beskyllningarna, och börja med den för egennytta.

Att sådan förekommit hos flera individer kan väl ej betviflas, men att missionärerne kollektivt kunna derföre beskyllas, att sådan varit ledande driffjädern för deras verksamhet, tro vi ej vara förhållandet. Att på Hawaiiska Öarna ett par af dervarande missionärer kommit till statens högsta embeten, bevisar ej den gjorda beskyllningens behörighet. Dessa embeten äro ej så lönande, att ej deras innehafvare borde kunna i sitt hemland slå sig lika väl, eller bättre ut. Man har jemfört den protestantiske prestens trefliga, ja ofta till och med prydliga hem med den katholskes tarfliga koja, och deraf tagit sig anledning till utrop öfver den förres rofgirighet. Vi kunna ej instämma deri, och våga till och med hysa den öfvertygelsen, att åsynen af ett ordnadt husligt lif i längden kommer att inverka förmånligt på infödingarnes seder och materiella välstånd. Fransoser anföra alltid som en svår beskyllning mot de protestantiska missionärerna, så engelska som amerikanska, att de drifva handel. Man vet dock ganska väl att dessas katholska medbröder i yrket ingalunda försumma samma rörelses bedrifvande, men de äro sluga nog att låta sådant gå genom en i bakgrunden stående person. Att de ej försummat sin fördel, synes af den myndighet hvarmed de tyckas sända de franska örlogsfartygen att gå deras ärenden; den beredvillighet, dessa befälhafvare dervid visat, kunna vi ej tillskrifva någon religiös anda hos individerna, utan måste den härröra af några från högre ort kommande befallningar.

En annan beskyllning är den för fanatism och ofördragsamhet. Det kan ej förnekas, att en sådan med fog kan göras, men man får ej vänta någon hög grad af tolerans af en missionär. Toleransen är ofta nog en nära anförvandt till liknöjdheten, och så långt historien räcker tillbaka i tiden, finna vi att de som uträttat något för en religions spridande varit temligen ofördragsamme i afseende på dess trosläror. Man har klandrat den kärfva och själlösa form i hvilken kristendomen blifvit infödingarne bibringad, det pedanteri hvarmed brott mot åtskilliga af dess mindre angelägna stadganden blifvit beifrade såsom dödssynder. Riktigheten af detta klander måste vi medgifva, men fästa dock uppmärksamheten derpå, att bland de förbudna nöjena voro åtskilliga ej så alldeles oskyldiga, ehuru de förefalla sådana för den med ämnet obekanta. Man tycker det orimligt att förbjuda dans; men då man betänker att dansen hos söderhafsöboerna var och ännu är något helt annat än hos oss, att den stod i

Digitized by Google

nära beröring med de hedniska religions-ceremonierna och var förknippad med helt andra begrepp än som hos oss är fallet, så måste man medge att dess förbjudande blef en nödvändighet*). Att missionärerne städse ifrat för en absolut nykterhet, bör ej vara anledning till klander, då det öfverallt visat sig att rusande drycker haft en högst förstörande inverkan på polynesiska folken, genom hvilkas hela natur går en till omöjlighet gränsande svårighet att motstå en frestelse.

Man har ofta hört upprepas det påstående, att genom kristendomens införande folket blifvit afvandt från sina gamla sysselsättningar, utan att några andra trädt i stället, hvarigenom lättja och håglöshet tagit öfverhand, samt att för litet afseende varit fästadt vid att bibringa kännedom om de yrken och slöjder, som kunde vara för en vid egentligen tungt och ihållande arbete ovan befolkning lämplige. Vi medgifva till en viss grad det grundade i denna beskyllning, men påminna blott om att de ej haft i detta afseende medgörliga lärjungar att undervisa. Många af missionernas medlemmar hafva offrat både tid och möda på undervisning i handarbeten, trädgårdsskötsel m. m., men utan serdeles framgång. Men hos en och annan hafva ock de riktigt fanatiska läsare-ideerna visat sig. Sålunda berättar amerikanaren Wilkes, annars missionärernes varma beundrare, huru en af dessa i Hilo på Hawaii förstört åtskilliga af hans företrädare såsom plantskolor anlagda kaffeplanteringar, hvilka han påstod vara öfverflödiga, och således syndiga, emedan allt utöfver de nödvändigaste behofvens fyllande vore ett alster af högmod och fåfänga. Det är samma dråpliga lära, som i ett par af Sveriges nordostligaste socknar blifvit på sednare åren så allmänt spridd.

Ändtligen äro de ej få, hvilka, medgifvande kristendomens värde och civilisationens företräden, anse den sednare vara de polynesiska folkens graf och att den förra förderfvat deras karakter. Att de Hawaiiske Öarnes befolkning på ett ohyggligt sätt aftagit, hafva vi redan sett; men då man betänker att aftagandet mellan 1769 och 1823 varit från 300,000 till 130,000, och att missionärer först 1820 der bosatte sig, så måste man medgifva att desse sednare ej derpå kunnat hafva något inflytande, äfven om det härrört från gemenskapen med den hvita rasen, hvilket väl ej kan betviflas vara fallet. Utan att handeln och sjöfarten på Stilla Hafvet förbjudes kan ej denna gemenskap förekommas, och då man tager i betraktande att från hvalskepp förrymda matroser eller förbrytare från Australien äro infödingarnes lärare på de öar, der ej någon missionär bosatt sig, så våga vi med säkerhet påstå, att den sistnämndes närvaro är en verklig fördel, äfven

*) Se framdeles om Areoy-sällskapen på Tahiti.

Digitized by Google

om han ej skulle vara utrustad med alla de evangeliska dygderna. Så vidt missionärerna ifrat mot fylleri och lösaktighet, mot krig och barnamord, hafva de snarare bidragit till att hämma folkstockens aftagande, men orsakerne till detta aftagande hafva dock varit för öfvermägtige.

Mången tror att innevånarne på Polynesiens ögrupper, före dessas upptäckande af Europeerna, lefde i ett menlöshetens och oskuldens fredliga tillstånd. Att detta ingalunda varit förhållandet, visa oss en mängd underrättelser af personer, hvilka besökte dessa trakter innan något missionsväsende var påtänkt, och som således i detta afseende ej kunna beskyllas för väld. Vi nämna exempelvis Cook, la Pérouse, Bougainville, Porter m. fl. De intyga att ögruppernas befolkningar, såsom än i dag Fidji-öarnes, voro delade i en mängd små stammar, hvilka oupphörligt bekrigade hvarandra: att en sedeslöshet utan gränser var allmänt herrskande: att folkmassan lefde i ett djupt slafveri under ett litet antal förnäma: att menniskooffer och barnamord voro vanliga, och att ålderstigna föräldrar ofta med våld förpassades till andra verlden. Den skildring vi lemnat af hawaiiska folkets ställning torde med få ändringar gälla för större delen af Polynesien, och illusionen om idyllisk oskuld förlorar sålunda all sannolikhet. Skola dock Polynesiens folk genom umgänget med de hvita blifva förintade, så hade det visst varit för dem vida bättre om aldrig Wallis och Cook och andra upptäckare nått deras stränder, ty en dålig existens är dock bättre än ingen. Men upptäckten är redan längesedan en "fait accompli", hundradetals fartyg genomkorsa årligen Stilla Hafvet från Behrings Sund till Cap Horn, från Amerikas kuster till Australiens och Japans, dessas gemenskap med de under vägen passerade öarnes infödingar kan ej förhindras, och vi skola framdeles få se huru de ofta lemna sjukdom och elände efter sig. Men det är orättvist att beskylla missionärerna för en olycka, den de ej möjligen kunnat förhindra, och den omständigheten, att de merendels funnit hätska fiender i der och hvar på öarne bosatta skojare af alla nationer, talar ej obetydligt till deras fördel. Till och med d'Urville, annars deras skarpa vedersakare, erkänner att de, till både öboernes och besökandes fördel, bilda en motvigt mot desse sistnämndes förstörande inflytelse.

Några resande hafva talat om strömmar af blod som flutit, under de mellan kristna och hedningar för trons skull förda krig. Vi hafva visat att några sådana ej förefallit på de Hawaiiska Öarna, och ehuruväl det på Tahiti och Tongatabu ett par gånger gått temligen hett till, tro vi dock ej att antalet stupade varit större än det under motsvarande tidrymd i de förr vanliga krigen mellan småhöfdingarna.

Digitized by Google

Vi måste dock medgifva, att intrycket vi erforo vid vistandet på Hawaiiske Öarne motsäger de statistiska tabeller, som visa huru handel och rörelse, skolor och statsinkomster ökats. Det förefaller som existerade allt detta bredvid kanakbefolkningen, som uttryckte det ej dennas tilltagande arbete och rikedom, utan de inflyttade fremlingarnes. Man ser på de högre skolornas undervisnings-schema både grekiska och latin, mathematik och filosofi; men man tycker sådant finnas der blott för att intet skall på förteckningen fattas, och kan knappt föreställa sig huru en poi-ätande kanak skall se ut och vara till mods vid konjugerandet af de många och långa klassiska verberna, dem han ej kan uttala, ja hvars ljud alldeles saknas i hans språk. Det är samma känsla som vi erforo vid audiensen hos konug Kamehameha, ett visst tvifvel på verkligheten af hvad vi hade för ögonen. Tidningar utkomma på hawaiiska språket, men läser väl någon dem? — gossar och flickor besöka skolan och lära sig läsa, men sysselsätta de sig väl utom den med läsning? — Honolulus landthushållnings-sällskap håller sammankomster, der plogar och fruktträd, diken och boskapsraser likasom hos oss afhandlas, men frågar väl kanaken derefter? — Vi tro det ej. Vi hafva läst ministrarnes årsberättelser och kamrarnes förhandlingar, tidningsartiklar och exportlistor: de säga att öarne stiga i rikedom och välstånd; men fast vi ej kunnat vederlägga detta, har dock en inre röst ropat att alltsammans är ett sken, en lögn, lika bedräglig som rodnaden på den lungsigtiges anlete, och att den enda sannt talande ziffertabellen är den, der slägtets snara undergång står uttryckt.

Ett stort hinder för rikets materiella förkofran undanröjdes 1850, då höfdingarnes jordmonopolium upphäfdes och hvar och en af landets innebyggare erhöll rättighet att ega all jord han kunde ärligt förvärfva. Redan 1836 hade dåvarande åboer erhållit försäkran om ärftlig åborätt till sina innehafvande jordstycken, från hvilka de blott efter föröfvande af nesligt brott kunde bortdrifvas, och vid sista regleringen af dessa förhållanden delades jorden i lika delar mellan kronan, höfdingarna och åboerna, som erhöllo sin jord skattefri, med undantag af tre till fem plaster i lösen för fastebref. Styrelsen förbehöll sig dock försigtigtvis rättighet att i händelse af behof beskatta jorden, och kanske hade det varit klokast att genast från början derpå lägga en lindrig skatt. Herr Armstrong lät med anledning af denna förordning i de på hawaiiska spåket utgifna tidningar införa några råd till menige man, förmanande dem att ej missbruka de fördelar styrelsen sålunda beredt dem. Någon kärf methodism finnes ej i dessa föreskrifter, han tvärtom tillstyrker ej blott arbetsamhet i allmänhet, utan äfven att använda allt bemödande för beredande af trefnad, snygghet och prydlighet i hemmet.

Digitized by Google

Bland svårigheter, hvarmed de som försökt i något större skala införa förbättringar i jordbruket, är följande af ganska egen beskaffenhet. De förut af menige man innehafde jordlotter voro endast åkerlappar, men när de lade sig till kreatur, erhöllo de tillstånd att låta dem beta på jordegarens utmarker. Snart lade alla menniskor sig till hästar, många fattiga familjer hafva för sitt nöje tre eller fyra, till och med flera dylika, och taga dessutom på utfodring alla sina vänners i staden, utgifvande dem för sina egna. Den stora mängd hästar som häraf blifvit en följd skadar på tvänne sätt; den äter upp betet för de nyttigare husdjuren, och åstadkommer lättja bland folket, som föredrager att göra promenader till häst framför att sköta sin jord. Ingen afsättningsort finnes för de öfverflödiga hästarna, och deras hudar löna sig ej så väl som oxhudar till skeppning. Fårafveln har en annan slags fiende i den mängd hundar införingarne äfven endast för sitt nöje uppföda, eller kanske rättare icke uppföda, ty de få ingen mat hemma hos sina egare, utan stryka omkring på fälten och göra betydlig skada på de späda lammen, hvaraf, om vi ej missminna oss, en fjerdedel eller en femtedel åtgår för att fylla dessa rofdjurs tomma magar. Oaktadt den goda afsättning, som kan påräknas för fjäderfä, har knappt någon enda införing tagit sig före att till något större antal uppföda dylikt, och de utlänningar, som slagit sig ned på landet, hafva mera vidtutseende företag å bane.

Californiens uppblomstring kommer utan tvifvel att inverka mycket på Hawaiiske Öarnes framtid. Det kan väl hända att tilloppet af hvalfångare förminskas, men så har i stället en förut saknad afsättningsort för landets produkter erhållits. Öarne må numera frambringa huru mycket kaffe och socker som helst; afsättning kan ej fela, och om rörelsen skötes väl, så bör intet annat land kunna konkurrera med dem. Kaffet är af yppersta beskaffenhet, och lokaler för dess odlande finnas i öfverflöd. Vi få längre fram i denna bok se att Mauritius, som är af samma storlek som Maui, framalstrar halftannat hundrade millioner skålpund socker, så att Hawaiiske Öarne tillsammans böra kunna för en temligt lång framtid fylla Californiens behof af denna vara, om odlingen blott kan bedrifvas med tillräcklig fart. För apelsiner kan allt framgent der påräknas god afsättning, och för närvarande ditföres fjäderfä, ägg och smör. Derigenom har en utväg till betydlig förtjenst öppnats för landtmannen, men den begagnas, som nämndt är, ej med synnerlig ifver. Arbetslönerne hafva stigit, på samma gång som priset på utländska varor och klädespersedlar fallit, så att ingen arbetslös person behöfver för sitt uppehälle taga till något olofligt näringsfång. Kommer en ångbåtslinie mellan Californien och China med Ostindien en gång till stånd, bör denna blifva för öarna en ny källa till rikedom och

Digitized by Google

framåtskridande. Ovisst är dock, om ej i denna händelse Nord-Amerikas Förenade Stater utsträcka sin hand efter dem; oaktadt detta samhälles statsmän alltid tala om sitt lands fredliga politik, så har erfarenheten redan visat att man ej för mycket får lita på dessa fagra tal. Under loppet af resan skola vi återkomma till detta ämne, då vi stöta på spridda fartyg af den eskader, som blifvit utsänd att påtvinga ett annat folk för det alldeles fremmande åsigter, och när det kommer allt omkring, är "the policy of commerce" ej mycket samvetsgrannare i sitt handlingssätt än "the policy of conquest." Det oaktadt vilja vi ej påstå att det för Hawaiiske Öarnes innevånare skulle vara någon olycka att blifva medborgare i den stora republiken, såvida blott ej de slafegande staternas inflytande blifver tillräckligt starkt, för att med anledning af kanakernes mörka färg bringa dem under samma faderliga omvårdnad, för hvilken den svarta rasen i nämnda stater redan förut är föremål.

Kanske borde vi, innan vi sluta detta kapitel, nämnt något litet om hvalfiskfångsten i Stilla Hafvet. Då vi likväl ej ega någon personlig erfarenhet af huru vid sjelfva fångsten tillgår, utan vår beskrifning derpå blott skulle blifva lånad från andra, anse vi bäst att afhålla oss från någon dylik, så mycket mera som det hufvudsakliga deraf är allmänt kändt. Lika litet anse vi lämpligt att här redogöra för hvarest hvalar, allt efter årstiden, talrikast anträffas, oaktadt sådant, med ledning af Amerikanarne Wilkes och Maurys skrifter i ämnet, ingalunda skulle möta någon svårighet. Deremot skola vi till deras tjenst, som derför intressera sig, i bihanget vid bokens slut meddela några uppgifter om det antal fartyg som för närvarande sysselsätter sig med hvalfångst, och öfver den afkastning, som deraf kan påräknas.

Digitized by Google

X.

Segling till San Francisco och uppehåll derstädes; segling derifrån till Tahiti.

1852. Juli 2 — Sept. 13.

Med den måttligt friska passadvinden framskredo vi eftermiddagen d. 2 Juli längs Oahus södra och sydvestliga sidor, hvilka erbjuda den anblick vi redan beskrifvit, nemligen torra brungula kullar, hvars vulkaniska bildning tydligt tillkännagifves genom deras form, och till hvilka de skogige åsarne i öns midt bilda bakgrunden. Först kl. 9 e. m. hade vi passerat Cap Kaena, öns vestliga udde, hvarefter kursen sattes nordlig, så nära vinden som var förenligt med god framfart på fregatten. Den nästan oafbrutet blåsande nordostpassaden gör det omöjligt att från Hawaiiska Öarna sätta kurs direkte på Californien, utan måste man antingen kryssa sig upp mot passaden, eller med denne styra nordvart, till dess man hunnit de latituder, der vestliga vindar kunna påräknas. Hvarje sjöman vet att det sednare af dessa alternativer är det enda, som kan komma i fråga, och alltid under likartade förhållanden väljes. Eugenie fortsatte således sin kurs nordvart; i dagningen d. 3 var Kauai i sigte i vestsydvest, vid middagen var solen på några få minuter när i zenith, och ett par timmar sednare skuro vi norra vändkretsen på 159° V. Passaden fortfor frisk och jemn från ostnordost ända till på 33° N., hvarefter vi till 39° hade svaga och ostadiga ostliga vindar. Sistnämnde parallel skars den 11, ungefär i meridianen af Oahus vestliga udde. Foglar (ett par arter procellarier) hade redan ett par dagar förut börjat visa sig, den hittills klara himmelen började blifva mulen, thermometern hann ej mera om dagen öfver 22°, och hafvets temperatur var 19°—20°. Nästan intet tecken till dyning kändes. Liten eller ingen ström hade förnummits sedan afseglingen från Honolulu.

Digitized by Google

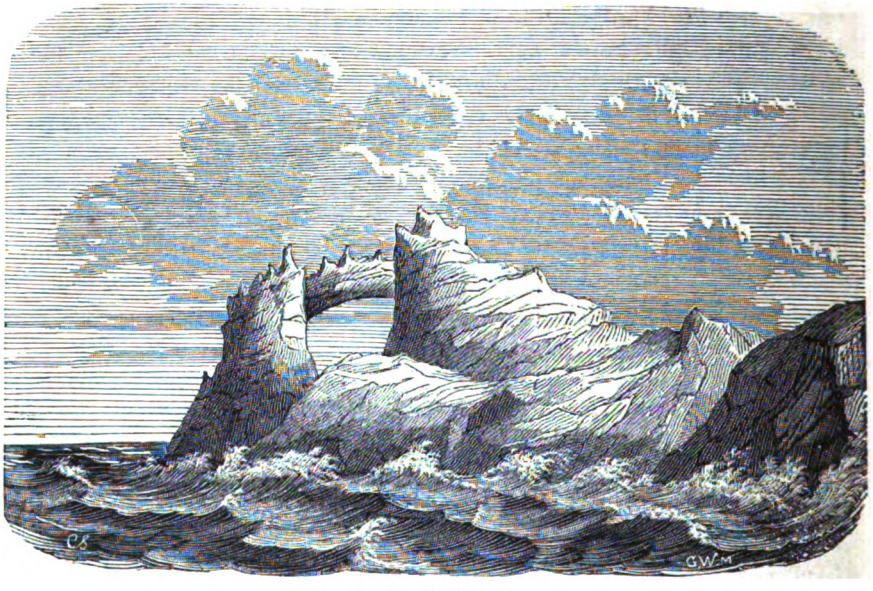
Från den 11 till och med den 17 förblefvo vi i närheten af 39:de parallelen. De två första dagarna hade vi nordvestliga vindkast omvexlande med stiltje, derefter frisk men ojemn blåst mellan nordnordost och ost. Himmelen var derunder betäckt af tunga moln, regn och tjocka inträffade flera gånger. Den 16 kom vinden frisk från nordnordost, och vi höllo nu ostvart med alla segel till, dem brisen tillät föra. Vi fortsatte den ostliga kursen, oaktadt vinden snart drog sig mera emot, och den 20 började vestlig dyning låta känna sig. Ända till den 23 fortfor Eugenie dock att endast långsamt framskrida mot ostliga vindar, hvilka ena timmen blåste friskt och den andra lemnade henne nästan i stiltje. Oaktadt himmelen i allmänhet varit mulen, förflöt likväl blott en enda dag utan observation. Följande dagar till och med den 27 gick vinden omkring från ost till syd, sydvest och nordvest, och stadgade sig slutligen frisk från detta sednare håll. Sistnämnde dag visade sig klarligen att vi befuuno oss i närheten af Californiens kust, längs hvilken den norr ifrån löpande strömmens kalla vatten orsakar en betydlig klimatförändring. Luftens temperatur var d. 26 kl. 9 e. m. 17°, men d. 27 vid samma timma endast 13°, och hafvets sjönk mellan förra dagen kl. 6 e. m. till samma timme den sednare från 18°,0 till 13°,6; ett par timmar derefter visade den blott 11°,8, hvilket gör en sänkning af 6°,2 på 27 timmar, under hvilken tid fregatten genomlupit en sträcka af omkring 260 mil (46 sv. m). Strömmen satte härunder åt sydsydvest omkring 14 mil (2½ sv. m.) i dygnet. Himmelen var mulen och luften tjock. Sjögräs samt stammar och grenar af träd sågos flyta omkring på hafsytan.

Den 28 kl. 2 f. m. befunno vi oss så nära de utanför inloppet till San Francisco, på ungefär 20 mils (3½ sv. m.) afstånd från kusten belägna klipporna Farallones, att vi måste lägga bi för att afvakta dagningen. Latituden hade flera gånger under natten blifvit bestämd genom höjder af polstjernan, ett försigtighetsmått, som man ej vid denna kusts angörande bör försumma, om lägenhet till observation yppas; det händer annars lätt att man af strömmen föres för långt åt syd, och kan blifva tvungen att åter hålla till sjöss för att slå sig upp nordvart. Kl. ¼5 f. m. höllo vi inåt land, och strax derefter skymtade den nordvestligaste af de nämnda klipporna fram genom den gråa, något tjocka morgonluften. Ytterligare ett par klippor visade sig strax derefter, men innan kort insveptes alltsammans i en ogenomtränglig slöja af dimma, som hela natten igenom, lik en mörk vägg, stått vid horizonten i öster. Vi trefvade oss under små segel medelst lodet sakta längs klippgruppens sydvestra gräns; kl. 6 framskymtade de sydostlige holmarne genom en liten öppning i tjockan, men kl. ½8 måste vi vända utåt. Man kunde nu från fregattens halfdäck knappt se dess

Digitized by Google

bogspröt. Vinden var nordvestlig, med måttlig bris. Vattnet hade en grågrön färg, mycket sjögräs flöt längs sidan, och stora skaror af sjöfogel plaskade och skreko rundt omkring. Luftens temperatur var kl. 6 endast 12°, och hafsvattnets 11°,7.

En stund efter sedan vi vändt utåt började dimman skingra sig, och kl. ½9 klarnade det upp, hvarpå vi vände inåt land. En half timme senare befunno vi oss söder om den sydostligaste af Farallones. Dessa klippor, äfven kallade Frayles (Munkarne), äro sju till antalet, hvaraf de fyra nordvestliga bilda en grupp, och de tre öfriga en annan. Den sydostligaste holmen är störst och torde vara omkring en half svensk mil i omkrets; den består af kala, skrofliga kullar och klippspetsar af gulaktig eller grå färg. Vid dess vestra ända är ett naturligt hvalf, och söder om den högsta kullen står ett trähus på något

S. 0. Farallon.

afstånd från stranden. Kl. 10 kom en liten skonert längs sidan, och fregatten erhöll derifrån lots. Kort derefter stillnade det alldeles ut, men middagstiden sprang en liten bris upp från sydkanten, och friskade snart. Landet kring inloppet började nu visa sig, men oaktadt himmelen var klar, var luften så disig och ogenomskinlig att nästan intet kunde redas af höjdernas konturer. Kl. 3 e. m. passerade fregatten med frisk fart mellan de uddar, som bilda inloppets mynning, och ankrade kl. 4 i Saucelito-viken på 15 famnars djup och dybotten, efter tjugusex dagars resa från Honolulu. Såsom jemförelse må näm-

Digitized by Google

nas, att en amerikansk brigg, som lemnat samma ställe d. 12 Juni, anländt först dagen före oss, hvilket gör fyratiosex dagars resa.

Landet kring San Francisco består af en mängd högre och lägre kullar, af hvilka de så kallade Table Hills, belägna norr om inloppet, nå en höjd af omkring 2,600 fot. Det helt nära staden liggande Blå Berget hinner endast till 1,100 fot. Närstående lilla teckning visar huru landet presenterar sig från sjön. Utanför inloppet ligger paral-

Inloppet till San Francisco.

lelt med kusten en bank*), på hvilken djupet ingenstädes är öfver nio famnar, men närmare norra stranden endast fyra och en half. Man bör akta sig för att ankra på denna bank, emedan ytterst våldsamma brottsjöar ofta derstädes förekomma. Engelska kapitenen Beechey, som i medlet af 1820-talet besökte dessa trakter, berättar att hans fartyg under brottsjöarna rörde upp sand från bottnen, oaktadt vattnet var fyra och en half famn djupt, och fartyget ej gick djupare än femton fot. Sjelfva inloppet bildas mot norr af Punta Boneta, en låg udde, på hvilken stark bränning oftast vräker, och mot söder af Punta de los Lobos, så benämnd af den mängd skälar, som vistas der, men isynnerhet på de nära derutanföre belägna små klipporna. Stora skaror af dessa djur lågo der och solade sig, medan andra summo af och an, hållande en skarp jagt efter de simmande sjöfoglarna, dem de understundom lyckades att fånga, genom att på något afstånd från

*) En sådan bank kallas på engelska »bar»; något deremot rätt svarande ord finnes ej i vårt språk.

Digitized by Google

skocken dyka ned och sålunda nedifrån öfverraska någon fogel. Vi sågo på en liten stund flera dylika blifva skälaföda. Afståndet mellan de båda uddarna är två mil (¼ sv. m.), och farvattnet alldeles rent, om man undantager ett litet stycke närmast hvardera stranden. Två små klippor, kallade Mile Rocks, ligga på ungefär en fjerdedel af bredden från Lobos-udden; man kan gå på ömse sidor om dem, men vanligen väljer man den norra. Två mil (¼ sv. m.) längre in bildar rännans södra strand en skarpt utskjutande udde, hvarpå en liten förfallen skans är belägen. Farvattnet sammantränges härigenom till mindre än en mils (omkring ⅛ sv. m.) bredd; detta pass har fått namnet Guldporten (Golden Gate). Den präktiga San Francisco-viken öppnar sig här för den ankommandes blickar, men staden är ännu bortskymd af en hög udde. Midt framför sig har man holmen Alcatrazes, och litet söder om denna en annan något större, kallad Yerba Buena, mellan hvilken och staden ankarplatsen är belägen. För att under de tilltänkta arbetena med förseende och reparation af fregattens tackling vara mindre besvärad af besök, isynnerhet af sådana personer som drifva det aktningsvärda "crimp" -yrket*), valde chefen den på vikens motsatta sida belägna ankarsättningen i Saucelito-viken, hvilken först sedan allt blifvit i ordning skulle utbytas mot den utanför staden, till hvilken vi nu hade nära en svensk mil.

Strömmen går stark i rännan, isynnerhet under ebben, då den når en fart af sex mil (1 sv. m.) i timmen, och de många häftiga hvirflarna göra det vådligt för fartyg att utan någorlunda god bris begifva sig på väg inåt. I sjelfva viken löper strömmen ingenstädes starkare än två mil (⅓ sv. m.) i timmen. Hamntiden är vid staden 11$^{t.}$ 42$^{m.}$, vid Saucelito 11$^{t.}$ 20$^{m.}$, höjdskillnaden är vid springtid åtta fot och vid dödtid omkring fem. Ebben löper vanligen sju timmar och floden fem: och tidvattnet är starkare om natten än om dagen**). I lotspenningar, när man kommer från sjön, betalas tolf piaster för hvarje fot af fartygets djupgående.

Straxt sedan fregatten ankrat afsändes båt till staden för att efterhöra bref; den återkom frampå qvällen och medförde dylika till de flesta af officerarne, och vi behöfva väl ej säga att de voro kärkomne. Som post skulle afgå till Europa om ett par dagar, skyndade hvar och en att afsluta sin till större eller mindre del redan färdiga brefvexling.

Från vår ankarplats har man en vidsträckt utsigt, som hvarken saknar storhet eller skönhet; men under hela vistandet på stället var ingen enda dag så pass klar, att man kunde skönja några detaljer af

*) Crimps kallas de som öfvertala sjömän att rymma, för att sedan få utsuga dem och slutligen afyttra dem till andra fartyg.

**) Se Ringgold's kartor öfver Californien, Washington 1852.

Digitized by Google

äfven på måttligt afstånd belägna föremål, och af de mera aflägsna kunde ej ens de hufvudsakliga konturerna redas. En tjock solrök låg beständigt utbredd öfver hela trakten; solen skymdes deraf en god stund sedan han redan stigit öfver horizonten eller innan han vid nedgåendet hunnit den. Denna solrök är till ej obetydligt hinder för sjöfarten, i det den ofta hindrar varseblifvandet af märkena för grunden, eller för de kursar, som böra styras. Stundom var allt insvept i tjock dimma, och molnen hängde hela dagen genom kring kullarnas toppar. Det oss närmaste landet består af terrassformigt öfver hvarandra liggande rader af temligen branta kullar, åtskiljda af djupa dalar, i några af hvilka små rännilar framflyta, som efter starkare regn förvandlas till forssande bäckar. Kullarne äro till större delen kala, men vidsträckta snår af buskar och små träd anträffas här och der. Ett slags ek med taggiga blad ingår såsom hufvudbeståndsdel i dessa snår. Större träd träffas endast nere i dalarna. Gräset var helt kort och alldeles förvissnadt; men att döma efter de betande kreaturens vackra utseende, måste det dock vara födande och mustigt. Herrskande färgtonen i landskapet var gulbrunt, så att allt hade en något ödslig karakter, så mycket mera som endast få menniskoboningar syntes.

Vid stranden lågo några ruskiga hus, i hvilka voro ett par dåliga krogar och bodar; nära invid husen var ett sågverk, som nu stod stilla till följe af vattenbrist. Några ofantliga furustockar af fem till sex qvarters diameter lågo i vattnet derutanför. Längre bort stod på en brant, mot stranden sluttande klippa ett litet hus, under hvilket en temligen stor vattencistern var upptimrad, från hvilken vattnet genom blyrör leddes ned till en träbrygga, der båtar beqvämt kunna ligga för att fylla kärlen. Cisternen tillhör en i staden boende person, från hvilken tillstånd till fyllning måste erhållas; priset på vattnet är en cent pr gallon (10 rst. b:co pr sv. kanna). I en stor öppen dal längre norr ut ligger en landtgård, tillhörig en här sedan lång tid bosatt Amerikanare, vid namn Richardson. Gården såg numera temligen förfallen ut, och en större, ofulländad korsverksbyggnad lutade redan till undergång; innevånarne voro några indianer med qvinnor, och tycktes samtligen sysselsätta sig med att göra intet. De hade en påfallande likhet med pampas-indianerna: samma korta och undersättsiga vext, samma krokiga ben, samma tjocka hufvud med bred mun, flat näsa, små, under lugg seende ögon, utstående kindknotor och svart, stripigt hår. Ett par af dem höllo på att rida in en ung häst, som dock knappast tycktes vara värd det lilla besvär man gjorde sig med honom. Ännu var ej längre kommet än att han kastade sig omkull så snart han blifvit sadlad, och hela lektionen

Digitized by Google

tycktes bestå deri, att han med sadeln på ryggen fick ligga och rulla sig några hvarf omkring, hvarpå han åter släpptes på bete.

Under de åtta dagar vi qvarlågo här besökte en del af fregattens officerare staden, medan andra roade sig med jagt bland busksnåren på kullarna; men som ej några hundar funnos att tillgå, inskränkte sig fångsten till några få harar, vaktlar och åtskilliga småfoglar, hvilka bidrogo till de zoologiske samlingarnes ökande. Åfven fiskades med not, och åtskilliga arter fiskar erhöllos, hvaribland stora rockor voro de i ögonen mest fallande. Besättningen var sysselsatt med tacklingens och seglens förseende, hvarjemte vatten fylldes och ved togs ombord.

Den 5 Aug. afseglade fregatten kl. 5 e. m., under ledning af lots från Saucelito-viken, och ankrade en timma sednare mellan staden och Yerba Buena på nio famnars djup och sandbotten. Från ankarplatsen pejlades Alcatrazes i N. V. t. V. ½ V. och telegrafen norr om staden i S. S. V. ¼ V.; något litet öster derom ligger under vatten klippan Blossom Rock, som numera är märkt med en svart boj. Afståndet till staden är härifrån ungefär en åttondels svensk mil. Ett par hundrade fartyg lågo i hamnen; många af dessa voro alldeles öfvergifna af sina besättningar, ja till och med af sina befälhafvare.

San Francisco-viken är omkring åtta svenska mil lång, och delas af en genom staden och Yerba Buena dragen linie i två temligen nära lika stora delar. Dess bredd är mycket olika, man kan säga mellan en half och två svenska mil, ehuru ett par smalare sund förekomma. Formen är ganska oregelbunden och stränderna bilda många uddar och vikar. Den nordligaste delen utgör en rund bassin af omkring två svenska mils diameter, kallad San Pablo-viken; på dess nordöstra strand ligger staten Californiens hufvudort, Vallejo, så benämnd efter en ansedd Californier, som alltifrån eröfringen visat sig vara mycket amerikanskt sinnad. Från San Pablo-viken kommer man genom Carquines-sundet in i Suisun-viken, i hvars östra ända den guldrika Sacramento-flodens mynning är belägen. Fullständiga kartor öfver alla delar af dessa farvatten äro utgifna af kapitenen i Förenta Staternas flotta, Cadwalader Ringgold.

En stor del af vikens vidlyftiga yta är ej tillgänglig för andra fartyg än små båtar, och äfven med sådane finner man svårighet att vid lågt vatten landa. I synnerhet är detta fallet vid södra hälftens stränder, kring hvilka stora sträckor blifva torra vid lågt vatten under springtid. Den starka strömmen i norra delen af viken har hållit denna renare; den myckna sand och dy Sacramento-floden medför har förts öfver till den södra, hvarest den i stillvattnet sjunkit till

Digitized by Google

bottnen. Banken utanför inloppet har naturligtvis uppkommit på samma sätt. En smal ränna med 4—9 famnars vatten leder dock ända till vikens sydligaste vrå; den hålles troligen ren af den på sistnämnde punkt utfallande Guadalupe-flodens strömfåra.

Staden San Francisco är belägen på det ställe, der den lilla spansk-mexikanska staden stod. Bästa ankarplatsen i viken är derutanför. Men äfven här var staden omgifven af en remsa grund och bankar, som gjorde landningen obeqväm för båtar, och tvang att vid lossning af fartyg använda prámar, som till och med endast vid högt vatten kunde komma stranden nog nära, för att utan allt för mycken tidspillan och kostnad aflemna sin last på det torra. Knappt hade dock staden börjat vexa så mycket, att man kunde med någorlunda visshet påräkna dess framtida förkofran, förr än man tänkte på den nämnda olägenhetens afhjelpande, så mycket mera som ett annat vigtigt ändamål på samma gång kunde vinnas. Mellan vattenbrynet och de i stadens rygg belägna kullar var afståndet helt kort; för den händelse att staden betydligt skulle tillvexa, måste man antingen låta den sträcka sig längs stranden, eller bygga på kullarnes sluttningar. I förra fallet skulle afståndet mellan dess yttersta delar blifvit mycket stort, i det sednare backarne till hinders. Man gräfde således undan af kullarna och fyllde med den bortgräfda jorden utåt sjön, och numera kunna de största fartyg ligga förtöjda vid de utspringande träbroarna, hvarjemte en mängd lämpliga byggnadstomter erhållits. Af hvad värde dessa sednare äro kan man sluta till af den omständigheten, att en mexikansk soldat 1850 erhöll 25,000 piaster i betalning för en tomt, som han tre år förut tillbytt sig mot ett par stöflar, och en här sedan många år tillbaka bosatt Tysk, vid namn Leydesdorff, för 17,000 piaster sålde en annan jordlapp, för hvilken han i byte gifvit en ankare vin. Leydesdorff är nu död, men en gata i San Francisco bär hans namn till efterverlden.

Husen äro, såsom man kan föreställa sig, af den mest olikartade beskaffenhet. Några stora handelsfirmor hafva der etablerat kontor och åt sig uppfört ståtliga hus af från China hämtad huggen granit; bredvid ett dylikt träffar man ett anspråkslöst flyttbart, och emellan dessa båda ytterligheter finnas alla gradationer. Den nyligen utfyllda delen af staden bildar naturligtvis ingen pålitlig grund för större byggnaders uppförande, och man visade oss ett par nästan färdiga hus af tegel, hvilka sjunkit så mycket att man funnit sig tvungen att ofördröjligen företaga deras nedrifvande, en ruinerande affär öfverallt, men i synnerhet i San Francisco. Någon kyrka finnes ännu (1852) ej, men det var fråga om uppförandet af ett par sådana. Gatorna äro ej stenlagda: i den öfra delen af staden äro de skäligen

Digitized by Google

sandiga, i den nedre lagda med plankor, hvilka på de ställen, der marken ej ännu är riktigt utfylld, uppbäras af bockar. Åtskilliga personer hade på dessa ställen inqvarterat sig under gatan, som tjenade dem till tak. Flera fartyg, som vid guldfeberns första grasserande blifvit öfvergifna af sina besättningar och sedan drifvit eller bogserats på grund, hafva genom de ofvannämnde utfyllningarne kommit att stå midt upp i staden, och användas nu till magasiner, krogar m. m.; af deras värde har ofta ingen fyrk kommit redare eller försäkringen tillgodo. Ofantliga skyltar hänga öfverallt på husens väggar, och en stor del af varorna ligger ute på gatan, för att om dagen bereda litet bättre rum i bodarna.

Ett par goda hoteller hafva redan uppstått; på Jackson-House äter man lika godt som på de bättre i Europa, och priserna äro, om man tager förhållandena i betraktande, ej serdeles höga, ehuru tio eller tolf riksdaler för en enkel middag förefaller oss Svenskar nog dyrt, hvadan vi också aktade oss för att besöka huset, utan nöjde oss med den enklare kost, som erbjöds ombord i vårt flytande hem, och i hvilken den enda billiga matvara i Californien, nemligen oxkött, under vistandet här ingick som hufvudsaklig beståndsdel. För den, som förtjenar tjogtals piastrar om dagen, är en utgift af ett halft dussin för ett middagsmål en småsak, och de goda San-Franciscanerne äro ej de som förakta detta lifvets goda, utan champagnekorkarne smälla lika tappert som någorstädes i Europa. Talrika "drink-shops" finnas på hvarje gata; de äro blott öppna stånd, och man får på stående fot och under publikens ögon intaga de förfriskningar, till hvilka man känner sin håg lockad. Deras namnlista täflar i längd med den i Sverige för supar upprättade; man har att välja på "ging-sling, brandy-cocktail, mint-julep, sherry-cobler" m. fl., förutom alla mera vanliga blandningar af de olika sorterna spiritus med sodavatten eller det rena elementet.

San Franciscos spelhus hafva redan vunnit en vida omkring utbredd ryktbarhet. De sades dock vid vårt vistande ej mera vara i så blomstrande tillstånd som ett par år förut. En ung intagande dam, klädd med den utsöktaste lyx, gör vanligen "les honneurs" vid spelbordet, och söker med smäktande ögonkast och mysande småleende narra Adams söner i förderfvet. De af dessa älskvärda sirener, hvilka visat sig besitta förmågan att locka kunder, betalas för sitt biträde högt af spelhusvärdarna, vi hafva hört uppgifvas ända till tio piaster i timmen; och naturligtvis underlåta de ej att begagna tillfället till enskilda spekulationer på de vinnandes hjertan, så att ett vackert utseende och ett förledande skick på få ställen i verlden ega större kapitalvärde än här. Såsom ytterligare lockmedel användas

Digitized by Google

några i banken delaktiga personer, hvilkas med lämpliga medel åstadkomna goda tur lätt inbillar den i konsten mindre bevandrade, att god vinst är att af spelet påräkna, en olycklig förvillelse, som oftast slutas med att nykomlingen finner sig grundligen "plockad". Alla slag falskt spel bedrifves oförsynt, och nyssnämnde såsom lockfoglar använde herrar äro färdiga att på gatan utkasta den person, som möjligen är oförskämd nog att anklaga gentlemannen och den aktningsvärda unga ladyn, hvilka föreslå banken, för ett mindre ärligt sätt att sköta spelet. Det skall till och med hafva inträffat, att en anmärkning i denna anda blifvit omedelbart besvarad med ett pistolskott. För att penningarne med mera nöje skola kunna dansa finnes på de flesta spelhus musik, åtminstone om qvällarna, då naturligtvis rätta speltiden infaller, ehuruväl man ofta träffar något litet valdt sällskap, som anser det synd att låta hela förmiddagen förflyta utan ett oskyldigt parti. Högar af guldmynt, små guldklimpar och påsar med guldsand bilda en lysande kontrast mot bordens gröna kläde, och vid lampornas sken är effekten deraf isynnerhet storartad. En och annan silfverslant ses blygsamt leta sig väg mellan de förnämare runda eller åttkantiga gyllene kamraterna, och äfven denne vandrare finner en vänlig fristad i bankörens låda. Vi måste bekänna att vi endast helt flygtigt betraktat hela denna herrlighet: man kan för skam skull ej länge vistas derinne utan att spela, och vi kände intet begär att låta någon del af vår aflöning komma hvarken herrar bankörer eller deras älskvärda medhjelparinnor till godo.

Den spelande publiken räknar medlemmar bland alla de olika slag menniskor, som från verldens skiljda ändar strömmat till Californien. Det himmelska rikets söner eftergifva i ifver och ihärdighet ingalunda Chilenen eller Peruanen, hvars förmåga i denna väg vi i ett föregående kapitel omtalat. På få ställen i verlden ser man väl sådana samlingar af stygga ansigten som i denna stad, och vi förmoda att förhållandet är detsamma uppe i grufvorna. Vi äro långt ifrån att för skojare anse alla dem, som befatta sig med guldvaskningen, utan tro att flere hederliga menniskor deribland finnas, ehuru de råkat i något dåligt sällskap. Kanske dock att numera det större antalet består af temligen hyggliga individer. Men öfver flertalet af den befolkning, man ser röra sig på San Franciscos gator, ligger ett uttryck af råhet och öfverdåd utbredt; man känner att mammon der regerar med oinskränkt magt, äfven om ej alla hans undersåter för beständigt öfvergifvit andra herrar. Möjligen är detta omdöme för hårdt: kanske söker mängden blott ett medel att åter upprätta en genom ungdomslättsinne eller likartade orsaker ruinerad tillvaro, en utväg

Digitized by Google

att återbetala gamla skulder och i sitt hemland skaffa sig en jordlapp för att der tillbringa sina återstående dagar*).

Industririddare af alla slag öfverflöda i San Francisco. Der saknas hvarken qvacksalfvaren med sina alla krämpor botande läkemedel, eller magnetisören, eller andeskådaren. Ett fruntimmer annonserade oupphörligt i tidningarne om att hon uppenbarade både det förflutna och det tillkommande, och det på alla europeiska språk samt åtskilliga andra. Såsom curiosum meddela vi följande ur tidningen "San Francisco Daily Whig".

Föreläsningar öfver gemenskap med andevcrlden.

"Professor Pinham ämnar öppna en kurs af tolf föreläsningar om andliga uppenbarelsers uppkomst och framsteg, visande huru andar använda elektricitet för att röra liflösa föremål, såsom bord, stolar, soffor m. m. De som ej tro på andar, eller att sådane kunna meddela sig åt menniskor, erhålla hvardera femton minuters tid för sina vederläggningar. Hälften af hela tiden kommer att användas till ämnets discuterande, och den andra hälften till försök i borddans, bultningars framkallande, sittande i ring för att åstadkomma andlig sömn, så att personer kunna samtala med andar, o. s. v.

Biljetter en dollar; för hela kursen sex dollars. Tidig anmälan måste göras, emedan blott 75 biljetter utlemnas. En särskild kurs för damer börjas den 30 Juli, kl. 5 e. m.

Nästa vecka utkommer ett arbete, hvari de andliga uppenbarelsernas uppkomst och framsteg i österlandet, samt deras sednaste utveckling i San Francisco afhandlas."

Vi se att man i Europa ännu i detta afseende befinner sig på en ståndpunkt, som jemförd med San Franciscanernes kan kallas menlöshetens; åtminstone är detta förhållandet i vårt kära fosterland. Att döma af det utmärkt billiga priset tyckes det dock som den värde professorn hade en nog lumpen tanke om sina andar och de fördelar, hvilka genom ett närmare umgänge med dem stode att erhålla, ty att någon menniska blott af oegennyttigt nit för vetandets utbredande skulle i detta guldets land uppträda med dylika förträffliga saker, är högst osannolikt.

På de sista två åren har antalet af ordentligt och hederligt folk dock i betydlig mån tilltagit, och ehuruväl man kan antaga att begäret efter rikedomar fört dem hit, så måste man erkänna, att detta

*) Åtminstone förekommer sådant som undantag. Förf. känner en ung man från Gottland, som med i Californien samlade penningar hjelpt sin på obestånd råkade fader, och, då han genom denna vackra handling åter befann sig stå med två tomma händer, för andra gången begifvit sig på vaskning.

Digitized by Google

sålunda verkat förmånligt äfven i moraliskt afseende. För öfrigt kunna vi ej instämma med dem som, äfven när det väljer den ärliga vägen, beskärma sig öfver sträfvandet att samla förmögenhet. Flera ansedda handelshus hafva numera kontor, och många mindre dylika hafva etablerat sig med afsigt att qvarstadna. Högst få hafva medfört familj, emedan tjenstefolk endast med svårighet och mot oerhörd betalning kan erhållas. De som hade hustrur med sig lefde på resande fot, bebodde ett par små rum och intogo sin middag på värdshus.

Någonting liknande egentligt sällskapslif finnes således ej ännu i San Francisco, men tillfälle till umgänge med damer saknas dock ej alldeles för den som deraf har oundgängligt behof. Ett icke ringa antal unga fruntimmer har begifvit sig hit för att göra lycka. Ett sätt till förtjenst hafva vi redan omnämnt, och tillägga blott att de andra ej äro guldvaskningens olika procedurer, såvida man ej vill taga uttrycket i bildlig bemärkelse. I denna sednare händelse måste man medgifva, att åtskillige ej saknat framgång; vi hafve hört omtalas att en och annan kunnat återvända till sitt hemland med tillräcklig behållning för att på räntan deraf kunna föra ett bekymmerslöst lif. Bland denna societet träffas döttrar af många länder; största antalet skall vara från Förenta Staterna, i synnerhet New-York; men Frankrike, Perú och Chile hafva äfven lemnat en ej obetydlig kontingent. Man träffar ej sällan utmärkt vackra individer, och i toalettväg sparas intet för att till möjligaste fördel framställa behagen. Till och med från China ankomma hela laster med flickor, men oaktadt de härstamma från det himmelska riket, kunna vi ej kalla dem englar, icke en gång på utseendets vägnar. Den profkarta på chinesisk skönhet som här erbjöds var ej egnad att stegra förväntan på hvad man i sjelfva landet skulle få skåda: man fann att den på thelådor och dylikt framställda typen verkligen är tagen från naturen.

Bland de många fremlingarnes prosaiska figurer framskymtar en och annan spansk Californier såsom ett väsen från en annan tid, och erbjuder åtminstone en tillfällig ögonfägnad. De flesta vi sågo voro utmärkt välbildade och vackra menniskor, och deras drägt är ganska pittoresk. De vida guldgalonerade ridbyxorna äro på benets yttre sida öppna från knäet nedåt; inom dem synas ett par kortbyxor af sammet och damaskor af brunt läder. Kring lifvet bäres en röd gördel, jackan har uppskurna ärmar, likasom ridbyxorna prydda med guldgaloner, och hufvudet täckes af en spetsig galonerad hatt. En sådan herre till häst ser ogement ståtlig ut; sadeltygen äro i god öfverensstämmelse med kostymen, och stundom sitter frun tvärs öfver sadeln framom sin herre och man.

Digitized by Google

Man har mycket hört talas om den i Californien rådande osäkerheten till lif och egendom; men vi hysa den öfvertygelsen att dermed står vida bättre till än man i allmänhet tror. Att våldsamheter ännu stundom förefalla uppe i gruſvorna, och någon gång i staden, kan ej förnekas, men sådant hör ingalunda till dagliga ordningen. De som åstadkommit mest ondt hafva varit från straffkolonierna i Australien förrymde förbrytare, hvilka flera gånger anstiftat mordbrand, hvarigenom staden två gånger blifvit laggd i aska. Ett band af dessa boſvar hade lyckats så skrämma polismyndigheterna, att dessa ej vågade gå bröstgänges till väga; men en vacker dag blefvo bandets anförare gripne och af Judge Lynch dömde att hängas, hvilken dom ock genast gick i verkställighet på en vind, hvars takstolar begagnades till galgar. Hvad man numera kanske mest har att frukta är att komma i gräl och blifva nödsakad att på ett mer eller mindre obehagligt afstånd stå såsom skottafla för en med studsarens eller pistolens bruk väl förtrogen person. Dueller förekomma nemligen ofta, men sådant är ju äfven fallet i de södra af Förenta Staterna. Emedlertid äro få af San Franciscos innevånare utan vapen; pistoler bäras allmänt i fickorna, och en sexpipad revolver af Colts modell hänger esomoſtast på sängstolpen vid hufvudgärden.

På åkdon och ridhästar är ingen brist, men priset för deras begagnande är sådant, att den besökande ej gerna kan bestå sig detta nöje. Genom en amerikansk f. d. sjökaptens, numera handlandes gästfrihet erhöllo några af oss tillfälle att till häst göra en liten utflygt kring staden. Denne man hade flera gånger besökt Sverige, och af erkänsla för den välvilja, hvarmed han der blifvit bemött, erbjöd han oss att få begagna hans hästar, och var oss sjelf följaktig. Någon egentligen underhållen väg finnes ej inåt landet, men markens beskaffenhet är sådan, att en god väg af sig sjelf bildats der gräset blifvit nedtrampadt af de färdandes hästar. Hufvudsakliga sättet att färdas är ännu till häst. Landet är temligen kulligt, med stora öppna fält mellan höjderna. Till odlingar fanns knappast spår, gräset var nedvissnadt och gulbrunt, och endast få kreatur syntes, så att hela trakten hade en afgjordt ödslig karakter, hvilken de få ryttare, man utom stadens omedelbara grannskap mötte, ej räckte till att upplifva. Vi stadnade en stund vid gamla missionen San Francisco och besågo dervarande anspråkslösa kyrka: den långa låga byggning, som dermed sammanhänger, tjente förr till brödernas härberge, men är nu förvandlad till krogar. Vi fortsatte vår väg omkring halfannan mil längre bort och frukosterade på ett ställe, kalladt Rancho de las Pulgas, hvilket namn vi taga oss friheten troget öfversätta med den otrefliga benämningen Lopptorp. Vi återvände till

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C. S. del

Lith. Jnst. Arnz & Cº Düsseldorf

GAMLA MISSIONS-KYRKAN

i San Francisco.

Digitized by Google

Digitized by Google

staden på en annan väg, som bär närmare kusten, och hvars djupa sand var ganska tröttande för våra redan hårdt ridna hästar. För att hvila dessa, tittade vi in på ett litet värdshus, bredvid hvilket en rätt hygglig trädgård var anlagd. Man blef här ganska väl serverad, ehuru till något kännbart pris. Möbleringen i ett par af rummen gaf all anledning till den förmodan, att stället plägade begagnas till "parties fines", och ett par damer, på hvars beskaffenhet äfven den menlösaste ej länge skulle misstagit sig, anlände äfven dit just som vi ämnade begifva oss derifrån, hvari vi ej heller läto störa oss. Passerande förbi det förra så kallade Presidio, eller mexikanska guvernörens bostad, återkommo vi från vår sex eller sju timmars färd till staden. Antalet krogar af bättre eller sämre beskaffenhet vi under färden sett kunna vi ej uppgifva, men våga försäkra att det täflar med det i Stockholms, i sådant afseende väl lottade omgifningar befintliga.

Sex eller sju tidningar utgifvas redan i San Francisco, och man ser öfverallt på gatorna ställningar med taflor, på hvilka ett stort antal sådane äro uppklistrade. Man kan der mot en ringa afgift läsa hvad man behagar, och på åtskilliga af dessa ställen finnas till och med stolar. Den berömde statsmannen Henry Clays nyligen timade död gaf alla bladen ett godt ämne till spaltfyllnad, och stora högtidligheter till firande af hans minne vore å bane. Ett af de största spelhusen var utsiradt med taflor och flaggor, bärande inskrifter om den hädangångnes förtjenster.

Den här herrskande dyrhet på lifvets förnödenheter är af alla känd, men de oundgängligaste af dessa stå dock ej i så högt pris, att detta icke snarare kan kallas billigt, om man jemför det med dagspenningen, som för en arbetskarl torde kunna antagas till minst fem piaster om dagen. En mark oxkött kostar omkring 12 sk. b:co, och bröd är ej heller serdeles dyrt. För tio till tolf piaster i veckan kan man få tak öfver hufvudet och tillräcklig föda. Deremot kostar ett dussin ägg två till två och en half piaster, en hummer två, en mark smör halfannan, o. s. v. För tvättning af ett dussin linneplagg får man betala fem piaster, så att det faller sig billigare för arbetaren att bortkasta sina smutsiga plagg och köpa nya, än att betala dylika tvätträkningar. Skjortor, strumpor m. m. ses sålunda ligga i alla vrår och bilda en af stadens mest karakteristiska egenheter.

Californien eger en ymnig tillgång på villebråd af många olika slag, och i stadens marknad finner man elgar, flera slag rådjur och hjortar, änder och vildgäss, harar, rapphöns, vaktlar, morkullor, bekassiner, m. m. På fisksorter är ingen brist, men de äro samtligen i högt pris. Trädgårdsodling har redan börjat bedrifvas i större skala

Digitized by Google

och säges vara så lönande, att en liten förmögenhet kan förtjenas på ett år. Apelsiner hämtas från Tahiti, ananas från Panama och Mexikanska kusten, fjäderfä från Hawaiiska Öarna.

Åtta stora ångbåtar, af samma form och inredning som de på Förenta Staternas floder brukliga, underhålla gemenskapen mellan San Francisco och Sacramento, med anlöpande af de deremellan belägna Vallejo, Benicia, New-York och Suisun. Andra mindre dylika afgå till öfriga besökta platser kring viken. För kommunikationen med Atlantiska hafvet äro trenne ångbåtslinier af olika bolag upprättade. Pacific Mail och New-York and San Francisco Steamship Companys båtar gå till Panama, de Vanderbiltska linien tillhörande till San Juan del Sud, hvarifrån resan göres öfver Nicaragua*). Åtskilliga seglande fartyg göra äfven reguliera turer till och från Panama, det vill säga så reguliera som farvattnets kinkiga beskaffenhet i afseende på vindar och strömmar medgifver.

Bland de många fartygen i hamnen tilldrogo sig åtskilliga klipperskepp uppmärksamhet. Ett af dessa, benämndt Tornado, var af 2,600 tons drägtighet.

Det var chefens mening att under vistandet i San Francisco gifva besättningen tillstånd att gå i land, på så sätt att en fjerdedel i sender blef permitterad. Början gjordes med ena hälften af styrbords vakt; men då deraf fem man ej till följande morgon återkommit, inställdes vidare permittering. Polisbiträde reqvirerades för att eftersöka de saknade, och en officer sändes till det ofvannämnde klipperskeppet Tornado, som på vägen ut till sjös fallit i stiltje, och ombord på hvilket man trodde en del af dem hafva tagit hyra. En polistjensteman medföljde i båten. Innan denne nådde skeppet, hade detta redan fått bris och hunnit så långt att ingen möjlighet var att nå det. Frampå dagen tillrättakommo tre båtsmän. Chefen hade genom konsuln låtit i polisen anmäla förhållandet, och begärt biträde för de saknades efterspanande, men erhållit till svar att man väl skulle göra sitt bästa, men att liten eller ingen sannolikhet om framgång funnes. Kort derefter blef han på gatan tilltalad af en person, som frågade om han vore chefen på svenska fregatten, och erbjöd sig att mot betalning uppgifva hvarest tre af de saknade funnos. Mannen medföljde på chefens begäran till konsuln, och upplyste att

*) P. M. Company hade vid 1853 års början i Stilla Hafvet 14 fartyg på tillsammans 15,536 tons, och på Atlantiska sidan 10 fartyg på 19,600 tons; Vanderbiltska bolaget 10 fartyg på 18,000, och N. Y. and S. F. bolaget 4 fartyg, på 7,400 tons. En fjerde linie hade då tillkommit nemligen Empire City Line med tre båtar på 6000 tons. (Hunt's Merchants Magazine, March 1853.)

Digitized by Google

dessa tre blifvit, i det ögonblick de skulle begifva sig ombord, inbjudne på en krog, hvarest de trakterades med en hastigt berusande dryck, och i sanslöst tillstånd blifvit undangömde, samt sedan frampå natten förde ombord på ett fartyg, hvarest de ännu qvarhöllos. En officer sändes, åtföljd af angifvaren och en poliskonstapel, från fregatten ombord på detta fartyg, der karlarne ganska riktigt anträffades. De voro högst belåtna åt att hafva blifvit tillrättafunna; deras berättelse om förloppet öfverensstämde med angifvarens. Deras nya och goda kläder hade blifvit utbytta mot dåliga paltor. På de öfriga två erhölls ingen spaning. Den ena af dessa var musikant, den andra marinsoldat. Den förras sätt att behandla sitt instrument var ej sådant, att hans afvikande förorsakade någon kännbar lucka i harmonien; den sednare sades i Carlskrona råkat i några obehagliga förhållanden, som kommo honom att ej med serdeles längtan motse återkomsten till fäderneslandet.

Det ofvan beskrifna sätt att förhyra matroser, eller att supa dem fulla och i sanslöst tillstånd föra dem ombord på fartyg, är mycket begagnadt i åtskilliga länder. I Förenta Staternas hamnar hör det till ordningen, och på den sanslöse karlens räkning uppbär oftast den som aflevererar honom en eller annan månads hyra för kläder eller förtäring, dem karlen aldrig bekommit. Fartygets befälhafvare, glad åt att hafva fått sin besättning fulltalig, eller åtminstone så talrik att han kan gå till sjöss, hvarken vill eller kan underkasta dessa krogräkningar någon granskning. Genom ordningsinnes och nykterhets spridande bland sjöfolket har detta ohyggliga system numera lidit betydligt afbräck, utan att dock hafva alldeles fallit ur bruk.

Vår gamla bekanta från Valparaiso, engelska fregatten Thetis, låg vid vår ankomst i hamnen, men afseglade innan vi lemnade Saucelito-viken. Oaktadt alla möjliga försigtighetsmått, lyckades det ej dess chef att fullkomligt hindra rymning: fyra man förstodo gäcka posternas vaksamhet. Det länder de permitterade af Eugenies besättning till stor heder, att de ej låtit locka sig till att öfvergifva fartyg och flagg, oaktadt frestelser dertill ingalunda saknats, och till och med våld för detta ändamål användts, hvaraf vår hederlige vattenskaffare, gottländske båtsmannen Qvick, flera veckor bar märke i skapnad af ett ytterligt blått öga, det han erhållit under det han befriade underskepparen Loman, som redan var insläpad på en krog, för att derifrån förpassas till säkrare förvaringsort. Qvicks ovanliga kroppskrafter satte honom i stånd att utföra denna för honom hedrande bedrift.

Söndagen d. 8 Augusti hölls ombord på Eugenie gudstjenst, hvilken bivistades af flere i staden vistande Svenskar, samt ett svenskt

Digitized by Google

fruntimmer. Dagens predikotext var "om den otrogne gårdsfogden", en för San-Franciscaner ganska lämplig.

Under den korta tid vi uppehållit oss på detta ställe hafva klimatets hufvudsakliga egenheter tyckts bestå i den tjocka solrök, hvari trakten är insvept, och den friska sjövind, som gemenligen blåser om dagen. På en lugn klar natt, med stiltje eller svaga vindflägtar från nordkanten, följer stundom om morgonen tjocka, som småningom skingras af sjövinden, hvilken frampå förmiddagen intränger i hamnen, och middagstiden ofta blåser styf, för att vid solnedgången hastigt stillna ut. Dess riktning är ungefär från sydvest. Vi hafva i början af detta kapitel omnämnt hafvets låga temperatur längs kusten. En naturlig följd deraf är att sjövinden är ganska sval, och luften kännes medan den blåser rå och fuktig, oaktadt solen under tiden är ganska het. Obehaget ökas af de gräsliga moln af damm, som vid hvarje vindpust yra omkring. Talrika afvikelser från det beskrifna inträffa naturligtvis, men ej oftare än att man på stället anser klimatet om vintern behagligare än om sommaren, emedan under den förra sjövinden ej är så herrskande. Den högsta af oss om dagen anmärkta temperatur var 23°,3, men en dag uppgick den endast till 15°,8. Den lägsta om natten var omkring 12°, och vattnets i viken höll sig på båda ankarplatserna på 15°—16°. Hvad vi nämnt gäller endast för sjelfva kusten; redan några få mil inåt landet har man ett helt annat klimat, med ytterlig hetta om sommaren och ganska skarp köld under vintern.

Då vi först i Sydney kunde påräkna att erhålla proviant, upphandlades deraf i San Francisco så mycket som i fregattens förrådsrum kunde bergas. Som en del artiklar ej kunde till någorlunda billiga priser här erhållas, beslöt chefen att på vägen till Tahiti anlöpa Honolulu, hvarest tillgång på dessa fanns vid vårt första besök.

En Tysk, herr Herrlich, förr svensk-norrsk konsul i Pernambuco, innehar nu samma syssla i San Francisco. Han hade den artigheten att för chefen och officerarne på Eugenie anställa en större middag, och äfven från andra håll ha välvilja och gästfrihet blifvit oss bevisade.

Den 10 Aug. kl. 10 f. m. lättade Eugenie och började oaktadt den starka tjockan kryssa utåt. Middagstiden ljusnade det några ögonblick, men då strömmen kl. 1 e. m. kantrade, nödgades vi åter ankra, och förblefvo liggande hela dagen. Den ena tjockbanken aflöste oupphörligt den andra, men dessemellan var luften ovanligt genomskinlig. Följande dagen kl. 10 f. m. gingo vi åter till segels. Dimman var ej fullt så tjock, men vi måste emellanåt långa stunder ligga med förmärsseglet back, och yttersta uppmärksamhet användas för att ej lägga ombord på någon af de i samma ärende som Eugenie stadda

Digitized by Google

seglare. Middagstiden tilltog dimman åter, men vi voro nu midt uti Golden Gate, hvarest djupet ej tillåter ankring, och intet annat var att göra än hålla på under makliga segel och hafva god utkik. Kl. ¾1 e. m. varskoddes plötsligt land förut, jagarbommen rörde nästan vid den tvärbranta klippstranden, längs hvilken den häftiga strömmen fräste och hvirflade. Rodret lades ögonblickligt ned, stagsegelsskoten affirades och det skräcktes på lä förbrassar, hvarpå vår snälla Eugenie, lydig och medgörlig som alltid, vände som en båt genom vinden, till stor lättnad för alle man ombord, lotsen inberäknad, hvars bekymmer för utgången stod att läsa på hans ansigte. Det land, hvarpå vi voro så nära att hänga upp oss, var en på rännans norra strand gent mot skansen belägen temligen utspringande udde, kallad Punta Diablo, så att vi med skäl kunde säga oss hafva nätt och jemnt sluppit undan fans klor. Vi befunno oss nu i något rymligare farvatten, och kl. ½3 afgick lotsen, hvars skonert var honom till mötes. Inåt land och i rännan stod tjockan fortfarande lika tät, men vi nalkades hastigt gränsen för dess område. Af vårt äfventyr inses att seglingen i Californiska farvattnen har sina vådor; förliden sommar (1853) hafva tre eller fyra ångfartyg utanför inloppet till San Francisco under tjocka råkat på grund och totalt förolyckats, och med seglande fartyg inträffar sådant ofta, medan andra slippa undan med lika knapp nöd som Eugenie.

Med en frisk bramsegelsbris från nordvest sattes nu kurs på Hawaiiska Öarna, och redan följande dagen (d. 12) befunno vi oss i ett annat klimat; hafvets temperatur hade från knappa femton grader stigit till nära nitton, och ehuru vinden fortfor nordvestlig, kändes luften helt annorlunda beskaffad. Samma vind höll sig till d. 16, då vi på 30° N. fingo nordostpassaden; under dessa dagar hade vi dock det herrligaste väder med en temperatur af 22°—24° om dagen och 18°—20° om natten. Passaden var ej särdeles frisk; fregatten vaggade med vinden rätt akter in makligt åstad i dyningen, seglen stodo af brist på vind ej rätt fulla, utan slogo under rullningarna oupphörligt mot masterna. Föga eller ingen ström förmärktes under denna angenämt enformiga segling. På förmiddagen d. 23 skuro vi vändkretsen, brisen friskade nu, och följande dagen kl. 3 e. m. fingo vi Maui i sigte. Likasom förra gången förebådades annalkandet till öarna af några små regnbyar och mulnare himmel än vi de föregående dagarne haft. Molokai dröjde ej länge att visa sig, och vi måste frampå qvällen minska segel, för att ej innan dagningen segla förbi vår bestämmelseort. Första strimman af dagens ljus visade oss Oahu, och efter fjorton dagars resa ankrade vi d. 25 kl. ½9 f. m. på Honolulu redd på tjugutvå famnars djup, straxt utom den yttersta

Digitized by Google

af de bojar, som utmärka den in i hamnen ledande rännan. Dagen förut hade en amerikansk brigg anländt efter tjugutre dygns resa från San Francisco, och några timmar efter oss ankom en dansk brigg, som d. 5 Aug., eller sex dagar före Eugenie, lemnat samma ställe.

Ett stort antal kanoter med herrar och damer i redan beskrifna kostymer hade skyndat ut att emottaga fregatten; men de många ansökningar om att få kläder till tvättnings måste denna gång lemnas utan afseende, emedan den till nästa qväll utsatta afseglingens närhet vållade tvifvel om vissheten att återbekomma de afsända persedlarna. Hvar och en, som ej af tjensten qvarhölls ombord, skyndade i land för att helsa på gamla bekanta och taga sig en ridt. Anstalt fogades naturligtvis genast om anskaffande af de proviantartiklar, för hvars skull fregatten anlupit ön. Man tyckte nu de här gängse priserna vara billiga eller åtminstone drägliga, ehuru de vid vårt första besök föreföllo något orimliga.

Under vår frånvaro hade hela Oahu varit hemsökt af en epidemi, af hvilken nästan hvarenda person haft mera eller mindre känning, men den hade ej varit af allvarsammare art och endast vållat ett par dödsfall. Äfvenledes hade ett skepp med till Californien bestämda utvandrare för brist på proviant anlupit Honolulu; dess öden äro nog märkvärdiga för att här förtjena ett rum. Det hade vid vår ankomst redan begifvit sig på väg till sin slutliga bestämmelseort.

I Februari hade detta fartyg, barken Sarmiento under Nya Granadas flagg och befäl af en amerikansk kapiten, blifvit i Panamas tidningar tillkännagifvet såsom erbjudande lägenhet för passagerare till San Francisco. Det uppgafs vara af 800 tons drägtighet, nybyggdt och ovanligt snällseglande, hvarjemte proviant af yppersta beskaffenhet sades med dryg kostnad hafva blifvit enkom för denna resa forslad öfver näset. Som fartyget låg ute vid Taboga, ville ingen göra sig den ej obetydliga kostnaden att fara ombord för att taga det i ögnasigte, och när de 240 personer, som derpå tagit passage och redan betalt sin afgift, dagen innan afseglingen kommo ombord, funno de till sin förvåning och harm, i stället för det stora präktiga skeppet, en usel bytta till kasserad hvalskuta, byggd 1823 och af endast 332 tons drägtighet. För ögonblicket var ej annat att göra än att underkasta sig sitt missöde. Det sades att kapitenen ej haft någon andel uti det skamliga af transaktionen, som uteslutande bedrifvits af fartygets rederi. Skeppet afseglade från Taboga d. 27 Mars, valde vägen längs kusten, kastades der af ström och omlöpande vindar af och an i två månader, och anlopp d. 28 Maj San Blas för att erhålla proviant och vatten. Redan tre dagar efter sedan fartyget gått till sjöss sattes alle man på ranson af omkring fem qvar-

Digitized by Google

ter vatten (tre pints) om dagen; d. 17 Maj nedsattes denna till mindre än ett stop (två pints), och d. 25 betalades en butelj vatten med en piaster. Af proviantartiklarne var köttet redan från resans början ruttet, och af fläsk fanns endast en otillräcklig qvantitet, ehuru af god beskaffenhet.

Den 1 Juni lemnade Sarmiento San Blas, och dess beklagansvärda passagerare hoppades att den återstående delen af resan, något mindre än hälften, skulle blifva lyckosammare än den redan öfverståndna, men än bittrare lidanden förestodo dem. Fartygets usla segling tillät ej någon starkare framfart med här herrskande svaga vindar, och kapitenen såg sig nödsakad att hålla af till Honolulu, dit fartyget ankom d. 3 Juli. Sedan mögliga smulor i flera dagar utspisats, hade brödet d. 19 Juni tagit alldeles slut. Åtta personer hade under resan dött.

Såsom karakteristisk måste vi meddela en ombord på detta olycksfartyg inträffad tragisk händelse. En Tysk och en Amerikanare från Kentucky hade råkat i gräl om en tennmugg; då Tysken ryckte den till sig, drog Kentuckyanen en pistol ur fickan, och sköt sin vederdeloman genom hjertat. Fartygets befälhafvare ville häkta brottslingen, för att i San Francisco öfverlemna honom åt lagens näpst, men passagerarne beslöto att gå domstolen i förväg. En jury valdes, mannen dömdes att hängas, och sedan han fått två timmar på sig för att afsluta sin räkning med verlden och sitt samvete, blef han med snaran om halsen upphissad under fockrånocken. Hvad skall man väl säga om sådane seder, som att ombord på ett fartyg gå med laddade pistoler i fickorna?

Mellan Panamá och Honolulu hade Sarmiento tillbragt 99 dygn, hvaraf tre i San Blas; återstå således till sjöss 96. Eugenie, som gått en annan väg, ehuru ej den bästa, hade tillbragt 63 dygn mellan samma hamnar, men derifrån afgå 17 dygn vid Perl- och Galápagos-öarna, så att blott 46 dygn varit använde på vägens tillryggaläggande.

Under loppet af den 26 blefvo vi klara att gå till sjöss och afseglade kl. ¼9 e. m. En temligen stark ström åt sydvest kändes under lä af öarna, och vinden var något ostadig. Så snart vi hunnit ut på öppna hafvet, blef vinden frisk från ost, små regnbyar förekommo emellanåt, och strömmen satte ungefär 12 mil (2 sv. m.) i dygnet åt vester. Den 30 på f. m. passerade vi inom måttligt afstånd från den punkt, der en del uppgifter lägga klippan Manuel Rodrigues. På Lauries år 1847—48 utgifna stora karta öfver Stilla Hafvet ligger den på 10° 58′ N., 153° 54′ V., på hvilket ställe den förgäfves eftersöktes af Kapiten Ringgold på amerikanska örlogsbriggen Porpoise. Han hade blott haft fem dagars segling från Honolulu, och då han var väl

Digitized by Google

försedd med kronometrar, kan man ej hysa tvifvel om klippans icke-tillvaro på nämnde ställe. På nya fransyska sjökort finnes den ej heller utlagd. En oss meddelad uppgift lägger den på 10° 58′ N., 153° 54′ V. Hade den legat der, skulle vi säkerligen sett den, ty noggrann utkik hölls, och vår kronometer-longitud kan ej hafva varit behäftad med andra än högst obetydliga fel, hvilket kan bestyrkas af i Honolulu och Tahiti gjorda observationer, ehuru vi ej här kunna lemna dessa plats.

Den 31 på förmiddagen skuro vi nionde gradens parallel, och nästan i detsamma började vinden stillna af och blifva ostadig. Öfver hufvudet hade vi klar himmel, men kring horisonten stodo tjocka molnmassor. Den 1 Sept. blef likadan; det ena lilla vindkastet aflöste det andra, men deras öfvervägande riktning var från sydsydvest, och sedan föregående middag hade den vanligen snabba Eugenie ej hunnit mera än 15 mil (2½ Sv. m). Strömmen åt vester hade alldeles upphört, och vattnets temperatur var 28°—29°. De fyra följande dagarna, d. 2—5 Sept., fortforo samma svaga vindar att kasta mellan nordost och syd, regnet nedstörtade emellanåt i strömmar, och en stark dyning från öster lät känna sig. Den 3 vid middagen var höjden af solens medelpunkt 89° 58′. Framåt middagen d. 6 började vinden stadga sig på ostsydost, himmelen klarnade hastigt, och alla tecken till sydost-passadens annalkande visade sig. Fregatten befann sig då på omkring 6° N. Den 7 var passaden redan ganska frisk. Sedan d. 2 hade strömmen satt oss 150 mil (26 sv. m.) åt O. t. N., eller 25 mil (4½ sv. m.) i dygnet. Det är samma ström som vi förut tvänne gånger på andra longituder anmärkt. Dess gränser voro på denna longitud (150°V.) skarpt bestämda, vi kunna säga 9° och 4° N. Någon märklig temperatur-skillnad märktes ej på hafvets vatten inom och utom dessa gränser.

Den 7 skuro vi äfven parallelen af Walkers ö, hvilken på olika kartor innehar ganska olika lägen. Vår kurs bar ej inom synhåll för den, men några måsars närvaro tillkännagaf att land fanns inom en eller annan grads afstånd.

I solnedgången den 8 skuro vi för femte gången under resan eqvatorn på 148° V., och fortsatte med frisk bris vår segling rätt söderut. Den 11 och 12 hade vi många små regnbyar, i hvilka några af våra numera mycket slitna segel skörades. Caroline-ön passerades på mycket för långt afstånd för att kunna skönjas, men vi kunna intyga att dess longitud ej är 148° 25′ V., hvarest en del uppgifter lägga den. Den 13 om morgonen visade sig flera hvita tärnor, och vid middagen befunno vi oss 20 mil (3½ sv. m.) vester om lagun-ön Malivi, den vestligaste af den vidsträckta och talrika ögrupp, som fått

Digitized by Google

namnet låga eller farliga archipelagen, men af infödingarna kallas Paamotu eller Paumotu, hvilket namn skall betyda Ömolnet. Dessa öar äro ännu ej till antalet rätt säkert kände, och ehuru fleras läge är väl bestämdt, återstår dock mångas att bestämma. Med undantag af de sydostligaste, Mangareva eller Gambier-gruppen, äro alla af korallbildning, och på flera saknas träd. Redan på 1600-talet besökte Holländarne Lemaire och Schouten några af dem, och af förflutna och detta seklets i vetenskapliga ärender stadde sjöfarande, hafva många landat på en och annan af dem. En stor del af innevånarne är numera kristen, och på Mangareva har sedan 1834 funnits en katholsk mission. De enda handelsfartyg, som äfventyra sig inom denna med skäl farliga kallade archipelag, äro mindre skonertar, som med infödingarnes biträde idka perlfiske. För större fartyg finnas högst få ankarplatser, men småskutor kunna ofta finna goda sådana inuti de laguner, hvilka mer eller mindre fullständigt omslutas af korallrefven. Till åtskilliga laguner finnes intet inlopp; båtar dragas då öfver land, för att i lagunen användas vid fisket.

Det är ingen lätt sak att reda den förbistring som herrskar i benämningarna på dessa öar. De förste upptäckarne funno sig nödsakade att gifva dem för tillfället passande namn, den enda utväg som erbjöd sig när intet meddelande med infödingarne var möjligt. Äfven om de rätta namnen varit kända, hade de troligen ej ansetts tillfyllestgörande. När nu lägena ej heller voro serdeles tillförlitligt bestämda, ansågs ofta en och samma ö af efterföljande sjöfarande, hvars longituder stundom betydligt skiljde sig från de föregåendes, för flera olika, som naturligtvis fingo sina egna namn. Af nationalstolthet ville Engelsmän och Fransoser icke erkänna andra än de af deras upptäcktsseglare gifna, och sednare hafva ett par Ryssar uttömt hela sitt lands kalender för att uppleta outsägliga namn. Fransyska marinen tillkommer hedern att på allvare beflitat sig om de rätta namnens finnande, i synnerhet har d'Urville deri inlagt ej ringa förtjenst. Hans exempel har följts af de fleste nyare resande, och man har nu tagit detta för princip. Den ofvannämnde Malivi är på de flesta kartor benämnd Lazareffs ö.

På de sex sista dagarne hade strömmen satt 100 mil (17 sv. m.) åt V. N. V.

Tidigt om morgonen passerade Eugenie den norr om Tahiti belägna låga ön Tetuaroa, som i anseende till mörkret ej kunde skönjas. Vid solens uppgång tillkännagaf en på den klara himmelen sväfvande enstaka molnstod, hvarest Stilla Hafvets drottning, det vidtberömda Tahiti, hade sin plats, och kl. ½8 f. m. började dess konturer sticka fram genom molnslöjan. Vinden blef nu helt svag och friskade ej förr

Digitized by Google

än middagstiden. Undvikande den efter franska fregatten Artemise uppkallade, tills hennes stötande derpå för femton år sedan okända bank, nalkades vi sedan hastigt, och den ena pittoreska utsigten öppnade sig efter den andra. Kl. ½2 veko vi omkring den i astronomiens historia anmärkningsvärda Venus-udden, hvarest Cook, Green och Solander d. 3 Juni 1769 observerade Veneris gång förbi solen. Udden är låg, något utspringande och prydd med höga kokospalmer. Vester om udden ligger Matavai-viken, i hvilken öns upptäckare, Samuel Wallis, ankrade den 21 Juni 1767, och som länge var den mest besökta ankarplats vid ön. Vi fortsatte vår väg till det åtta mil (1½ sv. m.) längre vestvart belägna Papeiti, hvarest man ligger bättre i skydd mot alla vindar. Franska guvernören har äfven der sitt residens. Kl. 2 e. m. drejade vi bi för att få lots. Efter någon väntan anlände en sådan, som just höll på att utlotsa en amerikansk brigg. Vi vände inåt land och ilade med frisk fart in genom den smala rännan mellan refven. Lotsen, en Fransos, stod på bogsprötsändan för att hålla utkik på de från botten uppstickande korallklumparna. Det blåste nu så styft att en nästan ny klyfvare blåste från stagliket, så att förstäng skyndsammast måste hissas. Kl. ½3 ankrade vi på fem famnars djup, efter ej fulla nitton dygns resa från Honolulu. I hamnen låga franska ångbåten Phoque, med guvernörens, capitaine de vaisseau Page's standert, samt lastkorvetten Moselle. En officer ankom genast med guvernörens välkomst-helsning och erbjudande af det biträde, hvaraf vi kunde vara i behof. Mot aftonen stillnade brisen af, och kort efter solens nedgång herrskade ett fullkomligt lugn.

SLUT PÅ FÖRRA DELEN.

STOCKHOLM, TRYCKT HOS ISAAC MARCUS, 1854.

Digitized by Google

FÖRTECKNING

öfver

Litografiska Plancherna, Träsnitten och Kartorna.

FÖRRA DELEN.

			Pag.
— 1.	*Fregatten Eugenie* under utrustning i Carlskrona	Träsnitt i texten	1.
— 2.	Karldrägt på Ön Madeira	» »	17.
— 3.	Botafogo-Viken	» framför	25.
— 4.	Mulattska	Litografi, »	28.
— 5.	Hästfångning med Lazo	Träsnitt i texten	41.
— 6.	Soldat och Landtfolk från Buenos Ayres	Litografi, framför	50.
— 7.	Lastkärra i Plata-länderna	Träsnitt, »	56.
— 8.	Dawson-Ön.	» i texten	98.
— 9.	Cap Froward	» »	103.
— 10.	Trespetsade Berget i Magalhaenska Sundet.	Litografi, framför	104.
— 11.	Yorks Redd i d:o d:o	» »	105.
— 12.	Chilensk Backe	Träsnitt »	115.
— 13.	San Gallan	» i texten	127.
— 14.	Ballesta	» »	128.
— 15.	Gata i Lima	» »	133.
— 16.	Hus i Puna	Litografi, framför	148.
— 17.	Fiskare i Panama	Träsnitt i texten	159.
— 18.	Kicker-Rock	» »	166.
— 19.	Sköldpaddor på Galapagos-Öarne . . .	» »	170.
— 20.	Utsigt vid Honolulu	Litografi, framför	184.
— 21.	Kanak på Honolulu	» »	186.
— 22.	Qvinna på Havaiiska Öarne	» »	188.
— 23.	Kalabasser	Träsnitt i texten	190.
— 24.	Kanakska till häst	» , framför	192.
— 25.	Sydöstra Farallon	» i texten	230.
— 26.	Inloppet till San Francisco	» »	231.
— 27.	Missions-Kyrkan vid San Francisco . .	Litografi, framför	240.

Digitized by Google

Digitized by Google